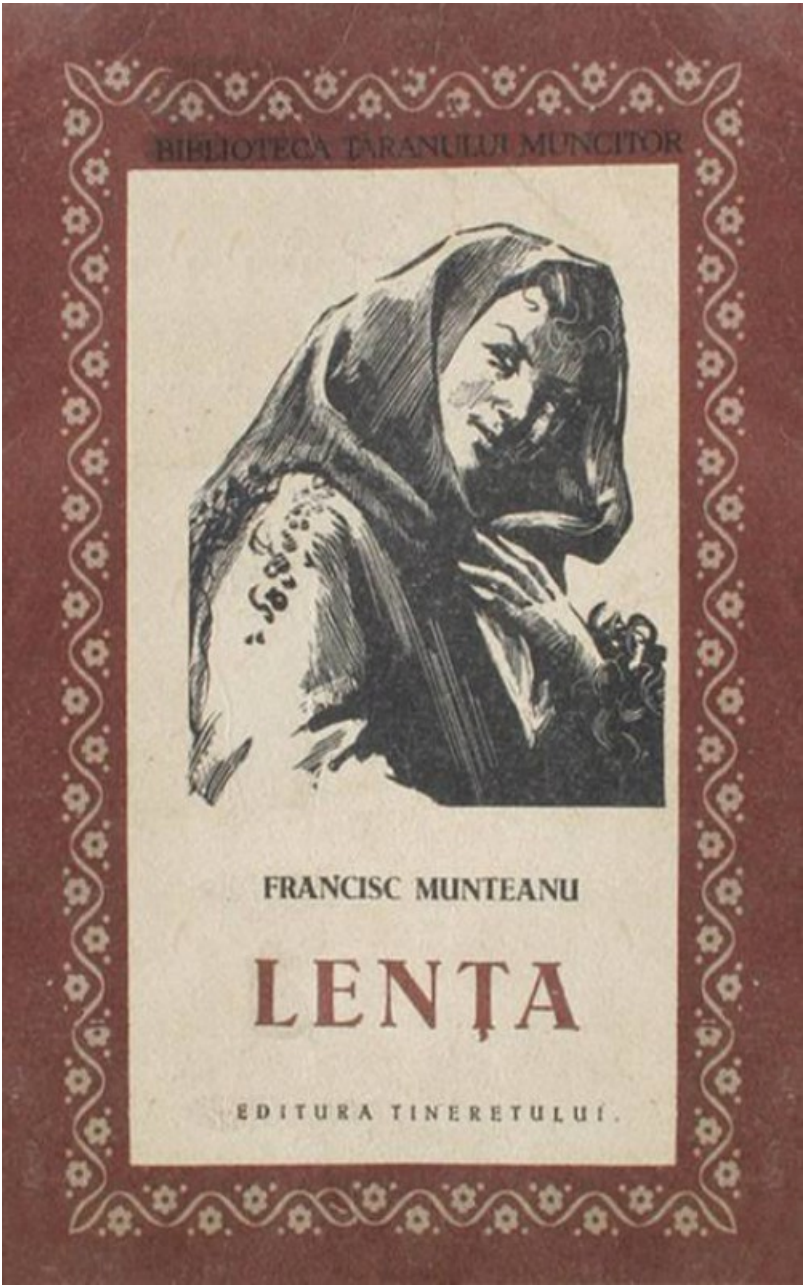

FRANCISC MUNTEANU

LENŢA
NUVELE ŞI POVESTIRI
1961
BIBLIOTECA PENTRU TOŢI
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

PREFAŢĂ

Francisc Munteanu face parte din generaţia care a trăit cu intensitate, la vârsta marii sensibilităţi, o perioadă istorică agitată, marcată de evenimente hotărâtoare. Copilăria săracă şi tristă pe străzile sumbre ale periferiei unui oraş de provincie a crestat în conştiinţă amintiri dureroase, imagini infernale, proiectate pe decorul sordid al „străzii Semaforului”. Mizerie cumplită, foame, şomaj, visuri sugrumate, lupta desperată pentru o bucată de pâine şi pentru o bucată de acoperiş, renunţări şi iar renunţări compun tabloul amar al acestei copilării chinuite de lipsuri, de nostalgii precoce, pe care scriitorul, îndatorat imaginilor ce l-au tulburat cândva, a reconstituit-o mai târziu în schiţele sale.

Apoi adolescenţa, care s-a consumat pe căile aspre şi primejdioase ale războiului, sub semnul permanent al unei morţi absurde, printre mine şi gloanţe, urmărită şi vânată de fascism; drumuri fără întoarcere şi fără finalitate, orizonturi închise şi ameninţătoare, din nou foame, mizerie şi renunţări; paşi nesiguri pe marginea prăpastiei, revoltă înăbuşită. Acest tablou va fi şi el recompus, în multe dintre schiţele şi povestirile scriitorului, din imagini şi întâmplări trăite.

În sfârşit, eliberarea, cucerirea demnităţii umane, scuturarea spaimelor şi umilinţelor vor afla un ecou puternic în proza lui Francisc Munteanu.

Francisc Munteanu este nu numai reprezentantul unei generaţii care s-a format pe frontul bătăliei dintre cele două lumi, dar este şi posesorul unei biografii neobişnuite, atât de încărcată de evenimente şi imagini,

încât ea însăşi poate deveni (şi a devenit) substanţa epică a multor pagini de literatură.

Pare ciudat, dar Francisc Munteanu nu şi-a făcut debutul cu o literatură autobiografică, aşa cum era de aşteptat, ci cu o nuvelă despre realităţile satului nou *(Lenţa)* şi un roman despre industria socialistă *(În oraşul de pe Mureş).* Am trecut, după cum se vede peste schiţele publicate împreună cu Titus Popovici care nu pot defini personalitatea nici unuia dintre cei doi scriitori.

Abia în 1957, odată cu volumul de povestiri *Hotel Tristeţe,* prozatorul a început să publice literatură inspirată din propria experienţă de viaţă.

Francisc Munteanu s-a afirmat de la început ca un scriitor înzestrat cu un deosebit dar al observaţiei, cu o certă capacitate de a crea personaje şi situaţii memorabile, de a imprima dramatism şi autenticitate naraţiunii şi, în acelaşi timp, s-a recomandat ca un autor fecund, stăpânit de pasiunea creaţiei (între 1954 şi 1958 a publicat trei romane: *În oraşul de pe Mureş* – 1954, *Fericitul negustor* – 1957, *Statuile nu rid niciodată* – 1957; trei nuvele ample: *Lenţa* – 1954, *Ciocârlia* – 1955, A *venit un om* – 1956; două volume de schiţe şi povestiri: *Hotel Tristeţe* – 1957, *Cerul începe ta etajul III* – 1958, pentru ca apoi să se dedice aproape în exclusivitate scenariului cinematografic).

Francisc Munteanu are ambiţia de a da piept cu problemele cele mai ascuţite ale vieţii, fără al ocoli pe cele gingaşe, în numele viziunii militante, active asupra misiunii de scriitor, în acest fel proza sa de amploare (romanele şi nuvelele) este încărcată de probleme şi conflicte care solicită atitudine şi participare din partea cititorului. Încleştarea între nou şi vechi are loc nu numai pe frontul luptei de clasă, între reprezentanţii socialismului şi cei ai categoriilor sociale reacţionare, dar şi în planul conştiinţei personajelor, chemate să ia poziţie faţă de realităţile noi, revoluţionare. Lenţa şi Goldiş

(Lenţa), Mircea Rotam şi Isaia Ardeleanu *(În oraşul de pe Mureş),* Mihai Bochiş (*A venit un om),* Horvath şi Gherasim *(Statuile nu rid niciodată)* vor trece prin dezbateri interioare nu rareori dramatice, provocate de necesitatea reprimării acelor elemente din conştiinţă aparţinând trecutului precum şi de cerinţa formării unei atitudini sociale şi etice noi, comuniste. Literatură combativă, polemică, proza lui Francisc Munteanu se constituie aproape de fiecare dată într-o replică severă, nimicitoare, dată vechiului, felului de viaţă şi de gândire burghez. Deşi afectează obiectivitatea deplină, deşi aparent nu se amestecă în viaţa personajelor sale, scriitorul urmăreşte cu consecvenţă demascarea şi înfierarea duşmanilor socialismului, a mentalităţii şi comportărilor burgheze.

Există în lucrările sale o confruntare permanentă de forţe şi de valori etice, menită să înfăţişeze cu mijloacele artei asaltul victorios al noului în toate domeniile vieţii noastre.

Mircea Rotaru, eroul romanului *în oraşul de pe Mureş*, a fost crescut şi educat în spiritul valorilor morale burgheze, dar în compoziţia sufletească a acestui personaj intră un fond preţios, nepervertit, care-i conferă o mare receptivitate la tot ceea ce este nou, la tot ceea ce alimentează şi stimulează dragostea lui pentru creaţie, visurile lui romantice, aspiraţia lui către fericire.

Neobişnuit să luptei înclinat să arboreze poza clasică de neînţeles şi nedreptăţit, eroul, trecând prin împrejurări care îi reclamă dârzenie şi siguranţă, rătăceşte derutat în lumea propriilor imagini – evident false – despre realitate, are momente de ezitare şi uneori, de scepticism, îşi minează idealurile şi năzuinţele prin tentativa unor tranzacţii morale periculoase. Prozatorul a reuşit să dea substanţă acestui conflict lăuntric, angajând în dispută forţe puternice şi reprezentative. Contactul lui Mircea Rotaru cu colectivul de muncitori ai fabricii de strunguri,

oameni cu o concepţie înaintată şi fermă despre viaţă, are o influenţă puternică asupra destinului său, asupra atitudinii sale sociale şi, s-o numim astfel, filosofice, contribuind efectiv la transformarea eroului. Printr-o metamorfoză semnificativă trece şi bătrânul inginer Isaia Ardeleanu din acelaşi roman, care renunţă treptat la balastul apăsător al vechilor concepţii, atras irezistibil de frumuseţea şi entuziasmul muncii de construcţie a noii societăţi.

Deşi n-a izbutit să menţină întotdeauna linia caracterologică a personajelor, scăpate la un moment dat de sub controlul autorului (ceea ce s-a întâmplat şi cu unele personaje pozitive, figuri înaintate de comunişti, ca Oniga sau Pavel Cuc), Francisc Munteanu a construit totuşi chipuri autentice, complexe, care-şi impun personalitatea artistică în ansamblul prozei noastre actuale.

Sensul combativ, polemic se va întări în romanul cu caracter de pamflet grav *Fericitul negustor,* care va întrerupe temporar epica de multiple conflicte sociale şi morale pentru a face loc unei naraţiuni axate pe mişcarea moral-psihologică a unui singur personaj. Scriitorul şi-a intitulat romanul în ironie. Laurenţiu Barna, eroul romanului, omul care năzuieşte să facă negoţ de idei şi care, dintr-o inevitabilă eroare de ordin etic sau autoanalitic, ajunge negustorul propriei conştiinţe, nu este nicidecum fericit. Laurenţiu Barna se aventurează să facă negustorie într-o branşă foarte delicată, acea a ideilor, a principiilor şi credinţelor, şi eşuează tragic, dovedindu-se inapt pentru o astfel de afacere, nu îndeajuns de tare, nu îndeajuns de hotărât şi inteligent şi, poate, nu îndeajuns de ticălos. Francisc Munteanu condamnă în figura acestui personaj micimea sufletească, egoismul atroce, oportunismul. Descompunerea şi dezumanizarea ca rezultate ale scufundării în mlaştina ideologiei şi eticii

burgheze.

Deşi a înscris în creaţia lui un tip nou, interesant, de personaj literar, *Fericitul negustor* rămâne o carte nedesăvârşită din cauza realizării nesatisfăcătoare a celorlalte personaje (mai ales a personajelor pozitive) care abia se disting în ţesătura acţiunii.

Conflictul între lumea nouă, socialistă, şi burghezie, cu întregul ei aparat organizatoric, administrativ, capătă un caracter deosebit de pregnant în ultimul roman al lui Francase Munteanu, care e şi cel mai bun dintre romanele sale, *Statuile nu rid, niciodată.* Acţiunea cărţii cuprinde o perioadă importantă din lupta clasei muncitoare împotriva fascismului, împotriva uneltirii patronilor şi a slugilor lor. Scriitorul revine aici la formula romanului cu multe personaje şi planuri de acţiune, afirmându-şi din plin capacitatea de a construi amplu şi divers, prin desfăşurarea unei multitudini de fire epice şi alimentarea aproape permanentă a tensiunii dramatice.

În centrul romanului se află figura luminoasă a muncitorului comunist Horvath, ostaş de rând al partidului. Lupta lui Horvath are simplitatea măreaţă şi eroică a întregii sale vieţi închinate cauzei partidului. Horvath nu e un erou ideal (în activitatea sa comite şi greşeli pe care le va plăti scump), ci unul dintre cei mulţi care alcătuiesc marea armată a comuniştilor, înfăţişat de prozator ca un personaj complex, ca un comunist care învaţă din greşeli, întărindu-se, desăvârşindu-se. Francisc Munteanu a reuşit să contureze în acest roman o vastă şi variată galerie de tipuri, reprezentând categorii sociale şi morale distincte: baronul Wollman, trădătorii Albu şi Bărbuţ, Walter, valetul baronului, Molnar, Simon, tânărul comunist Gherasim etc. A căror înfruntare generează conflicte de o mare intensitate şi vigoare.

Aceste conflicte sunt conduse cu o mână sigură pe direcţiile fireşti, conform sensului istoric şi logicii

interioare a personajelor. E drept că prozatorul face uneori exces de literaturizare, uzând în această direcţie de şabloane perimate, care ştirbesc pe alocuri autenticitatea personajelor atmosferei, dar în ansamblul său, romanul se caracterizează printr-un adevăr riguros al faptelor şi eroilor, printr-o concentrare strictă a substanţei epice. *Statuile nu rid niciodată* marchează astfel un moment însemnat în evoluţia prozei lui Francisc Munteanu.

*

Povestirile, nuvelele şi schiţele din volumul de faţă, publicate în diverse. Perioade ale activităţii scriitorului, ar putea fi grupate în trei categorii fundamentale.: amintirile din copilărie, povestirile autobiografice de război şi, în sfârşit, nuvelele şi schiţele pe teme ale actualităţii socialiste. (Evident, distribuirea propusă este imperfectă şi incompletă, povestiri *ca un plic cu piper, Ciocârlia, Kilometrul 1314, Cerul începe la etajul III* etc. Neputând fi incluse eu exactitate vreuneia din categoriile amintite). Din proza cu caracter autobiografic a lui Francisc Munteanu – impresionantă prin autenticitatea, ei directă – vom desprinde un amplu tablou, lucrat în alb, negru şi cenuşiu, de un realism aspru refăcând atmosfera anilor întunecaţi care au generat trista experienţă de viaţă a viitorului scriitor.

Strada Semaforului – sumbru decor al mizeriei cotidiene – se înşiră, săracă, la marginea oraşului, cu un singur rând de case, mărginită de o clădire pătrată cu aspect de cazarmă, care urma să se numească „Hotel Triest", dar care, printr-un fantastic capriciu al naturii, se va numii „Hotel Trist" (ploaia spălase litera *e* de pe firmă). De la acest hotel căruia oamenii, obişnuiţi să-şi răsfrângă stările de spirit în ceea ce îi înconjoară, i-au spus „Hotel Tristeţe", începe istoria străzii Semaforului, într-un fel şi istoria copilăriei de coşmar pe care o evocă scriitorul. Pe această stradă, un tinichigiu şomer îşi omoară *i* nevasta şi

apoi se sinucide, pentru a da posibilitate copiilor săi, ameninţaţi de moartea prin foame, să intre la un azil pentru copii orfani *(Strada Semaforului).* Scriitorul relatează toate aceste întâmplări, profund tragice, cu un calm specific reportericesc, vădit preocupat să nu tulbure cu cine ştie ce intervenţie patetică, nelalocul ei, dramatismul faptului brut; Comentariul scriitorului, minim, este expus cu un aer neutral. După ce relatează moartea tinichigiului Jurj şi a nevestei acestuia, prozatorul adaugă „de la el o simplă propoziţie, prin care formulează timid ipoteza: *„Probabil a vrut să dea copiilor calitatea de orfani”.*

Sărăcia este generală. Strada Semaforului e un colţ al nevoiaşilor, al şomerilor, al flămânzilor. „Aici – notează undeva Francisc Munteanu – *ea de altfel toţi care locuiau pe această stradă, o duceam foarte prost*”. De aceea, pentru a-şi ajuta familia, copilul este nevoit să se „angajeze” ca însoţitor al unui cerşetor orb şi să parcurgă, în această calitate, experienţa umilitoare a celei dintâi „concedieri (*Prima concediere).*

„N-am mai mâncat de două zile”. Simplu, cu emoţia pe care numai faptul autentic, trăit, ţi-o dă, Francisc Munteanu introduce una dintre cele mai reuşite povestiri ale sale din acest ciclu, *Hoţul.* Tatăl se decide să facă ceea ce n-a mai făcut niciodată – să fure mâncare pentru a-şi hrăni familia. Copilul asistă zguduit la această nouă umilinţă şi între cei doi se ivesc raporturi imposibile, copilul, neputincios, dorind să-şi ajute tatăl să depăşească ruşinea acestui act, iar tatăl nemaiîndrăznind din acest moment să-şi privească fiul în ochi. Prozatorul condamnă tacit cruzimea unei vieţi strâmb alcătuite, care întunecă şi falsifică raporturile cele mai intime dintre oameni, ridicând bariere lăuntrice insuportabile.

În acelaşi peisaj mohorât al copilăriei se încadrează şi imaginea flaşnetarului batjocorit de nişte cheflii şi apoi

de copiii de pe strada Semaforului, victimă a meschinăriei şi dispreţului faţă de om. Ajuns la maturitate, povestitorul îşi verifică sever atitudinea şi dintr-o pornire de remuşcare, adoptând o poză sentimentală (care, în paranteză fie spus, nu se potriveşte modului sec de a se exprima caracteristic lut Francisc Munteanu), îi cere iertare flaşnetarului nedreptăţit cândva (*Flaşnetarul).*

Copilăria şi-a creat imagini de multe ori false asupra lumii din jur, imagini care, mai târziu, confruntate lucid cu realitatea, sunt necruţător denunţate. Demistificarea aceasta are ceva dureros, căci presupune nu o dată căinţa (ca în cazul flaşnetarului) sau constatarea amară că idolii veneraţi ai copilăriei de multe ori nu şi-au meritat preţuirea (ca în cazul lui nenea Matei). Reevaluarea din perspectiva maturităţii clarvăzătoare descoperă în nenea Matei – fratele bogat al tatii, iubit pentru că avea o ţinută distinsă (cu totul altceva decât puteai întâlni pe strada Semaforului), fuma ţigări aromate şi aducea copiilor câteva bomboane – un om fals, desfigurat sufleteşte de conştiinţa propriei poziţii sociale, interesat şi lacom de bani, animat de caracteristicul dispreţ pentru „ruda săracă" *(Nenea Matei).* Procedeul folosit în această povestire este în spiritul prozatorului*;* acesta te *lasă, o vreme,* să crezi în personaj, aşa cum a crezut şi el, să te înşeli odată cu el, cu povestitorul, pentru ca apoi, brusc, parcă în trecere, să-ţi sugereze adevărul, alimentat succesiv de elemente care îl întăresc, pentru a te conduce la sfârşit, în faţa unei imagini complet răsturnate.

Adunându-şi amintirile, Francisc Munteanu recurge destul de rar la linia caricaturală, bazat pe principiul că expunerea sobră, aparent neangajantă are virtuţi epice mai sigure şi mai convingătoare. Rememorându-şi însă figura învăţătorului Justin Popescu-Nababu *(Un păcat de şase tone),* scriitorul nu s-a putut sustrage unei tradiţii bine fixate în această direcţie (pornind de la Caragiale şi

Delavrancea) şi şi-a schiţat personajul cu linii îngroşate, de caricatură. Popescu-Nababu apare astfel într-o lumină satirică, înfăţişat ca un zbir obtuz şi ignorant, slujind orbeşte criteriul categoriei sociale (în genul faimosului Marius Chicoş Rostogan) şi exploatând cu râvnă (ca domnul Vucea) forţa de muncă a şcolarilor.

Din câteva elemente de atmosferă, câteva întâmplări semnificative şi nelipsitele ticuri verbale, Francisc Munteanu reconstituie chipul învăţătorului Nababu, nou candidat la un loc din vasta galerie a învăţătorilor mărginiţi şi veroşi, cărora proza noastră realistă le-a acordat o atenţie aparte.

Tabloul copilăriei umilite e completat cu o serie, de povestiri, neincluse în volumul de faţă, şi care dezvăluie alte. Aspecte dramatice ale unei existenţe prematur măcinate de lipsuri şi suferinţe *(Casa de corecţie, Cu steaua* etc.). În toate aceste povestiri, Francisc Munteanu a adoptat ca procedeu general notaţia simplă, însemnarea, iară grija pentru compoziţie şi imagine, evitând figurile de stil, preocupat în aparenţă exclusiv de ceea ce spune şi nu de modul expunerii.

Cu proza care evocă perioada războiului, scriitorul îşi schimbă într-o anumită măsură modalitatea epică, muncind atent asupra compoziţiei, axându-şi acţiunea şi personajele pe coordonate precise, uneori pe o idee-simbol, ceea ce dă impresia de lucru finisat, de rotunjime şi simetrie. Povestitorul e, aici, *conştient* că face literatură. Fireşte, prozatorul va rămâne şi acum fidel principiului general de transmitere a unei experienţe de viaţă cu maximum de autenticitate, lăsând să „vorbească" faptele.

Iată aşadar tabloul adolescenţei profilate pe pânza de fum şi sânge a războiului, care a suprapus vechilor imagini, imagini noi, de o violenţă atroce, retezând continuitatea calmă a experienţei şi prilejuind confruntări decisive. Eroul îşi consumă adolescenţa în condiţiile

faptelor şi responsabilităţilor mature; visul romantic a fost înlocuit prin aventura trăită la temperaturi mari. Nu e timp pentru durere, pentru spaimă, pentru milă. Oameni mor sub ochii altora, iar aceştia din urmă asistă la fenomenul morţii neputincioşi, aproape goliţi de sentimente sau incapabili să şi le exteriorizeze. Se degajă din aceste povestiri o ură adâncă, masivă, împotriva războiului şi a fascismului vinovat. Condamnarea bestialităţii fasciste o rostesc – cu un patetism conţinut şi reţinut – faptele relevate, fiecare în parte constituindu-se în act de acuzare.

Duşan, din schiţa cu aceiaşi nume, este împuşcat de soldaţii hitlerişti de pe şlep.

Ascultând la radio ştirea cu privire la capitularea lui Horty, tânărul prizonier sârb îi dezarmase pe hitleriştii care însoţeau transportul pe Dunăre. Când se transmite însă preluarea puterii de către Szalasi, Duşan îi eliberează pe soldaţii fascişti şi le înapoiază armele, într-un gest de naivă bună-credinţă. O dată repuşi în „drepturi”, hitleriştii văd în Duşan un inamic primejdios, şi-l suprimă pe loc, în alt plan al schiţei se arată cum povestitorul, căutând să afle în Belgrad veşti despre familia lui Duşan, descoperă că părinţii acestuia fuseseră omorâţi cu prilejul unor bombardamente, iar sora sa, Nuşa, pierise eroic, ca partizană antifascistă. Destinul tragic al acestei familii, încheiat prin moartea lui Duşan, este caracteristic pentru soarta multor familii din ţările cotropite de nazişti, şi el acuză necruţător ororile războiului.

Pe aceeaşi linie demascatoare se înscrie şi povestirea *Domnul David,* în care prozatorul urmăreşte, pe planuri interferenţe, viaţa unui pictor evreu, aruncat în ghetou şi apoi trimis în lagărul de exterminare de la Auschwitz. Acţiunea se împleteşte cu o tragică poveste de dragoste al cărei erou, pictorul David, apare şi aici ca victimă a legilor monstruoase ale societăţii burgheze. În această schiţă, Francisc Munteanu surprinde în câteva trăsături sugestive

atmosfera întunecată a ghetoului din Budapesta, în condiţiile intensificării prigoanei rasiale.

În povestirea *o felie de pâine,* scriitorul relatează cum, evadând dintr-un tren unde fusese închis de hortişti, reuşeşte să scape de la moartea prin foame datorită feliei de pâine pe care i-o dă un rabin din Sighet şi care se dovedeşte, de fapt, o bucăţică de scândură. Dramatismul povestirii este puternic subliniat de evenimentele prin care trece eroul, de încercările la care este supus. Ca şi în celelalte povestiri axate pe tema războiului, Francisc Munteanu foloseşte din plin elementul *surpriză,* neprevăzutul constituind un factor de dinamizare a naraţiunii.

În sfârşit, povestirile mai mari, *Cerul începe la etajul IU şi Kilometrul 1314,* completează tabloul familiar pentru narator, al războiului. Aici, mai mult decât în alte bucăţi, se simte intenţia lui Francisc Munteanu de „a face literatură”, de a-şi organiza materialul brut conform unei idei compoziţionale definite. Abandonându-şi *elementul propriu* – care, în cazul prozei autobiografice, echivalează cu transcrierea neorganizată a unor amintiri, aşa cum „s-au ivit” ele din rezervorul memoriei – scriitorul recurge la unele procedee care-l îndepărtează de principiul său director, autenticitatea maximă. *Surpriza o* constituie acum coincidenţele stranii – prea multe şi prea perfecte ca să poată da impresia Veridicităţii, chiar dacă, să zicem, s-au petrecut în realitate – iar motivarea unor acţiuni se prezintă deficitară, tocmai pentru că autorul n-a urmărit în primul rând selectarea logică a faptelor, *adevărul* lor, ci *Senzaţionalul* acestora.

O scrisoare echivocă iscălită Linda, suscită gelozia soţiei povestitorului, oferindu-i, totodată, acestuia, un bun prilej pentru o dublă investigaţie: în trecutul apropiat şi într-un trecut mai îndepărtat. Vizitând cu câtva timp în urmă Bratislava, scriitorul se întâlneşte cu o studentă la

filologie, care „tam nesam” – vorba autorului – intră în vorbă cu el şi apoi îl invită acasă la ea. Aici scriitorul află că fata care se numeşte Linda era fiica unui evreu evadat dintr-un transport cu direcţia Maidanek. Pe tatăl fetei, scriitorul îl cunoscuse în timpul războiului, în aceeaşi casă în care locuieşte acum Linda, şi fusese martor la uciderea lui. Dacă episodul evocând asasinarea lui Hofmann este interesant şi impresionant, ca tot ceea ce a scris Francisc Munteanu despre perioada războiului, reţeaua confecţionată de scriitor pentru a ajunge la acest episod este supraîncărcată de elemente nu o dată nesemnificative, de coincidenţe bizare, greu explicabile, care dau senzaţia de artificial. Linda locuieşte acum exact în casa în care s-au întâmplat evenimentele tragice din 1943, exact la etajul III, care atunci fusese distrus de bombardament, povestitorul descoperă fotografia lui Hofmann exact în momentul în care fata, dezbrăcată, îl aştepta în pat, deturnându-se astfel întregul curs al acţiunii ş.a.m.d. Obsedat probabil de puţinătatea materialului faptic, sau, poate, decis să construiască ingenios, scriitorul s-a abandonat ispitelor unei compoziţii senzaţionale, cu multe cotituri şi treceri abrupte, împovărându-şi astfel naraţiunea cu obscurităţi care-i deservesc mesajul.

Acelaşi lucru se petrece, mai puţin violent însă, cu povestirea *Kilometrul 1314.*

Numărul de telefon al unui scriitor bulgar, 1314, îi aminteşte povestitorului de o întâmplare petrecută pe Dunăre, în primăvara lui 1943, în dreptul kilometrului 1314. Dunărea e minată şi, ca să poată ieşi cu şlepul încărcat de proiectile din zona bombardamentelor, este necesară acţiunea de „greblare” pentru a face să explodeze minele de pe parcurs. Cârmaciul şlepului (cel ce povesteşte întâmplarea) are de ales, pentru această misiune, între doi soldaţi rezervişti care se află pe şlep,

amândoi nepricepuţi în treburile marinăreşti, deci deopotrivă sortiţi să piară, ucişi de explozie. Alegerea e făcută pe criteriul numelui: rezervistul care se numeşte Gali este trimis să grebleze şi, bineînţeles, va fi omorât de explozie. Iată şi ce a determinat alegerea: numele Gali se leagă de o întâmplare din copilăria scriitorului, care-şi amintise că mama sa fusese crunt bătută de soţul ei din cauza unui anume Gali. O discuţie ulterioară lămureşte această întâmplare şi se pare că într-adevăr rezervistul trimis la moarte sigură era una şi aceeaşi persoană cu cel care provocase drama familială ce-l impresionase atât pe copil. Fireşte, am simplificat povestirea, rezumând-o astfel, dar ceea ce urmărim să arătăm este o anume înclinaţie a scriitorului, manifestă şi aici, către acele potriviri ciudate, posibile desigur în viaţă, dar netipice în literatură. Deşi scriitor cu certe potenţe epice, Francisc Munteanu se lasă uneori înşelat de sclipirea efemeră a senzaţionalului facil, obţinut prin mijloace artificiale, care încarcă inutil fapte grăitoare, semnificative prin ele însele.

Valoarea acestor schiţe, indiferent de procedeele folosite, constă în capacitatea lor de a transmite sensul răsucit al unor existenţe umane mutilate sau suprimate de război, împotrivirea surdă dar vehementă a scriitorului faţă de ororile trăite, faţă de dispreţul pentru viaţa şi demnitatea omului.

Proza numită „obiectivă”, detaşată de experienţa autobiografică, ocupă un loc însemnat în scrierile lui Francisc Munteanu, fapt dovedit nu numai de romanele sale, dar şi de o serie de nuvele sau povestiri, cum ar fi *Lenţa, Ciocârlia, Ilie Teleagă, Un plic cu piper* etc. Aici scriitorul nu mai este preocupat de a evoca atmosfera, precum şi situaţiile deosebite care i-au impresionat sensibilitatea; atenţia sa e îndreptată spre construirea unor tipuri caracteristice pentru anumite categorii sociale, angrenate în conflicte care reclamă cu ascuţime precizarea

atitudinii personajelor şi rezolvarea unor probleme de ordin moral.

Vom trece peste *Ciocârlia,* în care prozatorul a încercat – reuşind numai în parte – să configureze destinul unei învăţătoare de ţară, Elena, în anii care au precedat războiul şi, apoi, în timpul războiului, redând aspiraţiile spre emancipare ale eroinei, spre o lume mai frumoasă, dar nereuşind să le dea un contur definit şi menţinând astfel zone obscure, acţiuni şi gesturi neexplicate prin logica lăuntrică a caracterelor. (Vom menţiona însă ca o realizare categorică a povestirii figura învăţătorului Valeriu Benoagă, exemplar tipic al meschinăriei şi insuficienţei aşa-zisei intelectualităţi burgheze, mărginită, imorală şi incapabilă de orice activitate cerebrală.)

Ne vom opri mai mult asupra nuvelei *Lenţa,* care constituie nu numai prima lucrare mai amplă a lui Francisc Munteanu dedicată actualităţii, dar şi una dintre cele mai bune şi mai trainice creaţii ale sale. Drama Lenţei ar putea fi considerată o reluare a unei drame mai vechi → a Elenei din *Ciocârlia* – căreia condiţiile noi ale societăţii socialiste îi oferă însă o altă rezolvare, de data aceasta o rezolvare adevărată şi deplină, în conformitate cu legile noi care guvernează destinele omeneşti. Premisele sunt într-un fel asemănătoare cu cele care stau la temelia *Ciocârliei,* Lenţa, fata tânără şi frumoasă, este silită de părinţi să se mărite cu Mihai Goldiş – un om mult mai în vârstă decât ea – pentru că acesta reprezintă o forţă în sat – e preşedintele gospodăriei colective. Goldiş îşi iubeşte realmente soţia, dar dragostea lui se manifestă într-un fel umilitor şi restrictiv, care îi provoacă repulsie Lenţei: o copleşeşte cu daruri scumpe (pentru procurarea cărora fură din avutul colectivei), dai îi interzice să muncească alături de ceilalţi colectivişti, pe motiv că e nevastă de preşedinte şi trebuie să trăiască întocmai ca o cucoană. Atitudinea lui Goldiş seamănă mult cu atitudinea lui Vasile Benoagă faţă de

Elena, relevând concepţia odioasă că femeia este un obiect asupra căruia bărbatul îşi exercită drepturile de proprietar absolut. Dar Lenţa, ca şi Elena, nu poate suporta această condiţie şi sentimentul că e prizonieră, că o apasă gratiile unei colivii strâmte şi ucigătoare îi trezeşte o revoltă profundă, nestăpânită.

Se dezlănţuie astfel, paralel cu ura faţă de Goldiş, dragostea ei mai veche pentru Gheorghe, prin care Lenţa aspiră să reintre în rândul oamenilor, să poată munci, să se poată elibera de sub apăsarea unei căsnicii sufocante. Drama Lenţei este drama femeii care năzuieşte să fie liberă, să scuture aparenţa de obiect de lux, să acţioneze în virtutea capacităţii ei creatoare, este, în alt plan, drama *Norei* lui Ibsen, care refuză să mai fie considerată o păpuşă. Fără îndoială că acest conflict ar fi evoluat tragic în condiţiile vechii societăţi. Dar acum, de partea Lenţei este însăşi viaţa nouă, morala comunistă impermeabilă la compromisurile etice, la tranzacţiile respingătoare de tipul căsniciei Goldiş-Lenţa. Secretarul de partid Mitru Gherdan şi întreaga colectivitate îi ajută Lenţei să se elibereze; dar nu numai Lenţei, ci şi lui Goldiş, care va înţelege imposibilitatea şi incompatibilitatea unor astfel de raporturi.

Francisc. Munteanu a proiectat aceste conflicte pe un puternic şi agitat fundal social, în care „problema” Lenţa nu apare izolată, ci strâns legată de alte probleme care frământă satul actual. Atitudinea lui Goldiş (altminteri un gospodar priceput şi interesat de soarta colectivei pe care o conduce), care fură banii colectiviştilor pentru a-i „asigura” Lenţei o viaţă cât mai „plăcută”, cât mai boierească, nutrindu-şi în acest fel precara sa concepţie despre fericire, va fi demascată şi condamnată de colectivişti. În urma evenimentelor petrecute, Goldiş îşi va modifica – e o necesitate implacabilă – concepţia despre viaţă şi atitudinea faţă de oameni.

Cu darul său recunoscut de a creiona atmosfera socială, scriitorul descrie frământările ţăranilor legate de drumul nou pe care-l oferă existenţei lor gospodăria colectivă, conflictele care iau naştere între exponenţii noului mod de viaţă şi cei care apără vechile poziţii, ameninţate de asaltul victorios al socialismului. Alături de figurile memorabile ale personajelor centrale – Lenţa, Goldiş, Gheorghe – sunt schiţate în linii sigure figuri interesante ale unor comunişti ca Mitra Gherdan sau Bicaşul.

Ceea ce caracterizează prin excelenţă această nuvelă este faptul că, într-o vreme când unii prozatori ofereau tribut unei viziuni schematice, rigide asupra satului nou, *Lenţa* aducea, în stilul propriu personalităţii scriitorului, prospeţimea şi vigoarea unor conflicte autentice între personaje vii, complexe, verificate de realitate.

*

Într-un interviu acordat în 1957 *Gazetei literare,* Francisc Munteanu îşi formula astfel preferinţele în ceea ce priveşte proza: *„Sunt pentru romanul scurt... Romanul scurt îl înţeleg în sensul densităţii epice"*. Această declaraţie implica şi o autocaracterizare: Francisc Munteanu respectă acest principiu nu numai în romane, ci şi în schiţe sau nuvele. Pare tautologică afirmaţia că se poate scrie „scurt"... o schiţă. Observaţia trebuie interpretată, aşa cum preciza şi Francisc Munteanu, nu numai ca o referinţă la concentrarea exterioară, ţinând de dimensiune, ci şi la o condensare extremă a substanţei epice, până la denudarea totală a faptului narat. Scriitorul uită sau, mai exact, se preface a uita că e scriitor, că slujeşte arta şi povesteşte direct, alb, nestilizat, ca într-un dialog oarecare cu un interlocutor oarecare, fără obsesia literaturizării. Francisc Munteanu are pasiunea faptului nud, povestit simplu, sobru, conştient că dacă ai ceva important şi interesant de spus, o poţi face fără „să-ţi alegi

cuvintele”. Figurile de stil apar rar în proza sa şi atunci sunt reprezentate prin categoriile cele mai simple şi strecurate timid în context, parcă pentru a trece neobservate, ca în pasajul următor: „… bălăriile […] creşteau în voie, neatinse de oţelul albastru al Coaselor” *(Strada Semaforului).* Nu o dată întâlneşti în proza lui Francisc Munteanu autoapostrofări sau remarci prin care scriitorul îşi aminteşte (şi aminteşte cititorului) că nu face literatură, ci povesteşte pur şi simplu o întâmplare. În *Kilometrul 1314* i se pare, la un moment dat, că a exagerat cu explicaţiile şi generalizările adiacente miezului naraţiunii şi-şi pune brusc frână: *„Dar să lăsăm teoriile”.* În *Muntele orb* introduce sfios şi retractil o „imagine poetică”, luându-şi măsuri de precauţie: *„Dacă aş fi poet, aş adăuga că ascult liniştea”.* Deci, ocolirea perseverentă a lirismului şi patetismului, retragerea povestitorului din faţa faptelor pe care acesta le transmite doar, aşa cum s-au petrecut ele, fără a interveni în vreun fel în naraţiune sunt normele de lucru intime ale scriitorului.

Trebuie să precizăm că această obiectivizare absolută e numai aparentă, e o problemă de *formă,* de *stil,* şi nu de esenţă, în fond, Francisc Munteanu îşi alege îndelung elementele naraţiunii, studiază ideea pe care vrea s-o transmită, dozează şi cântăreşte, ca orice scriitor. Impresia trebuie să fie însă de detaşare totală, de uscăciune stilistică. Această formulă epică are fireşte calităţile ei incontestabile, printre care se numără, în primul rând, obţinerea fără greutate a senzaţiei de autenticitate deplină. Există însă şi o primejdie a stilului „fără stil”, care constă în monotonia relatării, supărătoare pentru cititor, precum şi în tendinţa extremistă de a dispreţui expresia, care duce de multe ori la neglijenţe şi inadvertenţe în exprimare, cu totul nedorite. Francisc Munteanu a evitat monotonia prin realizarea consecventă a unui dramatism interior al faptelor, dramatism care

captează şi menţine treaz interesul cititorului. Cât priveşte neglijenţele de exprimare, scriitorul mai are încă de corectat unele lucruri, tocmai pentru că, în realitate, este scriitor şi nu un povestitor oarecare.

*

Creaţia literară a lui Francisc Munteanu se caracterizează printr-o proză densă, de reală forţă epică, de intens dramatism, bazată pe conflicte interesante, aparţinând trecutului sau actualităţii noastre socialiste, şi întotdeauna artei, o proză din care se desprinde o atitudine de scriitor militant. Schiţele, nuvelele şi povestirile care apar în acest volum sunt dintre cele mai reprezentative pentru creaţia diversă şi originală a unui scriitor talentat, a cărui personalitate s-a impus în frontul literaturii noastre noi.

DUMITRU SOLOMON

Iunie 1961

NENEA MATEI

Când eram mic şi mă întreba mama sau tata pe cine iubesc mai mult, răspundeam fără să mă gândesc:

— Pe mama şi pe tata.

Când eram însă singur, de obicei seara după culcare, şi-mi puneam aceeaşi întrebare, răspundeam după o matură chibzuinţă altfel: „Pe nenea Matei”.

Nenea Matei era fratele tatii şi era un om înalt, lat în spate, frumos: părul buclat cu maşina, blond, îi cădea pe frunte şi, în bătaia becului, din cauza briliantinei, lucea. Era totdeauna ras proaspăt, mirosea a apă de colonie sau a cremă *Nivea.* Nu-mi amintesc să-l fi văzut vreodată cu hainele necălcate sau cu pantofii nelustruiţi: mama spunea că-şi curăţa pantofii în oraş, la lustragii calificaţi. Iar eu, lăudându-mă prietenilor din cartier, mai înfloream povestea adăugând că nenea Matei, după un principiu necunoscut mie, avea şi preferinţe: pantofii maro îi curăţa cu *Gladis,* iar pantofii negri cu *Schmoll.*

Iarna, nenea Matei purta un palton de piele căptuşit cu blană, iar vara un fulgarin negru, lucios. Când venea la noi, îl ruga pe tata să-l ajute să-şi scoată paltonul, apoi cu nişte gesturi grozav de elegante, scutura de pe mânecile vestonului nişte fire de praf închipuite. Călca atent numai ţ» e covoarele ţesute de mama, ştergea cu o batistă mare, în carouri, toate scaunele pe care se aşeza, îşi trăgea pantalonii de pe genunchi şi-şi mângâia bărbia la fel ca şi protopopul care ne preda religia. În discuţiile cu mama sau cu tata totdeauna el avea dreptate. Dacă observa pe masă o felie de pâine intermediară ţinea predici despre economie şi risipă. Era neînchipuit de deştept.

— Intermediara, spunea, costă cu un leu şi jumătate mai mult decât pâinea neagră. Voi consumaţi două pâini pe zi, ceea ce înseamnă pe an şapte sute de pâini, adică de şapte sute de ori un leu şi jumătate.

Avea minte ascuţită: calcula fără creion şi hârtie mai bine decât un profesor de matematică sutele de lei pe care noi, din lipsă de economie, le aruncăm anual pe fereastră.

— În zece ani, voi aţi putea economisi numai la un singur articol zece mii de lei. Un adevărat capital.

Avea dreptate şi nu pricepeam de ce-l drăcuie tata.

Nenea Matei fuma ţigări aromate: noi, copiii, culegeam toate mucurile aruncate de el şi ne bucuram dacă reuşeam să descifrăm inscripţia de pe ele. De obicei fuma *Golf* sau nişte ţigări cu muştiuc de plută. Dacă era bine dispus, ne lăsa în apropierea lui şi ne promitea chiar că o să ne plimbe odată cu maşina.

Ştiam de mult că avea o maşină mare, un Ford cu două diferenţiale cu care transporta cherestea pentru C.F.R. Noi n-am văzut maşina niciodată, dar în închipuirea noastră „maşina lui nenea Matei” devenise un fel de unitate de măsură pentru toate camioanele din oraş.

— Maşina asta – spuneam – îi mai urâtă ca a lui nenea Matei.

— Cealaltă e aproape ca a lui nenea Matei.

Dintre copii eu l-am îndrăgit cel mai mult pe nenea Matei. L-am îndrăgit pentru că era şmecher. Mă chema la el, îmi spunea să mă uit în ochii lui, să nu clipesc şi-mi dădea un bobârnac peste nas. Uneori, e drept mă cam durea, dar nu puteai să te superi pe el. Mai ales că, după bobârnac, mă întreba cum mă cheamă şi dacă îi răspundeam pe plac îmi spunea că sunt foarte deştept. Pentru el eram şi deştept şi frumos. Că sunt frumos îmi spunea chiar des:

— Hai mă, nătăfleaţă, scoate-ţi degetul din nas. Aşa, vezi, acum eşti un băiat foarte frumos!

În zilele când se întâmpla să mă găsească spălat pe mâini şi pe faţă, mă lua pe genunchi, mă dădea huţa şi-mi spunea că în curând, dacă o să fiu cuminte, o să mă ia la el. În mintea mea, casa lui nenea Matei era o casă mare, plină cu poliţe, pe care stăteau zeci de borcane cu bomboane. Nu s-a întâmplat niciodată să treacă pe la noi – şi trecea destul de des – să nu-mi aducă câteva bomboane. Dacă nu eram acasă, trimitea după mine, mă aşeza în mijlocul camerei, cu faţa în sus şi cu gura deschisă şi-mi arunca bomboanele de la distanţă în gură. Acest joc îi plăcea foarte mult. Bomboanele care nu nimereau ţinta erau adunate şi aruncate din nou. Uneori, dacă îmi aduceam aminte de el şi se întâmpla să nu fi trecut pe la noi câteva zile la rând, mă rugam lui Dumnezeu să-i călăuzească paşii pe la noi.

Cu trecerea anilor, dragostea mea faţă de nenea Matei s-a accentuat şi mai mult. Dacă îl vedeam pe stradă îl arătam şi prietenilor mei de pe strada Semaforului.

— Uite, vezi, ăla gras, cu paltonul de piele, ăla e nenea Matei.

— Fugi de aici, mă, ăla e un adevărat domn.

Şi aşa era. Era un adevărat domn. Atât de domn, că mi-a interzis să-l salut pe stradă ca să nu se facă de ruşine.

— Ce-o să spună lumea, dacă vii pe stradă, la mine, şi-mi spui: „Sărut mâna, nenea”. Nu se poate! Numără de câte ori mă vezi şi apoi, când o să vin la voi, mă saluţi de tot atâtea ori.

O singură dată am fost în casa lui nenea Matei. Odată când i s-au îmbolnăvit amândoi copiii de gripă şi n-aveau voie să coboare din pat. Stăteau toată ziua numai în aşternuturi albe şi se plictiseau. Atunci m-a luat nenea Matei la el şi m-a băgat în camera copiilor să le ţin de urât. Cât de mult aş fi dat să mă îmbolnăvesc şi eu, să pot sta alături de ei în aşternuturile acelea albe. Dar parcă te ascultă Dumnezeu când eşti sărac?

Am stat de dimineaţă până seara cu ei, le-am povestit tot ce ştiam, şi-i gâdilam pe talpă cu o pană, ca să râdă. Dar nu râdeau. Erau nişte copii ciudaţi, cu pielea albă, fină, aproape transparentă, ca geamurile noastre de acasă când erau spălate.

Seara, când s-a întors nenea Matei cu camionul, mi-a pus şi mie termometrul, dar mercurul n-a trecut de linia aceea roşie.

— Bată-te Dumnezeu – mi-a spus nenea Matei eşti ca fierul. Mi-a dat un bobârnac mai tare ca de obicei şi o monedă de doi lei lăţită cu ciocanul. Am umblat vreo două zile până am reuşit s-o schimb la un băcan bătrân şi miop.

Era un om straşnic nenea Matei!

Pe atunci încă nu ştiam că venea la noi să-şi încaseze dobânda împrumutului dat părinţilor cu ani în urmă, şi încă nu aflasem că tot el i-a sfătuit să mă dea la casa de corecţie.

Păcat că azi nu mă mai întreabă nimeni pe cine iubesc mai mult.

PRIMA CONCEDIERE

Eram în clasa a doua sau a treia primară când ne-am mutat în strada Semaforului. Aici, ca de altfel toţi care locuiau pe această stradă, o duceam foarte prost. Tata, de

meserie cioplitor în lemn, era şomer de vreo patru ani de zile. Ca să nu murim totuşi de foame, am vândut totul din casă. Nu ne-a mai rămas din mobilier decât un pat, două scaune, o masă, un cuier cu patru braţe şi o reproducere în alb-negru după o lucrare a lui Michelangelo: *II Pensieroso.*

Îmi amintesc că, în zilele cu ploaie, când nu puteam ieşi din casă, priveam ore întregi reproducerea. Ştiam la număr cutele togii de la genunchiul „gânditorului", la fel şi scobiturile, şapte, ale celor doi stâlpi de marmură care îl încadrau. Uneori, tata, dacă nu era beat, mă lua pe genunchi şi atunci îl rugam să-mi deseneze. Parcă-l văd şi acum: lua de după ureche un creion lat, de dulgher, şi netezea cu palma foaia de ziar care servea drept faţă de masă. Desena apăsat, sigur pe sine. La început, grafitul năştea un umăr, pe urmă încă unul, o coapsă, picioare, un cap şi omul era gata. Eu râdeam, dar îl socoteam artist prost pe tata. Asta, pentru că pe strada Semaforului n-am întâlnit niciodată oameni atât de puternici şi frumoşi cum îmi desena el.

Când era beat nu desena: se plimba numai prin casă, morocănos, o bătea pe mama şi, dacă ne prindea, şi pe noi, copiii. De acasă, în asemenea ocazii, mama ne trimitea la vecini şi noi nu ne întorceam decât după ce se liniştea. Se liniştea însă repede: se aşeza la masă, îşi lăsa capul în palme şi plângea. Hohotea atât de puternic încât scârţâia scaunul sub el. Uneori mi-era milă de el. Îmi venea să-l mângâi, să-i sărut mâinile cu care desena atât de frumos.

De obicei, a doua zi, îşi cerea iertare de la mama, şi-i promitea că o să găsească de lucru. Când seara se întorcea fără să fi găsit, ruşinat, îşi ţinea capul în pământ. Mama îl îmbărbăta:

— Nu-i nimic. Ai să găseşti mâine…

Când nu mai aveam nimic în casă, tata îşi agăţa pe spate o tăbliţă de lemn cu inscripţia „lemnar" şi se ducea în colţul străzii Bhom, unde, cu alţii ca el, pictori, fierari,

zidari, aştepta norocul care, de obicei, apărea în persoana unei servitoare ce-l chema la tăiat lemne sau la alte munci la fel de calificate.

Şi noi copiii trebuia să întreprindem ceva ca să putem contribui la întreţinerea casei. La şcoală tot nu ne prea duceam decât iarna, când ne era frig şi ştiam sigur că se încălzesc sălile de cursuri. Fiind cel mai mic în familie, slăbuţ şi nemâncat, a trebuit să-mi aleg o meserie pe măsura puterilor mele. Astfel, m-am angajat să însoţesc un cerşetor orb în lungile lui peregrinări prin oraş. Am învăţat bine meseria de cerşetor: ştiam unde şi când poate pica ceva. Parcurile nu le colindam decât spre seară când apăreau perechile de îndrăgostiţi. Ne dădeau bani, dar nu din milă, ci numai ca să nu-i deranjăm. Orbul m-a învăţat să nu întind mâna gospodinelor care se duc spre piaţă, ci numai acelora care se întorceau de la cumpărături: ele, de obicei, erau mulţumite de târguială şi, ce era şi mai important, aveau mărunţiş.

Orbul nu era un om prost, deşi nu văzuse niciodată lumina soarelui. Se născuse fără vedere, dar trăia într-o lume ciudată, imaginată numai de el. O dată l-am întrebat dacă ştie cum arată o biserică.

— Da, mi-a răspuns. Trebuie să fie ca o cameră mare cu tavanul undeva foarte departe.

— Bine, dar dacă eşti orb şi n-ai văzut niciodată un tavan, de unde ştii că e departe sau nu?

— După cum se pierde vocea.

Am intrat imediat într-o biserică, mi-am închis ochii şi am rostit câteva cuvinte cu voce tare. Fără să văd nu mi-aş fi putut da seama de înălţimea bolţii. Dar orbul nu aprecia numai înălţimea tavanelor, ci şi înălţimea caselor. Spunea că după sunetul paşilor. Avea auzul atât de fin, încât recunoştea şi valoarea monedei aruncate în cutiuţa lui de tinichea.

— Ăsta a fost un om bun. A dat o monedă galbenă de

cinci lei.

— De unde ştii că a fost om şi nu femeie?

— Ascultă! Acum vin dinspre stânga două femei. Ba nu… O femeie şi un copil. N-o să ne dea nimic.

Într-adevăr, femeia cu copilul au trecut pe lângă noi fără să ne privească măcar.

— De unde ai ştiut că n-o să ne dea nimic?

— De acolo că au tresărit şi şi-au grăbit paşii. Au tresărit când m-au văzut, şi pentru că n-au vrut să dea au vrut să fie cât mai departe de mine. Auzi… Omul care trece acum e ori mare, ori gras…

— Un om gras.

— Graşii dau foarte rar. Mult timp m-am gândit de ce. Aproape doi ani de zile m-am frământat. Acum ştiu.

— De ce?

— Pentru că se apleacă greu. De aceea. Dacă aş sta în picioare mi-ar da şi graşii.

— Atunci de ce nu stai în picioare?

— Pentru că un cerşetor care stă în picioare câştigă totdeauna mai puţin decât unul lungit pe trotuar.

Mai târziu, când am fost totuşi silit să frecventez şcoala, m-am învoit cu cerşetorul să-l conduc numai până în centrul oraşului, în faţa catedralei catolice, şi după terminarea cursurilor să-l însoţesc acasă. După masă îl mai scoteam pentru câteva ore în oraş, dar îndată ce se întuneca trebuia să mă duc să-l iau. Pentru această muncă de călăuză primeam cinci lei. Tot atât costa şi un kilogram de pâine neagră. Toate ar fi fost bune dacă nu s-ar fi stricat timpurile. Bănuţii căpeau tot mai rar în cutiuţa de tinichea a orbului. La început, cerşetorul mă bănuia că-l dijmuiesc. De aceea, la sfârşitul fiecărui drum, mă silea să-l urmez în odaia lui unde mă strângea între genunchi şi mă căuta prin buzunare. Decepţionat că mi le găsea goale, îmi scotocea gura cu degetele în speranţa să-şi găsească bănuţii acolo.

Într-o seară, prins de joacă, am uitat să mă duc după

el. De atunci nu m-a mai chemat niciodată să-l conduc. Cu alte cuvinte asta a fost prima mea concediere.

STRADA SEMAFORULUI

1

Strada Semaforului avea un singur rând de case. Pe partea cealaltă, deşi se făcuse parcelare, nu s-a ridicat nicio clădire. Terenurile virane, împrejmuite de garduri de sârmă, se întindeau până în imaş unde bălăriile – golomoaze şi un fel de leuştean sălbatic – creşteau în voie, neatinse de oţelul albastru al coaselor. Pământurile toate, până în apropierea fabricii de acizi, erau ale domnului Singer. El le cumpărase pe preţ de nimic de la un grof bătrân, epileptic, care şi iarna şi vara umbla cu o cuşmă de oaie. Cu gândul să-şi apere căpăţâna dacă l-ar fi apucat criza pe un drum pietruit.

În ultima vreme, de când s-au oprit lucrările la linia ferată care trecea chiar la capătul de sus al străzii Semaforului, venea tot mai rar să admire bălăriile, pământul. Când venea, îşi înfigea bastonul de bambus în ţărână, apoi pipăia glodul mustos de pe vârful băţului.

— Pământ bun i spunea. Şi copiii care se adunau în jurul lui râdeau că vorbeşte de unul singur.

Groful se născuse cu şase degete la mâna stângă şi copiii de pe strada Semaforului ştiau acest lucru. De aceea umblau în haită după el, cu speranţa că odată şi odată tot o să-şi scoată mâna cu pricina din buzunar. Dar bătrânul se obişnuise într-atâta să se folosească de o singură mână, încât chiar lui i se părea – şi afirma acest lucru – că stânga nu e numai de prisos, ci e şi o povară.

Vara umbla cu sandale de gumă, fără ciorapi. Când isprăvea sondarea glodului, se ducea la malul Mureşului şi-şi scălda picioarele pline de bătături. Dacă era bine dispus, ţinea predici celor adunaţi în jur. Filosofa. Unii spuneau că a făcut o sumedenie de şcoli înalte şi unele chiar în America.

— Vedeţi, îşi arăta degetele picioarelor. Am unghii. Îmi sunt de prisos. Aş fi foarte curios să aflu care a fost ultimul meu strămoş care s-a folosit de ele… Când ajungea cu meditaţiile până aici, cineva trebuia să-l întrebe:

— La ce să le fi folosit?

Groful îl mustra din priviri pe vorbitor, a dispreţ, şi continuă:

— La curăţitul nucilor de cocos! Atunci erau folositoare încă. Dar acum?… îmi aduc numai pagubă. Îmi rup ciorapii. Atât, băieţi… Da… Oare cum s-o fi numit ultimul meu strămoş care s-a folosit încă de unghiile de la picioare?…

Se întâmpla ca cineva să-i spună un nume banal: Gheorghe sau Ion, şi atunci groful, supărat de incultura celor din strada Semaforului, devenea războinic: lovea în stânga şi în dreapta cu bastonul de bambus spre hazul copiilor care îl bombardau cu pietre şi cu nămol.

Cu domnul Singer nu stătea de vorbă: îl făcea jidan, escroc şi-l înjura pe o limbă necunoscută celor din strada Semaforului.

Domnul Singer era neamţ din Sighişoara şi se îndeletnicea cu tot felul de afaceri: cumpăra şi vindea case, dădea sume mici cu împrumut, era reprezentantul a patru sau cinci firme străine şi finanţa birturile din cartier. Era un om înalt, chel şi asuda de parcă ar fi fost înhămat la plug sau ar fi cărat piatră în spinare. Purta pantofi cu talpă de azbest, pantaloni bufanţi şi cămaşă milaneză, de culoare închisă. Cravată nu purta niciodată – îi era teamă să nu se înăbuşe. Faţa roşie, totdeauna rasă proaspăt, îi lucea şi mirosea de la cinci paşi depărtare a odicolon de trandafiri. Cele câteva fire de păr, de culoarea nisipului, ce-i creşteau la ceafă, erau meşteşugit netezite cu peria deasă şi aduse în faţă să acopere chelia deasupra frunţii. O cicatrice dreaptă, parcă trasă cu liniarul, îi împodobea bărbia. Când vorbea sau stătea în faţa cuiva, domnul

Singer îşi camufla cicatricea cu palma.

În urmă cu doi ani nu-l cunoştea încă nimeni din cartier. Apăruse odată cu începerea lucrărilor la linia ferată. Stătuse de vorbă cu câţiva ingineri, apoi, în urma discuţiilor, a început tratativele de cumpărare a pământurilor. Prevăzuse mare câştig. Se zvonea că prin apropiere se va înfiinţa şi o haltă de cale ferată, aşa că domnul Singer n-a stat mult pe gânduri. A cumpărat toate terenurile virane, le-a împrejmuit cu sârmă ghimpată şi a început zidirea primei case. Pe vremea aceea s-a măsurat şi întinderea străzii celei noi chiar în dreptul semaforului. Strada primise şi un nume oficial, înregistrat undeva în arhivele primăriei: Protopop Gâlmeanu; dar nimeni n-o numea aşa. Muncitorii de la lucrările de terasament îi spuneau „Semaforului" şi aşa a rămas.

N-a trecut decât un an de la cumpărarea pământurilor şi prima casă, pătrată, în formă de cazarmă, cu două etaje, era gata. Domnul Singer îşi făcuse planuri mari cu această casă. La parter voia să deschidă un restaurant, iar sus, în cămăruţele de la etaj, hotărâse să ţină fete. A şi scos autorizaţia pentru hotel şi a chemat un pictor să-i facă firma: Hotel Triest. Muncitorii însă au luat clădirea cu asalt şi au ocupat cămăruţele. Nu mai puteau fi scoşi decât cu ajutorul poliţiei. Dar domnul Singer era un om deştept şi s-a împăcat cu ei. Erau doar viitorii lui clienţi. Cu timpul, datorită unui burlan rupt, ploaia a spălat litera *e* din opera pictorului de firme, astfel că, din inscripţia *Triest,* a rămas doar *Hotel Trist.* Astfel a devenit cazarma domnului Singer *Hotel Tristeţe.* Şi nimeni nu o mai numea altfel. Până şi poştaşii, care de altfel veneau foarte rar în strada Semaforului, ne chemau la ei şi ne întindeau câte o foaie de hârtie:

— Du citaţia asta la Hotel Tristeţe.

Toate ar fi fost bune dacă o comisie de anchetă venită de la Bucureşti n-ar fi oprit lucrările de la linia ferată. Li s-

a părut lor că se furase prea mult, fără să fi primit procentul care li s-ar fi cuvenit după o lege nescrisă, astfel că au găsit solul nisipos, nerezistent pentru cale ferată şi au încheiat pe loc zece procese verbale. Ministerul în cauză şi-a însuşit rapoartele comisiei şi a suspendat oficial lucrările.

Muncitorii, de pe o zi pe alta, au rămas fără lucru. La început, cei care nu mai primiseră ultimele salarii au început să desfacă traversele, încât numai după o singură lună cele două şine ruginite au rămas desculţe pe prundiş. Viaţa din cartier şi-a reluat cursul ca mai înainte: oamenii şi-au căutat slujbe în altă parte, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Numai singură strada Semaforului creştea: ca din pământ au răsărit cocioabe, din piatră, din lemn, din tablă. Domnul Singer umbla încruntat de supărare; uita să-şi ascundă cicatricea de pe bărbie; apoi s-a liniştit şi el. S-a apucat de alte afaceri şi s-a înstrăinat tot mai mult de strada Semaforului. Numai o dată pe lună venea regulat. La întâi. Venea să-şi încaseze chiriile, apoi dispărea încă pentru o lună. Era socotit un fel de calendar ambulant.

— Uite, domnule, iar a trecut o lună.

Domnul Singer era la fel de punctual ca şi maşinile de reclamă ale fabricii *Schmoll* de la Braşov care, în fiecare an, în primele zile ale lui ianuarie, veneau şi împărţeau gratuit calendare de perete trase la ofset.

În anul când ne-am mutat noi în strada Semaforului, maşina cu inscripţia *Schmoll* ne dăruise un calendar de culoare albastră, pe frontispiciul căruia erau desenate cifrele 1932.

2

Primii mei prieteni au fost copiii lui Jurj, tinichigiul. Despre acest tinichigiu se spunea că el ar fi construit semaforul de la capătul străzii. Noi eram foarte mândri de el. Îl priveam cu admiraţie cum pleca în zori cu lădiţa de tinichea în spate. Mergea la lucru. Noi ne închipuiam că

înalţă alte semafoare. Pe urmă nu l-am mai văzut pe Jurj cu lădiţa în spinare. Am aflat de la tata că e şomer. Din când în când Jurj venea pe la noi să se sfătuiască cu tata, care era „artist” şi era socotit om deştept, mai ales că era primul care ştia dacă este de lucru sau nu la gara triaj. Jurj visa să găsească undeva hani mulţi şi să se ducă în America aşa cum se dusese şi Griguţă, despre care se spunea că ar fi ajuns bogătaș de nu mai ştie ce să facă cu averea.

La primul întâi, când a venit domnul Singer să ceară banii de la tinichigiu, acesta nu i-a putut plăti. Neavând încotro, domnul Singer a aşteptat încă o lună. Dar Jurj n-a avut bani nici a doua lună. Atunci domnul Singer a chemat poliţia şi tinichigiul a fost evacuat în stradă. N-a avut cine ştie ce lucruri: un dulap vopsit cu lac alb, un pat de fier şi unul de lemn în care dormeau cei patru copii ai lui, o masă din lemn de brad şi două scaune fără spătare. Lucrurile lui mici, vasele de bucătărie nu le-am putut inventaria: erau legate într-o pătură, dar cred că au fost puţine dacă au încăput într-o singură legătură.

Era la începutul lui noiembrie şi căzuse bruma. Ramurile uscate ale salcâmilor, bătute de vânt, sunau de parcă ar fi fost de os. Uşile caselor din strada Semaforului se deschideau rar, să nu se răcească odăile. Era frig: nu mai puteam umbla desculţi. Ne înveleam picioarele în cârpe.

Nevasta lui Jurj stătea în pat şi tuşea. Era roşie la faţă de parcă ar fi avut un cuptor sub pătură. Tata l-a sfătuit pe Jurj să-şi ducă copiii la azil. La noi nu aveau loc: locuiam şase într-o cameră. Neavând altceva de făcut, Jurj şi-a luat copiii şi s-a dus la azil. Aici i-au spus că nu mai sunt locuri şi, de altfel, nici nu se primesc decât copii orfani. Nu ştiu la ce s-o fi gândit în drum spre casă. Era tare mohorât. Când a intrat în curtea casei lui Singer era încruntat. Nevasta sa avea febră şi aiura. Nu şi-a

recunoscut soţul. Tinichigiul i-a pus palmele pe frunte. Ardea. A lăsat să-i alunece palmele spre obraji, spre gâtul femeii. N-a trebuit să strângă mult. Ea nu şi-a deschis ochii decât o singură dată, probabil a mirare. Eu cred că din ochi a încuviinţat totul. Pe urmă, Jurj a cotrobăit în lădiţa lui de tinichea, a scos o daltă şi şi-a tăiat vinele. Probabil a vrut să dea copiilor calitatea de orfani.

Cu unul din copiii lui Jurj m-am întâlnit nu de mult la un dineu oferit de ambasada bulgară. L-am întrebat cu ce se îndeletniceşte. Un timp m-a privit stânjenit, apoi s-a aplecat spre mine şi mi-a spus încet, să nu-l audă cei din jur:

— Sunt ministru adjunct.

HOŢUL

N-am mai mâncat de două zile. A treia zi, seara, tata şi-a lăsat capul în palme şi s-a aşezat lângă cuptor. Aşa făcea totdeauna când era necăjit. Noi, copiii, am lăsat joaca deoparte şi ne-am grămădit pe salteaua cu rumeguş de lângă perete. Mama ne-a îndemnat să ne culcăm. Era un sfat bun: dormind nu simţeai nici foamea şi erai şi ferit de eventualele palme pe care tata le împărţea cu dărnicie când era necăjit. Acum nu-mi mai amintesc de ce, poate de foame, sau poate că n-am vrut să mă culc, am început să smiorcăi. Fratele cel mare m-a îmbrâncit cu cotul şi mi-a şoptit la ureche:

— Taci, că ne bate tata.

Am tăcut imediat şi am aruncat o privire spre cuptor. Tata era tot acolo. Aşa cum stătea gârbovit, cu cămaşa peticită întinsă pe spate, îi puteai vedea fiecare tresărire a muşchilor. La lumina slabă a lămpii de petrol şi datorită jocului de umbre, părea că are nişte frânghii întinse sub cămaşă. Nimeni nu era atât de puternic pe strada Semaforului ca tata. Odată, când am fost să descărcăm lemne la gara de triaj, tata a adus acasă trei traverse întregi. Alţii, care n-au luat decât una singură, făceau

popasuri din o sută în o sută de metri. Tata nu s-a oprit de loc, şi noi, copiii, l-am admirat la fel de mult ca pe Tarzan, pe care l-am văzut la cinema. Dacă ar fi fost totdeauna ras şi îmbrăcat bine, ar fi fost un om frumos. Mama ne-a povestit de multe ori că, atunci când l-a cunoscut, a avut şi haine negre de duminică şi puţini erau oamenii care nu se întorceau după el, să-l admire. Acum însă, îmbrăcat în cămaşa peticită, în pantaloni rupţi şi strâmţi, încălţat în nişte galoşi mari de cauciuc legaţi cu sfoară de Manila, părea o haimana.

Nu-mi plăcea să-l văd necăjit: îşi încrunta fruntea şi-şi ţinea pumnii mari, păroşi, atât de strânşi încât mă temeam că o să-i plesnească vinele. Atunci şi ochii îi erau fioroşi. Aveau nişte sclipiri galbene şi strânşi între pleoape, păreau că te străpung ca nişte săgeţi. Altă dată, ochii lui castanii, senini, te priveau drept în faţă. Avea şi o vorbă despre asta:

— Omul cu conştiinţa curată te priveşte totdeauna în ochi. El nu-şi fereşte privirile.

Fratele m-a înghiontit din nou:

— Culcă-te odată. La noapte o să mâncăm.

— De unde ştii? l-am întrebat curios.

— Ştiu. Am auzit când au vorbit bătrânii.

Îmi admiram fratele pentru curajul de a vorbi astfel despre părinţi. E drept, nu folosea acest termen decât în afară de casă, sau când nu erau părinţii de faţă. Curios să aflu despre ce au vorbit „bătrânii”, am insistat:

— Ei spune, ce-ai auzit?…

Fratele cumpăni un timp, să-mi spună sau nu, apoi mă trase lângă el şi-mi şopti la ureche:

— La noapte tata se duce să fure.

Am simţit cum îmi năvăleşte sângele în obraz. Eram atât de emoţionat încât nu ştiam ce să-i răspund. M-am ridicat în coate să-l văd mai bine pe tata. Nu-şi mai ţinea capul în palme. Stătea rezemat în coate la fel ca şi

Gânditorul din reproducerea de pe perete. Îl priveam şi-mi venea să mă duc la el, să-i sărut mâinile.

— De ce nu dormi? m-a întrebat aspru mama şi eu speriat am tras pătura peste cap şi am început să sforăi ca şi cum aş fi dormit de cine ştie când.

A trecut multă vreme fără să se audă vreun zgomot. Tocmai mă temeam că am să adorm şi n-am să-l văd pe tata plecând, când am auzit iarăşi vocea mamei:

— Nu te duce.

Tata a răspuns târziu de tot:

— Trebuie să mă duc.

Mama a stins lampa şi după un sfert de oră tata a deschis uşa încet de tot ca să nu scârţâie. Nerăbdător, Un aşteptat să se culce mama, pe urmă m-am sculat şi am spus că vreau să mă duc afară. Ieşit din casă n-am luat-o spre fundul curţii unde erau closetele comune, ci am pornit-o spre stradă.

Era o noapte întunecoasă, fără lună. Tocmai bună pentru hoţi. Pe stradă niciun om. Şi niciun zgomot. Numai de peste drum, dincolo de gardul de sârmă ghimpată al domnului Singer, ţârâiau greierii. Desigur, peste puţin timp, mama o să mă caute în curte. O să iasă încet, în cămaşă de noapte şi o să mă strige cu o voce scăzută, să nu se trezească ceilalţi locatari. Neprimind niciun răspuns o să meargă în vârful picioarelor spre curtea din dos, pe lângă cuştile de iepuri ale lui Adam. Domnul Adam o să deschidă fereastra bucătăriei lui de vară şi o să întrebe cine dracu' umblă noaptea.

Acum e totuna.

Dinspre semafor începea să adie un vânt rece de septembrie cu miros de ploaie. Îmi strâng cămaşa la gât şi-mi grăbesc paşii să-l ajung pe tata. La colţul străzii mă opresc şi pândesc întunericul ca şi cum eu aş fi fost hoţul. Nu m-am înşelat. Pe strada pustie nu e decât un singur om: tata. Stă lipit de zidul băcăniei lui Glass, chiar în

apropierea vitrinei. Oare ce poate lua de acolo?

Cunoşteam vitrinele din cartier ca nimeni altul. Vitrina lui Glass era înţesată cu halva colorată, cu salam, cu jumere şi cu brânză. Şi sticle sunt în vitrina lui, dar alea sunt goale. Ar trebui să mă duc la tata să-i spun să nu ia sticle. De ce să le care degeaba?... Totuşi nu îndrăznesc să mă duc la el. Ar fi în stare să mă bată. În ultima vreme, de când nu mai câştigă nimic, e tare iute la mânie.

Încep să mă obişnuiesc tot mai mult cu întunericul. Îl văd bine pe tata: acum se apropie de oblonul de tinichea al vitrinei. Dar de ce face atât de mult zgomot?... Sau numai mie mi se pare aşa?... A pocnit ceva... Desigur lacătul... Ce bine că e puternic tata! Altcineva n-ar fi reuşit să-l rupă atât de repede. Dar ce-i asta?... De ce s-a deschis fereastra lui Glass?... Să fi auzit şi el pocnetul?... Acum se deschide şi poarta. Da, e Glass. Glass şi fiul său. Dar cine o fi al treilea?... Şi tata de ce nu-i vede?... N-ar trebui decât să se întoarcă puţin şi i-ar vedea. Fluier din toate puterile. Tata tresare...

E prea târziu. Glass i-a sărit în spate. Au căzut amândoi la pământ. Acum şi fiul lui Glass se apropie de ei. Îl loveşte cu piciorul pe tata. Şi celălalt dă cu piciorul în tata. Alerg într-acolo. Îl trag pe fiul lui Glass să nu mai dea în tata care stă întins cu faţa la pământ fără să se mişte. L-au omorât. Încep să plâng. Cineva îmi cârpeşte o palmă, dar nu mă doare.

— Ăsta n-o să mai fure niciodată, spune în cele din urmă Glass cu vocea groasă, răguşită.

Cu picioarele îl îmbrâncesc pe tata până la marginea trotuarului şi, ca unii care şi-au terminat treaba, intră liniştiţi în casă. E bine că nu cheamă poliţia. E drept, nici n-ar avea de unde să-i cheme. Poliţiştii ocolesc strada Semaforului. Mai ales noaptea. Oamenii de aici umblă cu cuţitele şi nu numai ca să fie. Le scot repede şi le mânuiesc bine.

Aştept ca să se stingă zgomotele, apoi mă apropii de tata. Îi şterg sângele de pe frunte. Îi şterg sângele şi-l mingii. Bolboroseşte ceva. Înseamnă că n-a murit. Mă bucur şi mă aşez lângă el. Nu ştiu ce ar trebui să fac. Ba da. Peste drum e o fântână, alerg acolo, îmi scot cămaşa, o ud, apoi o pun pe fruntea tatii. El se ridică încet în coate şi priveşte în jur. Îmi dau seama că nu pricepe mare lucru din cele întâmplate. Mă priveşte un timp, apoi mă recunoaşte. Îl ajut să se ridice şi-l conduc la fântână. Se spală pe faţă, pe piept. Ce piept lat are! O, dacă ar fi fost Glass singur? Sau dacă nu l-ar fi luat pe tata prin surprindere.

— Hai, îmi spune după un timp tata şi mă ia de mână.

Pornim încet, fără grabă, spre casă.

— Ţi-e foame?

— Nu, tată.

Un timp nu mai vorbim. Mergem tăcuţi ca doi oameni preocupaţi. Aş fi dat mult să ştiu la ce se gândeşte, dar n-am avut curajul să-l întreb. La colţul străzii se reazemă de zid şi-şi trage sufletul. De ce nu sunt atât de puternic ca să-l pot lua în braţe?... Ca şi cum mi-ar fi ghicit gândurile, îmi spune cu o voce stinsă de parcă i-ar fi fost frică să nu-l audă cineva:

— Nu mai e mult până acasă.

Pe drum mă mângâie pe cap.

— Când o să am bani am să-ţi cumpăr o minge.

Ştiu că n-o să-mi cumpere niciodată, dar mă bucur de parcă mi-ar fi luat una. Îi sărut mâna.

— Îţi mulţumesc, tată.

Mulţi ani au trecut de la această întâmplare, dar nu m-a mai privit niciodată în ochi.

FLAŞNETARUL

Flaşnetarul avea un singur ochi şi un singur nume: „Flaşnetarul”. Ochiul şi l-a pierdut pe front, undeva în Galiţia, în primul război, iar numele, când a moştenit flaşneta. Oamenii care l-au cunoscut mai de mult spuneau

că şi tatăl său, şi bunicul său au fost flaşnetari. Umblau din casă în casă, adunau cârduri de copii în jurul lor şi învârteau manivela lădiţei cu clape.

Flaşneta avea o singură melodie, monotonă, ciudată, tristă. Când o ascultam, îmi veneau în minte cărţile de poveşti cu poze colorate, reprezentând fete tinere cu păr lung şi cu rochii largi, pline de mărgele.

Povestea flaşnetarului e simplă, banală. Când s-a întors de pe front, din Galiţia, l-a găsit pe taică-su pe patul de moarte. N-a fost prea impresionat. A văzut atât de mulţi morţi pe câmpul de luptă, încât moartea îi devenise prietenă. De multe ori, se spune, când era singur şi trist, discuta cu ea. Dar ce anume, nu ştia nimeni.

Era un om tăcut. Îmi amintesc că, atunci când venea pe la noi, pe strada Semaforului, se rezema de un gard, învârtea manivela şi privea în gol, până departe, dincolo de pământurile domnului Singer. Pe strada Semaforului nu prea aduna bani: rar de tot ciupea câte un prânz, dar flaşnetarul n-a fost niciodată prea pretenţios.

După înmormântarea lui taică-su, şi-a lipit o bucată de pânză-neagră peste orbita goală şi roşie, şi-a agăţat cureaua flaşnetei pe umăr şi a pornit să colinde oraşul. Cel mai mult l-au îndrăgit copiii: îl înconjurau, unii îi dădeau bănuţi, iar alţii îşi băteau joc de el.

Flaşnetarul învârtea manivela şi nimeni nu ştia la ce se gândeşte. Pe urmă, oamenii au aflat: strângea bani, voia să cumpere o flaşnetă nouă, pe roţi, cum nu mai erau decât două în toată ţara.

Zece Crăciunuri şi zece primăveri au trecut până şi-a adunat toţi banii. Flaşneta cea nouă era frumoasă, dată cu lac şi pictată cu îngeraşi. Şi melodiile erau noi: erau mai săltăreţe, nişte valsuri de Strauss şi Kalman şi câteva arii din Rigoletto, cântate de un spaniol cu numele Fleta. Eu aş fi stat toată ziulica lângă el să urmăresc rotirea înceată a cartonului găurit şi să privesc îngeraşii rezemaţi cu coatele

pe nişte nori graşi şi albi.

Din toate, numai flaşnetarul a rămas neschimbat: purta încă fâşia de pânză neagră peste ochiul stâng şi hainele cu care s-a întors de pe front, din Galiţia.

O dată la o chermesă din pădurea verde, nişte cheflii l-au rugat să-i distreze. Flaşnetarul s-a învoit, a învârtit manivela până spre înserare, apoi a cerut răsplata.

— Tu nu te-ai distrat, chiorule? l-au întrebat chefliii şi au vrut să-l gonească.

Flaşnetarul a insistat. Chefliii l-au bătut şi ca să se distreze l-au legat de un pom. Pe urmă, veseli, au învârtit ei manivela flaşnetei până când s-a întunecat de-a binelea. Atunci au răsturnat flaşneta şi au plecat spre casă.

N-a mai rămas în pădurea verde decât flaşneta cea nouă şi flaşnetarul, legat de copac.

Spre miezul nopţii, a început să plouă. Flaşnetarul n-a putut să se elibereze din frânghii: privea neputincios cum se spălăceau feţele îngeraşilor, cum pocnea lacul şi cum din cauza ploii se umflau lemnul, burduful, clapele.

Nici la ceea ce s-a gândit flaşnetarul în noaptea aceea n-a aflat nimeni. Nici măcar vânătorii care l-au eliberat a doua zi.

Flaşnetarul, cu mâinile şi cu picioarele amorţite, s-a târât până la flaşnetă şi a început să învârtească manivela. Lada cu clape mugea a dogit.

Aşa l-am reîntâlnit pe flaşnetar: cu flaşneta cu sunete dogite. Când venea pe strada noastră, pe Semaforului, împreună cu prietenii mei îmi băteam joc de el şi-i împroşcata flaşneta cu noroi.

Iartă-mă, flaşnetarule!

UN PĂCAT DE ŞASE TONE

Justin Popescu-Nababu era socotit cel mai rău învăţător din şcoală. Preda matematica şi geometria. Lui trebuia să-i răspunzi fără să te gândeşti care e numitorul sau numărătorul, dacă 72 este sau nu divizibil cu nouă şi

ce număr înmulţit cu 7 dă 56. În loc de degetele de la mâna stângă avea o proteză de lemn îmbrăcată într-o mănuşă de piele de porc, lucioasă. La ochiul drept purta un monoclu cu trei dioptrii, legat cu un şiret negru lucios de un buzunar al vestonului. Când intra în clasă, se oprea lângă uşă, se uita cercetător în ochii elevilor, rânjea cu răutate de parcă ar fi spus: „Iarăşi v-am prins”, apoi victorios se aşeza la catedră.

După notarea absenţelor, îşi punea scaunul lângă tablă, se aşeza cu faţa spre clasă, îşi trăgea pantalonii de Pe genunchi şi începea să rânjească: avea dinţi mari ca nişte clape de pian. Toţi elevii îşi ascundeau privirile, în afară de mine, care mă socoteam cel mai bun prieten al lui şi-i priveam picioarele, cu speranţa să-i descopăr şireturile izmenelor care, de obicei, îi atârnau de sub pantaloni.

După o tăcere lungă, de efect, sărea de pe scaun şi întreba cu voce groasă, ca din butoi:

— Carele eşti acela care nu ştii să calculezi suprafaţa unui triunghi isoscel?…

Cei slabi de înger începeau să tremure: el îi scotea la tablă, le ciocănea creştetul cu degetele-i de lemn şi le ţinea câte o predică:

— Mă, tâmpit eşti! O să te faci cizmar şi n-o să fii în stare să pingeleşti nişte papuci nemţeşti. Păi cum crezi că ai să croieşti tălpi pentru pingele dacă nu ştii să calculezi suprafaţa unui triunghi isoscel?… Tu crezi că te poţi fofila prin viaţă fără să cunoşti răspunsul la această mare taină a ştiinţei?… Tâmpitule… Află, mă, că nici viaţa nu-i altceva decât un triunghi isoscel… Un mare triunghi isoscel… Aşa-i, râiosule…

Râiosul eram eu. Mă sculam în picioare şi-i răspundeam repede:

— Aşa-i, domnule învăţător, aşa-i!

Mulţumit de răspuns, îşi continua teoriile:

— Uită-te, mă, la capul ăstuia – arătă spre capul unui

alt băiat scos la tablă – oare dovleacul ăsta – îl ciocănea cu proteza – oare ăsta nu-i un triunghi isoscel?... Ce-i taică-tu?

— Tinichigiu, domnule învăţător. Doar ştiţi, v-a făcut burlanele acelea...

— N-am întrebat ce ştie să facă, ci ce este, mă. Tinichigiu, zici? Şi făcea o mutră atât de mirată, de parcă atunci ar fi auzit pentru prima oară despre o asemenea meserie. Niciodată n-aş fi crezut că un tinichigiu poate avea un copil atât de tâmpit! Marş la loc! Ai luat un doi, un doi cât două tone.

Pentru el, toate unităţile de măsură se reduceau la una singură: tona. Elevul prost era prost de cinci tone, jegul de pe gâtul unui alt elev era de trei tone şi absolut totul în mintea lui lua proporţii de tone: minciună de o tonă, o chiflă mare de şapte tone sau, cum spunea el: „E o larmă grozavă, de opt tone”. În general însă, cantităţile folosite de el nu treceau de zece tone. Peste zece tone nu putea fi decât tâmpenia, dar nici aceasta nu depăşea niciodată cifra de douăzeci. De obicei, evalua o tâmpenie la douăsprezece – treisprezece tone.

Când termina cu elevii scoşi la tablă, mi se adresa mie:

— Tu, mă râiosule... Ia zi, ştii să calculezi suprafaţa unui triunghi isoscel P.

Deşi îmi plăcea cuvântul „isoscel”, nu ştiam exact ce înseamnă şi cum arată. Răspundeam totuşi, fără să ezit:

— Da, domnule învăţător, cum să nu ştiu! Pentru mine isoscelul e o chestie uşoară.

— Vedeţi, mă? radia el. Râiosul pe toate le ştie. I-am trecut în catalog o notă de nouă tone.

Singurul care avea note bune la matematică şi geometrie eram eu. În schimb, stăteam prost la toate celelalte materii şi în special la istorie, unde nu eram în stare să ţin minte anul morţii lui Ştefan cel Mare sau anul

urcării pe tron al lui Petru Rareş. De aceea, la această disciplină nu avusesem niciodată o notă mai mare de patru. Petcu, învăţătorul care ne preda istoria, mă şi lua la rost:

— Cum se poate, dragă fiule, să nu te pregăteşti niciodată la istorie? Astăzi n-ai ştiut nici anul luptelor de la Poarta-Albă. Se poate una ca asta? Şi măcar dacă ai fi prostuţ. Dar văd, la cea mai grea materie, la matematică, stai bine. Asta înseamnă că eşti inteligent. Ar trebui să te pui cu burta pe carte.

Eu îmi lăsam privirile în pământ şi-i făgăduiam că o să fiu cuminte, atât de cuminte, şi am să învăţ atât de bine, că am să iau premiu cu cunună de lauri. Domnul învăţător Petcu mă mângâia pe cap şi îmi făgăduia că o să mă mai asculte şi data viitoare. Când mă scotea la tablă, tăceam ca un peşte. De unde să fi ştiut numele banului Craiovei la 1601?...

Desigur, ar fi trebuit să vă spun că la matematică şi geometrie eram mult mai slab decât la istorie. Nici până azi n-am reuşit să mă descurc printre cifre, iar pe vremea aceea mă minunam ca unul care l-ar fi văzut pe Dumnezeu, dacă vreun coleg de-al meu ştia regula de trei simplă sau spunea ca pe apă tabla înmulţirii.

De ce aveam atunci totuşi note bune la matematică şi geometrie? Pentru simplul motiv că domnul învăţător Justin Popescu-Nababu îşi iubea nebuneşte soţia. Da. Datorită acestui sentiment nobil, eram socotit un fel de Pitagora al şcolii primare nr. 8. Pitagora şi, bineînţeles, în această calitate şi prieten bun cu învăţătorul Justin Popescu-Nababu.

Prietenia noastră s-a legat chiar de la începutul anului, la prima lecţie de matematică. Învăţătorul a intrat în clasă, ne-a spus să defilăm în faţa lui şi dintre cei treizeci şi doi de elevi, tocmai pe mine s-a găsit să mă scoată din rând.

— Tu, mă râiosule. Văd că tu eşti cel mai mare din clasă.

— Da, domnule învăţător. Cel mai mare şi cel mai tare. Chiar ieri la înscriere m-am bătut cu unul dintr-a cincea şi l-am biruit.

— Taci, nu te-am întrebat! Ştii pe unde vine strada Rhea-Silvia?

— Da, domnule învăţător. Cunosc toate străzile din oraş. Chiar şi pe acele care încă n-au nume. Este una…

— Taci dracului! Hai, vino aici!

Eram convins că o să-mi tragă o palmă. Nu s-a întâmplat asta. M-a tras lângă el şi mi-a şoptit să nu audă ceilalţi copii din clasă:

— Te duci în strada Rhea-Silvia, la numărul 84, şi o cauţi pe nevasta mea. O s-o recunoşti repede. E puţin împlinită. Suni de trei ori la poartă, ai înţeles?…

— Am înţeles, domnule învăţător.

— Atunci, şterge-o! Şi până la nouă, până la sfârşitul orei te întorci. Să nu cumva…

Am alergat într-un suflet până la adresa indicată şi am sunat de trei ori la o poartă mare de tinichea, nouă. Mi-a deschis o femeie atât de grasă, cum nu mi-a fost dat să văd până atunci. M-a năpădit un râs atât de puternic, că a trebuit să mă ţin de burtă să mă stăpânesc. Dar parcă te poţi stăpâni? Femeia era atât de caraghioasă, ca un hipopotam îmbrăcat cu un tricou de baie vărgat. Indignată, ni-a luat de urechi şi m-a târât până în bucătărie. Mă dureau urechile, dar nu mi-am putut stăpâni râsul. Cred că era mai lată decât înaltă. Avea o rochie galbenă, pătată cu flori mari, trandafirii, şi o faţă rotundă, făcută cu compasul, răsărită de-a dreptul din trupul umflat ca un zepelin.

— Ce te râzi, măi?

— Aşa râd eu totdeauna, doamnă. Doctorii spun că e o boală. Dar mie mi-e teamă de ei şi nu mă duc să mă

vindece.

Am continuat să râd. M-a privit un timp mirată, apoi a început să râdă şi ea. Se scutura ca apucată de friguri, îşi deschidea gura ca un înecat care muşcă aerul, dar nu scotea sunete. Când îşi ţinea gura deschisă, ochii îi dispăreau în grăsime şi eu mă temeam de ea. După un timp, se pare că a obosit în urma efortului şi s-a aşezat pe un scaun. Sub fundul ei lat ca un butoi, scaunul dispăru ca mingile de ping-pong printre degetele scamatorului de circ. Scaunul dispăruse şi nu mai era în faţa mea decât o masă imensă de carne împachetată în stambă galbenă, pătată cu flori mari, trandafirii.

— Du-te în curte, mi-a ordonat după ce şi-a revenit la forma ei originală. Du-te şi crapă lemne. Dar vezi, subţiri, ca să încapă pe gura sobei.

În curte, totul era pregătit: şi lemnele, şi securea. Numai eu lipseam de acolo. Am crăpat ca vreo două coşuri: de lemne, apoi am plecat înapoi la şcoală. În poartă m-am întâlnit cu un prieten dintr-a cincea, care venise probabil să orânduiască lemnele în bucătărie.

Învăţătorul Justin Popescu-Nababu îşi iubea soţia, (menaja şi astfel, pe zi ce trecea, se lega prietenia noastră în timpul orelor de matematică eram acasă la el, îi dereticam prin camere, îi spălam vasele la bucătărie şi măturam curtea. În scurt timp, am fost socotit un adevărat băiat de casă. La orele lui participam numai atunci când îmi punea note şi trebuia să fiu neapărat de faţă.

După primul trimestru, când s-au obişnuit cu mine, eram folosit şi pentru cumpărături. Doamna Popescu-Nababu mă dăscălea cum şi în ce fel să mă tocmesc la piaţă, cum să constat dacă varza creaţă are căpăţâna tare şi în ce sezon e nimerit să iau cartofi săpunari sau mere Maşanschi.

Până atunci nu mă evidenţiasem nici la matematică şi geometrie. Primeam câte un şase, şi rar de tot, dacă

făceam o treabă mai importantă – de exemplu dacă băteam toate covoarele sau aprovizionam casa cu roşii pentru bulion – şi câte un şapte. Primul pas spre a merita calificativul Pitagora l-am făcut atunci când domnul Justin Popescu-Nababu m-a trimis să descarc un vagon de lemne la gara-triaj. I-am spus:

— Nu mă duc, domnule învăţător.

— Cum asta, râiosule? Vrei să te pic la matematică? Sau poate eşti bolnav?

— Nu sunt bolnav, domnule învăţător. Dar cum să descarc un vagon de lemne pentru un fleac de şase sau şapte? Vreau şi eu un zece sau măcar un nouă.

— Tu, mă?... Păi tu eşti prost ca noaptea... Cum să-ţi dau zece? Nu te-am scos din clasă când a venit domnul inspector de la Bucureşti? De ce crezi că te-am scos, râiosule?... Pentru că eşti tâmpit şi nu ştii nici măcar să aduni. Cum să-ţi dau o notă de nouă tone? Ai înnebunit?...

M-am încăpăţânat:

— Vreau o notă de nouă tone. Zău, o merit. Ştiţi cât durează până descarci un vagon de lemne?... O după-amiază întreagă... Zău, face un nouă! mai salt şi eu puţin media generală, că nu stau cine ştie ce strălucit. Tot cred oamenii că sunt tare la matematică.

A doua zi, după ce am descărcat vagonul de lemne la gara triaj, am primit o notă de nouă tone. Pentru calcularea suprafeţei triunghiului isoscel. Era cea mai mare notă pe care o primisem până atunci în cei patru ani de şcoală. Eram mândru şi călcam ţanţoş ca un cocostârc.

Faptul că n-am rămas repetent în clasa a patra primară îl datorez domnului învăţător Justin Popescu-Nababu. Totul s-a petrecut spre sfârşitul anului. Stăteam prost la istorie. Îmi trebuia neapărat un şase la lucrarea scrisă, ca să nu fiu nevoit să repet anul. M-am dus cu o zi înainte de teză acasă, la învăţătorul meu de matematică şi geometrie, şi i-am spus că o să repet anul din cauza

luptelor lui Ştefan cel Mare.

— Păi e normal, râiosule! mi-a răspuns el. Tu cum ai crezut că o să treci prin şcoală? Ca peştele prin apă? Tu nu ştii nimic. Nici măcar la matematică nu ştii. Oricum, e bine să repeţi anul, să înveţi ceea ce ai neglijat un an întreg. Hai, cară-te.

M-a dat afară, dar n-am plecat din faţa casei cu numărul 84. Îmi venea să plâng şi să mă duc din nou la el, şi să-i vorbesc despre recunoştinţă. Pe urmă m-am supărat şi am vrut să-i sparg geamurile sau să-i murdăresc cu nămol faţada casei. Meditând însă, am ajuns la concluzia că răzbunarea n-o să-mi aducă niciun folos. I-am bătut din nou la uşă:

— Ce-i, râiosule? încă n-ai plecat?

— Nu, domnule învăţător. Am venit să vă întreb de adresa domnului inspector de la Bucureşti. Ştiţi, vreau să-i scriu că din cauza dumneavoastră am lipsit de la cursuri şi acum…

N-am putut continuă: am primit două perechi de palme, apoi încă două perechi. Îmi vâjâia capul ca un aparat de radio, dar m-am ţinut tare.

— Dacă nu-mi daţi dumneavoastră adresa, am s-o cer de la domnul director. Am subliniat cuvântul „director”. Ştiam că nu se avea bine cu directorul şcolii. Am făcut pauza de efect, învăţată de la el, şi am pornit spre uşă. M-a chemat înapoi;

— Ia stai, râiosule! Ce vrei tu în fond?…

— Să faceţi o bunătate, domnule învăţător. Am nevoie de un şase la istorie. De un singur şase. Dacă aţi vorbi dumneavoastră cu domnul învăţător Petcu…

— Şi tu numeşti asta bunătate, ha?… Un şase la istorie! Păi asta nu e bunătate, mă! Asta e păcat!

— Un mic păcat, domnule învăţător. Unul singur, de şase tone.

Anume i-am spus aşa, ca să-i fac plăcere. N-am

nimerit-o. Mi-a dat încă o palmă de vreo două tone, apoi alta de trei, dar datorită dragostei lui imense faţă de nevastă-sa am trecut clasa.

Domnul învăţător Justin Popescu-Nababu a murit demult. E înmormântat undeva, la marginea cimitirului, sub o cruce de lemn, putrezită de ploi. Am trecut pe acolo. Sunt convins că dacă ar fi putut să vorbească, mi-ar fi spus: „Ţin o tonă de pământ pe burtă, râiosule să-i fie tona uşoară.

DOMNUL DAVID

Zilele trecute mi-a căzut în mină o revistă veche. Am răsfoit-o şi am dat peste o reclamă a fabricii „Kalodont". Cred că sunt puţini oameni care nu-şi mai aduc aminte de această reclamă. Pe vremuri, nu era drogherie unde să nu fi fost afişată şi era la fel de celebră ca reclamele întreprinderilor Schmoll, Frank sau Singer. Pentru cei care nu şi-o amintesc, o descriu: deasupra unui tub roş-trandafiriu, din care se scurgea o pastă roză, formând inscripţia „Kalodont", era pictat un cap de femeie blondă – cu un şirag de dinţi albi, sănătoşi. Cei care au privit reclama cu mai multă atenţie au putut observa că femeia avea un zâmbet ironic şi ochi albaştri, ciudaţi, cu priviri sfidătoare.

Eu am avut norocul să cunosc personal modelul şi, printre hârtiile mele mai vechi, păstrez şi acum o scrisoare adresată ei, pe care, din diferite motive, n-am putut să i-o predau. În cei patrusprezece ani de când se află scrisoarea în posesia mea, am vrut s-o deschid de nenumărate ori. Din respect pentru expeditor, n-am făcut-o până acum. Dar să iau totul de la capăt…

Eram în cel de al doilea an de ucenicie la un pictor de firme din Budapesta. Maistrul meu, priceput în scrierea literelor, se descurca mai greu în pictura propriu-zisă. De aceea, ori de câte ori era nevoie să pictăm câte un cap de viţel său o şuncă pentru un măcelar, maistrul meu îşi făcea

drumul prin oraş şi mă îndemna să mă apuc singur de lucru, asigurându-mă că mă va ajuta la finisare. Nu mă ajuta niciodată. Când se întorcea din oraş, aprecia şunca sau capul de viţel, mă critica şi, în cele din urmă, dădea din mâini a lehamite, ceea ce însemna că „merge”. „Mergeau” şi capetele de femei pe care le făceam pentru coafori şi „mergeau” şi prăjiturile pictate pe portalurile cofetăriilor.

Într-o zi, nu ştiu prin ce protecţie, maistrul meu a obţinut o lucrare mai mare şi anume: să revopsească toate reclamele fabricii „Kalodont” din oraş. Înainte de semnarea contractului, directorul administrativ al fabricii de pastă de dinţi l-a întrebat:

— Dar spune-mi, dumneata eşti în stare să reproduci reclamele aşa cum erau şi cele vechi?

Îi fac semn maistrului să nu semneze contractul. El însă, jignit de întrebarea directorului, a dat asigurări exagerate. Contractul s-a semnat şi s-a încasat avansul. În drum spre casă, supărat de bucuria lui copilărească, l-am întrebat nu fără răutate:

— Şi acum ce facem? EU NU POT să execut portretele. Anume am subliniat cuvintele „eu nu pot”, ca să-şi dea seama de situaţie. Eram convins că s-a bazat pe îndemânarea mea, fiindcă era destul de cinstit să-şi recunoască incompetenţa în materie de portretistică.

— În primul rând, ne îmbătăm, mi-a răspuns el. Facem două zile de sărbătoare. Azi şi mâine. Uite: ţine şi tu 100 de pengő şi să nu te mai văd, drac împieliţat ce eşti!

N-aveam ce face. M-am dus la „Arca lui Noe”, m-am îmbătat ca un porc şi, după două zile, m-am prezentat la lucru. Pe maistrul meu, l-am găsit în mijlocul atelierului, aşezat călare pe un scaun. Era încă mahmur: avea ochii roşii, umflaţi şi faţa peticită cu plasture. Aşa arăta totdeauna, după încasări mai mari: se ducea acasă, se îmbăta, îşi bătea copiii, apoi dispărea două zile. Era greu

să-l găseşti în asemenea ocazii, ancora unde-şi găsea prieteni demni de cinste. Îi plăcea să fie „domn”. Dacă era în fonduri, lipea sutare de frunţile asudate ale ţiganilor sau, dacă erau femei în tavernă, folosea bancnotele pentru corespondenţă. Lua câte o hârtie de 50 sau 100 de pengő şi caligrafia pe ea: *„Ai ochi frumoşi”, „îmi placi”, „Te iubesc”,* ori, dacă era cazul, *„Vino la masa mea”.* De obicei, din pricina corespondenţelor, se întorcea acasă bătut. Nevastă-sa îl spăla, îl culca şi-i golea buzunarele. Uneori mă ruga s-o anunţ dacă-i rost de vreo încasare. Atunci venea la atelier „în vizită” şi nu pleca până nu punea mina pe toţi gologanii. Maistrul meu se întrista şi începea să filosofeze:

— Să nu te însori, Frantz, niciodată. Femeia-i ca o pensulă veche. N-o arunci pentru că te-ai obişnuit cu ea, deşi nu-ţi aduce decât pagubă.

Tocmai voiam să-l întreb ce facem cu reclamele „Kaiondont”, când, în pragul atelierului, apăru fosta noastră calfă, Dekmar, un pierde-vară şi un salazist notoriu. Ca totdeauna, era îmbrăcat în cămaşă verde, cu banderola lui Arpad la braţul drept şi cu pantaloni negri de călărie, vârâţi în cizme.

— N-am niciun ban, îi spuse maistrul meu, în loc de salut.

Dekmar se uită la mine, iar eu, neputincios, am ridicat din umeri, în semn că nici eu n-am. Un timp, am stat toţi trei tăcuţi. Pe urmă, Dekmar, supărat că n-a fost primit domneşte, a plecat trântind uşa.

Maistrul meu începu să bolborosească mai mult pentru sine, dar destul de tare să-l aud eu:

— De ce dracu’ o fi venind ăsta să cerşească?…

— Lasă-l, maistre, l-am întrerupt, că altfel era în stare să vorbească de unul singur toată ziua. Mai bine spune ce facem cu reclamele?

— N-ai nicio grijă, diavole, rezolvăm noi. Fă

curăţenie!

Am cărat toate firmele vechi, neintrate în lucru, în magazia de alături, am rânduit trepiedele lângă perete şi am măturat atelierul. În tot acest timp, maistrul nu s-a mişcat de pe scaunul din mijlocul încăperii. Era îngândurat. „Aşa-ţi trebuie, hapsân bătrân, i-am spus în gând. Macină-te”. Am tras perdelele de la ferestre, aşa cum îi plăcea lui şi m-am aşezat lângă dânsul sperând să-mi spună ce avea de gând să facă.

— Măi Frantz – m-a întrebat într-un târziu – ţie nu ţi-e sete?

— Nu.

— Atunci, du-te dracului!

Neavând dreptul să-l înjur cu voce tare, i-am întrebat:

— Ne apucăm de „Kalodont”?

— Ţi-am spus să te duci dracului.

Supărat, m-am ridicat de pe scaun şi am pornit spre ieşire.

— Stai, diavole! Unde te duci? Şi fără să aştepte răspunsul a continuat: Ştii unde vine strada Ciob?

— Ştiu. În ghetou.

— Exact. Te duci acolo, la numărul 8 şi-l cauţi pe domnul David. Îi spui să vină la mine.

— Nu se poate. Civilii n-au voie să intre acolo.

— Şi zi, nici tu nu poţi?

— Ba da, dar numai dacă e neapărată nevoie. Aşa, pentru fiece fleac…

— Nu te duci pentru un fleac, prostule! David ăsta e un mare pictor. O să ne scoată din belea.

M-am uitat la ceas, Era 8 şi jumătate. Evreii n-au voie să circule prin oraş decât de la ora 9 până la 11. Tocmai bine! Înseamnă că, dacă-mi pun o stea galbenă, mă pot strecura în ghetou. Maistrul meu şi începu să deseneze o stea pe o bucată de pânză galbenă.

Iau un coş ca să am ce face eu mâinile şi pornesc. Mai mult simt decât văd că oamenii îşi întorc capul în urma mea. Mă urc într-un tramvai şi taxatorul mă îmbrânceşte de pe scară:

— La remorcă, jidan puturos! încă n-ai învăţat minte!?

Aş vrea să-l scuip în obraz, dar mă abţin la timp. Aştept alt vagon şi mă urc la remorcă. Am impresia că toată lumea se uită la mine. Încurcat, privesc cum aleargă casele în urmă.

La intrarea în ghetou, un sergent priveşte plictisit animaţia de pe stradă. Trec pe lângă el, legănându-mi coşul. Nu mă opreşte: înseamnă că am scăpat.

La adresa indicată îmi deschide uşa un bătrânel înfăşurat într-un halat de casă ponosit şi-mi spune că domnul Dávid e plecat după cumpărături.

— Îl aştept, declar eu laconic şi intru în casă.

Toată familia Dávid are o singură cameră şi bucătărie comună. Pe vremuri, probabil, stătea mult mai bine: mobilele de mahon sunt îngrămădite unele peste altele, să ocupe cât mai puţin loc. Pe pereţi, peste tot, sunt agăţate tablouri: peisaje, portrete. Pe un şevalet pestriţat de vopsele, aşezat lângă fereastră, o pânză începută: un copilaş îşi rupe steaua galbenă de pe piept; se vede o inimă imensă, de un roşu aprins. Tinober, constat apoi. Între cele două ferestre descopăr şi o, gravură: un bătrân bărbos, rezemându-se în coate, o reproducere după Dürer. Mă apropii: e originală.

— De ce-l căutaţi pe domnul Dávid?

— Maistrul meu vrea să-i dea ceva de lucru.

Bătrânul mă pofteşte să iau loc... Mă aşez pe un fotoliu cu pielea scorojită şi abia atunci descopăr în patul mascat de un dulap o femeie în vârstă. Probabil e mama pictorului. Mă ridic şi o salut.

— E oarbă, mă lămureşte bătrânul.

Cu zece minute înainte de ora îl soseşte şi domnul Dávid. E un om înalt, cu obrajii scobiţi şi cu fruntea lată, boltită. Tâmplele-i cărunte scot şi mai mult în evidenţă ochii negri, vioi, ascunşi adânc în orbite. Păşind, pare că se leagănă ca o cămilă. Această impresie e întărită şi de faptul că se mişcă greoi, ca un om obosit. Oboseala, nu numai fizică, îi trădează vârsta: are peste patruzeci de ani.

— Sunt de la atelierul „Paleta”. Maistrul meu vă roagă să treceţi pe la el.

— Dumneata lucrezi la „Paleta”? mă întrebă mirat şi-mi arată steaua de pe piept.

— Eu nu sunt evreu, domnule David. Am pus-o aşa, ca să pot veni la dumneavoastră.

— Înţeleg. Dar acum va trebui să rămâi până la ora două.

— Ştiu, îi spun resemnat.

Ca să nu mă plictisesc, domnul David scoate dintr-un dulap o sumedenie de reproduceri după pictorii Renaşterii. Le răsfoiesc încet, fără grabă.

— Şi despre ce este vorba? încearcă să mă descoasă, după un timp gazda.

Maistrul mi-a interzis să-i pomenesc de „Kalodont”, Răspund într-o doară:

— E vorba de nişte panouri mari. Ceva reclame. Atâta ştiu. O să vedeţi dumneavoastră.

La ora două plecăm. Acum e un alt sergent de pază. Ne urmăreşte cu privirile, dar nu ne spune nimic. Intru sub o poartă şi-mi scot steaua. Domnul David zâmbeşte trist. Îmi dau seama că l-am jignit fără să vreau. Totuşi, nu găsesc cuvinte ca să-i cer scuze. Maistrul, care se îngrijorase de întârzierea mea, ne-a primit bucuros. Îşi freca palmele ca un om fără griji.

— Poftiţi, luaţi loc, domnule David. E vorba de o afacere mare. Lucru pentru vreo trei săptămâni. Ţin foarte mult să ne înţelegem.

Şi ca să dovedească cele spuse, scoase dintr-un dulap de vopsele o sticlă pântecoasă şi câteva sanvişuri. În timp ce pregătea gustarea, continuă: „Ştiţi că nu sunt cărpănos. Vă dau 500 de pengő pentru fiecare portret. (După contract el primea 1.500).

Domnul Dávid nu se tocmi. Aprobă totul: preţul, condiţiile, cu un zâmbet trist, nelămurit. Când afacerea era aproape încheiată, întrebă despre ce anume era vorba.

— „Kalodont”, îi răspunse maistrul cu o voce scăzută şi am văzut că aşteaptă răspunsul cu înfrigurare.

Pictorul se ridică în picioare şi făcu un gest care părea a spune: „De ce nu mi-aţi spus asta de la început?” Apoi, întări gestul cu vorbe:

— „Kalodont” nu fac.

Spre mirarea mea, maistrul nu se impresiona de refuz. Chiar mi s-a părut că se aştepta la aşa ceva. Mai turnă un rând de vin şi începu să vorbească despre mizerie, despre ghetou, despre posibilităţile din ce în ce mai reduse de a primi de lucru. În cele din urmă, după o tăcere destul de îndelungată, domnul Dávid se învoi. Maistrul îi asigură în afară de bani şi cazarea şi într. Ţinerea pe tot timpul duratei executării panourilor. Şi apoi, 5.000 de pengő, pentru zece portrete, nu erau bani puţini. Mai ales pentru un evreu, care n-avea dreptul să lucreze şi, pe deasupra, trebuia să-şi întreţină părinţii.

După încheierea definitivă a afacerii, domnul Dávid m-a rugat să predau părinţilor săi avansul primit, el hotărându-se să nu mai părăsească atelierul până la terminarea lucrărilor.

A doua zi de dimineaţă am plecat la ghetou. De acolo am alergat într-un suflet la atelier. Spre nemulţumirea mea, însă, primul panou era gata. Domnul Dávid lucrase toată noaptea.

Tot timpul zilei m-am fâţâit în jurul lui dorind să-l ajut. Aş fi vrut să-mi ceară să-i dau vopsele, sau să-i spăl

pensulele. El, însă, nu a recurs la ajutorul meu. L-am întrebat de ce?

— Pentru că sunt evreu, puştiule.

M-am simţit prost, ca şi cum eu aş fi fost vinovat de legile rasiale care erau în vigoare. La prânz când m-am dus la masă, l-am întrebat pe maistrul meu ce fel de om e domnul David.

— Talentat, mi-a răspuns el şi a început să râdă.

Când m-am întors de la prânz, era început şi cel de al doilea panou. Ici-colo, se mai vedeau liniile subţiri de cretă între care pictorul aplica culorile. M-am aşezat la spatele lui şi priveam cum lucrează. Mai întâi au apărut ochii sfidători ai femeii, nasul, buzele şi pe urmă zâmbetul acela ironic, despre care am pomenit la începutul povestirii. Curios, m-am apropiat de pictor să văd dacă lucrează după un model. Nu, domnul David făcea portretele din memorie. Închidea uneori ochii, stătea câteva minute nemişcat, apoi, grăbit, începea să amestece culorile. Liniile pe care le trăgea erau totdeauna sigure, la fel ca ale maistrului meu când desena litere.

Cel de al doilea portret semăna leit cu primul. Eu stăteam neclintit în spatele pictorului şi zâmbeam admirativ. Maistrul, meu m-a tras deoparte şi m-a întrebat:

— O recunoşti?

— Pe cine*?*

— Pe femeia din panou.

Am cercetat portretul cu atenţie. Mi se părea că femeia mi-e cunoscută, dar eram convins că asta se datora sutelor de reclame ale fabricii „Kalodont” pe care le vedeam la toate drogheriile din oraş.

— E Nelly Lister.

— Nelly Lister? Actriţa aceea bătrână? Da, parcă aduce ceva cu ea.

— Nu Lister de acum – a continuat maistrul meu – ci Lister din urmă cu douăzeci de ani;

Domnul David lucra grăbit, ca şi cum cineva l-ar fi gonit din urmă. Între două portrete, stătea ore întregi lângă fereastră, privea trecătorii de pe stradă şi tăcea. Tăcea, şi dacă uneori îl întrebam ceva, tresărea şi mă privea ca pe un necunoscut.

Într-o după-masă, când tocmai se pregătea de un nou portret, apăru în prag Dekmar. M-am speriat. Domnul David a tresărit şi el la vederea uniformei salaziste. Dekmar îmi ceru un pol. Nu voiam să mă cert cu el aşa că i-am dat banii. Dekmar luă banii râzând şi se apropie de pictor. Arătă spre un panou terminat.

— Dumneata faci asta?

— Eu, răspunse timid domnul David.

— E straşnică muiere. Păcat că n-o pictezi goală. Apoi se apropie de mine şi mă întrebă: „Cine-i pictorul?”

— Tata, i-am răspuns fără să mă gândesc.

— Asta-i bună, râse cu voce tare Dekmar. Aş fi jurat că e jidan! Noroc!

După plecarea lui Dekmar, am rămas amândoi tăcuţi. Domnul David privi pe geam, pe urmă se întoarse spre mine şi-mi spuse:

— Îţi mulţumesc, Frantz.

Din ziua aceea ne-am împrietenit. Seara, după ce închideam atelierul, aprindeam lămpile de birou şi priveam tăcuţi umbrele lungi ale mobilierului. Tavanul boltit, plin cu picturi, împrumuta încăperii ceva de biserică. Domnul David dormea îmbrăcat. Stătea culcat pe spate, fuma mult şi, pe întuneric, jarul ţigării părea un licurici neastâmpărat, cu zborul iute, frânt.

Era în ultima noapte pe care o petrecea domnul David la noi când, contrar obişnuinţei, îşi aşeză un panou drept în faţa patului lui şi-l privi îndelung. M-am aşezat lângă el.

— Vă frământă ceva, domnule David?

— Nu, Frantz.

— Ştiu că mă minţiţi. E ceva în legătură cu femeia asta din panou.

— Da, mormăi el şi tăcu multă vreme. Pe urmă se întinse în pat şi adăugă: Du-te, culcă-te şi dacă vrei ascultă-mă. Dacă nu vrei să asculţi poţi să dormi. E totuna. Hai, du-te, Frantz…

Eram student la bele-arte. Cred că în anul doi. Atunci am angajat-o pe Nelly. Venise de la ţară cu o legăturică. N-a mai fost slujnică în altă parte. Avea două cozi lungi şi dinţi atât de albi cum n-am mai văzut în viaţa mea. Îmi plăcea s-o văd râzând. Atunci, la marginile buzelor, îi apăreau două cute abia vizibile. Cei care n-o cunoşteau spuneau că zâmbeşte ironic. Dacă nu mă vedeau părinţii, o ajutam: tăiam lemne sau aduceam apă. Era cam pe la sfârşitul anului şcolar când a apărut concursul organizat de fabrica „Kalodont”. Imediat m-am gândit la Nelly. Îmi amintesc clar, de parcă totul s-ar fi petrecut ieri. Era duminică după-masă. Părinţii plecaseră undeva. Nu eram decât eu şi Nelly. Ea avea zi liberă. Am rugat-o să rămână acasă. „De ce, domnişorule?” Aşa îmi spunea ea: „domnişorule”. „Vreau să te desenez”. S-a învoit. Cred că pe ascuns, ţinea la mine. Am dus-o în salon şi am făcut zeci de schiţe: din profil, din faţă. Îi plăceau desenele. Am rugat-o să-şi desfacă părul. La început n-a vrut. Pe urmă şi-a desfăcut cozile şi m-a lăsat să-i aranjez părul. Am sărutat-o pe gât. A tresărit. „Pentru asta m-aţi chemat, domnişorule*?*” Şi-a împletit din nou părul şi a plecat. Abia după două săptămâni mi-a pozat din nou. Şi pe urmă, în fiecare zi. Ajunsesem până acolo că o puteam desena fără s-o văd. Într-o zi, când am rămas iar numai noi în casă, am rugat-o să-şi taie părul. Lucram deja în ulei. „Taie-l dumneata, domnişorule”. Cu părul scurt, parcă ar fi fost altcineva, nu Nelly. O desenam şi o pictam de zeci de ori. Pe urmă, o poziţie din semiprofil a început să domine pânzele mele. Odată ne-am certat pentru ceva. Acum nu-mi

amintesc de ce. În noaptea aceea, ca niciodată până atunci, nu mi-o puteam închipui. Am alergat în camera ei, am trezit-o şi i-am luat faţa în palme. „Ce vreţi, domnişorule?” – „Vreau să te văd…” În noaptea aceea a fost a mea. Am iubit-o foarte mult. Cu câteva zile înainte de închiderea concursului, am terminat pânza. Îmi dădeam seama că am făcut un lucru bun. I-am prins zâmbetul acela fin, ironic. În glumă, îmi spuneam că am descoperit o nouă Giocondă. Desigur, toate astea sunt prostii. Dar am pus în acel portret. Ceva din sufletul meu. Era tot ceea ce puteam face mai de valoare în vremea. Aceea. Atât de mult îmi plăcea pânza, încât am vrut să renunţ la concurs. Ea m-a îndemnat să nu renunţ. Am câştigat premiul I. Într-un fel, de la o zi la alta, am devenit amândoi celebri. Ea, chiar mai mult decât mine. O vedeam în toate revistele, pe toţi pereţii. Un timp am avut impresia că am făcut o profanare. Pe urmă, m-am bucurat. Nelly era solicitată la început ca manechin, pe urmă chiar ca actriţă, la un teatru de bulevard. La insistenţele mele a plecat de la noi. A închiriat un apartament pe malul Dunării şi toate au fost bune până t ind teatrul n-a mai vrut să-i prelungească contractul. Am înscris-o la Institutul de artă dramatică. Patru ani de zile am întreţinut-o cu greu. La început mi-am vândut obiectele de preţ şi chiar şi hainele. Pe urmă, am furat lucruri din casă… Să nu piardă anul. Au fost cei mai grei ani, dar şi cei mai frumoşi. După terminarea institutului, a fost angajată să filmeze. Eu am plecat în străinătate. Am avut expoziţii la Berlin, la Paris, la Londra. Am hotărât să ne luăm. Mama s-a opus. Asta a fost vina ei. Odată a găsit-o în atelierul meu, s-au certat. Mama a alunecat şi s-a lovit la tâmplă. După un an, a început să-i slăbească vederea; pe urmă, nu mai distingea nimic. Nelly a refuzat să mai vină la mine până nu rup relaţiile cu familia. N-am putut face asta. Ea a avut numai succese. Pe urmă, au apărut primele legi rasiale. Nelly a renunţat

definitiv la căsătorie. Ba am avut impresia că a început să mă ocolească. Dar nu i-am spus nimic. Eram mândru. Voiam să plec în Elveţia. Cu familie cu tot. Pentru acest drum, am adunat ban cu ban. Mi-am vândut toate pânzele. Din salariul de profesor nu cheltuiam decât pentru mâncare. Am fixat şi data plecării. Atunci a apărut din nou Nelly. A avut nevoie de o garderobă bogată pentru noua stagiune teatrală. Fără garderobă ar fi pierdut contractul. I-am dat toţi banii şi ea a dispărut pentru totdeauna. La început mi-a trimis câteva bilete pentru premiere, pe urmă a uitat şi de bilete. Şi voiam s-o văd. Mi-a spus că nu vrea să dea ochii cu mine câtă vreme se simte datoare. Mult mai târziu, mi-am dat seama că asta n-a fost decât o amăgire. A turnat o serie de filme, a câştigat mult. Eu n-aveam decât un singur rând de haine. Tata, nici măcar palton de iarnă. A stat ani de zile în halatul meu, fără să iasă din casă. Odată, m-am dus la Nelly. Era în preajma războiului. Ştiam că dacă mai întârziem o lună sau două, nu vom putea pleca niciodată. Eram hotărât să mă umilesc. Ştiam că are bani. Mi-a oferit un pahar de coniac şi m-a rugat să n-o mai vizitez. În interesul carierei ei. „Ce ar spune lumea dacă ar afla că întreţin relaţii cu evrei?” Aşa, simplu mi-a spus. N-am avut putere să-i cer banii înapoi. Am plecat. De atunci n-am mai văzut-o decât o singură dată, pe ecran. După izbucnirea războiului, când am fost silit să mă mut în ghetou mi-a trimis vorbă prin cineva că îi e milă de mine şi mă compătimeşte. Aş fi fost în stare să o strâng de gât deşi o iubeam. Da, Frantz, aşa cum o iubesc şi azi. Am încercat s-o uit. Şi acum m-aţi chemat voi să pictez firme. Spune, Frantz, nu mai e vin în dulap?

M-am sculat şi am scos din dulap o jumătate de sticlă de vin.

— Hai să ciocnim, Frantz. Pentru dragoste…

După ce a golit paharul, m-a întrebat dacă vreau să-i fac un serviciu. M-am angajat bucuros. El s-a sculat din

pat, a aprins lumina de pe birou şi a început să scrie. Pe urmă a pus scrisoarea în plic şi mi-a dat-o…

— O duci asta lui Nelly. Adresa e pe plic. I-o dai numai personal.

A doua zi am fost la adresa indicată. Mi-a deschis un domn îmbrăcat în uniformă de colonel. I-am spus că nu pot să-i dau plicul decât domnişoarei Nelly, personal. A apărut şi ea într-un capot de mătase orientală.

— De la cine eşti, băiatule? I-am şoptit să nu mă audă colonelul:

— De la domnul David.

— De la jidanul acela? Hai, pleacă de aici! M-a îmbrâncit pe scări.

Eram foarte trist. Nu ştiam ce să-i spun domnului David. Domnul David însă nu mai era în atelier. Mi-a spus maistrul că a plecat acasă. I-am cerut voie să mă lase să înapoiez plicul expeditorului. Nu s-a opus.

În ghetou era zarvă. Abia în ultima clipă mi-am rupt steaua de pe piept. Altminteri aş fi fost înhăţat şi eu. Toţi evreii erau încolonaţi. Undeva departe, spre mijlocul coloanei, l-am văzut şi pe domnul David. O ţinea pe maică-sa de braţ. Tatăl lui era cu un rând mai în faţă; purta halatul acela de casă în care l-am văzut. Nu m-am putut apropia de ei.

Mult mai târziu am aflat că au fost duşi la Auschwitz.

Am închis revista veche cu un sentiment ciudat de amărăciune şi tristeţe. Oare ce-o fi scris domnul David domnişoarei Nelly? Am răsfoit hârtiile mele vechi, am găsit plicul cu pricina şi l-am deschis. Literele păliseră puţin; păreau scrise cu o cerneală cenuşie:

„Dragă Nelly.

Cred că azi te-am pictat pentru ultima oară. Şi *cu această scrisoare vreau să mă despart de tine. Poate că nici nu ţi-aş fi scris, dar vreau să fii cu inima împăcată, să n-ai remuşcări. Eu m-am aranjat. Am obţinut un paşaport*

pentru întreaga familie. Mâine dimineaţă plec în Elveţia...”

DUŞAN

Pe Duşan l-am cunoscut în toamna anului 1944 la Viena. Stătea într-un colţ întunecat al salonului cazărmii matrozilor din flotila comercială. Oricare comandant de vas sau timonier de şlep trebuia să-l bage în seamă dacă intra în salonul imens mobilat primitiv cu nişte mese nedate la rindea. Duşan era cu un cap mai mare decât toţi ceilalţi prizonieri de război sârbi, cehi, greci, care aşteptau să se îmbarce pe vasele dunărene.

Aşa erau vremurile pe atunci: marinarii de meserie fugeau pe capete. Sârbii şi cehii, de îndată ce ajungeau dincolo de Vucovar, abia aşteptau să se ivească prilejul să fugă de pe vas, să urce munţii şi să se înroleze la partizani. În zadar puneau nemţii plantoane pe vas: la înapoierea din Germania trebuia să batem toate porţile agenţiilor, după oameni. Civilii nu se angajau ca marinari; Dunărea era minată de la un capăt la altul, bombardamentele se ţineau lanţ, iar mai jos de Novisad te mai distrau şi partizanii.

Tocmai mă întorceam dintr-o cursă din Bulgaria şi bineînţeles fără marinar. Am cerut un om la Mohács, la Budapesta, la Bratislava, dar fără rezultat. Comandanţii porturilor mă asigurau că voi primi un om la Viena. În ultima vreme însă nici nemţii nu mai aveau oameni. De aceea s-a hotărât printr-un ordin al Statului Major ca posturile libere de pe vasele comerciale să fie completate cu prizonieri de război. Am mai avut şi eu unul pe şlep: un grec, Ioanis Lefkaros, originar din Creta, care, undeva prin Croaţia, a luat drumul munţilor.

De cum am intrat în salonul matrozilor, botmanul însoţitor m-a sfătuit să nu aleg pe acela înalt:

— E tuberculos, nu prea poate lucra. E aici de vreo şase luni şi nu l-a luat nimeni.

Acesta, ca şi cum ar fi presimţit că e vorba de el, s-a apropiat şi m-a privit lung: avea ochi ciudaţi, mari şi senini

ca de copil. Faţa prelungă, osoasă şi trandafirie de febră, era năpădită de o barbă cenuşie. Părea trecut de patruzeci de ani.

— Muncesc bine, mi-a spus într-o nemţească stricată şi şi-a lăsat privirile în jos. Muncesc bine şi am nevoie de aer.

— Îl iau pe acesta înalt.

Plictisit, botmanul făcu un semn prizonierului să-şi creadă urechilor. Prizonierul stătu un timp nemişcat, apoi timid îmi întinse mâna. Avea mâna mare şi caldă.

— Mă numesc Duşan Maximovici şi o să fiţi mulţumiţi de mine.

— Bine, Duşan. Te duci pe chei şi te îmbarci pe şlepul 65–13. Peste o oră mă întorc şi eu.

Aveam treabă în oraş. La ieşirea din cazarmă, botmanul m-a privit compătimitor. Se vedea de la o poştă că vrea să-mi spună ceva. M-am oprit în faţa lui şi am aşteptat. El, fâstâcit, scuipă de câteva ori printre dinţi, îşi netezi mustăţile cărunte cu dosul palmei, dar nu începu vorba, în cele din urmă l-am întrebat eu:

— Vrei să-mi spui ceva, Walter?

— Nu, Frantz. Atâta doar că eşti tânăr şi prost.

I-am râs în faţă şi am plecat nepăsător. Pe drum însă m-au cuprins remuşcările. Mă gândeam că am făcut o alegere proastă şi va trebui să muncesc de unul singur ca pe vremea lui Lefkaros. Şi grecul se arătase sârguincios la început. Pe urmă, după ce am lăsat în urmă graniţele Germaniei, a intrat într-un fel de grevă nedeclarată. Stătea toată ziua cocoţat pe nişte baloturi de bumbac şi cânta. Nu făcea aproape nimic. M-am spetit de unul singur ca un catâr. Când a fugit, am răsuflat uşurat. Eram convins că Duşan o să fugă şi el. Mai ales că aveam destinaţia Belgrad.

În drum spre casă nu m-am mai gândit la toate astea, într-un fel însă eram bucuros că tuberculosul o să stea la

aer şi o să mănânce ca lumea. Cine ştie, poate o să se refacă.

Pe Duşan l-am găsit pe vas. Stătea tolănit pe nişte colaci de sârmă şi privea animaţia de pe chei. Era atât de absorbit de această privelişte încât abia târziu, când am ajuns lângă el, şi-a ridicat privirile. Probabil ca să nu-i găsesc vreun cusur, a sărit în picioare şi m-a salutat milităreşte.

— Nu-i nevoie de asta, Duşan. Ţi-ai adus bagajele?

— Da – şi m-a salutat din nou. Pe urmă mi-a arătat o legăturică lângă un tambur. Asta e.

— Altceva n-ai? l-am întrebat mirat.

— Nu. Şi atunci l-am văzut zâmbind pentru prima oară. Îşi lungise buzele subţiri până aproape de urechi.

— Câţi ani ai, Duşan?

— Douăzeci şi cinci.

Era numai cu cinci ani mai în vârstă decât mine. Nu-mi venea să cred.

— Du-te şi rade-te, Duşan.

Ras, Duşan arăta cu totul altfel. Părea un copil, brăzdat de riduri. Mi-a zâmbit din nou:

— Mulţumesc că m-ai luat. Aici am să mă vindec.

La marina comercială fluvială, marinarii şi cârmacii de şlep îşi au gospodăriile lor proprii. Ei îşi gătesc, ei îşi spală. Duşan însă n-avea nici cratiţe, nici făină, nici ulei. Avea numai un paşaport de serviciu, un carnet de cecuri pentru salariu şi nişte haine soldăţeşti, rupte. La plecare i-am dat un rând de haine uzate de la mine şi i-am propus să gătim mâncarea în comun. Duşan mi-a mulţumit şi s-a angajat să facă pe bucătarul. L-am schimbat repede din acest post. Era imposibil să mănânci o mâncare făcută de el.

Eram undeva pe la Bratislava, când într-o noapte îl văd ieşind din cabină şi apropiindu-se de timonier; îl strig:

— Ei, Duşan? De ce nu dormi? Mai ai o oră până la

schimb.

— Nu mi-e somn. S-a cățărat lângă mine şi s-a rezemat de bordajul de tinichea al ferestrei.

— De unde eşti, Duşan?

— Din Belgrad.

— Părinţi ai?

— N-am… Erau librari pe uliţa Nuşici… Au ars în casă la un bombardament… Am numai o soră… Acum trebuie să aibă vreo 20 de ani… A vrut să urmeze medicina.

M-am uitat spre Duşan. Îşi rezemase fruntea de geamul murdar al cabinei timonierului. Probabil simţise că-l privesc. Se întoarse brusc, stătu un timp nemişcat, apoi alergă spre cabina lui.

O clipă mi-a trecut prin gând să-l rechem, să-l îmbărbătez, dar am renunţat. Nu ştiam ce-ar fi trebuit să-i spun. Hotărâsem însă să-l las să doarmă, să duc serviciul în locul lui. Tot era o noapte frumoasă, liniştită. Duşan s-a reîntors peste câteva minute şi mi-a întins o fotografie cu colţurile îndoite.

— E Nuşa, sora mea. Numai ea mai trăieşte. Dacă ajungem la Belgrad, vă rog s-o vizitaţi. Ştiu că pe mine n-o să mă lase să cobor.

Privea tăcut învolburarea apei, alunecarea tăcută a valurilor. O lună palidă, scăpată dintre nori, îi lumina faţa osoasă. L-am bătut pe umăr. Duşan s-a întors spre mine şi m-a privit multă vreme în ochi.

— Îţi mulţumesc, Frantz.

Ca toţi oamenii, şi Duşan îşi avea povestea lui. Se născuse şi crescuse la Belgrad. Părinţii lui, librari înstăriţi, l-au ţinut prin şcoli, au vrut să-l facă avocat. Au venit războiul, bombardamentele, armata şi prizonieratul.

— Nimic interesant, Frantz. E soartă grea, dar o merit. Ar fi trebuit să mă duc şi eu în… A tăcut şi m-a privit speriat. Pe urmă schimbă vorba. E o noapte frumoasă, nu-i

aşa?

— Da, Duşan. E noapte frumoasă. Du-te şi culcă-te.

La Belgrad, Comandamentul Militar al portului i-a interzis lui Duşan să coboare de pe şlep. El, deşi prevăzuse asta, se posomorî. Umblă toată ziua buimac, apoi se aşeză şi privi cu ochii întredeschişi hamalii din port, clădirile, şi nu se culcă decât noaptea târziu, când se stingeau ultimele lumini camuflate de pe chei.

Înainte de plecare m-a rugat să-i vizitez sora.

Uliţa Nuşici e departe de port. Am străbătut centrul oraşului plin de ruine, am căscat gura în faţa vitrinelor aproape goale şi am privit puţinii trecători împovăraţi de griji. În fosta librărie Maximovici, transformată într-o spălătorie, nu se găsea nimeni care să-l fi cunoscut pe librar.

— Întrebaţi la portăreasă, m-a informat o femeie în vârstă, cu mâinile roşii de leşie. Poate ea îşi mai aduce aminte.

Portăreasa m-a privit bănuitoare.

— Au murit în timpul bombardamentului.

— Ştiu, dar eu întreb de Nuşa. Ea n-a fost acasă în ziua aceea.

— De unde ştii dumneata toate astea?

— Mi-a povestit Duşan.

— Domnişorul Duşan? El unde e? Pe urmă, ca şi cum s-ar fi speriat de cele spuse, mă trase de mână până în odăiţa ei. Spre mirarea mea, închise obloanele.

— Vă e foame?

— Nu, mătuşă. Nu mi-e foame.

— Şi Duşan e sus? Asta n-aş fi crezut niciodată. Era un băiat tare fricos. Dar, spune-mi, cum a ajuns la voi?

N-am înţeles întrebarea. Am clătinat totuşi din cap, ca un om gânditor care nu ştie dacă e bine să răspundă sau nu. Bătrâna zâmbi îngăduitoare, apoi continuă:

— Spuneţi-i lui Duşan că Nuşa a murit ca un viteaz.

De aici din casă au luat-o. A avut o mitralieră sub pat. N-a vrut să răspundă la nicio întrebare. Au împuşcat-o în faţa librăriei…

La plecare, bătrâna mi-a dat o jumătate de pâine. M-am opus în zadar.

— Te rog, ia. Altceva n-am ce să-ţi dau. Iar voi, acolo sus, aveţi nevoie de pâine.

În drum spre vas mă simţeam foarte prost. Nu ştiam ce să-i spun lui Duşan. Adevărul, în niciun caz. Vestea l-ar fi doborât.

În apropierea portului, în faţa unei case cu un felinar roşu, m-a oprit o femeie:

— Puişorule, nu vii?

M-am uitat la ea. Era o femeie între două vârste, fardată de mama focului.

— Hai, puişorule, nu te teme, nu sunt bolnavă.

Nu mi-aduc aminte cum am ajuns în camera ei. Am tresărit numai când a început să râdă. Vrând să-mi atragă atenţia că s-a şi dezbrăcat. Am privit uimit în jur. În toată încăperea, sărăcăcios mobilată, cenuşie, numai un şal galben, aruncat pe spătarul unui scaun, aducea a ceva viu.

— Îmbracă-te!

— Puişorule!

— Îmbracă-te, am spus. Şi am să te rog să-mi faci un serviciu. Ca să vadă că vorbesc serios, am scos un teanc de bancnote din buzunar. Femeia se uita când la mine, când la bancnote. Probabil credea că are de-a face cu un nebun.

— Ce fel de serviciu să-ţi fac?

— Vii mâine dimineaţă pe chei, la pontonul numărul 2. Este acolo un şlep, 65–13. La ora cinci fix ridicăm ancora. Vreau să-mi faci semne de adio. Ai înţeles?

Femeia nu-mi răspunse decât după ce se îmbrăcă şi-şi ascunse banii într-un sertar.

— Vin, puişorule… Cum să nu viu… îmi laşi şi pâinea?

— Nu. De pâine am nevoie. Nu uita: mâine la cinci

fix.

Seara, înainte de culcare, Duşan m-a mai întrebat o dată:

— Şi o să vină, sigur?

— Da, Duşan. La ora cinci va fi în dreptul pontonului şi o să-ţi facă semne cu un şal galben.

Duşan nu mai încăpea în piele de bucurie. Se plimba pe covertă parcă n-ar fi avut de gând să se mai culce. Abia am reuşit să-l împing în cabină.

Pe la ora două noaptea aud bătăi în uşa cabinei mele. Eram convins că e Duşan. M-am sculat supărat şi am deschis uşa. În prag stăteau doi soldaţi nemţi înarmaţi până în dinţi.

— Îmbrăcaţi-vă! mi-a ordonat unul dintre ei. Manevrăm şlepul până la cheiul cel vechi, pe pontonul numărul 4.

— De ce?

— E ordin de la comandament. Se îmbarcă civilii.

Asta înseamnă că s-a întâmplat ceva.

Duşan e la proră şi pregăteşte parâmele pentru manevră. Mă urc la timonă. Apa ne duce încet spre cheiul cel vechi. Pe pontonul numărul 4 stau sute de refugiaţi cu bagaje.

Ancorăm.

— O sută de persoane! se aude vocea unui ofiţer.

Oamenii urcă grăbiţi şi-şi caută locuri cât mai ferite pe covertă. Mă uit la ceas: patru şi jumătate. Ar trebui să sosească şi remorcherul. Prin ceaţă nu se aude decât clipocitul apei şi vocile îngrijorate ale refugiaţilor. Duşan e tot la proră. Fumează. Probabil e nervos. Alerg în cabină şi-mi aduc aparatul de radio. Oamenii îmi pun fel de fel de întrebări:

— Cât facem până la Viena?

— Dar până la Passau?

— E adevărat că Dunărea e minată?

— Bombardamente sunt?

Paza, formată din cei doi soldaţi care m-au trezit, s-a postat lângă un balot de bumbac. De undeva se aude un şuierat prelung şi remorcherul, un vas austriac, se lipeşte de noi.

Întreb pe un marinar ce s-a întâmplat.

Îmi bolboroseşte ceva, dar nu înţeleg decât câteva cuvinte.

— Ceva… neclar în Ungaria…

Mă reped la aparat şi caut Budapesta. Nu se aude decât semnalul postului, dar parcă mai precipitat ca altă dată, învârt butonul difuzorului la maximum şi dintr-odată vocea crainicului se revarsă puternic în noapte:

— Horthy a cerut armistiţiu cu Sovietele. Ştirea se repetă şi în limba germană, apoi urmează un apel către armată.

Pornim. Motorul remorcherului îneacă vocea crainicului. Refugiaţii tresar înspăimântaţi. Duşan se apropie de cei doi soldaţi. Unul dintre ei, blond şi gras, îi întinde arma. Duşan îl dezarmează şi pe celălalt. Refugiaţii privesc scena fără să crâcnească. Se contopesc cu umbrele lăzilor şi ale baloturilor. Duşan dispare pentru o clipă, apoi se reîntoarce cu o bucată de frânghie şi-i leagă pe soldaţi de braţul macaralei. Îi strig să se astâmpere, dar vocea mi-e înecată de zgomotul motorului. Oricum, chiar dacă m-ar auzi, nu cred că s-ar supune. După un timp, cu paşi legănaţi, se întoarce la locul lui, la proră.

Deodată aud împuşcături. Mă chircesc cât pot. Pe urmă, privesc uimit spre aparatul de radio. De acolo se aud împuşcăturile. Acum e linişte deplină. Valurile ling trupul burduhănos al şlepului. Începe să se risipească şi ceaţa. Se aude vocea unui alt crainic.

— În Budapesta… Puterea a fost preluată de Szalasi. Ungaria continuă lupta alături de Wehrmacht până la victorie.

Vocea din aparat îmi pare că urlă. Răsucesc butonul difuzorului. Vocea crainicului se aude parcă şi mai tare. Da, îmi dau seama că e din pâlniile megafoanelor din port. Nu, nu e nicio eroare! Budapesta! Transmite Erika.

Mă uit spre proră, la Duşan. Acesta, încet, se apropie de cei doi soldaţi legaţi de braţul macaralei. Îi dezleagă, apoi se urcă pe un balot şi coboară cu armele nemţilor. Le aşază frumos la picioarele lor şi, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, se îndreaptă spre proră. Soldaţii dezlegaţi îşi freacă mâinile, apoi cel gras ia o armă, o pune la ochi şi trage. Se aude o detunătură şi Duşan se clatină. Se îndoaie, apoi îşi pierde echilibrul şi se rostogoleşte spre apă.

Ar trebui ajutat. Sar din cabina timonierului, dar soldatul care-l împuşcase pe Duşan mă ţinteşte cu arma:

— Înapoi, în clipa aceea se aude un plescăit puternic. Duşan a căzut în apă. Privesc într-acolo. Valurile îl mai ridică o dată la suprafaţă. E cu faţa spre cer. Am impresia că mă caută din priviri. Un val murdar îl acoperă, apoi dispare pentru totdeauna.

— La timonă! îmi ordonă neamţul. Urc scările cabinei. Suntem tocmai în dreptul pontonului 2.

Prin ceaţă văd fluturând un şal galben.

O FELIE DE PÂINE

1

— Cine-i cârmaciul şlepului 65–13?

— Eu.

— Ia jurnalul de bord şi vino cu mine!

Omul din faţa mea, deşi nu era de la comandamentul portului, rostea cuvintele cu atâta autoritate incit m-am supus. Am luat jurnalul de bord şi am pornit în urma lui. Abia după ce am trecut de clădirile Agenţiei de navigaţie am îndrăznit să-l întreb:

— Unde ne ducem?

— Ai să vezi.

M-am înfuriat:

— Dar cine eşti dumneata?

Omul mi-a zâmbit ironic şi mi-a arătat o insignă rotundă prinsă sub reverul hainei:

— De la Poliţia Fluvială.

Deşi nu mă socotesc o fire sperioasă, am tresărit. Eram convins că m-a „turnat” cineva. În ultima vreme erau atât de mulţi informatori pe vasele dunărene, încât era de mirare că nu m-au arestat mai de mult. Dar pentru ce m-ar fi ridicat totuşi? Să fi aflat că am vândut vagonul acela de stafide la Orehovo? Asta nu putea fi: totul s-a petrecut noaptea şi dacă s-ar fi aflat ceva, m-ar fi arestat în primul port. Să fi fost informaţi de scandalul pe care l-am avut cu timonierul de pe „Ried”, cu care n-am vrut să împart banii primiţi pe butoiul acela de petrol? Nici asta nu putea fi. Timonierul n-avea autoritatea morală să mă reclame şi, pe deasupra, ar fi intrat şi el la apă. Probabil că m-au arestat pentru balotul acela de tutun şterpelit la Siştov. Da, asta părea cel mai verosimil. Vameşul n-a fost mulţumit cu cele două mii de leva. M-a şi ameninţat că o să mă denunţe… Dar asta s-a petrecut cu un an în urmă şi nu cred că domnii de la poliţie să fi lăsat să tărăgăneze atât de mult afacerea. Sau te pomeneşti că au aflat de butoiaşul de rom… Nu. Mi-ar fi percheziţionat cabina… Dar atunci de ce dracu’ m-au arestat?

Pe lângă clădirile impunătoare ale Agenţiei D.D.S.G.-ului şi ale Comandamentului Portului, biroul Poliţiei Fluviale părea un biet canton părăsit. Dacă n-ar fi avut tăbliţa de smalţ prinsă pe uşa de stejar masiv, sau de n-ar fi fost santinela înarmată la intrare, oamenii ar fi trecut nepăsători prin faţa clădirii. Aşa însă, o ocoleau de departe.

Uşa de stejar masiv s-a închis în urma mea cu un pocnet sec.

— Stai jos.

M-am aşezat pe scaun şi mi-am rotit privirile prin încăperea modest mobilată. În afară de masa din faţa mea şi de cele două scaune desperecheate, mai era un dulap, un fișier pentru dosare şi două portrete: Horthy şi Hitler.

— Dumneata eşti din România?

— Da.

— De când eşti în Ungaria?

— Din 40. Mi s-a părut ciudat că nu mi s-au pus întrebări legate de problemă. Cine ştie, poate m-am speriat degeaba. Am întrebat ca de la egal la egal: Vă rog să-mi spuneţi de ce m-aţi chemat aici? Ştiţi, înainte de plecare am foarte multă treabă pe vas.

— Nu te mai întorci acolo.

Parcă m-ar fi lovit cineva cu leuca. Am luat o atitudine demnă, ca un om necăjit:

— Vă rog să luaţi la cunoştinţă că eu sunt cetăţean român. Am să anunţ ambasada.

— Aaa, a schimbat tonul agentul. Văd că mă ameninţi*!* Bine, puişorule i… Descalţă-te!

Eram convins că n-am auzit bine. Am făcut o mutră tâmpită şi m-am aplecat spre el:

— N-am înţeles ce-aţi spus…

— Vasăzică faci pe surdul! Descalţă-te!

Ce-o mai fi şi asta? Mă aplec şi-mi scot încet pantofii ca să câştig cât mai mult timp. Am încercat să mă concentrez, dar n-am reuşit. Priveam prosteşte scândurile podelei ca şi cum de acolo ar fi trebuit să-mi vină salvarea.

— Pune-i pe masă!

Ăsta vrea să-şi bată joc de mine. Aş fi vrut să-i spun că n-are umor, dar m-am oprit la timp. De ce o fi vrând să-mi pun pantofii pe masă? Mă uit stăruitor în ochii agentului cu speranţa să găsesc acolo o umbră de zâmbet care să mă liniştească. Agentul însă are faţa încruntată, severă. N-am ce face. Pun pantofii pe masă şi-mi strâmb gura într-un râs stânjenit.

Mulţumit, agentul Poliţiei Fluviale începu să măsoare încăperea cu paşii. Patru paşi în stânga, patru paşi în dreapta. L-am urmărit un timp, pe urmă m-am uitat la pantofi. Erau nişte pantofi negri cumpăraţi la Bratislava cu douăzeci de pachete de ţigări şi o litră de rom. De ce mi-o fi cerut să-i pun pe masă? Trebuie să fie o glumă. O glumă proastă. Totuşi mă simt prost. Aş vrea să cred că numai din cauza pantofilor, Oricât, desculţ, omul îşi pierde din personalitate. Îmi pun picioarele unul peste altul. De ce dracu' mi-am luat tocmai ciorapii ăştia rupţi?

Agentul continua să se plimbe prin faţa mea. Aş prefera să-mi pună întrebări, decât să mă lase descălţat, în nesiguranţă. În clipa aceea în faţa clădirii se opri o maşină. A venit după mine, mi-a trecut prin gând şi în zadar am încercat să-mi ascund emoţia. Dar de ce să fi venit tocmai după mine? Am încercat să mă liniştesc. Unde să mă ducă? Adică…

Între timp uşa se deschise şi în prag apăru un locotenent tânăr cu o mustăcioară blondă à la Clark Gable. Salută milităreşte, mă măsoară din priviri, apoi observă pantofii de pe masă. O clipă am avut impresia că ar fi vrut să zâmbească, dar se reţinu. Eram supărat pentru complexele şi bănuielile care mă încercau.

— Ai cui sunt pantofii aceştia? întrebă locotenentul încruntat.

— Ai mei, am răspuns cu jumătate de gură şi am privit spre agent aşteptând să dea el explicaţiile.

— Ai dumitale? i strigă înfuriat locotenentul. Dar unde crezi că eşti?! în Valahia?! Hai!… Şi fără să fi avut răgazul să-i răspund mi-a cârpit două palme. Vii aici şi-ţi pui pantofii pe masă? Cu un gest de scârbă mătură pantofii de pe birou şi mă privi ca pe un ucigaş.

— Încalţă-te!

2

De îndată ce s-a închis uşa pivniţei în care m-au

aruncat, m-am rezemat de zidul lipicios şi am închis ochii să mă obişnuiesc cu întunericul. Şi chiar înainte de a-i fi deschis am constatat două lucruri: primul, că în încăpere e foarte cald, şi al doilea, că am paie sub picioare.

— Au mai adus pe unul, spuse cineva cu voce piţigăiată din apropierea mea. Am deschis repede ochii, dar n-am putut distinge nimic. Pe urmă, omul cu voce piţigăiată aprinse un chibrit şi-mi lumină faţa. E un băiat, constată plictisit.

De undeva din umbră mai apăru un individ:

— De ce te-au arestat, măi?

— Nu ştiu.

— Eşti român?

— Da.

— Atunci cum nu ştii?

Chibritul mai pâlpâi o dată, apoi se stinse şi se făcu din nou întuneric.

— Şi dumneavoastră de ce sunteţi aici? am întrebat curios.

— Tu n-ai citit ziarele?

— Nu. Azi-noapte am sosit la Budapesta. Ştiţi, eu sunt marinar. N-am mai văzut ziare de vreo două săptămâni.

— Aha, asta-i altceva. De o săptămână România a trecut de partea ruşilor. Înţelegi? De aia ne-au arestat. Ai ceva de mâncare, puştiule?

— N-am.

— Asta-i rău. Noi n-am mâncat de două zile.

Din fundul pivniţei o voce somnoroasă ne rupse convorbirea:

— Dar mai tăceţi o dată şi culcaţi-vă! Dacă dormiţi, nu vi-e foame!

Am mai stat puţin rezemat de zid, pe urmă m-am aplecat şi am adunat paie să mă pot culca. Nu eram îngrijorat: îmi părea numai rău că n-am reuşit să-mi văd

familia. În alte dăţi, când soseam la Budapesta, primul drum îl făceam acasă. Ieri însă, la sosire, am fost foarte ocupat: n-am mai avut timp nici de cină: am stat tot timpul la timon, pe urmă am fost prea obosit să mă pregătesc de drum. Iar dimineaţa m-au deşteptat pentru manevre, am avut treabă la acostare şi iarăşi nu m-am putut duce, şi pe deasupra iar n-am mâncat. De ce dracu' nu mi-am făcut de mâncare? Da, socotisem că la prânz, după terminarea lucrului, o să ies în oraş şi o să mănânc la un restaurant. Dacă aş fi plecat cu un sfert de oră mai devreme, nici agentul de la Poliţia Fluvială nu m-ar fi găsit pe şlep. La dracu' cu acest „dacă"!

Spre seară a început să-mi fie foame.

Desigur, dacă n-aş fi ştiut că tovarăşii mei n-au mâncat de două zile, nu mi-aş fi făcut încă probleme. Aşa însă, foamea luase proporţii exagerate.

A doua zi, spre seară, s-a deschis uşa pivniţei şi am fost târâţi într-o curte împrejmuită cu un gard de piatră.

— E închisoarea militară, mi-a şoptit vecinul, după ce ne-am aliniat după înălţime.

Acelaşi locotenent cu mustăcioara blondă ne dădu lămuriri:

— Orice tentativă de evadare se pedepseşte cu moartea!

— Daţi-ne ceva de mâncare! strigă cineva din rând.

— La sosire primiţi de mâncare.

— Şi unde ne duceţi?

— O să vedeţi... Trădătorilor!

3

Ne-am urcat în nişte maşini închise, apoi la gara de triaj am fost înghesuiţi câte treizeci de oameni într-un vagon de marfă. În afară de faptul că era zăpuşeală şi ne era foame, ne simţeam mai bine decât în pivniţă. Cel puţin aici nu era întuneric şi ştiam că la destinaţie ne aşteaptă câte un castron de mâncare.

Vagonul în care eram eu era vechi şi avea caroseria putrezită. După bucăţile de scândură şi rumeguşul de lemn presărat peste tot, mi-am dat seama că vagonul, înainte de a ne găzdui pe noi, fusese folosit pentru transport de cherestea. Înainte ca şi ceilalţi să facă această constatare, am adunat o grămadă considerabilă de rumeguş ca să-mi pregătesc culcuşul pentru noapte.

Roţile ţăcăneau monoton a plictiseală. Cineva începu să cânte despre un anume Gheorghiţă care era îndrăgostit foc de o Mărioară oacheşă cu buze cărnoase, vişinii.

Vecinul meu, un bătrânel scund, ras în cap, moţăia cu ochii întredeschişi în timp ce-şi frământa mâinile neobişnuit de fine. L-am privit mult timp încercând să-i ghicesc identitatea. De câteva ori mă privi şi bătrânul, dar văzând că-l cercetez, îşi întorcea mereu capul în altă parte. Pe urmă, stânjenit, se aplecă spre mine:

— De unde sunteţi, mata?

Avea un accent caracteristic evreiesc. Eram sigur că nu mă înşel. L-am întrebat:

— Dumneata eşti evreu?

Vecinul meu se chirci speriat şi puse degetul la gură.

— Ssst, să nu ne audă cineva. Te rog taci! Pe urmă, după vreo jumătate de oră, am aflat totul despre el. Era un rabin de undeva din Sighet şi era foarte bucuros că l-au arestat ca român şi nu ca evreu. M-a rugat insistent să nu-l trădez. I-am promis.

A doua zi n-am discutat în vagon decât despre mâncare. Cineva începu să explice cum se fac sarmalele în regiunea Timiş-Torontal, iar altul susţinea sus şi tare că nevasta sa e cea mai bună bucătăreasă din Transilvania.

Un cizmar maghiar din apropierea Clujului, care datorită formelor birocratice n-a reuşit să obţină cetăţenia maghiară, începu să înjure şi să forţeze pardoseala de scânduri a vagonului. Vreo doi inşi, înfocaţi şi ei, tot unguri, îl ajutară şi după câteva ore reuşiră să desfacă o

scândură, chiar deasupra osiei din spate. Aşteptam cu toţii nerăbdători noaptea. Rabinului îi era teamă că evadarea unora ar putea avea repercusiuni asupra acelora care n-ar avea curajul să plece. Oamenii se împărţiră în două tabere. Unii erau pentru evadare, alţii împotriva evadării.

Pe la ora două noaptea, un bombardament aerian sili trenul să oprească undeva pe un câmp deschis. Cizmarul sări la deschizătură:

— Cine vrea să vină cu mine?

Nu i se alăturară decât trei oameni şi coborâră sub vagon.

— Pleci şi mata? mă întrebă îngrijorat rabinul.

— Da.

— Îmi dai voie să vin cu mata?

— Dacă vrei, vino.

Bombardamentul dură vreo trei sferturi de oră... Toţi cei cinci care am coborât sub vagon stăteam lungiţi între şine aşteptând ca trenul să plece. Ne temeam numai de un singur lucru: că santinela, care stătea probabil pe scările ultimului vagon, o să ne observe şi o să dea alarma. Rabinul tremura ca varga. M-am tras în apropierea lui şi l-am sfătuit să urce înapoi în vagon.

— Dumneata eşti evreu. Dacă te prinde poţi s-o păţeşti rău de tot. Şi chiar dacă scapi, ce vrei să faci? Pentru dumneata soluţia de a fi prizonier român e de o sută de ori mai bună decât să fii liber. Rabinul stătu câteva minute pe gânduri, pe urmă îmi dădu dreptate. Îmi strânse mâna şi se căţără înapoi în vagon. Eram convins că l-am sfătuit bine.

Se auziră tocmai primele comenzi de plecare când rabinul apăru din nou în deschizătura vagonului.

— Domnule, domnule...

— Ce-i? îl întreb îngrijorat.

— Uite, vreau să-ţi mulţumesc pentru sfat... îmi întinse un pacheţel mic învelit într-o batistă. Am o felie de

pâine. O să-ţi prindă bine. Recunoscător, iau pacheţelul, dar văd că rabinul nu pleacă din deschizătură. Ce o mai fi vrând?

— Vreau să-ţi dau şi eu un sfat, domnule. Să nu mănânci pâinea. S-o ţii cât mai mult. Ştiind că ai o bucată de pâine la mata, poţi să rabzi mai bine. Cine ştie când o să faci rost de mâncare. Şi s-o ţii învelită. Atunci e mai mică ispita. Aşa am păstrat-o şi eu.

Trenul se puse în mişcare. N-am mai avut timp să-i mulţumesc.

M-am întors cu faţa la pământ, îngrozit de gândul că aş putea fi observat. Trenul se îndepărtă însă fără să se întâmple ceva. Totuşi, nu m-am ridicat decât după ce nu i-am mai auzit ţăcănitul roţilor. Undeva, prin apropiere, unde fusese bombardamentul, flăcări trandafirii se căţărau spre cer.

— Şi acum încotro? întrebă cineva.

— Fiecare în altă direcţie, făcu cizmarul. N-are niciun rost să mergem împreună. Ne-am da de gol.

Cizmarul, cu încă unul, porni de-a lungul liniilor de fier. Ceilalţi doi porniră spre o pădurice care se întindea în stânga noastră. Nehotărât, am rămas un timp aşezat pe o traversă şi-mi părea rău că l-am sfătuit pe rabin să rămână în vagon. Acum cel puţin n-aş fi fost singur. Din depărtare se auziră încă paşii celor plecaţi, pe urmă pogorî o linişte nefirească. Mi-era teamă. Cu paşi nesiguri, fără chef, am pornit spre orăşelul bombardat. Un timp, am vrut să mă întorc şi să alerg după cei plecaţi înspre pădurice, dar într-acolo era întuneric şi mă temeam că n-am să-i găsesc. Mi-era o foame cumplită: mi se uscase gâtlejul şi-mi vuia capul. Dacă închideam ochii, vedeam pe ecranul pleoapelor nişte cerculeţe colorate care creşteau şi descreşteau ca baloanele de săpun. Mi-am adus aminte de pâinea rabinului. Am pipăit pacheţelul din buzunar. Pâinea era uscată. Cine ştie de când păstra bătrânul felia asta de

pâine. Tocmai voiam s-o mănânc când mi-a venit în minte sfatul rabinului. Da, da, avea dreptate. De altfel el a fost singurul om pe care nu l-am auzit văitându-se de foame. Desigur, pentru că avea pâinea la el. Iar eu să n-am niciun pic de voinţă!?… Am pus pacheţelul înapoi în buzunar şi am pornit cu paşi apăsaţi. Hotărâsem să intru în prima casă care îmi va cădea în drum, ca să-mi astâmpăr foamea.

Abia spre dimineaţă am ajuns în dreptul orăşelului bombardat.

Nu mă mai despărţeau decât vreo două sute de metri de primele case când am zărit apropiindu-se o companie de soldaţi echipaţi de front. În ultima clipă am reuşit să mă ascund în spatele unui tufiş. Ca şi cum ar fi fost un făcut, în apropierea tufişului, soldaţii cotiră de pe şoseaua naţională spre câmp. Nu departe de ascunzătoarea mea, comandantul strigă câteva comenzi; soldaţii se pregătiră de instrucţie. Cinci ore în şir am tremurat în spatele tufişului, târându-mă pe burtă ori de câte ori mi se părea că aş fi putut fi zărit. Şi, pe deasupra, mă chinuia şi foamea. O clipă m-am gândit să mă duc la ei şi să le cer ceva de mâncare. Spre norocul meu, însă, m-am răzgândit la timp.

În sfârşit, pe la ora douăsprezece, soldaţii se aliniară şi porniră înapoi spre oraş. Un timp am aşteptat încă să se depărteze, pe urmă am pornit în urma lor. În apropierea barierei oraşului însă am descoperit doi jandarmi „cu pene la pălărie, care se plimbau cu arma la umăr. M-am aşezat la marginea drumului, în şanţ, aşteptând să dispară. Jandarmii însă nici nu se gândeau la aşa ceva. Circulau pe un traseu lung de vreo sută de metri şi legitimau pe toţi care ieşeau sau intrau în oraş. Eu n-aveam asupra mea decât legitimaţia de marinar şi carnetul de salarii de la agenţie. După câteva ore, jandarmii în loc să plece, aşa cum speram eu, mai primiră întărituri. Era clar că nu pot pătrunde în oraş. Şi nici de plecat nu puteam. A trebuit să

aştept până ce se înnoptase de-a binelea, să pot dispărea fără să fiu observat. Îmi părea rău că n-am luat şi eu drumul cizmarului. Eram convins că acesta e undeva întins într-un aşternut alb şi nu se poate mişca de sătul ce e.

Drumul, înapoi spre calea ferată, mi s-a părut nesfârşit de lung. Spre miezul nopţii, obosit mort, m-am aşezat sub un pom şi eram hotărât să consum pâinea rabinului. Pe urmă, după o dilemă de câteva minute am amânat pentru a doua zi, socotind că noaptea, dormind, tot n-o să-mi fie foame. M-am culcat şi am adormit buştean. Am visat că mă aflam pe vapor şi că magaziile erau pline cu mâncăruri alese. Pe urmă, se făcea că eram bucătar şef la un mare restaurant şi gustam din toate mâncărurile.

M-am trezit cu soarele în faţă. Mi-era şi foame şi sete. Totuşi am avut destulă putere să nu deschid batista rabinului. Am hotărât să nu mănânc decât când voi ajunge la calea ferată.

Mergeam încet, cu mâinile în buzunar, pipăind felia de pâine. Cred că trecuse de prânz când am ajuns la locul de unde plecasem cu o zi în urmă. Un timp am mers grăbit, călcând de pe o traversă pe alta, pe urmă, obosit, am început să fac echilibristică pe şina încinsă. Tocmai mă gândeam să mănânc în mers, sau să mă opresc la umbra unui copac, când la orizont apăru un om îmbrăcat în uniforma societăţii de cale ferată. Instinctiv am vrut să mă ascund, dar foamea mă sfătui să nu-l ocolesc. Când omul ajunse la vreo cincizeci de metri de mine, mă întrebă:

— Fugar?

Am clătinat din cap în semn că da.

— Atunci pleacă de aici! Azi-noapte au fost prinşi doi ca dumneata şi au fost împuşcaţi. Unul avea o cămaşă roşie, cadrilată.

„Cizmarul! Ce bine că nu m-am dus cu ei!” Începură să-mi tremure picioarele.

— Bine, plec, am reuşit să bâlbâi în cele din urmă.

Dar dă-mi ceva de mâncare.

— N-am nimic la mine.

Şi acum mă mir că n-am rupt-o la fugă şi am insistat.

— Te aştept aici. Adu-mi ceva de la canton. N-am mâncat de nu mai ştiu când.

— Nu pot să-ţi aduc. Am doi soldaţi cazaţi în canton. Pleacă dacă nu vrei s-o păţeşti.

Devenisem blazat, nepăsător:

— Atunci spune-mi măcar unde mă aflu.

— Aproape de Esztergom. Dar te sfătuiesc să ocoleşti oraşul. E plin de nemţi. Se evacuează.

Am luat-o spre stânga, unde se întindea pădurice. Îmi venea să plâng de ciudă. Cum să mori la douăzeci de ani, de foame, ca un şobolan!?

Soarele ardea atât de puternic de parcă ar fi fost supărat pe mine. Transpiram şi simţeam cum mă părăsesc puterile. Voiam să mă aşez, să nu mă mai ridic, dar m-am întrebat ironic: „Dacă tot trebuie să mori, de ce să nu mori în umbră?”

Ajuns în pădurice am scos pâinea rabinului din buzunar. La vederea pachetului stomacul mi se zgârci şi am început a înghiţi în sec ca un bolnav de febră. Eram convins că dacă n-aş fi avut pâinea n-aş fi ajuns nici până aici. Cine ştie dacă, împins de foame, nu m-aş fi dus să cer de mâncare soldaţilor şi dacă ei nu m-ar fi împuşcat ca pe cizmari Nu! N-am voie să mănânc din pâine. Acum felia asta de pâine e singurul lucru care îmi dă încă putere. Trebuie să mă ridic şi să pornesc la drum*!* N-are niciun rost să-mi pierd vremea! Am pus din nou pacheţelul la loc! Mergând, din când în când îmi pipăiam buzunarul să controlez dacă mai e acolo. Uneori totul mi se părea că e numai un vis şi că, în curând, o să mă trezesc în cabina mea de pe şlep. După câteva ore de mers descopăr la marginea pădurii o fermă. Mă apropii convins că după câteva minute mi se sfârşeşte calvarul. Tocmai vreau să

strig când, la umbra pomilor, descopăr câteva camioane militare. Îmi strâng dinţii, pipăi felia de pâine din buzunar şi ocolesc ferma.

Spre seară mă trezesc pe o şosea naţională. Nu-mi păsa de nimic. Acum e totuna. Scot pachetul din buzunar şi vreau să mănânc. Acum nu mai e nicio forţă care să mă poată opri; desfac nodul batistei şi aud din urmă claxonul înfuriat al unei maşini. Un turism. Bag repede pacheţelul în buzunar şi fac semne largi cu mâna. Aş vrea să opresc maşina. Într-adevăr maşina se opreşte în apropierea mea. La volan descopăr un soldat neamţ. Na, numai asta mi-a mai trebuit.

Mă apropii liniştit de maşină. Spre mirarea mea, nu-mi mai e teamă.

— Sunt marinar de la D.D.S.G. – spun, şi-i arăt legitimaţia de marinar. Vreau să mă duc la Pesta.

Îmi face semn să urc.

Stând lângă şofer un timp uit de foame. Pe urmă stomacul începe să se agite iarăşi. Totuşi rabd vitejeşte. Soldatul nu trebuie să vadă că mi-e foame. S-ar putea să intre la bănuieli. Mă forţez să nu adorm.

Au apărut zorile când am ajuns la Budapesta. În centrul oraşului spun că vreau să cobor. Şoferul opreşte maşina.

Îi mulţumesc şi pornesc înspre casă. Mi-e ruşine să scot pâinea în mijlocul străzii. Nu ştiu de ce dar am impresia că lin om flămând e mult mai bătător la ochi decât unul sătul. Pipăi felia de pâine din buzunar şi-n gând îi mulţumesc rabinului. În fond el m-a salvat. Cine ştie ce aş fi făcut dacă n-aş fi avut felia asta de pâine*!* Aproape de casă mă opreşte o patrulă militară. Simt cum îmi năvăleşte sângele în obraz. Tac ca să nu bâlbâi.

— Legitimaţia*!* îmi porunceşte un plutonier gras.

Scot legitimaţia de marinar şi i-o întind:

— Matroz.

Plutonierul răsfoieşte legitimaţia germană, pe urmă se întoarce către ceilalţi din patrulă:

— Dă-l dracului, e neamţ.

Bine că nu i-am vorbit până acum. Îl salut scurt, nemţeşte.

Acasă, la întrebările nevestei, nu mai am putere să-i răspund. Cad pe o canapea dar nu pot să adorm. Mirosul de mâncare îmi gâdilă nările. Îmi aduc aminte de pâinea evreului. Scot pacheţelul din buzunar şi-l desfac zâmbind:

— Uite, asta m-a salvat...

— Batista asta murdară? Ce ai în ea?...

— O felie de pâine.

Deodată, camera începe să se învârtească cu mine. Nu mai disting nimic, decât bucăţica de scândură care cade din batistă.

— Îţi mulţumesc, rabinule!:

DOUĂ ÎNTÂLNIRI

Cu câteva zile în urmă a apărut în toate ziarele o ştire de două rânduri: Actriţa N., de la Teatrul de Stat din orașul X, a fost distinsă cu Ordinul Muncii clasa I pentru interpretarea rolului Irinei din piesa *Trei surori* de Anton Pavlovici Cehov.

Ştirea m-a bucurat foarte mult, pe actriţa N. O cunoscusem cu cinci ani în urmă, când fusesem invitat de teatrul din oraşul X să asist la premiera unei piese originale. Mă dusesem cu plăcere, mai cu seamă că speram să întâlnesc la premieră şi pe un bun prieten şi coleg de breaslă. Oraşul X e un oraş mic, tipic ardelenesc: un centru octogonal în care se varsă toate străzile şi unde sunt adunate ca într-o şedinţă toate instituţiile. Aici se află şi clădirea teatrului.

Piesa a avut succes: eroul principal al dramei, interpretat de amorezul D., a primit buchete de flori: unul trimis de el însuşi şi celălalt, care a produs senzaţia serii, nu se ştie de la cine. În zadar am încercat să mă retrag

după spectacol, invocând fel de fel de motive: am fost silit să particip la banchet. Banchetul a reuşit la fel de bine ca şi spectacolul: nu s-a îmbătat nimeni, s-a toastat în cinstea actorilor, în cinstea regizorului şi, bineînţeles, în cinstea autorului. Când s-a golit ultima sticlă de vin au apărut zorile. Pe prietenul meu nu-l mai puteam deranja la ora aceea, la hotel n-avea niciun rost să mă duc, mai ales că intenţionam să părăsesc oraşul a doua zi. De aceea am acceptat invitaţia unui actor să petrec restul timpului, până la ora dejunului, acasă la el.

— Tot am un copil mic – mi-a spus – aşa că nu deranjezi la ora asta. Că de dormit oricum nu se mai poate din cauza lui. Cred că o să devină tot actor…

Într-adevăr, strigătele copilului se auzeau încă din stradă. De aceea ne-am dus de-a dreptul în camera actorului, unde avea obiceiul să repete. Camera era mare, mobilată modest, dar cu mult gust. Peste tot, pe pereţi, erau agăţate fotografiile gazdei în diferite roluri: Richard al III-lea, Verşinin, Nil şi altele.

— Aici e soţia, mi-a arătat gazda, o fotografie foarte reuşită. În rolul Irinei din *Trei surori.* E rolul ei preferat…

— Nu ştiam că aţi prezentat şi *Trei surori…*

— Nu, piesa nu s-a jucat încă. Din cauza soţiei. Adică din cauza copilului. Şi, bucuros că a găsit un subiect de discuţie, a început să-mi povestească despre succesele nevesti-sii.

— E foarte apreciată. Cred că în curând o să mai auzi de ea. E drept, aproape de un an de zile n-a mai fost pe scenă. Motivul îl ştii. E unul obiectiv. Şi a mai fost un timp când a trebuit să facă o pauză forţată. Acum vreo cinci ani, când s-a descotorosit de ea fostul director al companiei *Teatrul Modern* pentru că a iniţiat organizarea sindicatului. A rămas pe drumuri. N-avea unde să se angajeze. A fost chelneriţă, femeie de serviciu, dar de îndată ce s-au înfiinţat teatrele de stat a fost angajată la 12

pe doi.

În clipa aceea a intrat nevastă-sa cu o tavă plină cu ceşti. După prezentările de rigoare, ne-am aşezat la masă. Mie mi-a întins prima ceaşcă.

— Bea şi dumneata.

Şi felul şi tonul mi s-au părut puţin ironice. De ce? Desigur pentru această vizită matinală. Totuşi nu mă simţeam vinovat. Iau linguriţa, dar constat că în ceaiul meu nu s-a pus zahăr. Ridic privirile şi atunci nevasta actorului ia trei bucăţi de zahăr în mână şi mi le întinde:

— Am uitat să pun zahăr. Na…

Dar asta-i curată mitocănie! Tresar. Scena asta s-a mai întâmplat odată cu mine, poate chiar cu… Mă uit atent la nevasta actorului… Da, ea e… descopăr acelaşi zâmbet, aceleaşi priviri… Câţi ani sunt de atunci?…

…Cu cinci ani în urmă. Prin patruzeci şi şase eram angajat ca om de serviciu la un cinematograf. În afară de afişarea noilor fotografii ale „programului următor”, măturam sala de spectacol, rupeam biletele la intrare, iar noaptea păzeam avutul instituţiei. Pentru această îndeletnicire primeam două salarii şi amândouă în natură. Primul îmi asigura proprietatea asupra tuturor obiectelor găsite în incinta cinematografului. Aceste obiecte, mănuşi, umbrele, pălării, rar bani, batiste sau ochelari le comercializam la piaţa de vechituri. Al doilea salariu îmi da dreptul să folosesc ca locuinţă o cabină din spatele ecranului. Singurul inconvenient la cel de-al doilea salariu era faptul că trebuia să vizionez fiecare film de câte treizeci, patruzeci de ori. Şi încă din spate. Ştiam după replici sau după muzică dacă se apropia pauza sau sfârşitul filmului. Marile şlagăre, ZÂmbetul Irinei Dunne, râsul lui Robert Taylor, sau privirile melancolice ale lui Dick Powell îmi făceau greaţă şi mă urmăreau în vis. Seara, pe la orele unsprezece, când se termina ultimul spectacol şi rămâneam singur, mă încerca frica. Controlam

WC-urile, ferestrele, să văd dacă nu le-a deschis cineva cu intenţia să se întoarcă la noapte. S-a mai întâmplat ca dimineaţa, sculându-mă, să constat că s-au furat becurile din foaier sau perdelele de pluş de la uşile de la intrare.

Cel mai mic zgomot, trosnetul lemnului uscat, paşii iuţi ai şobolanilor în imensa sală de spectacol, suna straniu. De aceea n-aveam curajul să uzez noaptea de primul salariu. De obicei mă sculam dis-de-dimineaţă şi controlam sala la lumina zilei. Într-o vreme, când nu se instalase încă şaltărul principal în spatele ecranului, în apropierea locuinţei mele, trebuia să sting luminile în faţă, în foaier. Mă treceau şapte rânduri de sudori până ajungeam pe scenă. Mai ales dacă mă loveam şi de câte un scaun de rezervă adus spectatorilor care nu-şi găsiseră locurile. În spatele ecranului atârnau frânghii de la vechile instalaţii de sofite. Uneori mă mângâiau pe creştet şi eu încremeneam. Atunci abia reuşeam să găsesc scăriţa de lemn în formă de spirală, care ducea sus, în cabina unde dormeam. Pe urmă s-a instalat şaltărul şi puteam să sting toate luminile de pe scenă.

Era într-o seară răcoroasă de noiembrie, după ce mi-am terminat rondul la ferestre. Mă pregăteam tocmai de culcare. Stâng luminile, păşesc pe prima treaptă a scăriţei, când aud un zgomot neobişnuit în sală. Parcă s-ar târî cineva pe podea… încremenesc… Nu mai îndrăznesc să fac nicio mişcare. Trag cu urechea. Nimic. Poate mi s-a părut – îmi spun – ca să mă liniştesc. Fac însă un pas şi atunci aud zgomotul din nou. Îmi simţeam bătăile inimii în gâtlej. Pe vremea aceea, nu era zi să nu auzi de câte un om ciopârţit, sau împuşcat pentru un fleac de palton sau pentru o sută, două de lei. Stau câteva minute nemişcat până ce mă obişnuiesc cu întunericul. Încep să disting primele rânduri de scaune şi muchiile ornamentaţiilor de ipsos de pe balcon. Nimic neobişnuit. Întind mâna spre şaltăr şi aprind dintr-odată toate luminile. Zgomotul se repetă, parcă mai

violent, dar mă uit în zadar în sală. Nu văd nimic. Cu luminile aprinse mă simt mai în siguranţă. Mă uit cu atenţie la perdele, la uşi, dacă nu se mişcă cumva. Nu se mişcă nicio perdea. Faptul că din sală nu puteam fi văzut îmi dădu curaj. Apuc un scaun şi dau cu el de podea: zgomotul creşte şi se zvârcoleşte în sală, n-are pe unde să iasă şi se reîntoarce pe scenă, ca un ecou. În sală nicio mişcare. Doar o linişte grea, ameninţătoare. Stâng luminile şi le aprind iarăşi. Strig din toate puterile:

— Cine-i?

Întrebarea se izbeşte de pereţi şi se reîntoarce la mine. Încep să cred că toate zgomotele au fost închipuite. Stâng luminile, dar rămân neclintit. Poate totuşi… După vreo zece minute de aşteptare zadarnică îmi trece prin minte o idee: să ţip din toate puterile. Dacă e ascuns cineva în sală e imposibil să nu se trădeze.

Ţip lung, sfâşietor.

Îmi răspunde o voce străină. Cu teamă aprind luminile. Strig din nou:

— Cine-i?… Răspunde că trag… Eram încordat ca un arc.

— Eu. Şi în clipa aceea văd apărând dintr-o lojă o fată.

— Cine eşti?

— Eu, răspunse fata. E palidă ca varul.

— Eşti singură?

— Da.

— Ce cauţi aici?

— Am vrut să dorm… şi să…

— Aici la cinematograf?

— Da. Afară e frig şi… începe să plângă.

— Apropie-te de scenă…

Fata iese din lojă şi se apropie. E desculţă şi e îmbrăcată într-o Rochie de stambă decolorată. Părul lung, nepieptănat, îi cade pe frunte.

— Vă rog să mă iertaţi, n-am vrut să fac nimic… Am vrut să mă culc numai… Afară plouă şi… vă rog lăsaţi-mă… mâine dimineaţă plec şi n-am să mai vin niciodată.

M-am liniştit puţin, deşi de dat nu puteam s-o dau afară. Însemna să cobor şi să traversez sala şi nu eram convins că fata nu are câţiva prieteni ascunşi printre bănci…

— Dacă vrei să dormi aici, vino pe scenă… Ai o jumătate de cortină. Te poţi înveli.

Urc în grabă scările spre cabina mea; de aici îi pot urmări toate mişcările. Luminile cad ciudat, mărindu-i şi deformându-i umbră. Aştept până ce fata ajunge lângă cortina aruncată pe jos.

— Culcă-te acolo! Dar te avertizez: la cel mai mic zgomot suspect, trag… Şi, ca s-o intimidez, bag mâna în buzunar ca şi cum aş fi avut un pistol.

Fata mă priveşte mirată. Pe urmă se aşază şi se înveleşte cu o aripă a cortinei. Eu stâng luminile şi intru în cabina mea. Mâinile îmi tremură încă, dar într-un fel sunt liniştit. Putea să fie şi mai rău.

Apartamentul meu e o încăpere mică, doi pe doi şi nemobilată. În loc de pat am cealaltă jumătate de cortină şi pe pereţi zeci de litografii cu Clark Gable, cu George O’Brien, cu Jeanne Harlow în chiloţi de baie, cu fraţii Ritz arătându-şi gingiile, cu Greta Garbo în *Contesa* Wha*lewska* alături de Charles Boyer şi cu Loretta Young sărutându-se cu Bob Hoppe.

Pun reşoul să-mi pregătesc de cină. Oare cine o fi fata asta? De ce a rămas aici?… într-adevăr, să doarmă, sau… Deschid uşa s-o văd ce face.

— Dormi?

— Nu.

Ceaiul dă în foc. Scot reşoul şi-mi torn ceai în ceaşcă. Poate i-o fi şi ei foame?… Un ceai cald nu i-ar strica, mai ales că e tare subţire îmbrăcată… Cine ştie ce nenorocită o

fi… Da, ar trebui să-i dau şi ei… Numai să nu creadă că vreau ceva de la dânsa… Mai bine nu-i dau. În cele din urmă totuşi o strig:

— Vino şi bea un ceai.

— Nu, lăsaţi…

— Vino şi bea, dacă-ţi spun.

O poftesc să se aşeze pe cortina aranjată pentru culcare şi-i torn ceai. Caut să nu-i întorc niciodată spatele, să nu-mi dea cu ceva în cap. Îi întind ceaşca:

— Bea şi dumneata.

Fata îşi bea cuminte ceaiul. Aşa, cu faţa îmbujorată, nici nu pare atât de urâtă ca în sală. Dimpotrivă… Păcat că e atât de slabă… Mă dojenesc în gând. La dracu': niciun păcat!… în clipa aceea îmi dau seama că nu i-am pus zahăr în ceai. Şi ea n-a spus nimic. I-o fi frică şi ei. Scot trei bucăţi de zahăr din pungă şi i le întind:

— Am uitat să-ţi pun zahăr. Na!

Ea nu spune nimic. Zâmbeşte numai. Are dinţi albi, curaţi, parcă prea îngrijiţi pentru ţinuta ei.

— Aici e bine, spune după un timp. E cald.

— Da, îi răspund şi dintr-odată mă simt tare prost, îmi dau seama că şi ea. Îşi trage picioarele murdare sub ea.

— Ştiţi, a plouat afară, încearcă să se justifice.

— Ştiu, îi răspund. Ce altceva aş fi putut spune? Pe urmă adaug: Dacă vrei şi dacă nu te temi, poţi dormi aici… Mă duc să-ţi aduc cortina…

Când mă întorc cu cealaltă jumătate a cortinei constat că şi-a aranjat puţin părul. Pun reşoul să fac căldură şi sting lumina.

Ne culcăm.

E întuneric. Numai reşoul luminează, din ce în ce mai puternic, un colţ de perete împodobit cu picioarele goale ale lui Jeanne Harlow.

Mă forţez să nu dorm. Cine ştie, poate fata are totuşi

gânduri ascunse. Îmi pare rău că am chemat-o la mine. O pândesc: nu doarme nici ea.

— De ce nu dormi?

— Nu mi-e somn.

O mai întreb ceva, dar ea nu-mi răspunde.

Mai târziu o aud ca prin vis:

— „Va veni vreodată timpul când vom afla cu toţii tâlcul acestor suferinţe şi când ni se vor dezvălui aceste taine?”

— Ce spui?... „Te pomeneşti că e nebună! La ce dracu’ am adus-o aici?”

— N-am spus-o eu, ci Irina din *Trei surori.*

Nu-i răspund. Poate se linişteşte şi adoarme.

Dimineaţa o scol şi o poftesc să părăsească cinematograful. Pe scenă se opreşte pentru o clipă, se uită prin sală, îşi trage aer în piept. Ochii îi ard. Poate are febră.

— Hai, vino o dată.

— Încă o clipă doar.

Băncile sunt goale, sala e neprimitoare. De afară din stradă se aude vocea gunoierului.

La plecare îmi întinde mina:

— Vă mulţumesc. N-am să vă mai deranjez niciodată.

Eram convins că o văd pentru ultima oară.

MUNTELE ORB

Toamna când cad frunzele, îmi place să cutreier parcurile. Îmi place îndeosebi seara, când oamenii devin mai liniştiţi, mai înţelegători. Atunci îmi caut un loc ferit, o bancă ascunsă, ninsă de frunze şi privesc aiurea, la oameni, la copacii goi. Dacă aş fi poet, aş adăuga că ascult liniştea. Ciudat de melodioasă poate fi o linişte într-un parc: frunzele cad cu un tremur metalic, vântul se gudură de scoarţa zgrunţuroasă a copacilor, săgetările păsărilor din văzduh au un fâlfâit aparte şi până şi paşii trecătorilor întârziaţi completează această linişte.

Nu e niciun paradox: aşa cum culorile curcubeului de pe discul lui Newton formează albul absolut, tot aşa micile zgomote ale naturii se contopesc într-o linişte perfectă.

Dar să nu mai scriu pentru plăcerea mea.

Într-o seară, stăteam pe o bancă, într-un parc. Alături de mine mai era un om căruia în gând i-am mulţumit de mai multe ori pentru tăcerea cu care admira parcul pustiit de vântul de septembrie. Trecuse cu mult de miezul nopţii. Tocmai voiam să plec, când tovarăşul meu de bancă se întoarse spre mine:

— E târziu, domnule?

— Da, e târziu.

— E lună sau e întuneric?

„Uite ce vecin şugubăţ am”, constat, cu o admiraţie răutăcioasă, şi-i răspund ca atare:

— Dumneata cam ce crezi?

— Eu cred că e lună. Altminteri de ce ai sta dumneata până târziu şi tocmai aici, în acest loc ascuns. Şi apoi nici vântul nu bate. Înseamnă că nu sunt nori.

Mă uit cu atenţie la vecinul meu: e un om în vârstă cu o faţă lunguiaţă, încadrată de o barbă deasă, căruntă, între genunchi ţinea un baston vopsit în alb. Tresar. F orb.

Faţă de un infirm, m-am simţit totdeauna în inferioritate. Nu ştiu ce să-i răspund: să-i răspund la întrebare, să-i cer iertare pentru răspunsul meu prost plasat?

Un timp tac, îi privesc profilul: are o frunte bombată şi buze cărnoase. În cele din urmă, îi cer scuze:

— Iertaţi-mă că v-am răspuns aşa… nu ştiam că sunteţi…

— Orb, mă completează el. Nu face nimic, tinere.

Ce ciudat, el e orb şi eu nu văd bine. Doar m-am uitat cu atenţie la el. Poate că nu vede până la cer, o fi miop, sau pur şi simplu întrezăreşte. Îl întreb:

— De unde ştiţi că sunt tânăr?

— După glas. După glas şi după repezeala cu care vorbiţi. Un om în vârstă e mult mai calm.

— Da, da, îl aprob şi iarăşi nu mai ştiu ce să-i spun.

Sunt puţin supărat: până atunci eram convins că sunt spontan, că nu mă fâstâcesc în faţa unei replici neaşteptate. Am scris doar teatru.

Sus pe cer, luna lunecă uşor, ca o portocală pe mare, dusă de valuri. În fond, cel mai comod ar fi să mă scol, să-l salut şi să plec.

Tocmai mă pregăteam să mă scol, când orbul îşi întoarse faţa spre mine:

— Dimineaţa ai fost vreodată la Predeal?

— Da, domnule, am fost.

— Acum trebuie să fie foarte frumos acolo.

— De unde ştiţi cum e acolo? Sau nu e mult de când aţi pierdut vederea.

— Nu ştiu dacă e mult sau e puţin. Aşa m-am născut.

Trebuie să fie îngrozitor să nu fi văzut niciodată nimic.

De multe ori în copilărie am încercat să dau de urma acestui sentiment. Închideam ochii şi mergeam câţiva metri fără să văd, până mă împiedicam. Ştiam că dacă ţii ochii închişi multă vreme, nu vezi negrul absolut, ci nişte linii şi puncte colorate ciudat într-o perpetuă mişcare nedefinită. Dar mai ştiam că eu aveam noţiunea liniilor şi a punctelor şi în special a culorilor. Un om, însă, care n-a văzut în viaţa lui decât nimicul, trebuie să aibă alte unităţi de comparaţie. Orbul pe care l-am condus în copilărie n-a fost orb din naştere: el definea lucrurile după pipăit, după zgomote, după miros. Un orb din naştere, chiar dacă aude sau chiar dacă pipăie un lucru, nu are cu ce îl asemăna.

Puţin din respect, puţin din curiozitate, am continuat discuţia:

— Cu atât mai mult, de unde ştiţi că-i frumos la Predeal?

— Aşa mi-au spus oamenii. Mi-au vorbit de munţi. Atât de mult mi-au vorbit de munţi, încât mă frământam şi ziua şi noaptea să mi-i pot închipui. Şi nu reuşeam. Toate celelalte lucruri le cunosc. Chiar şi pe acelea pe care nu le-am putut pipăi. Cum e luna de exemplu. Numai un munte nu-mi pot închipui. M-am dus la Predeal. Am urcat pe munte, dar în zadar.

— Vă explic eu – i-am răspuns, bucuros că în sfârşit îi pot fi de folos. Un munte e ca o…

— Mulţi mi-au descris munţii până acum, dar fără succes. Am pipăit muşuroaie, cocoaşe şi n-am priceput ce ar putea fi frumos în aşa ceva. Şi totuşi oamenii spun că munţii sunt frumoşi. Trebuie să aibă ceva ce eu nu pot pricepe. Şi-mi pare rău. Zău, crede-mă, tinere, îmi pare rău.

Cu ce aş putea să-l ajut? Cum aş putea să-i explic ce e frumos la un munte? Da, dacă aş reuşi acest lucru m-aş reabilita în faţa mea pentru felul în care i-am răspuns la prima întrebare. De aceea nu m-am dat bătut. Am insistat, l-am invitat la mine, promiţându-i că am să-l fac să înţeleagă frumuseţea unui munte. Eram convins că până acasă am să născocesc ceva. N-am reuşit. În casă, ca să câştig timp, i-am oferit un pahar de vin şi l-am întrebat dacă-i place muzica.

— Foarte mult, mi-a răspuns orbul.

Aveam imprimată pe bandă de magnetofon simfonia a V-a a lui Beethoven. L-am întrebat dacă o cunoaşte. Nu o cunoştea.

După primele acorduri, am văzut că orbul tresare, se încordează şi strânge cu putere mânerul bastonului.

— Uite dragă prietene, aşa arată munţii.

Orbul nu mi-a răspuns decât târziu, după ce a încetat şi ultimul acord al simfoniei.

— Oamenii au dreptate. Munţii sunt foarte frumoşi.

A trecut timp de la această întâmplare. Cu orbul sunt

prieten şi azi. Mă vizitează des şi mă roagă să-i arăt munţii.

BĂTRÂNA

1

Pe Anişoara am cunoscut-o într-o seară de martie, la cinema. Aveam acelaşi număr de bilet şi n-am avut timp să lămurim cine e vinovat de această încurcătură, pentru că s-au stins luminile. Am hotărât să ne mutăm amândoi mai în faţă şi, bineînţeles, unul lângă altul. Pe urmă ne-am împrietenit. Anişoara era elevă de liceu, avea gropiţe în obraji şi ochi albaştri-cenuşii ca fumul de ţigară. Vorbea repede, spunea o mulţime de nimicuri şi zâmbea foarte mult. Dacă o prindeam de mână, îşi lăsa privirile în jos şi mă ruga s-o las „că s-ar putea să ne vadă cineva”. Se temea şi de umbra ei, dar mai ales de profesoarele de la liceu.

Ne întâlneam în fiecare sâmbătă după-masă într-un părculeţ din spatele Bisericii Albe. Fix la cinci. Aşa ne era înţelegerea, dar Anişoara întârzia mereu. Când sosea era roşie la faţă şi emoţionată. Nu-şi cerea scuze, în schimb mă asigura că a întârziat pentru ultima dată. Pe urmă, sâmbăta următoare întârzia din nou.

Eu, de obicei, soseam cu câteva minute înainte de cinci, mă aşezam pe o bancă şi priveam trecătorii din parc. După a treia sau a patra sâmbătă am descoperit că nu eram singurii care ne dădeam întâlnire aici. Pe o bancă de lângă intrare vedeam mereu o femeie în vârstă, îmbrăcată modest, care urmărea cu privirile pe toţi cetăţenii care intrau în parc. Era clar că aşteaptă pe cineva. În minutele în care o aşteptam pe Anişoara, neavând altceva de făcut, o priveam pe bătrâna de pe banca de lângă intrare. Avea vreo şaizeci de ani. După felul cum sta rezemată de spătar, se vedea că-i face plăcere această scurtă odihnă.

Odată, când banca unde stăm de obicei a fost ocupată, m-am dus la bătrână şi i-am cerut voie să mă aşez

lângă dânsa. Înainte de a-mi răspunde, m-a cercetat îndelung, apoi a înclinat din cap în semn de acceptare. M-am aşezat.

În după-masa aceea, Anişoara n-a venit la întâlnire. Totuşi eu am aşteptat-o cu încăpăţânare. Pe urmă, după ce a trecut vreo jumătate de oră, mi-am dat seama că n-o mai aşteptam pe ea; am rămas în parc dintr-o simplă curiozitate. Voiam să ştiu pe cine aşteaptă bătrâna. Am făcut fel de fel de presupuneri. Şi dacă în după-masa aceea m-aş fi apucat să scriu despre întâlnirile ei, aş fi scris o serie de prostii. Nu ştiu de ce, îmi închipuiam că aşteaptă un domn îmbrăcat la fel de ponosit ca şi dânsa pe care l-a cunoscut cu ani în urmă, la un bal, unde s-a cântat toată noaptea *Dunărea albastră.* Pe ea o vedeam blondă, înaltă, cu o rochie de bal trandafirie, iar pe el, stângaci, cu monoclu şi cu un trandafir alb la butoniera redingotei. Continuarea trebuia să fie la fel de banală ca şi începutul. O plimbare cu birja, un birjar mucalit şi spân, o sărutare de despărţire sub aleea de castani, apoi ani lungi de aşteptare.

Pe neaşteptate, bătrâna se întoarse spre mine şi mă prinse de braţ:

— Nu vă supăraţi… ştiţi… eu aştept pe cineva… Dacă vine v-aş ruga să ne lăsaţi singuri.

— Desigur, doamnă… De altfel eu am şi plecat. Nu-mi place să aştept în zadar.

Bătrâna zâmbi îngăduitoare:

— Eşti prea tânăr pentru acest cuvânt, fiule… Şi eu cred că nu este aşteptare zadarnică, ci numai lipsă de perseverenţă, lipsă de încredere…

— Poate că aveţi dreptate.

N-am vrut s-o contrazic. Eram puţin abătut şi trist. Priveam plictisit peisajul citadin, cenuşiu şi grotesc, dar nu mă înduram să plec. O aşteptam pe Anişoara cu o încăpăţânare de adolescent.

Anişoara n-a venit nici sâmbăta următoare. Mă obişnuisem cu ea, cu râsul ei tineresc, cu poveştile ei fără de sfârşit despre şcoală, despre profesori. Mă obişnuisem să aflu cu ce rochie a fost îmbrăcată profesoara de geografie, care dintre fete n-a ştiut să răspundă la matematici şi alte asemenea veşti (foarte importante) din viaţa ei.

Aşteptând-o, am stat tot pe banca bătrânei şi am aflat unele lucruri despre dânsa. Lucra la o spălătorie chimică, la secţia „călcat".

— De treizeci de ani calc, fiule. Calc întruna. Mă uit la vârful călcătorului şi urmăresc cum se netezesc cămăşile. Uneori mă uit şi la monogramele lor şi încerc să ghicesc funcţia, felul de a fi al proprietarilor. E un fel de joc de-a viaţa. Îmi place să cred că sunt unii clienţi care când îşi îmbracă cămăşile spun: „E bine călcată!" E drept, ei nu ştiu cine sunt, dar indirect se gândesc la mine. Şi e o mare plăcere să ştii sau cel puţin să crezi că cineva se gândeşte la tine. Nu-i aşa?

— Da, doamnă.

— Mă aprobi din politeţe, că sunt bătrână. Dar sunt convinsă că nu cunoşti încă această plăcere. Şi e una din cele mai mari. De altfel, cu acest gând se despart oamenii în viaţă. Îşi închipuie că după moartea lor, oamenii se vor gândi la ei, că vizitatorii cimitirelor se vor opri şi în faţa muşuroaielor lor, întrebându-se: „Oare cine zace aici? Ce a fost în viaţă?… Ce vise a avut?"

Văzând că o ascult cu indiferenţă, bătrâna tăcu. Am plecat fără s-o salut.

Pe urmă a trecut încă o săptămână şi Anişoara iar n-a venit. Am hotărât să n-o mai aştept niciodată. Totuşi, după câteva săptămâni, într-o sâmbătă, când am trecut pe acolo, am încetinit paşii: dar în afară de bătrână nu era nimeni în parc. N-am intrat.

Au trecut câteva luni de când nu m-am mai dus s-o

aştept pe Anişoara când într-o zi mă întâlnesc cu bătrâna pe stradă. Părea mai veselă ca oricând:

— Sunt bucuroasă fiule că te văd. În parc nu mai vii?

— Nu doamnă.

— Păcat. M-am obişnuit cu dumneata. Semeni atât de mult cu fiul meu. Poate l-ai cunoscut?

— Nu cred, doamnă.

— Nu se poate să nu-l fi cunoscut! îl ştia tot oraşul. Lucra la tâmplăria lui Apostol, de pe Plantelor. E tot blond ca şi dumneata. Şi ochii îi are la fel: verzi. Nu-ţi aduci aminte?

— Nu, doamnă.

— Are şi un semn la mâna stângă. S-a opărit cu clei încins. Dar asta de mult, pe când era încă ucenic. L-a pus maistrul să fiarbă clei şi s-a răsturnat oala. Două luni de zile a purtat bandajul. Am plâns foarte mult atunci…

Stăteam ca pe ghimpi. Aveam o treabă urgentă şi bătrâna mă reţinea. În cele din urmă şi-a dat seama de aceasta şi şi-a cerut scuze:

— Dumneata probabil eşti grăbit şi eu îţi trăncănesc ca o neruşinată. Iartă-mă.

A întors spatele şi a plecat. Am urmărit-o un timp, convins că am jignit-o.

2

Au căzut frunzele, pe urmă troienele au înălbit oraşul. Mi-amintesc, era o zi friguroasă de februarie când am avut ceva treburi prin apropierea Bisericii Albe. Fără să vreau mi-am îndreptat paşii spre vechiul loc de întâlnire cu Anişoara. Pe zăpada proaspăt căzută nu se vedeau decât urmele şovăielnice ale unor paşi mărunţi. Erau ale bătrânei. Înfăşurată într-un pled cenuşiu ea stătea nemişcată pe locul ei obişnuit. Lacrimile-i stoarse de ger, îngheţate, păreau nişte mărgele albe înşirate de-a lungul obrajilor. Când m-a zărit a schiţat un zâmbet vag, abia desluşit.

— Stai jos, fiule.

Cu mâini tremurânde a curăţat banca de nea.

— Nici nu ştii cât de bine îmi pare că ai venit.

Luminată de primele felinare aprinse, zăpada sclipea gălbui, rece.

Nu mai ştiu cât timp am stat unul lângă altul. Ştiu numai că în faţa noastră dantelăria ramurilor de castan ninse, tremurată de vânt, era obositor de frumoasă. În ziua aceea am aflat mai multe lucruri despre dânsa. Şi anume că soţul ei, ajutor de zidar, a murit în anul 1928 într-o zi de ianuarie când schela s-a prăbuşit sub el. L-au înmormântat la cimitirul „Eternitatea” şi ea, văduva, a trăit patru luni din cei 3.000 lei primiţi ca despăgubire de la societatea de construcţie. Fiul ei, Vasile, îşi rupea încă pantalonii pe băncile şcolii când ea s-a angajat femeie de serviciu la Gara de Nord. Doi ani de zile a măturat sălile de aşteptare, apoi a fost concediată. Atunci a trecut la una din secţiile de călcat ale unei spălătorii chimice.

N-am întrerupt-o niciodată. Am ascultat-o tăcut ca şi cum aş fi ascultat o spovedanie.

3

Cu câteva săptămâni în urmă m-am întâlnit din nou cu Anişoara. Nu s-a schimbat nimic. Până şi numărul de la liceu îi era acelaşi: 724. Şi totuşi nu mai era Anişoara din trecut. Nu mai vorbea atât de repede şi zâmbea mult mai puţin.

— De ce n-ai venit atunci?

— Pentru că am auzit că eşti scriitor, mi-a răspuns Anişoara.

— Da. De aceea n-am venit…

— Vorbeşti prostii, Anişoara.

— Nu. Eram convinsă că te întâlneşti cu mine ca să te documentezi…

— Şi acum nu mai eşti convinsă de acest lucru?

— Ba da.

— Atunci?

— Aş vrea să scrii şi despre mine.

Am ajuns în dreptul Bisericii Albe.

— Şi ce să scriu despre tine?

— Orice. De exemplu că ne-am întâlnit mereu în acest parc. Îmi făgăduieşti?

M-a privit rugătoare. În ochii ei albaştri-cenuşii m-am văzut mic ca un vârf de creion.

— Vezi, Anişoară, e greu să-ţi făgăduiesc aşa ceva. Dar poate că odată…

Fără să vreau am intrat în parc. Spre mirarea mea, pe banca de lângă intrare nu era decât un domn înalt, în vârstă, cu faţa obosită. Mi-am întors privirile spre celelalte bănci, dar bătrâna nu era nicăieri.

— Când? a insistat Anişoara.

— Odată… Hai să stăm jos.

Ne-am aşezat pe banca de lângă intrare.

Bătrânul m-a privit lung, cercetător, apoi scuzându-se m-a întrebat „dacă nu mă numesc Vasile?”…

— Nu, domnule. Dar de ce întrebaţi?

— Pentru că am o întâlnire cu dânsul şi nu-l cunosc.

— Nu e vorba de Vasile care a fost tâmplar pe strada Plantelor?

— Ba da. Îl cunoaşteţi?

— Nu. Dar o cunosc pe maică-sa. Stătea mereu pe această bancă. O cunoaşteţi şi dumneavoastră?

— Da, desigur că da. O cunosc foarte bine. Locuim în aceeaşi casă. E o nebună… În ’42 a fost evacuată dintr-o locuinţă tocmai în ziua când fiul ei a plecat pe front. Aşa că nu i-a putut da o adresă unde să primească scrisorile. S-au înţeles că după ce se va întoarce de pe front o să se întâlnească în acest parc. De atunci îl aşteaptă în fiecare sâmbătă după-masă…

— De treisprezece ani?

— Da, de paisprezece ani. Acum e bolnavă şi nu mai

poate veni. M-a rugat pe mine să-i pândesc fiul. Mi-a spus că n-ar vrea să vină şi să nu găsească pe nimeni aici. Că ce ar face săracul singur şi fără sprijin… E nebună, zău…

Anişoara m-a tras de mânecă.

— Hai să mergem.

Pe drum eram trist şi îngândurat. Anişoara vorbea ca şi în trecut, repede şi mult.

— Ei, spune, ai să scrii despre mine?

— Am să scriu, Anişoara. Chiar azi am să scriu…

UN PLIC CU PIPER

Întâmplările auzite în tren sunt totdeauna ciudate, neverosimile. Asta poate datorită faptului că povestitorii sunt oameni necunoscuţi, şi, ca atare, îşi pot permite unele înfloriturі pe care în mod normal nu le-ar face. Dar teoriile despre povestitorii din tren sunt mai neinteresante decât poveştile în sine. Să lăsăm deci teoriile.

Călătoream odată cu nişte ziarişti în Ardeal. În compartimentul de clasa a doua era cald şi eram cu toţii moleşiţi. Unul dintre ziarişti, un băiat mărunt, cu ochelari cu patru sau cinci dioptrii, a început să povestească o întâmplare despre un om care fără niciun motiv i-a dat o palmă într-un restaurant.

— Numai să nu vă plictisesc.

Noi l-am asigurat că nu şi miopul, neavând încotro, îşi şterse sticlele ochelarilor într-o batistă mare, tărcată, şi începu să povestească.

— Nu-mi amintesc cu ce treburi m-am dus la Arad în orice caz pentru un reportaj. În prima zi, după ce mi-am asigurat cazarea, am intrat într-un restaurant să iau masa. Restaurantul era aproape gol. Numai lângă masa unde m-am aşezat eu stătea un om pirpiriu, cu faţa stafidită. Am comandat o ciorbă ardelenească şi o friptură. Ciorba era bună, grasă. Numai piper n-a avut îndeajuns. Mă uit în jur şi descopăr pe masa vecinului meu o piperniţă. Întind mâna şi-i spun: „Îmi permiteţi să iau puţin piper?” Omul se

uită la mine, se congestionă la faţă şi, fără să fi avut răgaz să mă apăr, îmi cârpeşte o palmă. La început am crezut că m-a înţeles greşit. Îi spun că i-am cerut piper. Omul se repede din nou la mine. Dacă n-ar fi sărit chelnerii, cred că m-ar fi bătut mai rău. În clipa aceea a intrat un miliţian şi ne-a cerut legitimaţiile.

Pirpiriul era vânzător la o Alimentară şi se numea Iuliu Bhem.

— Asta e tot? l-am întrebat dezamăgit.

— Nu. Ăsta e începutul. După-masă m-am dus la Alimentara să-l întreb de ce m-a pălmuit. La început n-a vrut să stea de vorbă cu mine. Pe urmă, când a aflat că sunt din Bucureşti, s-a mai domesticit puţin. Şi-a cerut scuze. Eu am stat două săptămâni la Arad, şi m-am împrietenit cu el. Mi-a povestit toată viaţa lui. Vă plictisesc?

— Hai nu te mai lăsa rugat. Spune!

— Numai să nu mă înjuraţi. Povestea e cam lungă…

Iuliu Bhem era originar din împrejurimile Aradului, din Sederhat. Tatăl său fusese grăjdar la curia domnului Polacek, apoi, după destrămarea gospodăriei acestuia, s-a mutat la Arad. Aici s-a angajat la fabrica de drojdie de bere a baronului Wollman. La început căruţaş, pe urmă, când a văzut că la cisterne se câştigă mai mult cu un forint şi jumătate pe săptămână, a cerut să fie mutat ca ajutor de fochist la cisterne. Era un flăcău econom: în mai puţin de cinci ani a reuşit să economisească atât de mulţi bani, încât îşi putu permite să se mute din bărăcile de lemn ale baronului, în Sega, într-o casă de piatră.

Imediat după mutare a hotărât să se căsătorească: bineînţeles nu cu orişicine: era doar muncitor de fabrică, câştiga aproape opt forinţi pe săptămână şi, pe deasupra, nu era un flăcău de lepădat cu toate că era cam mic de statură. La început a trecut în revistă toate fetele din fabrică, dar niciuna nu i s-a părut o partidă bună. Totuşi,

un timp s-a oprit asupra uneia, o văduvă cu casă ca zestre, dar s-a lăsat păgubaş repede: femeia avea părinţi invalizi, dar încă tineri, astfel că Bhem ar fi trebuit să-i întreţină şi pe ei.

În cele din urmă, după doi ani de căutare, Bhem şi-a găsit aleasa inimii. E drept, aleasa inimii nu era nici fată mare şi nici frumoasă şi nici prea tânără: avea însă, şi asta era cel mai important lucru, trecută pe numele ei o moară acţionată de o locomotivă Vickers. Bhem nu stătu mult pe gânduri: făcu o nuntă costisitoare ca să dovedească lumii, şi poate şi lui însuşi, că o iubeşte pe fata morarului.

A doua zi după nuntă, când s-a dus să preia zestrea, a aflat că moara era ipotecată şi încă nu pe o sumă mică. Bhem a făcut totul ca s-o salveze: şi-a cheltuit toată agoniseala de doi ani, a lucrat şi ziua şi noaptea, dar în zadar. Moara s-a vândut la licitaţie, însă banii obţinuţi n-au acoperit datoriile. Nici de nevastă-sa nu mai putea scăpa: Ilonka umbla cu burta la gură. Bhem a început să beie, astfel că nici la fabrică nu l-au mai angajat. După ce a vândut totul din casă şi n-a mai avut ce să dea pe băutură s-a angajat căruţaş la întreprinderile Comunale. Rar se întâmpla să nu-şi bea salariul, dar Ilonka nu se plângea de el: continua să-l iubească cu o patimă oarbă, animalică. Îl îngrijea şi-i făcea copii, în casa lor botezurile se ţineau lanţ. Vecinii se cruceau, dar Bhem nu vedea nimic din toate astea. Era mereu beat, încât dacă l-ar fi întrebat cineva câţi copii are n-ar fi putut să răspundă exact, că are cinci sau şase. Ştia doar că-s mulţi dar nu se îngrijea de ei.

Nevasta sa muri pe neaşteptate, de o boală necunoscută. De pe o zi pe alta Bhem se pomeni singur, cu o droaie de copii. Nu bău vreo trei zile la rând şi abia a treia zi se dezmetici complet. Avea impresia că cei zece ani care au trecut n-au fost decât o singură zi; şi pe aceea a petrecut-o în stare de ebrietate. Trezit cu un iz amărui în gură, îşi ceru socoteală de cei zece ani netrăiţi, trecuţi în

goană ca nişte fluturi pe care nu reuşeşti să-i prinzi. Stând cu capul plecat, cu privirile aţintite asupra nevesti-sii întinsă pe masă, avu senzaţia că se uită la o femeie streină. Îi părea rău acum că niciodată n-a stat de vorbă cu ea. La ce s-o fi gândit llonka în serile lungi de iarnă, ce-o fi aşteptat de la viaţă? Niciodată n-au fost împreună la plimbare, niciodată nu s-au uitat cum se rostogolesc valurile murdare ale Mureşului. Iar seara, când el se întorcea beat, llonka nu-i vorbea: îl spăla, îl punea în pat şi se culca tăcută alături de el. Şi anii au trecut unul după altul. De ce o fi trăind oamenii împreună dacă nu se cunosc? Şi ce rost a avut toată viaţa ei pe pământ? Să facă copii? Se uită roată prin cameră şi-şi numără copiii: erau şapte şi nu ştia ce să facă cu ei. Pe urmă s-a îmbătat şi gândurile nu-l mai chinuiau. Ar fi vrut să fie totdeauna ameţit, dar vecinii l-au luat la rost. El le jura „să i se curgă ochii dacă mai pune un strop de beutură în gură”, dar nu se putea ţine de cuvânt.

Primăria a căutat tutori pentru copii: pe cel de-al patrulea născut, pe Iuliu, care m-a pălmuit, pe cel mai deştept dintre ei şi care semăna leit cu bătrânul Bhem, l-a luat un vecin. Ceilalţi au fost împărţiţi printre nişte rubedenii mai îndepărtate, ori duşi la orfelinat.

Tutorii lui Iuliu erau nişte oameni simpli: capul familiei, Tulucan, fusese acar şi acum trăia din pensia de la calea ferată. Nevastă-sa, casnică, o femeie grasă şi guralivă, bine informată despre evenimentele din stradă, din oraş şi din ţară, era iute de mină şi de aceea Iuliu se ferea de ea. În ziua când au hotărât să adopte un copil din casa lui Bhem, au stat şi au socotit multă vreme: Tulucan voia să-l ia pe Tudor, pe cel mai mare dintre copii, argumentându-şi alegerea că acesta îi va putea ajuta la bătrâneţe cel mai devreme. Nevastă-sa îl susţinu totuşi pe Iuliu: acesta o ajutase până acum cel mai mult: şi la cumpărături şi în casă. Şi pe deasupra nu era obraznic ca

ceilalţi.

În primele zile de la mutarea lui Iuliu în casa lor, se învârteau numai în jurul lui: îl ajutau să se spele, îl întrebau din jumătate în jumătate oră dacă nu e flămând, pe urmă s-au obişnuit cu el: i-au scos patul de fier din cameră şi l-au instalat în bucătărie. Şi cu timpul au căutat să tragă şi foloase de pe urma lui: îl puneau să spele vasele de bucătărie, să care apă, să mături curtea şi să stea acasă să păzească locuinţa când erau plecaţi. Iuliu s-a obişnuit repede cu noua lui viaţă: socotea că aşa trebuie să fie.

De fraţii săi a auzit foarte rar şi atunci numai în cazuri excepţionale. Prima veste i-a venit despre Tudor, care se mutase înapoi la Sederhal, la un unchi, că a plecat în America. Ştia că de acum înainte n-o să-l mai vadă şi n-o să mai audă niciodată de el. Uneori, seara, încerca să şi-l închipuie, dar faţa lui Tudor apărea ştearsă, fără linii concrete. Îi vedea numai cămaşa roşie, cu două buzunare la piept. Despre celălalt frate, care locuia în apropierea gării triaj, a auzit că s-a înecat într-un vagon cisternă pe când făcea baie. Pe acesta îl revedea uneori în vis, întins pe masă, cum a văzut-o şi pe maică-sa. Odată, cineva i-a spus că oamenii înecaţi se umflă de nu-i mai poţi recunoaşte. Iuliu însă n-a dat crezare acestor vorbe. Nu-şi putea imagina faţa slăbuţă, osoasă, a fratelui, umflată ca o băşică de porc. El chiar dacă s-a înecat a rămas tot slab, cu oasele obrajilor ieşite în afară de parcă ar fi vrut să străpungă pielea albă, străvezie, ciupită de vărsat. Cel de-al treilea frate, mai mare decât el, lucra la o crescătorie de iepuri de casă şi se spunea despre dânsul că ar avea voce frumoasă. Pe acesta ar fi vrut să-l viziteze de mai multe ori, dar nu voia să se ducă la el cu haine rupte ca de cerşetor. Pe ceilalţi fraţi mai mici, pe Emil, pe Iulia şi pe Victor, îi vedea săptămânal la orfelinat. Emil avea o eczemă şi era plin cu bube pe faţă; Iulia, tunsă pe cap ca un băiat, învăţa

bine şi directorul orfelinatului i-a făcut cerere de bursă la şcoala normală; iar Victor, căruia odată i-a dus patru bucăţi de zahăr cubic furate din casa lui Tulucan, ori de câte ori îl vedea îi cerea bomboane.

La şcoală, deşi Iuliu se străduia din răsputeri, avea note proaste. Învăţătorii spuneau că nu-l ajută capul. El voia să le dovedească contrariul, tocea pe rupte, dar nu se lipea nimic de el. Chiar dacă acasă ştia lecţia pe de rost, la tablă se fâstâcea: încurca capitala Suediei cu cea a Norvegiei şi niciodată nu era convins că numitorul e numărul de jos sau de sus al fracţiei. Totuşi nu asta îl descuraja cel mai mult pe Iuliu, ci faptul că se dezvolta foarte încet.

— Seamănă cu taică-su, spuse odată Tulucan, clătinând din cap. Ţi-am spus să-l luăm pe Tudor! Ăsta nu mai vrea să crească! De slab ce e n-o să-l ia nimeni ca ucenic.

Alteori îl trăgea pe Iuliu la răspundere.

— De ce nu vrei să creşti, măi?! Nu mănânci destul?

— Ba da, mănânc.

— Atunci de ce nu creşti?!

Iuliu nu ştia ce să-i răspundă. Se ducea la bucătărie, la patul lui de fier şi începea să plângă.

După terminarea celor şapte clase primare, Iuliu s-a angajat ca ucenic la cea mai mare băcănie din oraş: *La câinele negru.* Aici s-au petrecut două evenimente importante în viaţa lui: primul, că putea să mănânce cât voia, şi al doilea, că nimeni nu-l mai chema pe numele mic. A devenit Bhem şi atâta tot. Calfele şi patronul, un om uscăţiv şi galben din cauza unei boli de ficat, l-au îndrăgit repede. Ei nu ştiau că Bhem e silitor şi cuviincios de teamă să nu fie dat afară. Faptul că era mic (abia depăşea înălţimea tejghelelor) îl făcu să aibă un complex de inferioritate. Mai târziu acest complex se agravă: era sfios şi nu avea curajul să privească pe nimeni în ochi. În cel de-

al doilea an de ucenicie îşi cumpără o gambetă, să pară mai înalt. Nu-şi dădea seama că era caraghios. Se fotografie chiar la Pretzner şi fiul, şi când acesta îl rugă să-i permită să-i expună fotografia în vitrină, Bhem nu se opuse. Dimpotrivă: era mândru că e afişat şi-şi admira fotografia făcută pe un carton gros de culoarea şepcii, sub care fotograful caligrafiase următorul text: Fotografie de reclamă. Domnul Bhem de la *Câinele negru.*

După mobilizarea generală din ’14, n-au mai rămas în băcănie decât trei ucenici, o calfă în vârstă şi nevasta patronului, o femeie de vreo treizeci şi cinci de ani, obeză, care abia se putea înghesui pe scaunul de la casă. Din cauza proporţiilor ei, nu-i plăcea să poarte rochii; dimineaţa se înfăţişa într-un capot înflorat şi stătea aşa, nemişcată, până seara la închidere. Îi plăcea să spună că nu mănâncă nimic, că ciuguleşte numai. Şi într-adevăr, ciugulea numai. Dar toată ziua. Astfel, până la ora prânzului, ciugulea aproape un kilogram de halva şi vreo zece cornuri.

Bhem era singurul ucenic intern; imediat după plecarea patronului pe frontul din Serbia, Bhem a fost mutat din camera rezervată personalului într-o încăpere învecinată cu dormitorul doamnei. Patroana a luat această măsură, spunând că se teme singură. Pentru prima oară în viaţa lui, Bhem dormea într-un pat domnesc cu mai multe perini şi cu plapumă de mătase. Îi părea numai rău că nu se putea lăuda cu norocul care a dat peste el, pentru că cei cu care trăise până acum împreună nu l-ar fi crezut pe cuvânt.

De la acest eveniment important, abia aştepta să se facă seară să se poată culca. Îi plăcea să stea în pat, să mângâie plapuma şi să-şi închipuie că odată va avea şi el un pat la fel de mare şi la fel de frumos.

Într-o noapte cu ploaie şi cu tunete, patroana, doamna Miţi, l-a rugat pe Bhem să lase deschisă uşa care

le despărţea camerele. A doua zi, după ce Bhem le povesti cele întâmplate, ucenicii şi chiar calfa bătrână au făcut glume pe socoteala lui.

— Ai să vezi, într-o zi o să te cheme în patul ei şi atunci n-o să mai ai nevoie de plapumă. O să te învelească cu grăsime.

Noaptea următoare, Bhem n-a adormit până târziu, dar doamna Miţi nu l-a chemat lângă ea. Tot cam pe vremea aceea au sosit primele veşti de pe front. Proprietarul băcăniei *la câinele negru* a căzut undeva prin Herţegovina. Doamna Miţi şi-a schimbat capotul înflorat cu unul negru, dar nimeni n-a văzut-o plângând. Nici măcar Bhem, care, uneori, seara, o pândea ca s-o vadă când îşi scoate capotul…

După primul an de război, preţurile alimentelor au început să crească vertiginos. Şi odată cu preţul alimentelor, în proporţie aritmetică, şi preţurile colonialelor. Băcănia *la câinele negru* era însă bine aprovizionată. În pivniţele ei se înşirau saci plombaţi, cu stafide, cu cuişoare, cu vanilie şi cu piper. Când sus, în băcănie, se goleau sertarele cu coloniale, doamna Miţi îl lua pe Bhem în pivniţă (ca pe un om de încredere al casei) şi-i arăta cum se desfac sacii plombaţi. În timpul acestor ceremonii patroana ţinea lecţii lui Bhem.

— Vezi sacii aceştia? Datorită lor, *Câinele negru* e cea mai căutată băcănie din oraş. Băcăniile mici nu mai au coloniale. Şi clienţii lor nu pot veni la noii numai după vanilie sau piper. Trebuie să facă toate cumpărăturile aici. Aşa e normal. Până avem piper putem rezista. Putem să ne îmbogăţim… De mâine urcăm preţul piperului.

Bhem o asculta cu gura căscată şi o admira pentru cunoştinţele ei, şi, în special, pentru sacii cu piper. De fapt, se minunase de multe ori că pentru un plic mic cu piper se încasau bani mai mulţi decât pentru pungi întregi de alte produse. În mintea lui asemăna piperul cu aurul. Ocupă loc

puţin şi costă mult. Cu timpul, când se convinsese că preţul mereu ridicat al piperului nu înstrăinează cumpărătorii, îl cuprinse o admiraţie bolnăvicioasă faţă de piper. Îl măsura exact, bob cu bob, şi-i părea rău că se desparte de el. Când nu avea ce face, deschidea sertarul cu piper şi trăgea adânc în piept izul pişcător al boabelor negre-cenuşii. Odată, când îşi luă salariul, se gândi să cumpere pe toţi banii piper şi să-l ţină ascuns până ce se va dubla preţul. Şi aşa, peste o lună sau două, ar avea încă un salariu fără să fi muncit. Dar în fond de ce să-l vândă imediat după ce se va dubla preţul? Ar putea să-l ţină până când preţul se va tripla, sau chiar şi mai mult. Cu timpul, dacă această căţărare a preţurilor va continua în acelaşi ritm, ar putea să se îmbogăţească. Doar doamna Miţi l-a învăţat acest lucru!

Şi într-o zi se hotărî: cumpără cu ajutorul unor prieteni câteva sute de grame de piper şi-l ascunse în casă. Seara, după terminarea lucrului, nu se mai gândea s-o pândească pe doamna Miţi, goală, ci se ascundea în odăiţa lui, desfăcea punga cu piper, îl mirosea şi-şi făcea planuri. Abia aştepta ca patroana să revizuiască preţurile, în zilele acelea era fericit ca nimeni altul. Iar noaptea, când era convins că nu-l vede nimeni, răsturna boabele de piper pe masă şi le număra: avea 976 de boabe. O întreagă avere. Îi părea însă rău că nu avea o mie. Hotărî să completeze din băcănie. A doua zi, când i se păru că nu-l vede nimeni, fură un pumn de piper. Tot restul timpului, până la închidere, se temu că doamna Miţi o să-l caute în buzunare, sau că se va da singur de gol pipăindu-şi mereu prada. Dar nu se întâmplă nimic. Fericit, seara, puse boabele furate în punga unde ţinea restul piperului şi se culcă satisfăcut. Dar nu putu să adoarmă. Se gândea mereu la piper, la furtul de peste zi. În cele din urmă, îşi aduse aminte că n-a numărat boabele aduse. S-ar putea chiar să nu fi luat destule ca să completeze până la cifra visată. Se sculă

repede din pat, aprinse lampa şi începu să numere boabele de piper. Erau o mie şi o sută douăzeci. Se sperie că luase prea mult şi o să fie descoperit. Puse din nou piperul în pungă şi tocmai se hotărî să stingă lampa când auzi paşi. „M-o fi pândit doamna Miţi!” Ascunse punga sub perină tocmai în clipa când doamna Miţi deschise uşa. Bhem se făcu palid la faţă şi bâlbâi ceva care aducea de departe cu un „sărut mâna”.

— De ce nu dormi, Bhem?

— Nu mi-e somn, doamnă.

— Nici mie. Nu ştiu de ce. Se apropia de Bhem şi i se aşează pe pat.

„M-a văzut că am ascuns piperul sub perină” – îi trecu lui Bhem prin minte şi se întrebă dacă n-ar fi mai bine să mărturisească totul. Ea îl mângâie pe creştet.

— De ce eşti speriat?

„E clar că ştie totul. Vrea să-mi prelungească teama”. Spuse cu voce tremurândă:

— Zău, doamnă, eu sunt cinstit şi niciodată nu m-am gândit să vă…

— Vorbeşte mai încet, Bhem, sau mai bine vino la mine. De acolo nu se aude niciun zgomot. Se ridică şi porni spre camera ei. Bhem o urmă tremurând din tot corpul.

Doamna Miţi se ascunse sub plapumă şi-l pofti pe Bhem să se aşeze pe pat.

— Ei, spune acum.

— Ştiţi doamnă, azi când a venit femeia aceea să cumpere piper…

— Nu-mi mai vorbi de băcănie! M-am săturat de ea. Am impresia că e o închisoare. Zilele se duc, anii se duc şi eu stau mereu nemişcată la casă. Azi m-am uitat la tine. Te-am urmărit.

— Tocmai despre asta voiam să vă vorbesc şi eu.

— Atunci e foarte bine, răspunse ea şi începu să râdă.

Bhem se fâstâci.

— Ştiţi, a venit femeia aceea după piper şi…

— Ţi-am spus să nu mai vorbim despre asta. Tu nu mai eşti un copil. Du-te şi stinge lampa. Bhem, bucuros că s-a terminat discuţia, se ridică de pe pat şi vru să alerge spre comutator, dar se împiedică de şireturile izmenelor şi căzu pe covor. Doamna Miţi izbucni în râs, apoi, după ce Bhem stinse lumina, îl chemă încet, cu voce stinsă.

— Vino.

„Nici acum nu s-a terminat!” Se duse din nou spre patul ei, cu mâinile întinse, bâjbâind prin întuneric. Doamna Miţi îl prinse de braţ şi-l trase sub plapumă. Pe urmă îl strânse cu atâta putere, că Bhem abia mai putu să respire. Pântecul ei revărsat şi cald ardea ca un cuptor. Bhem simţi un tremur necunoscut până atunci şi-şi ascunse faţa între sânii femeii.

Nu adormi decât înspre dimineaţă şi visă că are o pivniţă plină cu saci de piper.

În primăvara celui de-al doilea an de război, doamna Miţi anunţă că se mărită cu un căpitan deblocat. Bhem căzu în dizgraţie. La început l-au izgonit din camera pe care o ocupa până atunci, iar mai târziu i-au cerut să se mute. Căpitanul se dovedi o fire energică, preluă toate grijile băcăniei. El deschidea şi tot el trăgea seara obloanele vitrinelor. În pivniţă nu mai avea nimeni acces. El drămuia mărfurile şi tot el fixa preţurile. Bhem l-a urât din prima clipă de când l-a cunoscut. Uneori, pe ascuns, când căpitanul lipsea din prăvălie, căuta privirile doamnei Miţi, dar ea, fericită în noua căsătorie, nici nu-l băga în seamă. Bhem umbla posomorât: devenise sfios ca în primele zile de ucenicie. Totuşi avu o satisfacţie, în noua lui locuinţă putea să resfire boabele de piper în voie: nu-l deranja nimeni. Putea să le numere, să le potrivească în grămezi, să le asorteze după mărime şi culoare. Într-una din asemenea nopţi îi veni ideea să mai fure piper. Nu mult, ca să poată fi bănuit, ci puţin de tot, câteva boabe

doar. Încă în noaptea aceea calculă câte boabe poate aduna într-o săptămână, într-o lună, într-un an, dacă nu ia decât zece boabe în fiecare zi. Când termină socotelile i se păru prea puţin. Făcu din nou calculul cu douăzeci de boabe, pe urmă cu douăzeci şi cinci de boabe pe zi.

Ziua următoare se întoarse acasă cu un pumn de piper. Avu însă remuşcări că luase prea mult şi de aceea hotărî ca cinci zile la rând să nu ieie niciun bob. Cu toate astea, chiar a doua zi, măsurând pentru un cumpărător 50 de grame de piper, nu se putu abţine să nu bage un pumn de piper şi în buzunar. Ca să se justifice faţă de el însuşi îşi spuse că pivniţa doamnei Miţi e plină, aşa că nu va şti niciodată că a fost păgubită. Din ziua aceea nu se întoarse niciodată acasă fără să aibă câteva boabe de piper în buzunar. Când mai mult, când mai puţin.

Cu timpul, îşi luă o cutie de! Tinichea şi-şi ţinu piperul acolo. Pe urmă, cutia se dovedi. Neîncăpătoare şi mai luă o cutie. Între timp preţul piperului creştea. După aprecieri destul de exacte, Bhem avea răspândite în câteva cutiuţe de tinichea o mică avere. Dacă ar fi vrut, oricând şi-ar fi putut cumpăra câteva costume de haine şi chiar o bicicletă. Totuşi Bhem nu se atinse de piper. Ştia că cea mai bună afacere e să-l laşi să zacă, să se scumpească. După ce-şi mai umplu câteva cutii de piper ar fi putut să-şi cumpere mobilă sau, undeva la periferia oraşului, un loc mic de casă. Salturile ciudate ale preţurilor îl înnebuneau. Uneori se visa proprietarul a mai mulţi saci de piper, un om făcut, cu autoritate în oraş. De aceea începu să se ferească de fraţii săi ca nu cumva, dintr-un exces de dragoste de frate, să vândă piperul şi să-i ajute.

După încheierea păcii, preţul piperului urcă şi mai mult. Bhem nu mai ştia ce să facă de bucurie. Deşi ar fi avut ocazia să-l vândă, nici nu se gândi la aşa ceva. Aştepta ca preţurile să urce şi mai mult. Pe urmă, de pe o zi pe alta, deveni sărac. Depozitele magazinelor Meint aruncară

pe piaţă cantităţi enorme de piper. Preţurile începură să scadă, şi, în mai puţin de două săptămâni, piperul adunat de Bhem nu valora mai mult de două sau trei salarii lunare.

Bhem totuşi nu renunţă la piper. Poate din obişnuinţă, poate dintr-o încăpăţânare prosteasc㠄, continuă să adune boabele negre-cenuşii. Cu timpul această goană după piper deveni o manie. Mai ales când, o dată, din întâmplare, îi căzu în mână un manual de botanică. De acolo află că piperul e negru numai când e copt. Copt şi curăţat, piperul e alb şi valorează chiar mai mult decât aşa, negricios, cum se află în comerţ. Ştia pe de rost că patria piperului e India, pe Coasta Malabar. De aici pippali, cum îl numeau indienii, a ajuns în Persia şi a primit frumosul nume de pippari. Grecii, care au ajuns în posesia piperului prin intermediul lui Alexandru cel Mare, l-au botezat peperi. Bhem ştia şi drumurile pe care le-a parcurs această plantă aromată prin Arabia, prin legendarul ţinut al Reginei Saba, din Yemen. În mintea lui Bhem, India semăna cu o grădină în care creşteau numai arbori de piper. Uneori urmărea cu degetul pe hartă drumurile lui Columb şi ale lui Vasco da Gama şi se vedea şi el un pionier, cucerind cu arma în mână Coasta Malabar, sau înfruntând valurile oceanelor în căutarea piperului.

Cu timpul, piperul furat din băcănia *la câinele negru* nu mai încăpea în cutiile de tinichea ascunse în locuinţa lui. Bhem începu să râdă de bucurie. Avea peste 20 de kilograme.

Douăzeci de ani la rând Bhem fură în fiecare zi câteva boabe de piper. Avea mai bine de doi saci umpluţi până la refuz când, prin 1938, ziarele au început să scrie tot mai des despre războiul care bătea la uşă. Când Bhem citea undeva numele lui Hitler, sau al lui Chamberlain, se gândea la piperul ascuns sub pat. Cei din jurul lui îl vedeau mai vesel şi, cu cât se apropia mai mult războiul, Bhem

întinerea, devenea mai sprinten, mai comunicativ:

— O să auziţi încă de mine! Nu peste mult o să fiu cineva.

La câinele negru s-au perindat ucenici, calfe: unii veneau, alţii plecau, se însurau sau mureau. Numai Bhem era mereu neclintit la postul său.

În ’39, când Hitler declară război Poloniei şi anunţă că va face un război fulger, Bhem se supără şi pe el.

Ar fi dorit un război lung, ca preţurile să poată să crească în voie, să înflorească la fel ca şi florile albe de piper de pe coasta Malabarului.

În cel de-al treilea an de război, Bhem deveni grav. Cei trei saci de piper ascunşi (proprietatea lui personală) îl făceau să se simtă important, un om avut. Preţurile urcară rapid: de zece, de douăzeci de ori. Bhem nu observa că i-au încărunţit tâmplele şi nu băgă în seamă nici ridurile care i-au năpădit faţa. Stătea, nopţi întregi, aplecat asupra foilor de hârtie pe care îşi calcula averea, dacă ar fi vrut să vândă piperul şi să devină proprietar. Dar acum Bhem nu se mai mulţumea cu atâta. O viaţă întreagă a mizat pe o singură carte de joc. Ar fi fost o prostie să se pripească acum. Mai ales că avea şi experienţa primului război mondial. Ştia că cel mai propice moment va fi după încheierea păcii, atunci când preţurile fac ultimul salt în sus. În clipa aceea va trebui să transforme piperul în bani şi nu mai devreme şi nici mai târziu.

În clipa aceea, uşa compartimentului se deschise şi apăru un controlor care anunţă Clujul. Povestitorul sări în picioare, îşi adună bagajele şi ne spuse de pe coridor:

— Nici nu mi-am dat seama cum a trecut vremea. Dacă v-am plictisit, iertaţi-mă.

— Dar cu sfârşitul cum rămâne? Ce s-a întâmplat cu Bhem? Am sărit noi. Dar în zadar. Trenul încetini şi ziaristul miop coborî din vagon.

Restul drumului până la Arad a fost nesfârşit de lung

şi de plicticos.

Doi ani au trecut de la această călătorie şi nu m-am mai întâlnit cu ziaristul miop. Zilele trecute l-am revăzut în autobuzul 32, în drum spre *Casa Scânteii.* M-am bucurat nespus de mult. M-am aşezat lângă el şi l-am rugat să-mi spună ce s-a întâmplat cu Bhem de la *Câinele negru.*

A trecut multă vreme până şi-a adus aminte despre cine anume era vorba.

— *A.* Acela care m-a pălmuit într-un restaurant!?

— Da.

— E o poveste lungă – mi-a răspuns – şi acum n-avem timp pentru asta.

A trebuit să insist mult până, l-am convins să-mi spună finalul. El era însă grăbit, aşa că a trebuit să mă mulţumesc cu o relatare telegrafică.

— Bhem a vândut piperul la timp. La începutul anului 1945. Nu ştiu pe cât, dar în orice caz pentru o sumă frumuşică. Adică pe o mică avere. Ca să nu-şi piardă banii cu inflaţia a hotărât să-i investească într-o afacere. A avut însă ghinion. A căzut pe mâna unor escroci şi, în mai puţin de o săptămână, a rămas fără nicio leţcaie. La început a vrut să se arunce în Mureş, dar n-a avut destul curaj. Aşa că s-a angajat din nou la *Câinele negru* şi a început să fure din nou piper. După naţionalizare a ajuns responsabilul unei Alimentare. Pe urmă a fost arestat pentru furt şi condamnat la închisoare pe şase luni. Cam asta e povestea lui Bhem. Şi acum, iartă-mă, trebuie să cobor.

KILOMETRUL 1314

1

N-am carnet de însemnări ca ceilalţi colegi de breaslă: socotesc că tot ceea ce pot memora e vrednic de scris. Ceea ce nu pot, să se piardă! Totuşi, ici-colo, ori de câte ori fac rânduială printre hârtiile mele, găsesc şi câte o însemnare. Însemnările mele sunt nişte rebusuri înţelese numai de mine. De exemplu, în dosarul în care le-am

adunat, par mai degrabă nişte colecţii de raritǎţi decât însemnări de scriitor. Alături de o fotografie (furată de la un fotograf profesionist din Cişmigiu), înfăţişând un artilerist alături de o servitoare de undeva din Trei-Scaune, se găseşte o etichetă de pânză a unei fabrici de confecţii din Bucureşti. Odată, un confrate m-a întrebat de ce ţin eticheta în dosar. I-am povestit despre un om care îşi cosea la toate hainele cumpărate pe puncte câte o etichetă a unei fabrici de confecţii din America, numai pentru ca – aşa cum mi-a mărturisit el – să se simtă bine. O alta: de astă dată într-adevăr e vorba de o însemnare pe o carte de vizită a unui scriitor (nici numele şi nici adresa de pe cartea de vizită nu sunt importante, ci numărul de telefon: 1.31.45). În clipa când am primit cartea de vizită şi am descifrat numărul de telefon am tresărit. Primele patru cifre mi-au adus aminte de o întâmplare foarte ciudată, petrecută cu mulţi ani în urmă, şi pe care o uitasem de mult. Cred că tuturor li se întâmplă ca un gest, o culoare, o inscripţie sau pur şi simplu un obiect oarecare să declanşeze o amintire şi pe urmă, mirat, să se întrebe: „oare de ce mi-am adus aminte de întâmplarea asta tocmai acum?”

Dar să lăsăm teoriile.

În primăvara lui ’43 coboram pe un şlep austriac, spre Belgrad. Avea 90 vagoane de proiectile în pântecul vasului şi Dunărea era minată. Ca de obicei, în perioada acestor coborâri fără remorcher, de pe şlepul dus numai de undele apei liniştite marinarii ştergeau puţina. La Novisad am anunţat Comandamentul portului şi am cerut să mi se dea un marinar. Am precizat că e vorba de un marinar priceput, deoarece lansările fără remorcher cereau manevre complicate, deci oameni iscusiţi, cunoscători ai tuturor tainelor navigaţiei pe Dunăre.

Comandantul portului m-a anunţat că nu are niciun marinar calificat. Am ancorat şi am hotărât să nu părăsesc

portul până ce nu voi primi un om. Comandantul speriat (staţionarea unui şlep cu 80 de vagoane de proiectile în rada portului nu era o siguranţă când zilnic erau bombardamente) mi-a trimis pe vas un soldat rezervist de vreo cincizeci de ani.

La îmbarcare l-am întrebat dacă a mai fost marinar.

— Niciodată, domnule.

— Dar cu ce v-aţi ocupat până acum?

— Am fost vânzător la un magazin de textile.

Am anunţat comandantul că nu plec la drum cu un rezervist care în viaţa lui n-a mai fost pe un vas. După câteva ore de ceartă, comandantul portului mi-a trimis un rezervist cam de aceeaşi vârstă cu primul. Acesta părea un tip de frizer: avea părul lins şi mâinile albe, cu degete neverosimil de lungi. Nici cel de-al doilea soldat nu fusese până atunci pe vas. N-aveam ce face. Voiam să predau cât mai degrabă încărcătura şlepului ca să scap de coşmarul proiectilelor.

Am ordonat ridicarea ancorei.

Cei doi rezervişti abia au putut smulge ancora din nisipul portului. M-am gândit cu spaimă la cele douăzeci, treizeci de ancorări zilnice, necesare manevrării şlepului. Văzându-i, trebuia să stau tot timpul la timon, să nu ne izbim cumva de maluri. Spre seară, amândoi rezerviştii erau dezbrăcaţi până la brâu şi asudaţi ca doi hamali de port. În toiul muncii am uitat de frică şi teu, şi ei: ne-am scos centurile de salvare şi am cercetat malul cu atenţie, ca să descoperim un loc destul de ascuns avioanelor, unde am putea înnopta. Pe la ora şase ne-a ajuns din urmă o şalupă cu motor a Poliţiei fluviale. Încă de departe ne-a făcut semn să ancorăm. Am aruncat ancora în adânc şi am aşteptat până ce şalupa se lipi de trupul burduhănos al şlepului.

— Aveţi grijă – ne-a transmis un ofiţer tânăr – că între kilometrul 1320 – şi 1302 au fost aruncate mine din avion.

Locul n-a fost detectat încă, deoarece nu se ştie dacă minele sunt magnetice, acustice sau acţionate de ceas sau de atingere. Echipele de deminare vor sosi mâine.

— Şi unde înnoptăm?

— În legătură cu această problemă n-am primit nicio dispoziţie.

— N-ai primit nicio dispoziţie, dar noi transportăm proiectile. Nu putem sta în mijlocul Dunării, ne camuflaţi. Aici zilnic sunt raiduri aeriene şi noaptea şi mai şi. Înseamnă să murim ca şobolanii.

— Asta e drept. Părerea mea e să încercaţi să treceţi de zona periculoasă. Altă soluţie nu văd. Greble aveţi?

Greble avem.

O clipă m-am gândit să-i rog pe ei să ne remorcheze, grebla să scormonească fundul Dunării, dar tocmai în clipa aceea porniseră motorul şi mi-am adus aminte de minele acţionate acustic. Asta era de altfel şi motivul pentru care nu eram remorcaţi. Am stat multă vreme privind cum se depărtează şalupa Poliţiei fluviale.

Unul dintre rezervişti, care ascultase toată discuţia, mă privea întrebător. Cu degetele-i neverosimil de lungi, juca nervos pe catarama centurii, ca şi cum ar fi cântat la pian o melodie monotonă numai pe două clape.

— Ce-i aceea greblă, domnule cârmaci?

Am avut impresia că-şi investise toate speranţele în termenul acesta şi acum aşteaptă de la mine o confirmare. I-am arătat spre un drug de fier, lung de vreo trei metri, de care atârnau patru sau cinci odgoane de oţel, despletite.

— Aia e. Se montează de o barcă, odgoanele răscolesc mâlul şi aruncă minele în aer.

— Şi ce se întâmplă cu barca?

— Depinde. Dacă omul care stă în barcă ştie să vâslească, atunci odgoanele sunt întinse şi ating fundul apei la vreo zece – doisprezece metri de barcă. Dacă nu ştie să vâslească, atunci odgoanele atârnă vertical în apă.

— Vasăzică dacă sunt întinse nu se întâmplă nimic.

— De obicei nu. Minele aruncate din avion sunt mici. Sunt aruncate din avioane de vânătoare, care îşi pot permite o coborâre până aproape de suprafaţa apei. Spun, totul depinde de vâslaşul din barcă. Dumneata ştii să vâsleşti?

— Nu.

— Colegul dumitale ştie?

— Cred că nici el nu ştie.

— Eu ştiu, dar nu pot părăsi şlepul. Niciunul dintre dumneavoastră nu cunoaşte mânuirea timonului. Şi dacă mă îndepărtez 20 de kilometri de şlep, n-am cum să mă mai întorc.

— Şi dacă nu greblăm?

— E cel puţin de zece ori mai periculos. Minele sunt mici, iar şlepul nostru are o încărcătură mare. Cea mai mică zguduire înseamnă un salt în poalele lui sfântu Patru.

— Da, da. Înţeleg… Şi dacă rămânem pe loc?

— Atunci totul depinde de păcatele noastre.

— Nu înţeleg, domnule cârmaci.

— Dacă avem păcate multe, ajungem în iad. Dacă n-avem păcate, ajungem în rai. De murit, murim însă sigur. Doar ştiţi bine că în fiecare noapte se depun mine sau sunt bombardate vasele de pe Dunăre. În cazul cel mai bun numai mitraliate. Dar pentru noi un glonte mic e la fel de periculos ca şi o bombă mare.

— Înţeleg. Înseamnă că trebuie să greblăm.

— Da. Şi chiar acum… să vină şi tovarăşul dumitale aici!

Rezervistul cu mutră de frizer se duse la pupă să-şi cheme tovarăşul. A trebuit să aştept aproape un sfert de oră până s-au prezentat echipaţi gata de a coborî în barcă.

— Unul trebuie să rămână aici. Un singur om nu poate manevra şlepul.

În ochii amândurora a apărut o scânteiere de

speranţă. S-au uitat unul la celălalt, la mine, apoi amândoi şi-au lăsat capul în pământ. Ar fi fost mai uşor să alegi, dacă unul dintre ei ar fi ştiut să tragă la rame sau, măcar, dacă unul ar fi fost tânăr. Oricum aş fi făcut, eu nu puteam părăsi şlepul. Aş fi fost socotit dezertor şi împuşcat pe loc şi, în afară de asta, tocmai pentru că n-aş fi putut să mă întorc înapoi la şlep, i-aş fi expus pe amândoi la moarte sigură.

— Vrea unul dintre dumneavoastră să se prezinte voluntar?

Niciunul nu făcu nici cel mai mic gest care ar fi trădat acest lucru.

— Cum te numeşti dumneata? l-am întrebat pe cel care stătea în stânga mea.

— Toth.

— Câţi ani ai?

— *52.*

M «am uitat spre celălalt cu mutră de frizer:

— Şi dumneata cum te numeşti?

— Gali.

— Te duci dumneatai Pregătiţi macaraua pentru lansarea bărcii.

Fără să mă uit la ei, am pornit spre pupa, la timon. De acolo am urmărit punerea bărcii pe apă, montarea greblei, apoi coborârea în barcă a lui Gali. Toate pregătirile s-au făcut în cea mai perfectă linişte. Nu se auzea decât foşnetul mătăsos al apei şi, uneori, plânsetul metalic al lanţului ancorei.

Gali îşi încinse cordonul de salvare, fixă cele două rame şi porni. La vreo 30 metri de şlep aruncă odgoanele în apă. I-am făcut semn să vâslească. Barca înainta încet, atât cât o duceau valurile.

Gali nu ştia să vâslească de loc. Odgoanele, grele, atârnau vertical în apă şi păreau că au ancorat barca.

Cerul era supărător de albastru.

Am luat jurnalul de bord să-mi fac însemnările. „Joi 27 martie, ora 18 şi 20, kilometrul 1314”. În clipa aceea se auzi o detunătură şi odgoanele, scândurile bărcii, ramele se amestecară cu trupul sfârtecat al lui Gali. Celălalt rezervist îşi făcu o cruce şi rămase pironit locului, de parcă ar fi fost turnat din bronz. L-am strigat, dar nu m-a auzit. A trebuit să mă duc la el, să-l trag de mână şi să-i ordon să ridice ancora.

— Pornim!

Şi-a deschis gura, probabil a vrut să mă întrebe ceva, pe urmă, resemnat, se duse şi execută ordinul.

Eram resemnaţi amândoi şi cerul era la fel de albastru ca mai înainte. Mecanic am întins mâna după cordonul de salvare, pe urmă am renunţat. Aveam 19 ani, un paşaport Nansen în care eram trecut „fără cetăţenie” şi îngrozitor de multe vize.

Departe, duse de cursul încet al Dunării, se mai vedeau bucăţi de scânduri.

Am început lansarea. Cred că niciodată n-am fost mai liniştit ca atunci. Mi se părea că Gali s-a ascuns în sticla cabinei timonului şi mă privea întrebător. Era transparent şi palid, şi aveam tot timpul impresia că ţinteşte cu degetele lui lungi şi neverosimil de albe.

— De ce m-ai trimis tocmai pe mine?

Dacă n-ar fi trebuit să mă exprim în cuvinte, aş fi putut să-i răspund. În clipa când i-am auzit numele, ştiam că-l voi trimite pe el. Acest nume, Gali, foarte frecvent şi foarte banal la un om, ca Popa la noi, în urechile mele avea o rezonanţă, aparte, stranie. Ani de-a rândul m-a urmărit acest nume, la fel ca în copilărie imaginea abstractă şi ciudată a iadului sau a întunericului şi a liniştii din morminte.

La ora 21 şi 5 am ancorat la kilometrul 1302.

2

Aveam trei sau patru ani, când într-o seară, tata s-a

întors beat acasă. A aprins lampa de petrol, şi-a suflecat pantalonii cârpiţi până deasupra genunchilor şi a început să frământe lutul din colţul camerei transformat în atelier. Nu-mi plăcea când tata lucra noaptea. Poate şi pentru că umbra lui se contura imprecis pe pereţii văruiţi în alb şi pentru că… cânta. Nu avea voce, asta o ştia şi el, şi totuşi cânta, vrând parcă să înfrunte destinul. Când lutul era muiat îndeajuns, făcea bulgări mari, nişte bile şi le fixa pe suporturi făcute de el, din scânduri nedate la rindea. De pe perete, din reproducerea în alb-negru a *Gânditorului* lui Michelangelo, *II Pemieroso* privea spectacolul cu o superioritate clasică. „Ce vrea acest nebun zdrenţăros? Să caute sufletul în lut? Tâmpenie! Nu l-a găsit nici Maestrul şi probabil şi legenda biblică, după care omul a fost făcut din pământ, e o născocire halucinantă a unui visător”. Tata, în transă din cauza alcoolului, nu se gândea la toate astea. Voia să insufle viaţă lutului şi cânta fals, punctându-şi cu sughiţuri melodia ştiută numai de el.

Noi, copiii, care dormeam pe jos, pe rumeguş de lemn, toţi patru, unul lângă altul, îl priveam de sub pătură şi ne temeam. Uneori când bilele începeau să semene cu un cap, cu un umăr, eram şi mai îngrijoraţi. Tata râdea, se dădea cu un pas înapoi, îşi contempla creatura: apoi râdea din nou. Hohotea atât de înfricoşător încât de teamă îmi închideam ochii şi-mi astupam urechile.

Dacă întâmplător unul dintre copii începea să plângă, mama sâsâia să tăcem.

— Linişte, tata lucrează.

Acest „tata lucrează”, încă de pe vremea aceea însemna altceva în conştiinţa mea decât lucrul pe care îl făcea mama sau vecinii, tinichigiul Jurj, sau ceilalţi oameni de pe strada Semaforului. Ce anume, nu ştiam precis, dar cuvântul acesta „lucrează” avea ceva evlavios.

În seara aceea, tata, după ce zdrobi cu pumnii faţa născută din lut, îşi şterse mâinile mari, cu sacii umezi cu

care era acoperit lutul şi se aşează pe pat, lângă mama.

La început au vorbit încet şi noi, copiii, n-am înţeles nimic.

Am adormit. Mai târziu, nu mai ştiu după cât timp, ne-am trezit când tata a început să strige din toate puterile.

— Vasăzică, Gali!

Niciodată n-am înţeles ce se întâmplase în noaptea aceea. Tata a zdrobit-o pe mama în bătăi şi din încăierarea aceea îngrozitoare nu mi-a rămas în ureche decât numele „Gali”, rostit de tata. Spre dimineaţă, tata ne-a scos din casă; afară era încă semiîntuneric şi noi, zgribuliţi, ne-am adunat sub geam ca să vedem ce se întâmplă în casă. Ne era teamă. Tata stătea în genunchi în faţa patului mamei şi plângea. Când plângea era la fel de înfricoşător ca şi atunci când râdea. L-am văzut sărutând mâna mamei şi mi-era milă de amândoi.

Ce se întâmplase?

În capul meu de copil prost nu se închegase niciun răspuns care să mă fi putut linişti. Abia după câteva zile am îndrăznit s-o întreb pe mama ce s-a întâmplat, dar ea m-a mângâiat numai pe cap şi mi-a şters nasul în şorţul ei unsuros.

— Nimic, fiule, nimic. Du-te şi te joacă.

— Eu vreau să ştiu totul.

— Totul e atât de mult, încât nimeni nu poate să-l ştie.

— Nimeni, nimeni, mamă?

— Nimeni, fiule.

— Nici tata?

— Ţi-am spus că nimeni. Poate numai Dumnezeu.

— Dar el în zadar ştie totul. El nu ne spune niciodată nimic. E adevărat că şi Dumnezeu a fost sculptor ca tata?

— Tu întrebi prea multe fiule. Du-te şi te joacă.

Nici mai târziu când am fost înscris la şcoală şi am

început să pricep câte ceva din rosturile lumii, n-am aflat nimic despre însemnătatea numelui lui Gali. Ştiam doar atât că, din pricina acestui nume, mama a fost bătută.

Întâmplarea a făcut să nu mai aud multă vreme acel nume. Pentru prima oară mi-a răsunat în urechi din nou, acolo pe şlep, în dreptul kilometrului 1314.

3

Pe mama am revăzut-o abia după război. Ne-am schimbat amândoi: ea încărunţise, ridurile i-au săpat obrajii, iar eu am crescut, m-am făcut bărbat. Am rugat-o să-mi povestească de noaptea aceea, petrecută cu mulţi ani în urmă, când am auzit pentru prima oară rostindu-se numele lui Gali.

— Gali, Gali, da, îmi aduc aminte… Locuiam încă pe strada Semaforului. Dacă vrei, am să-ţi spun totul despre mine.

— Pe atunci mi-ai spus că totul nu se poate afla niciodată.

— Cred că nu te-am minţit nici atunci. Dar de ce te interesează povestea acestui nume? Sau l-ai cunoscut chiar pe el?

— Nu, mamă. Am auzit acest nume undeva pe Dunăre şi mi-am adus aminte de seara aceea.

După câteva clipe de tăcere, mama a început să povestească:

— Tata a fost dentist şi s-a sinucis din dragoste într-o noapte de înviere. Iar mama, bunica ta, a murit după doi ani de la această întâmplare. Eu şi sora mea Olga, pe care tu n-ai cunoscut-o, am fost crescute de o mătuşă severă şi castă. După ora şase nu aveam voie să ieşim pe stradă şi trebuia să ne rugăm înaintea fiecărei mese. Şi dimineaţa, şi la prânz, şi seara. După terminarea claselor primare am fost înscrise la *Notredame,* unde nu puteam fi vizitate decât o dată pe săptămână, duminica, între orele două şi patru. Cei opt ani petrecuţi la pension s-au săpat adânc în

conştiinţa noastră: am devenit dezorientate, proaste…

— Mamă!…

— Nu mă întrerupe. Aşa este. Am devenit dezorientate şi proaste. Singurii bărbaţi pe care i-am văzut în tot acest timp au fost preoţii şi o dată pe an, nişte revizori şcolari, bătrâni şi chei, îmbrăcaţi în redingote uzate, cu mânecile soioase. Cred că dacă am fi tras cu degetul peste chelia lor lucioasă, am fi dat de praf… După bacalaureat, toată clasa, nouă fete, am fost fotografiate. Pozele noastre, din faţă şi din profil, aşa cum am aflat mai târziu, au fost expuse în cataloagele unei agenţii matrimoniale, o instituţie anexă a pensionului. Olga s-a măritat cu un comerciant gras din Italia, iar eu am fost cedată în contul sumei de 25.000 lei unui baron degenerat din Bistriţa, care a amânat căsătoria din cauza unor acte pe care trebuia să şi le procure de undeva din Ungaria.

Am fost însoţită la Bistriţa de o maica cucernică cu faţa uscată şi galbenă. Acolo, în compartimentul acela, în drum spre casa baronului, m-am gândit prima oară la amintirile mele din copilărie. Au fost puţine. Pe cele de demult le-aş fi putut număra pe degetele de la o singură mână: au fost patru. Prima, că tata avea mâna păroasă, a doua era legată de candelabrul de bronz din dormitor, care semăna cu o ancoră, a treia, o servitoare de-a noastră cu un nas lung şi ascuţit ca un creion, care mi-a mâncat frişca de pe cafeaua cu lapte, şi cea de a patra nu mai ştiu care a fost, dar ştiu că, din pricina acesteia am plâns foarte mult. Amintirile de la pension erau multe şi mărunte. Mi-au rămas în minte numai două: prima, când o colegă de bancă a primit o scrisoare cu o fotografie. În puţin timp fotografia devenise cel mai preţios lucru din internat. Ca s-o putem ţine la noi o noapte întreagă sub pernă – mi-l închipuiam înalt, frumos şi puternic – trebuia să ne sacrificăm prăjiturile de duminică. Mi-amintesc că eu n-am mâncat doi ani de zile o prăjitură. Să nu râzi, fiule, de mine…

— Nu râd, mamă.

— Eram la internat. La un internat foarte sever. În cele din urmă nu m-am putut despărţi de fotografie. Am cumpărat-o cu, o Biblie primită la sfârşitul unui an şcolar. A doua amintire din internat era indivizibilă, numai a mea. Odată, într-o sâmbătă după-masă, după baie, am deschis fereastra camerei de baie. Era o zi de vară, caldă, înăbuşitoare. De undeva, dintr-un bloc apropiat cineva îmi proiectă cu o oglindă de buzunar, o pată de soare pe piept. M-am speriat şi am închis repede fereastra. Două zile am fost tulburată. M-am rugat, m-am spovedit, dar în adâncul meu totuşi am fost mândră că am fost văzută de un bărbat. E un sentiment ciudat acesta. Şi acum roşesc dacă îmi aduc aminte. Am fost crescută la călugăriţe…

Baronul din Bistriţa era bătrân şi maniac. Căzuse în alcoolism şi avea dinţi mici şi ascuţiţi ca de şoarece, Când râdea, deasupra dinţilor i se vedeau gingiile roze. În prima zi mi-a povestit nişte întâmplări de-ale lui din Africa, şi eu îl ascultam cu gura căscată. Îmi dovedea spusele cu nişte fotografii care-l reprezentau ca pe un vânător foarte furios. Din cauza unei boli nervoase avea o eczemă pe piciorul stâng. Se scărpina tot timpul şi-şi cerea scuze. Când îşi dezbrăca halatul de casă, gros, croit larg, din urson maron, părea un alt om: slab şi încovoiat, cu umerii numai de cinci degete. Semăna cu un Cristos coborât de pe cruce. În puţinele clipe când rămâneam nesupravegheaţi de maica însoţitoare, se lăsa în genunchi şi-mi făcea declaraţii de dragoste.

— Trebuie să fi fost tare caraghios.

— Da, fiule. Îmi spunea aşa: „Te iubesc. Te iubesc cum iubeşte ciocârlia înaltul cerului, cum nu poate iubi decât un singur om: baron Foldessy”. Baronul Foldessy era el.

— Şi cât timp ai stat acolo?

— Patru zile. A patra zi n-am mai putut răbda. M-am

urcat fără bilet într-un tren, şi un controlor mustăcios şi înţelegător m-a dus gratis până la Baia Mare. Pe drum, tot timpul m-a povăţuit să nu mă mai urc în tren fără bilet, că pot fi arestată. Speriată de aceste sfaturi, la Baia Mare am ocolit clădirea gării şi am colindat o jumătate de zi, aiurea prin oraş. Din cauza unei ploi m-am dus totuşi la gară şi m-am rugat de un frânar să mă ducă până la Arad.

La Arad am umblat mult până m-am putut angaja undeva. N-aveam acte. În cele din urmă l-am cunoscut pe taică-tu. Era sculptor destul de cunoscut, încă nu începuse să bea. M-a angajat ca model şi după două luni m-a luat de nevastă.

— Şi Gali?

— …Gali a apărut mult mai târziu. După şapte sau opt ani. Poate chiar şi mai mult. Eraţi născuţi toţi patru.

Un timp rămase tăcută. Am avut impresia că nu mai vrea să continue. M-am înşelat însă. M-a privit drept în ochi, m-a mângâiat pe cap, ca pe vremuri când umblam încă cu degetul vârât în nas.

— Gali era fiul unui mare fabricant de ciorapi din oraş. Era mereu îmbrăcat elegant, purta pantofi de lac, papion şi cămăşi albe, cu guler tare. A apărut într-o seară de iunie cu încă patru prieteni beţi. Îl căuta pe taică-tu. Avea o voce groasă, ciudată:

— Aici locuieşte sculptorul?

— Da, domnule – i-am răspuns – dar nu este acasă. Dacă vreţi să aşteptaţi, poftiţi în atelier. Pe atunci nu vândusem încă atelierul.

— Îl aşteptăm, mi-a răspuns el.

Băieţii erau veseli, cântau cântece studenţeşti, pe latineşte. Până atunci nu văzusem încă oameni atât de veseli. Dintre toţi, Gali mi-a plăcut cel mai mult. Avea ochi albaştri şi nasul drept ca statuile vechi greceşti, şi bărbia ieşită înainte, arogantă. Gali m-a privit şi el, pe sub sprâncene, şi am fost îngrozitor de emoţionată. Mi-

amintesc că mi-a părut rău că nu eram pieptănată ca lumea. Nu ştiu de ce mă temeam că băieţii n-o să-l aştepte pe taică-tu. Mai ales că el începuse să întârzie şi să bea. De câteva ori am intrat în atelier să-i văd ce fac. Gali s-a oprit îndelung în faţa unei statui învelite în cârpe ude şi, plictisit, începu să scoată cârpele. M-a întrebat ce reprezintă statuia. I-am spus: Amanta. Era o statuie neterminată, începută cu ani în urmă şi era modelată după mine. Când Gali scoase şi ultima cârpă, a rămas înlemnit. Se uita când la statuie, când la mine. Mi-a spus:

— Asta eşti dumneata?

— Da.

— Eşti cea mai frumoasă femeie pe care am văzut-o până acum.

Nimeni nu mi-a spus până atunci cuvinte atât de frumoase. Unul dintre prietenii lui a căzut în genunchi şi, în glumă, a început să-mi facă o declaraţie de dragoste. Gali îl îmbrânci şi-l goni de acolo. Şi asta mi-a plăcut. Nu mai ştiu care dintre băieţi a deschis geamul. Şi în clipa aceea, o rază întârziată de soare se răsfrânse în sticlă şi proiectă o pată luminoasă tocmai pe pieptul statuii. Am tresărit. Gali a învelit statuia cu cârpe şi eu am ieşit din atelier. Tocmai atunci a venit şi taică-tu. Nu era beat. S-a înţeles cu Gali ca să-i facă un bust.

— Cum, şi-a comandat un bust? De ce?

— Avea nevoie de el ca să facă o farsă de sfârşit de an. Ştii, pe vremea aceea, după doctorat, foştii studenţi se adunau în parcul „Central” şi făceau nişte fehefuri de sfârşit de an. Participau la chefurile noilor doctori şi câţiva profesori. Gali voia să instaleze bustul lui în locul nu mai ştiu cărui domnitor. Voia cu tot dinadinsul ca fostul lui profesor să ţină discursul de adio de sub statuia lui. Spunea că era vorba de o farsă studenţească. Din ziua aceea Gali venea zilnic la noi. Stătea două ore nemişcat pe scaun şi tata îl modela. Uneori eram şi eu de faţă. Din clipa

când am văzut pata de soare pe statuia modelată după mine, am fost convinsă că Gali era fratele colegei mele de pension, de la care am cumpărat fotografia. Dar n-am avut curajul să-l întreb. O dată, la un an după ce tata îi terminase bustul, m-am întâlnit cu el pe stradă. Noi nu mai aveam atelierul. Ne mutaserăm deja în strada Semaforului. M-a salutat reverenţios şi mi-a spus: „Bună ziua, cea mai frumoasă doamnă din lume".

L-am întrebat dacă are o soră. Mi-a spus că nu. Mi-a părut rău că nu avea nicio soră. M-a condus o bucată de drum, apoi în colţul străzii Semaforului, acolo unde nu mai erau lumini, m-a strâns de umeri şi m-a sărutat pe gât. M-am eliberat din strânsoare şi am fugit spre casă. Când din poartă, mi-am întors privirile, l-am văzut tot acolo, în colţul străzii, nemişcat. Toate astea s-au petrecut în seara aceea despre care mi-ai cerut să-ţi povestesc. Asta e tot.

— Şi de ce te-a bătut tata*?*

— Pentru că în seara aceea i-am spus că l-am înşelat. Abia mai târziu când i-am povestit cum, şi-a cerut iertare. De aia v-a scos pe voi din casă. De atunci nu l-am mai văzut pe Gali. Niciodată. Nici n-am mai auzit de el. Doar în vis îmi reapare, uneori, aşa cum l-am văzut pentru prima oară plimbându-se prin atelierul nostru. Avea un obicei ciudat, să-şi frământe mâinile. Îmi aduc aminte, avea mâini albe, şi degete lungi, neverosimil de lungi… Acum spune-mi şi tu, de ce m-ai întrebat de Gali*?* Te-ai întâlnit cu el*?*

— Nu mamă. Eu nici n-am de unde să-l cunosc… Am auzit de un nume asemănător… lin ostaş care se numea aşa… Un rezervist… Un rezervist oarecare.

4

În ’57 am făcut o croazieră pe Dunăre în tovărăşia unor scriitori. Cu unul dintre ei m-am împrietenit. Am hotărât să ne mai vedem. Mi-a dat cartea de vizită cu numărul de telefon care mi-a reamintit de kilometrul 1314…

Am pus cartea de vizită în dosarul de însemnări.

CERUL ÎNCEPE LA ETAJUL III

Nevastă-mea nu este o femeie geloasă. Dimpotrivă: e o fire veselă, optimistă, care-şi investește în oricine cel mai preţios capital al ei: încrederea. Şi, bineînţeles, în special în mine. Desigur, asta nu înseamnă că spusele mele sunt citate din catehism, dar sunt luate ca bune şi nesupuse unui control. Totuşi, uneori, foarte rar, mă priveşte bănuitoare, devine morocănoasă şi atunci ştiu că s-a molipsit şi ea de boala îndoielii. Nu-mi face scene, nu plânge, se încruntă numai şi devine tăcută ca o statuie de porţelan. Eu niciodată n-o îmbunez: gelozia nu se vindecă decât cu un singur medicament şi acest medicament este timpul. Cu trecerea timpului, bănuielile se tocesc, suspiciunile se destramă şi nemulţumirile se uită.

Desigur, cel mai bine ar fi dacă nu i-aş crea motive de bănuială, dar, din păcate, nu sunt uşă de biserică: uneori drumurile mele se prelungesc până noaptea târziu, alteori mă duc să cumpăr o carte şi a doua zi dau o telegramă-fulger că „întâmplător am nimerit la Cluj”. Spre norocul meu, sunt scuzat din oficiu: mă documentez.

Am mărturisit cele de mai sus pentru că în urmă cu câteva zile am găsit-o pe nevastă-mea plângând, deşi ştiam precis că n-a murit nimeni în familie, fiul meu n-a primit notele de sfârşit de an, iar eu n-am comis nimic care să fi meritat lacrimi.

Am întrebat-o de ce plânge. În loc de răspuns, mi-a întins o scrisoare sosită de la Bratislava. După rotunjimea literelor de pe plic, imediat mi-am dat seama că expeditorul era o femeie.

Scrisoarea era deschisă. Am citit-o cu o prefăcută indiferenţă, pentru că ştiam că nevastă-mea îmi urmăreşte fiecare expresie. Îmi amintesc, perfect, n-am tresărit, deşi cele câteva rânduri aşternute pe hârtie nu erau de loc obişnuite. Le redau mai jos:

„Dragă Frantişek.

Iartă-mă că te numesc aşa, dar sunt nespus de fericită. Intervenţia doctorului a fost rodnică, totul s-a rezolvat cu bine.

Te sărut de mii de ori.

Linda”.

De obicei după lectura unei asemenea scrisori, vorbele sunt de prisos. Ce ar mai fi de adăugat, sau de lămurit? Poate numai identitatea personajelor, sau amănuntele care se întrezăresc printre rânduri.

Pe Linda o cunoşteam bine, niciodată n-am aşteptat de la ea o asemenea scrisoare. Am ridicat ochii spre nevastă-mea; stătea nemişcată, cu ochii aţintiţi asupra mea. Nu părea zdrobită, ci mai degrabă tristă.

De obicei nu mint: asta şi dintr-un respect faţă de mine însumi.

Am întrebat-o dacă vrea să-i povestesc despre relaţiile mele cu Linda. N-a vrut să mă asculte şi au trebuit să treacă vreo două zile până când curiozitatea i-a învins mândria şi m-a rugat să-i povestesc despre fata din Bratislava.

— Dar pe scurt, a insistat ea, apoi a adăugat să nu povestesc nimic din ceea ce n-ar fi demn de mine.

Ca s-o previn că e vorba de o povestire mai lungă, i-am cerut o cafea mare şi am scos telefonul din priză… Ea nu avea nicio altă treabă. Mi-a adus cafeaua şi s-a aşezat în faţa mea, răbdătoare, dar, după cum mi s-a părut mie, fără să fi fost convinsă că am să-i spun totul.

Un timp am privit aburii ce se înălţau din ceştile de bachelită, broderia colorată a feţei de masă şi unghiile mici, lăcuite, ale nevesti-mii. Ea stătea cu spatele spre fereastră, aşa că faţa îi era învăluită într-o umbră uniformă ciudată, ce-i spălăcea trăsăturile feţei. Nu aveam chef de vorbă şi apoi şi disecarea relaţiilor mele cu Linda mi se părea un sacrilegiu asemănător cu un concert de tuse al

unor spectatori gripaţi la o reprezentaţie de balet. Dar nu mai puteam da înapoi. Am început să vorbesc încet, încercând în acelaşi timp să descifrez trăsăturile feţei nevesti-mii învăluite în umbra aceea uniformă, ciudată.

— Pe Linda am cunoscut-o anul trecut la Bratislava. Ştii, atunci când am fost invitat la editura „Slavia”.

— Până acum n-ai amintit niciodată de ea.

— Nu. Dar tu ştii că despre foarte multe lucruri nu ţi-am vorbit încă. De altfel, tu niciodată n-ai insistat.

— Bine. Povesteşte-mi mai departe.

Acest „povesteşte-mi mai departe” suna ca un „hai, dă-i drumul”, sau poate şi mai vulgar. Am continuat totuşi, pe acelaşi ton, monoton, plictisit.

— Într-o zi am fost invitat să particip la o şezătoare literară. Am vorbit eu. Am povestit despre începuturile mele literare, cu ce ocazie am vizitat prima oară oraşul gazdă şi cum m-am familiarizat ulterior cu Bratislava. A fost o atmosferă plăcută.

— Vorbește-mi despre Linda.

— Îndată. Spuneam, a fost o atmosferă plăcută. La şezătoare au fost invitaţi o mulţime de studenţi şi studente. Dar eu cred că ei au venit mai mult pentru dansul ce se anunţase după şezătoare.

— Nu te îndepărtezi de la subiect?

— Nu. După şezătoare au apărut câţiva muzicanţi şi studenţii au cărat scaunele în încăperile alăturate. Cineva m-a rugat să rămân la dans. Tot nu aveam ce face. Când am văzut însă cum se bălăbănesc tinerii, mi-am dat seama că nu aveam ce căuta acolo. Ştii prea bine că nu mă pricep cine ştie ce în acest domeniu. În clipa când mă pregăteam să părăsesc sala de dans, s-a apropiat de mine o fată, s-a prezentat şi mi-a spus ceva. N-am înţeles prea multe din cele spuse de ea. Vorbea o germană neaoşă şi a trebuit să mă sforţez s-o înţeleg. În cele din urmă am priceput că se numeşte Linda şi că e studentă undeva, la Facultatea de

filologie.

— Aşa tam-nisam, a venit la tine?

— Da. Aşa tam-nisam. Pe urmă m-a întrebat de ce vreau să plec. Mi-era ruşine să-i spun că nu cunosc dansurile moderne şi am născocit ceva ad-hoc, despre tinereţe, despre…

— Înţeleg… despre tinereţe.

— Da. Dacă îmi dai câteva clipe de răgaz, îmi voi aminti de tot ce i-am spus, în orice caz, cam aşa ceva: Uite, dragă fată, da, chiar aceşti termeni, „dragă fată”, uită-te la tânărul acela de lângă oglindă, i-am arătat un tânăr care-şi aranja cravata în faţa oglinzii. Vezi, pentru el e important cum îi stă nodul cravatei şi pentru nimic în lume nu şi-ar permite un cârlionţ rebel aninat pe frunte. Celălalt, acela de la orchestră – am arătat spre un alt student – vezi, îşi şterge palmele de turul pantalonilor. Că doamne-fereşte să descopere o fată că îi asudă palmele! Pentru aceştia din sală nimic nu este mai important decât dansul, decât clipa prezentă. Pentru ei, acum, dansul are ceva evlavios ca o rugăciune de seară pentru un pensionar. Eu, din păcate, dragă fată, nu mai pot aprecia aceste satisfacţii imense pe care numai vârsta ţi le poate oferi. Eu nu mă mai pieptăn, înţelegi? Din păcate, eu nu mai cunosc valoarea pantalonilor proaspăt călcaţi.

Fata m-a privit atât de mirată, de parcă atunci, în clipa aceea, cu personal aş fi elaborat teoria relativităţii. Mi-a spus:

— Îmi pare rău că plecaţi. Am venit numai pentru dumneavoastră. Am ţinut foarte mult să vă cunosc.

Am avut impresia că exagerează.

— Ori tu exagerezi.

— Nu. Acum nu fac literatură. Am întrebat-o dacă înainte de a fi intrat în sală a auzit vreodată de mine.

— Da, mi-a răspuns. Desigur că da. După nume vă cunosc chiar foarte bine. Aşa-i că numele dumneavoastră e

un pseudonim?

Întrebarea ei avea ceva din acele întrebări banale, de rigoare, când vrei să legi cu tot dinadinsul o discuţie. Poate îţi mai aminteşti de felul cum ne-am cunoscut noi. Ţi-am spus că te cunosc de undeva. Tu te-ai mirat şi m-ai întrebat de unde? N-am ştiut ce să-ţi răspund, m-am fâstâcit, dar în orice caz mi-am atins scopul. Te-am cunoscut şi am plecat împreună ca doi prieteni vechi. Îţi aminteşti?

— Da, dar nu ştiu ce legătură are paranteza asta cu Linda. Poate ţi-ai dat seama că a vrut să te „acosteze” şi ai respins-o.

— Nu. I-am răspuns foarte corect. Aşa: „Uite, dragă fată. Numele pe care îl folosesc acum e numele meu dintotdeauna”. Am făcut şi o mică ironie. „Şi după câte ştiu şi cum reiese din acte, de multe generaţii nu s-a mai produs nicio schimbare de nume în familia mea”.

— Păcat. Eu am fost convinsă că numele dumneavoastră e un pseudonim. Dacă doriţi neapărat să plecaţi, îmi daţi voie să vă însoţesc?

— Să mă însoţeşti? De ce?... Ştii, dragă fată, aş fi preferat să rămân singur cu mine. Nu ştiu de ce, veselia ăstora din sală mă întristează puţin. Nu e o tristeţe răutăcioasă, dar totuşi tristeţe. Vreau să mă duc să mă îmbăt.

Fata m-a privit mirată, apoi m-a rugat să-i dau voie să mă însoţească.

Nevastă-mea a clătinat din cap, cu înţelegere, cu puţină îngăduinţă voită. Probabil nu i-am părut destul de convingător.

— Şi a insistat chiar atât de mult să te însoţească?

— Da. A ţinut mult la asta. Mi-a spus că vrea să vadă cum arată un scriitor beat.

Atunci am privit-o pentru prima oară cu atenţie: avea faţa rotundă, cu ten închis, măsliniu. Posibil totuşi să nu fi fost măslinie, ci numai bronzată. Părul negru, cârlionţat,

tuns băieţeşte, îi dădea un aer sportiv, de animal tânăr, sănătos. Culoarea ochilor nu i-am putut-o defini nici atunci şi nici mai târziu.

— Adică a fost şi mai târziu.

— Da. La lumina lămpii păreau căprui. Dar când îi ţinea întredeschişi, aş fi putut jura că sunt negri. Purta o rochie vărgată, lipită de trup. În general, era nostimă, sau poate chiar şi mai mult. Într-un cuvânt, era o femeie după care merită să întorci capul pe stradă. Am părăsit sala de dans împreună. Era o seară răcoroasă, cu cer senin şi cu foarte multe stele. Carul mic părea agăţat de turnul ascuţit al unei biserici gotice. După câţiva paşi, m-a întrebat dacă îi dau voie să mă ţină de braţ.

— Văd că te apropii de problemă.

— Oarecum. Spun oarecum, gândindu-mă la ceea ce te aştepţi tu. Mergeam braţ la braţ şi-i simţeam căldură trupului. De câteva ori am privit-o cu coada ochiului: în lumina colorată a reclamelor de neon, faţa îi devenise transparentă, ireală. Din cauza rochiei strâmte, făcea paşi mici. A trebuit să mă acomodez după paşii ei. Purta pantofi cu tocuri înalte, dar chiar şi aşa abia îmi ajungea până la umăr. Am întrebat-o câţi ani are. Mi-a spus optsprezece, dar părea ceva mai mult. Era împlinită.

— Adică, femeie în toată regula.

— Da. Se poate spune şi acest lucru, dacă aprecierea „femeie în toată regula” păstrează curăţenia cuvenită. Nu ştiam ce să mai fac cu ea.

— Mai înainte ai spus că ai plecat să te îmbeţi…

— Da… Asta aş fi vrut să fac, dar nu aveam destui bani la mine. Numai nişte mărunţiş, vreo patru sau cinci coroane, atât cât mi-ar fi ajuns pentru o maşină de piaţă să mă duc până la hotel.

— Vasăzică, ai dus-o la hotel?

— Nu. N-am dus-o la hotel. Am hoinărit un timp pe străzi fără ţintă şi fără să fi vorbit. În cele din urmă ea m-a

întrebat dacă am renunţat la ideea beţiei sau sunt numai în perioada căutării restaurantului. I-am răspuns fără ocol că a intervenit ceva foarte important în hotărârea mea luată cu un sfert de oră în urmă, şi anume, lipsa de bani. Probabil a crezut că mi-era ruşine să mă îmbăt faţă de ea sau că pur şi simplu m-am lăudat cu alcoolismul. Când am convins-o că într-adevăr nu aveam bani, s-a oprit şi a căutat în poşetă. Din păcate nu avea bani la ea.

— Şi ai fi fost în stare să te îmbeţi cu banii unei studente?

— Cred a da. Ţi-am spus că eram destul de trist, ca să fac şi mojicia asta. Am hotărât să ne plimbăm. Oraşul părea încremenit. Puţinii trecători erau grăbiţi, numai noi doi păşeam încet ca unii fără treabă. Carul mic era tot agăţat de turnul bisericii gotice şi eu vorbeam despre un mai ştiu ce. Nişte fleacuri, fără importanţă. Aveam tot timpul impresia că ea aşteaptă de la mine cuvinte de duh, lucruri deştepte, iar eu nu eram în stare să-i spun decât banalităţi. Cred că trecuseră vreo treizeci de minute de când eram împreună, când m-a întrebat dacă ştiu că există în Bratislava o casă, unde sub poartă, pe o placă de marmură, este gravat şi numele meu. Adică numele meu slovacizat: Frantişek Munteanu. (Trebuie ştiut că în general în Cehoslovacia numele patrioţilor care au căzut pentru eliberarea patriei sunt gravate pe plăci de marmură, care sunt fixate sub porţile unde au locuit eroii respectivi).

— Placa cu numele dumneavoastră este pe strada Ştefani, a continuat ea.

— Pe strada Ştefani, numărul 22, nu-i aşa?

— De unde ştiţi? s-a mirat ea. Crezuse probabil că îmi spune o noutate, sau în orice caz că îmi serveşte o surpriză.

— Ştiu, fată dragă, i-am răspuns, râzând. Ştiu pentru că Frantişek Munteanu care a murit în strada Ştefani 22

sunt chiar eu.

Nu mai trebuie să-ţi spun cu ce ochi m-a privit. Probabil a crezut că sunt smintit, sau în orice caz ceva asemănător, pentru că şi-a smuls braţul şi s-a dat cu un pas îndărăt. Am continuat să zâmbesc şi am rugat-o să mă ducă în strada Ştefani 22. De fapt, nu trebuia să mă conducă ea. Cunoşteam drumul destul de bine. Pe vremuri, în timpul războiului, l-am bătut de multe ori.

Casa din strada Ştefani 22 e o clădire înaltă, veche, în formă de cazarmă. Sub poartă era într-adevăr o placă de marmură şi pe placă numele meu: Frantişek Munteanu. Sub numele meu încă două nume gravate: Otocar Stolar şi Jiří Silivacek. Acolo, sub poartă, mi-am dat seama că sunt un om norocos. Pentru că, în fond, lucrurile s-ar fi putut aranja şi în felul în care era gravată placa de marmură: adică să nu mai fi fost în viaţă, ci să fi fost doar un nume, o amintire şi nimic mai mult. Un nume gravat pe o placă de marmură în faţa căreia, uneori, portarul, atunci când deschide poarta unor întârziaţi, să facă eventual o mică plecăciune. Atât. Probabil că am fost emoţionat, pentru că Linda m-a strâns de braţ şi m-a tras deoparte:

— La ce vă gândiţi, domnule Frantişek?

— La ce?… N-aş putea să-ţi răspund, fată dragă. Lin singur lucru ştiu însă: tare aş vrea să mă îmbăt!

Şi într-adevăr eram cuprins de o senzaţie ciudată, cred, asemănătoare cu aceea a omului flămând care adulmecă mirosul unei fripturi. Niciodată până atunci n-am dorit atât de mult o înghiţitură de alcool. Linda m-a prins de braţ şi m-a întrebat dacă îmi place vinul de coacăze.

— Orice mi-ar plăcea acum, fată dragă. Orice, numai să conţină cât mai mult alcool.

— Atunci vă invit la mine acasă… Mai am două sticle. Vă rog să nu mă refuzaţi…

— Bine, fată dragă, dar ce o să spună părinţii că te întorci acasă cu un om străin şi-l serveşti cu vin?

— N-am părinţi. Locuiesc singură. Vă rog să nu mă refuzaţi. Cred că am descifrat în vocea ei mai mult decât o simplă invitaţie. M-am învoit.

— M-aş fi mirat să fi respins tu o asemenea invitaţie.

— Da. În general nu sunt omul care respinge invitaţiile, l-am spus să plecăm. Spre mirarea mea, ea arătă spre scări.

— Locuiesc aici, mi-a spus. La etajul III.

— În casa asta, la etajul III? E ciudat. Locuieşti tocmai acolo de unde începe cerul.

— Nu înţeleg.

— Mai mult, am mai fost în casa asta. Am fost la etajul III. De fapt, am vrut să urc la etajul IV, dar etajul IV nu mai era. Fusese distrus de o bombă. Venisem să caut un doctor.

— Tu nu l-ai găsit, în schimb, aşa cum reiese din scrisoare, ea l-a găsit şi… „intervenţia lui a fost rodnică”.

Am trecut peste ironia nevesti-mii, în schimb n-am mai povestit cele întâmplate cu detalii, ca până atunci. I-am descris în câteva fraze vizita mea la Linda. Şi adevărul e că povestea scrisorii a început abia din clipa aceea.

Am urcat la etajul III. Linda locuia într-o garsonieră modest mobilată, dar aranjată cu gust. Peste tot, pe dulap, pe noptiere, pe scaune, prin colţuri erau aruncate caiete şi cărţi de şcoală. În bibliotecă am descoperit şi o carte a mea, tradusă în nemţeşte: Ciocârlia. Mi-a spus că a citit-o. N-am vrut să-i cer părerea, dar nici n-aş fi avut timp. Linda m-a poftit într-un fotoliu, mi-a adus sticla de vin. Apoi, cu oarecare ştrengărie voită, s-a aşezat în faţa mea, pe covor. Probabil a vrut să creeze o atmosferă intimă, familiară. M-a servit cu nişte ţigări cehe tari, asemănătoare cu „Naţionalele” noastre şi mi-a turnat vin. Vinul era amărui, cu un buchet serios. Trebuie să mărturisesc că la vinuri mă pricep: ca tărie aducea cu vinurile moldoveneşti de patru-cinci ani, ţinute în butoaie mici. După primul pahar, mi-am

dat seama că am să mă îmbăt. Într-un fel, doream acest lucru: şi pentru placa de marmură de sub poartă, şi pentru că Linda începuse să-mi placă. Am descoperit că nu numai faţa îi era măslinie, ci şi umerii. O dată, când s-a aplecat spre mine să-şi aprindă ţigara, prin deschizătura rochiei strâmte i-am văzut conturul sânilor: erau mici, împliniţi. Sub rochie purta furou. Poate şi acest amănunt m-a îndemnat să mai beau un pahar. Era o vizită foarte ciudată. Stăteam amândoi tăcuţi, uitându-ne unul la celălalt. Vorbesc destul de prost nemţeşte, dar nu acesta era motivul că nu puteam lega o conversaţie. Ce-aş fi putut să-i spun: în afară de placa de marmură de sub poartă, nu aveam nimic comun. Odată chiar, m-am sculat să plec. Linda m-a privit uimită şi m-a întrebat dacă nu mă simt bine la ea.

— Ba da, fată! i-am răspuns, şi intenţionat am omis cuvântul dragă. Mă simt bine aici, dar ştii, e ciudat. Nu te cunosc, nu ştiu cine eşti şi stau cu tine, ca şi cum ne-am fi întâlnit de mii de ori. Dacă rămân, nu garantez că n-am să «ţi mingii umerii. Te-aş ruga, dacă într-adevăr mai doreşti să rămân, să te scoli de pe covor şi să te aşezi pe scaun.

Linda şi-a aranjat un scaun chiar în faţa mea. Într-un fel eram mai aproape decât înainte, totuşi într-o poziţie mai puţin intimă.

— Sunteţi mai mulţumit dacă stau pe scaun?

— Da.

Adevărul era că eram mai nemulţumit. Stăteam faţă în faţă, tăcuţi, şi nu-mi venea nimic interesant în minte. Ar fi trebuit, ca scriitor, să fiu spiritual, s-o distrez. Ea, probabil, şi-a dat seama de încurcătura mea şi a început să zâmbească.

— Nu e nevoie să-mi spuneţi neapărat ceva. Gazda sunt eu, eu sunt datoare să vă distrez. Dar mi-e teamă că vă plictisesc.

— Nu, fată.

— De ce nu-mi spuneţi „fată dragă”?

— Pentru că am impresia că „fată dragă” e ca şi cum ţi-aş mângâia umerii.

— Văd că vă obsedează umerii mei. Vreţi să-mi schimb rochia?

— Nu, fată dragă. Dimpotrivă, adică e foarte bine aşa. Mai toarnă-mi un pahar de vin.

Din stradă, prin perdeaua subţire ca de borangic, răzbătea o lumină pestriţă, estompată. Uneori, dacă tăceam, în afară de tic-tacul unui ceasornic deşteptător se mai auzeau, tot din stradă, claxoanele maşinilor şi de undeva, din apropiere, frânturi dintr-un cântec slovac fredonat de o voce groasă de bariton.

Fata îmi căuta tot timpul privirile: poate întâmplător, poate dintr-o joacă copilărească. Nu ştiu. Să sfărâm liniştea am întrebat-o:

— Desigur, atunci când ai venit să mă cauţi, ai avut un scop. N-ai vrea să-mi spui ce?

— Ba da. V-am spus, la început am crezut că numele dumneavoastră e un pseudonim. Dacă ar fi fost aşa, aş fi vrut să vă pun câteva întrebări. Pe urmă, când am aflat că nu e un pseudonim m-am întristat puţin. Spun puţin pentru că… pentru că m-am simţit bine alături de dumneavoastră.

— Asta e un fel de mărturisire.

— Sau mult mai puţin: sinceritate.

— Spune-mi, Linda, nu te superi dacă am să te rog să te aşezi înapoi pe covor?

— Nu. Pe urmă a început să zâmbească. Vedeţi că aranjamentul meu s-a dovedit mai bun!

Despre ce aranjament era vorba nu ştiam precis. Putea fi vorba şi despre felul cum stăteam în cameră şi despre aranjamentul întregii seri. Adevărul e că n-am avut mult timp ca să mă pot dumiri. De pe scaun îi vedeam umerii bronzaţi şi am avut impresia că Linda era convinsă că de aceea am poftit-o să se aşeze înapoi pe covor. Ea de

altfel a şi făcut un mic gest, poate involuntar, de apărare. Şi-a strâns pumnii deasupra deschizăturii rochiei şi şi-a rezemat bărbia în piept.

Ca să destram impresia acelui moment, m-am aşezat şi eu pe covor. Dar mult prea aproape de ea. Poate nepermis de aproape. Îi simţeam aroma părului şi a pielii. Felul în care zâmbea avea ceva provocator. M-am aplecat spre ea şi am sărutat-o pe umăr. Nu s-a retras. A tresărit numai.

— Sunteţi un străin, dar sunteţi la fel cu toţi bărbaţii de aici.

— Asta e un reproş?

— Da! Un reproş, mie. Un fel de autocritică. La început, acolo în sala de dans, când v-am văzut, am fost convinsă că sunteţi un om timid. Asta mi-a plăcut foarte mult. Şi dorinţa de a vă îmbăta mi s-a părut tot o eschivare de om timid. De aceea am insistat să vă însoţesc. Abia sub poartă, când am urcat scările, m-am gândit pentru prima oară că o să mă înţelegeţi greşit. Dar n-am mai vrut să dau îndărăt.

M-am ridicat de pe covor şi m-am simţit îngrozitor de prost. Am întins mâna după pahar: paharul era gol. În clipa aceea mi-am dat seama că de fapt nici nu mai doream să beau. Mi-am retras mâna şi am avut impresia că sunt foarte caraghios. Linda rămăsese mai departe pe covor, aproape de picioarele mele.

— Vreţi să vă mai torn?

— Da.

Am băut încă un pahar de vin, pe urmă m-am lăsat în genunchi, i-am cuprins umerii şi am privit-o în ochi.

— De fapt, nu sunteţi un om timid.

Fără niciun rost a început să râdă. Avea dinţi mari, albi. Probabil arătam ca un caraghios. Să-mi recapăt siguranţa de sine, m-am aplecat spre ea şi am sărutat-o. Surprinsă, Linda abia avu timp să-şi încleşteze dinţii într-o

strânsoare încăpăţânată.

În oglinda lustrului unei uşi de dulap, amândoi eram spălăciţi şi diformi.

— Ţi-e teamă, fată dragă*?*

— Puţin.

— Vrei să plec*?*

— Nu ştiu, dar cred că mi-ar părea rău dacă aţi pleca acum. Spuneţi, nu se poate altfel?

— Nu, fată dragă. Şi pentru că mai înainte ai fost sinceră, am să fiu şi eu sincer. Sunt însurat. Am şi un băiat. Aproape ca ţine de mare. Cred că mai stau două-trei zile la Bratislava. Pe urmă plec. S-ar putea să nu ne mai întâlnim niciodată. Şi niciodată, e foarte mult. Şi uşor îmi va fi numai mie. Mie, pentru că eu într-un fel sunt un hoinar, înţelegi? Gândeşte-te bine.

— Vă rog să nu mai vorbiţi despre asta.

— Atunci, totuşi am să plec.

— Nu. Nu mai vreau să dau îndărăt. Şi cred că e mai bine că sunteţi străin. S-ar putea ca după aceea să nu vreau să vă mai privesc niciodată în ochi. Da, mai bine aşa. Vă rog să rămâneţi. Şi acum, întoarceţi-vă.

M-am întors cu faţa spre perete. Am auzit clar fâşâitul unui fermoar, apoi alunecarea rochiei pe piele. Tot sângele mi-a năvălit în tâmple. Priveam peretele cu încăpăţânare. Era un perete aproape văruit. Şi la văruit mă pricep. Un timp am lucrat ca zugrav. La înălţimea comutatorului, era o fotografie înrămată. Ca să nu mă gândesc la Linda, am început să cercetez fotografia. Dar nu m-am putut concentra îndeajuns: am auzit copcile jartierelor, apoi zgomotul pantofilor azvârliţi pe covor. Fotografia era veche, făcută cu mulţi ani în urmă, în sepia: reprezenta un bărbat tuns în cap. Un bărbat între două vârste, cu două cute adânci şi ochi mici, somnoroşi. Unde l-am mai văzut pe acest bărbat?

— Într-adevăr, aveţi un băiat atât de mare ca mine?

— Da, Linda.
— Seamănă cu dumneavoastră?
— Cred că da.
— Nu-i aşa că viaţa e foarte ciudată?
— Filosofezi, Linda.
— Nu. Aşa-i că sunt o fată proastă?
— Nu, Linda.
— Vă rog să stingeţi lumina.

Mecanic, m-am apropiat de comutator. L-am răsucit şi în întunericul care m-a învăluit, n-am auzit decât paşii ei uşori, pe covor, apoi scârţâitul arcurilor dormezei.

M-am apropiat de dormeză. M-am aşezat şi am întins mâinile spre Linda. I-am cuprins umerii, apoi obrajii. Erau umezi.

— Tu plângi, Linda?
— Nu, nu plâng.
— Spune-mi, Linda, cine e bărbatul acela din fotografia de pe perete?
— Tata.

„Două cute adânci în colţul buzelor şi ochi mici, somnoroşi”…

— Spune, cum te numeşti tu?
— E atât de important acum?
— Da. Cum te cheamă?
— Linda.
— Celălalt nume.
— Hoffmann.

Am aprins lampa de pe noptieră. Era dezvelită până la brâu. Sânii, mici, împliniţi, îi tremurau. Am învelit-o. Am privit-o atent şi am descoperit şi pe faţa ei cele două cute adânci. Da, şi ochii îi erau mici şi puţin somnoroşi.

— De ce aţi aprins lampa? Pentru că sunt evreică?

I-am tras două palme. N-a plâns, m-a privit uimită, apoi şi-a ascuns faţa în pernă.

— Îmbracă-te. M-am sculat de pe dormeză şi m-am

întors cu faţa spre fotografie. Îmbracă-te am spus!

Am stat nemişcat până când am auzit din nou copcile jartierelor, alunecarea rochiei pe piele şi fâşâitul fermoarului.

— Eşti gata?

— Da. Şi vă rog să plecaţi imediat.

— Nu, fată dragă, acum eu am să stabilesc până când rămân. Vasăzică, eşti fata lui Hoffmann Armin.

— Da. De unde îl cunoaşteţi pe tata?

— În casa asta l-am cunoscut. Şi pe tine te-am cunoscut. Pe atunci, aveai în braţe un ursuleţ jerpelit. Îi lipsea un ochi. Da, acum îmi amintesc perfect. Era un ursuleţ cu păr galben. Îl mai ai?

— Niciodată n-am avut un ursuleţ.

— Nu-ţi mai aminteşti, fată dragă! mai toarnă-mi un pahar cu vin, şi aşază-te pe covor. Da, şi poţi să-ţi ştergi şi lacrimile. Nu trebuie să plângi.

— Sunteţi un om foarte ciudat.

Nevastă-mea nu părea convinsă de afirmaţia ei:

— Şi numai atât s-a găsit să-ţi spună, că eşti ciudat?

— Da.

— Şi atunci de ce ţi-a scris despre doctor?

— Ascultă-mă, şi te rog nu mă mai întrerupe. În Bratislava am fost pentru prima oară în patruzeci şi trei. Pe atunci era un oraş cenuşiu, trist. Era zilnic bombardat. Eu eram marinar şi transportam pe un şlep 90 de vagoane de proiectile. Nu era uşor să fii marinar pe atunci.

— Ceea ce îmi spui e legat de scrisoarea Lindei?

— Da. Din douăzeci de şlepuri care porneau din Insbruck sau de la Viena, ajungeau până la destinaţie, în Bulgaria, patru sau cinci. Celelalte erau ori bombardate, ori săreau în aer din cauza minelor. Spuneam, aveam în şlep 90 de vagoane de proiectile şi am primit ordin să opresc pentru demagnetizare la Bratislava. Eu nu trebuia să fiu de faţă la această operaţie. Am primit o permisie de

24 de ore. Cum era şi normal, am plecat în oraş să mă îmbăt. Era singurul lucru ce-l puteam face. Bani aveam berechet. În afară de salariu, primeam prime şi la tonaj, şi la kilometru. Funcţionarii slovaci din port mi-au întocmit un certificat de circulaţie liberă în oraş, cu numele meu slovak: Frantişek. Cu banii şi cu legitimaţia în buzunar am cutreierat toate cârciumile din port, pe urmă, aducându-mi aminte că atacurile aeriene se concentrau de obicei asupra portului, am continuat colindarea cârciumilor din centrul oraşului. Pe la şase seara eram beat mort. Aşa m-a găsit o patrulă germană. Soldaţii mi-au cerut legitimaţia de liberă circulaţie, apoi m-au întrebat unde stau. Am arătat spre o casă alăturată. Nu ştiu de ce mi s-a părut că blocul acela în formă de cazarmă semăna cu un vas. M-au dus în pivniţa casei, la adăpost, şi au întins arma spre primul cetăţean:

— Tu, măi ăla care semeni a jidan, îl cunoşti pe ăsta? – arătau spre mine. Spune că locuieşte aici. E adevărat?

— În cabina de sus, am arătat spre tavan.

Cetăţeanul m-a privit bănuitor şi dându-şi seama că are de a face cu un om beat, a spus da. Pe atunci nu ştiam de ce fusese atât de speriat: era într-adevăr evreu. Se numea Hoffmann Armin şi evadase cu câteva zile în urmă dintr-un transport dirijat spre Maidanek. Avea şi o fiică de vreo trei sau patru ani, tunsă şi ea cu maşina zero, care se juca într-un colţ cu un ursuleţ jerpelit.

— Linda?

— Da. Linda. Era o fetiţă urâţică, slabă. Ceilalţi oameni din pivniţă, nişte mici burghezi, se temeau de mine ca de dracu'. Numai o singură femeie nu-mi dădea atenţie, o nemţoaică grasă, însărcinată, care se văita de dureri. M-am culcat pe jos, pe nişte covoare persane, proprietatea unor cetăţeni din bloc. Nu ştiu precis cât timp am dormit, ştiu că m-au trezit ţipetele femeii însărcinate. Ţipa atât de groaznic, atât de sfâşietor, încât nu puteam dormi. Aş fi vrut să-i spun să tacă, dar era însărcinată: m-am întors pe

partea cealaltă, dar n-am mai putut adormi. Alarma aeriană continua. Un doctor bătrânel, de lângă femeia însărcinată, se ruga de cineva să se ducă la etajul IV să-i aducă un geamantan din cabinetul medical. Cel rugat refuză să se ducă. Dornic să scap de ţipetele femeii, m-am angajat eu. Am urcat scările, dar nu mi-am dat seama că erau şubrede. Simţeam că respir praf de moloz, dar eram atât de beat, încât nu prea ştiam ce fac. La etajul III mi-am dat seama că deasupra mea au răsărit stelele. Am avut impresia că dacă mai fac un pas, am să calc pe nori. M-am şi văzut plimbându-mă pe Calea Laptelui, pe urmă o explozie pe undeva, prin apropiere, m-a trezit. Am coborât în adăpost, şi am spus celor de acolo că în casa asta cerul începe la etajul III. Erau convinşi că sunt beat, şi m-au lăsat în pace. S-a dus bătrânelul după geamantanul lui, dar s-a întors imediat, anunţând că etajul IV nu mai există.

Femeia însărcinată ţipa: era cu câteva minute înainte de naştere. Am vrut să mă duc după medic, dar s-au împotrivit cu toţii, pe motivul că sunt beat şi n-am să mă mai întorc niciodată. Alegerea a căzut pe Hoffmann Armin. El însă n-avea legitimaţie. I-am dat-o pe a mea. Cu legitimaţia în buzunar şi cu inima în dinţi, a părăsit adăpostul. Nu s-a mai întors niciodată. L-am găsit a doua zi împuşcat în faţa casei. Avea tot pieptul ciuruit de gloanţe. Ţinea în mână o servietă plină cu instrumente medicale şi rezemat de el se afla un cartonaş cu un text scris cu litere roşii:

AŞA PĂŢESC CEI CE FURĂ ÎN TIMPUL ALARMELOR AERIENE

Eu am fost arestat de poliţia slovacă şi, la insistenţele mele dus la Comandamentul portului. Acolo am fost

identificat şi trimis pe şlep. Mai târziu, după trei luni, când am oprit din nou în Bratislava, m-am dus în strada Ştefani 22, să mă interesez de fetiţa lui Hoffmann. Ea fusese ridicată de Crucea Roşie şi trimisă într-o colonie de copii orfani. Asta e povestea Lindei.

— Şi atunci ce înseamnă scrisoarea pe care ţi-a trimis-o?

— Încă în seara aceea când am fost la ea, ne-am dus să căutăm pe vechii locatari. Din cei vechi, nu mai era decât doctorul. El îşi amintea perfect de cele întâmplate. L-am rugat să intervină pe lângă sfatul popular să schimbe numele de pe placa de marmură de sub poartă. Intervenţia lui se pare că a fost rodnică. Şi miile de sărutări cred că mi se cuvin. Şi acum, te rog să-mi dai o cafea. Tot mare, dacă se poate. Am să scriu o poveste despre o fată care mi-a plăcut foarte mult.

ILIE TELEAGA

1

Când Moise Teleagă a coborât pentru prima oară din munţii Vulcezdului, s-a minunat mult de opincile făcute din gumă, care i se păreau mai calde, mai trainice decât cele pe care le purta el, croite din piele de capră. Şi de alte cele s-a minunat el în valea Cernei, şi anume de casele ce se făceau din piatră, de acoperişurile care tot din lut ars erau durate.

Oamenii din munţii Vulcezdului o dată coboară în valea Cernei: atunci când împlinesc douăzeci şi patru de ani şi vin să dea ce se cuvine cezarului: anii de cătănie, şase la număr. Din valea Cernei, flăcăii se adună în cete şi pornesc pe jos până la Temeşvaroş, unde îmbracă mindirul Mariei Tereza. Spălaţi, îmbrăcaţi, merg mai departe până la Buda; acolo se mai spală o dată, un caporal bătrân îi învaţă să-şi răsucească mustăţile şi o iau din nou în şiruri rânduite spre Beci.

Erau vestiţi oamenii din munţii Vulcezdului. Altcum

de ce i-ar fi adus împărăteasa tocmai în oraşul de pe Dunăre? Toţi erau înalţi, cu spate lat, cu mustăţi mari, aspre. Aşa era şi Moise Teleagă. A cătănit şase ani prin toată împărăţia. A cutreierat Alpii, văile stâncoase din Herţegovina, a văzut capre negre în Muntenegru, cetăţile turceşti din Buda şi a stat de pază chiar la palatul împărătesei. Odată, pe când a fost de planton la Teatrul cel Mare, un muzicant surd, cu nasul lat, turtit, l-a îmbrăţişat şi i-a vorbit pe nemţeşte. Moise Teleagă nu l-a priceput, dar omul era atât de trist, încât n-a avut inimă să-l gonească. Aşa l-a văzut caporalul, şi a doua zi, la raport, l-au scos din rânduri şi l-au băgat pentru douăzeci de zile la carceră. Pe urmă, după pedeapsă, a slujit prin oraşe mici. A văzut italieni, croaţi, sârbi, ruteni, şvabi, saşi, secui, macedoneni, şi bineînţeles oameni de neam: rumâni – moţi din valea Arieşului, munteni din Ţara Haţegului, din Ţara Oaşului şi plugari de câmp mureşeni, crişeni, someşeni. Din holdul ce n-a încăput pe mâna hangiţelor, în drum spre casă, la Temeşvaroş, Moise Teleagă a cumpărat o năframă de mătase pe care îşi scrise numele cu un creion chimic. Vru s-o ducă Avrămiţei, nevesti-sii. Dar pe Avrămiţa n-o mai găsise în munţii Vulcezdului: murise încă în cel de-al doilea an de cătănie, de dor, şi au înmormântat-o vecinii, din dragoste.

Moise Teleagă n-a răbdat mult în vârful munţilor, la bi. În cea de-a doua primăvară şi-a luat desaga în spinare şi a pornit jos, în valea Cernei. Dar aici n-a găsit baci care să-l ia la zeciuială şi nici slujbă de oier n-a găsit. A intrat între tăietorii de lemne şi a început să doboare pinii. Îl durea inima după fiecare copac doborât, dar asta-i era slujba. Colo sus, în munţii Vulcezdului, numai hoţii tăiau pinul; aici, cete întregi de moţogani. Tot aici, în valea Cernei, a cunoscut-o şi pe fata hotnogului, pe Floarea, şi a luat-o de muiere.

Floarea i-a născut două fete: pe Gheorghina şi

Dumitra.

Moise Teleagă se lăuda deseori în faţa vecinilor.

— Una-i mai frumoasă decât cealaltă.

Dar n-a avut noroc de ele. Era cam de înălţimea brâului, când a venit un director la exploatare. Acesta, după două săptămâni, a început să se plictisească. Spunea că era obişnuit cu viaţa din oraşele mari, cu gălăgie, cu întâmplări. Aici, în valea Cernei, nu se întâmpla nimic. S-a şi plâns sămădăului, lui Hogoş:

— Mor dacă nu se întâmplă ceva. Voi nici măcar prostul satului n-aveţi.

— Aşa-i, aşa-i, de cine să ne batem joc? se jindu-i şi Hodoş.

Pe urmă s-a gândit cât s-a gândit şi i-a promis că pentru a doua zi de Paşti va face rost de un nebun. Să mădăul a fiert încă în noaptea aceea mere în zeamă de mătrăgună şi le-a aşezat pe banca din faţa bisericii.

Fetele lui Moise Teleagă au găsit merele. Le-au mâncat şi încă în ziua aceea, în biserică, la slujbă, au început să vorbească aiurea, să cânte.

Hodoş a pufnit în râs, pe urmă a început a se căina:

— Acum avem toante, chiar două, dar până să te poţi hlizi, mai trebuie să aştepţi zece ani. Oricât, nu se face să râzi de copii.

Atunci şi-a dat seama Moise Teleagă cine-i vinovat de soarta fetelor. S-a dus acasă şi a luat securea din cui.

— Un te duci, Moise, e sfânta zi de Paşti, i-a spus nevastă-sa. Nu păcătui.

Ea nu ştia nimic, zăcea în pat, era grea.

— Tu taci, muiere, i-a răspuns Teleagă şi a luat gresia să-şi ascută securea.

După ce a încercat tăişul cu unghia a luat securea subsuoară şi s-a dus să-l caute pe Hodoş. L-a găsit la horă.

— Hodoş, mă, ia vino încoace.

Hodoş s-a apropiat de el.

— Ce-i?

— Iaca! A săltat securea şi Hodoş n-a mai avut timp să se tragă la o parte. Oţelul i-a despicat ţeasta până la bărbie.

A patra zi au sosit jandarmii. După ce au ascultat martorii, au socotit că Moise Teleagă nu-i pe de-a-ntregul vinovat, dar nepedepsit nu puteau să-l lase. „Cine ştie, omu-i iute la mânie şi aspru”. Au hotărât să-i taie mâinile.

Din cot i le-au tăiat. Ciung cum era, Moise Teleagă nu s-a mai întors acasă. A luat drumul. Codrilor şi s-a afundat de nu l-a mai văzut nimeni de atunci. Unii spun că l-au mâncat fiarele, alţii că s-o prăpădit undeva în desiş şi l-au înmormântat braconierii.

2

Copilul născut de Floarea semăna leit cu Moise. Poate de aceea şi-l botezase muierea la fel: Moise Teleagă.

Moise se dovedise de mic iute la cap şi priceput la secure… Dar nu era nici la cântec prost. Îl ascultau oamenii după lucru, la hodină, cum şuiera cu frunză de frasin, cum zicea din burduf. A crescut repede, înalt, şi la însurătoare a mai coborât în jos cu o staţie: la Veţel. Aici erau ferăstraiele exploatării, scânduriile, uscătoriile şi magaziile. Se spune că odată, cu mulţi ani în urmă (erau moşneni care-şi mai aminteau de această întâmplare) au ars toate magaziile: tot cerul era o văpaie şi două zile şi două nopţi au dănţuit flăcările între cer şi pământ.

Moise s-a însurat înainte de cătănie cu Iulia Gomboşului, o fată durdulie, cu sânge fierbinte. Toată exploatarea era cu ochii pe ea. Nimeni nu călca mai ţanţoş decât Moise Teleagă.

Era o sâmbătă seara şi Moise Teleagă se întorcea tocmai de la lucru, când paznicul de la clădirea direcţiei i-a făcut semn să se apropie:

— Măi Teleagă, măi, cred că ţi s-o mări simbria. Holţer, măi, directorul nostru, a pus ochii pe Iulia.

— Minţi!

— Să mă bată dumnezeu, măi Teleagă. Am fost aici când a chemat-o la dumnealui în birou. Am stat cât am stat şi când am văzut că nu se mai întoarce m-am dus să ascult la uşă. Tăman atunci a început să strige Iulia. Zic: „Măi, n-o fi lucru curat*!*” Bat la uşă şi Holţer dă cu piciorul în mine. Mă goneşte ca pe un câine. Şi pe urmă tot am auzit ţipând pe Iulia. Ia ascultă…

Se auzea glasul Iuliei: e drept, numai stins, stors de vlagă. Moise Teleagă s-a repezit la cancelarie. Cei din curte n-au auzit decât ţipetele de acolo, dar nu s-au apropiat de birou decât când s-au stins ultimele zgomote. Holţer era întins, nu mai răsufla. Pe Moise Teleagă l-au osândit la ocnă pe viaţă. L-au dus în lanţuri şi nu l-au lăsat să-şi ia rămas bun nici de la Iulia şi nici de la fecioru-său, Ilie, care nu pricepea încă slovele. Dar, se vede, i-a fost scris să nu stea totuşi la ocnă. În cel de-al doilea an de război, s-a prezentat voluntar pe front. I-au dat trei zile libere, să stea alături de soţie să-şi mai revie oleacă. Cele trei zile s-au scurs repede, dar Moise Teleagă a plecat vesel la război, cu floare la căciulă, ştiind că după măcel se va reîntoarce acasă. Nu ştia că glonţul care avea să-i străpungă pieptul îl aştepta de mult. A murit la Starisad în Herţegovina. Iulia şi fiul ei Ilie l-au aşteptat în zadar. Au plâns cât au plâns, apoi au încercat să-şi aranjeze viaţa fără el.

3

Ilie Teleagă a învăţat slovele de la un popă gras şi bun şi acesta, dacă era bine dispus, se lăuda cu deșteptăciunea lui Ilie:

— Are cap bun, moţoganu. Cap bun.

Ilie Teleagă se mândrea cu spusele popii, dar nu s-a ţinut de carte: bătea pădurile, umbla hoinar prin crânguri, cânta. Aşa a crescut: în cântec şi sărăcie. La vârsta de zece ani s-a aciuiat pe lângă un ciubărar, a învăţat mânuirea

securii. Nu-i colţ de ţară unde să nu fi călcat el: la Constanţa s-a minunat de apa verzuie a mării, la Bucureşti de casele puse una peste altele. La Reşiţa de fumăraia care învelea oraşul. Dar tot mai mult i-au plăcut cetinele de brazi, mirosul răşinii. Dobora copacul din patruzeci de bătăi, fără ajutoare. Cu toate astea a luat bătaie de la toţi administratorii de pădure, a fost înjurat de toţi sămădăii şi odată a terminat sezonul fără un ban în pungă. Cântecul lui era trist, moţesc. Unii spuneau că Ilie Teleagă e rău la băutură. Dar nu s-a lăsat doborât de griji. Noaptea făcea ciubere, ziua tăia pinii şi vara pornea la drum de colindă. În oraşe mari preschimba bănuţii în bancnote de hârtie şi le îndesa în chimir. Trebuia să-şi dureze casă, că de mult îi venise dorul de însurătoare.

Prin anul ’40 a plătit ultima rată direcţiunii pentru scândurile alese, dar n-a mai apucat să le transporte în sat.

Jandarmii i-au adus ordinul de chemare şi nu mult după aceea s-a pomenit înghesuit într-un vagon de marfă cu alţi patruzeci de infanterişti.

Cu nimeni n-a putut să intre în vorbă Ilie Teleagă. Toţi făceau câte ceva: unii se rugau, citeau Biblia, alţii se uitau la fotografiile nevestelor, copiilor. Ilie Teleagă n-avea nici ce să citească, nici la ce să se uite. Scoase din buzunarul vestonului chitanţa pe care o primise la achitarea scândurilor. O mângâie, o pipăi.

— Ce-i aia? l-a întrebat un camarad.

— Casa mea! i-a răspuns Ilie Teleagă.

La o staţie au coborât şi au luat-o pe jos. Se plângeau cu toţii, numai Ilie Teleagă era obişnuit cu umblatul.

Pe urmă a venit primul atac, primul bombardament. Ilie Teleagă a scuipat în palme şi şi-a mângâiat chitanţa. Când a zăcut rănit în spital şi acolo numai de chitanţă s-a interesat:

— O mai am, domnule doctor?

— Da, da, uite ţi-o aduc îndată.

Cu chitanţa sub pernă, Ilie Teleagă s-a vindecat repede. Iar l-au trimis pe front. Dar nu mai lupta cu tragere de inimă. A văzut atâtea case dărâmate, încât îi era ruşine să se mai gândească la chitanţa lui. „Ceva nu-i a bună”, îşi zicea adeseori.

— Eu vreau acasă, vreau casa mea, a spus într-o zi când n-a mai putut răbda.

Căpitanul a scos o hârtie să întocmească un proces-verbal, dar n-a mai apucat să deseneze slovele. Un glonţ rătăcit (lui Ilie Teleagă i s-a părut că a venit de undeva dintre rândurile românilor) i-a sfârtecat ţeasta. Pe urmă au pornit ruşii. Nimeni n-a mai fost în stare să-i oprească.

Aproape de Iaşi, regimentul lui a fost preluat de hitlerişti. L-au pus să sape tranşee, să ridice stavilă în faţa sovieticilor. Când toate tranşeele erau gata, l-au dat arini noi şi i-au spus că va trebui să meargă la un atac.

„Tocmai acum să mor, când războiul e aproape gata?” s-a întrebat Ilie, dar n-a avut ce face.

Pe urmă, când cu câteva ore înainte de atac a trebuit să predea toate actele – „aşa se obişnuieşte”, i-a spus un neamţ – Ilie Teleagă s-a încăpăţânat.

— Chitanţa n-o dau!

— Cum n-o dai? i-a răspuns neamţul cu o palmă.

Ilie Teleagă i-a dat chitanţa. Acum era totuna. Casă nu mai avea, dar ce mai avea Ilie Teleagă?... încă în noaptea aceea, cu alţi douăzeci de ortaci, a trecut la ruşi.

Iar când l-au întrebat dacă vrea să fie dus într-un lagăr de prizonieri sau vrea să lupte împotriva fasciştilor, Ilie Teleagă a ales a doua cale.

— Eu am o chitanţă la ei. Daţi-mi o armă care trage bine.

Aşa a ajuns Ilie Teleagă să cutreiere ţara, să se bată la Debreţin, să facă pod peste Tisa, să se spele în Dunăre la Buda şi să se caţăre în cel mai înalt vârf din munţii Tatrei.

4

Acasă, directorul bătrân murise, iar cel tânăr, fără chitanţă n-a vrut să-i elibereze scândurile.

N-a avut topor la el Ilie Teleagă. A scuipat aspru în ţărână şi a urcat în munţi, la tăietori şi s-a prezentat la şeful de echipă:

— Trece-mă şi pe mine, sunt tovarăşul Ilie Teleaga.

— Dumneata eşti Ilie Teleagă? l-a întrebat neîncrezător şeful de echipă.

— Eu mi-s.

— Şi te pricepi la secure?

— Oţi vedea.

N-a coborât decât după patru luni, când s-a dus să se însoare. S-a întors acasă cu muiere şi la sfârşitul toamnei şi-a durat o căsuţă la marginea satului. Era mică, dar era a lui.

— O măresc, a spus nevesti-sii şi, de hotărât ce era, sus în pădure dobora pinul din treizeci de lovituri fără ajutoare.

Pe urmă n-a coborât multă vreme, decât atunci când l-au numit şef de echipă.

Nevasta s-a înstrăinat oleacă, dar prea era fericit Teleagă să bage asta în seamă.

— Mâine urc, şi n-am să cobor decât la primăvară. Acum stinge lampa, Irină, şi vină; ne-om culca.

5

Era cam pe la Bobotează când Ilie Teleagă a auzit că nevastă-sa a fugit cu un lăutar la Pecica. Moţul care i-a adus vestea, un flăcău mărunt, cu faţa osoasă, ciupită de ger, stătea la doi paşi depărtare: îl cunoştea pe Ilie Teleagă, aşa că ar fi fost o prostie să stea în apropierea mâinilor lui mari, butucănoase, crăpate de vânt şi de ninsoare.

— O fugit, zău, mi-o spus şi Tonciu, vecinul tău. Şi când am bătut la poartă, nu mi-o răspuns nimeni. În ocol,

zăpada de două palme, fără călcături… Cineva a slobozit câinele, să nu crape de foame… Am sărit gardul, bat la uşă, nimic. O fugit, zău. Şi moţul ridică din umeri, ca şi cum ar fi vrut să spună că nu e vinovat cu nimic.

Ilie Teleagă nu-i răspunse. Răsuflă adânc şi scrută printre gene desişul, apoi ridică securea şi izbi încă o dată şi încă o dată. La fiecare lovitură, zăpada îngheţată se scutura de pe acele ascuţite şi verzi ale bradului. Lemnul trosni sec, se cutremură ca un om beat şi se prăbuşi în omăt. Abia atunci se apropie Ilie Teleagă de moţ.

— O fugit, zici?

— Zău, bace Teleagă!

Ilie Teleagă aruncă priviri scormonitoare în jur, apoi se apropie de un alt trunchi. Izbea puternic cu securea şi gâfâia după fiecare lovitură. Când se prăbuşi şi al doilea brad, Ilie Teleagă se apropie iar de moţ.

— Cu un lăutar, zici?

— Cu un lăutar, baci Teleagă.

După aceea tăcură amândoi. Printre brazi un vânt rece ridica omătul fin, ca zahărul pisat, şi-l legăna deasupra luminişului. Dinspre piscuri, acolo unde norii îşi căutau culcuş printre stânci, se auzi o rostogolire de lavină; era la început înceată, apoi tot mai aprigă. Zgomotul crescu, apoi se despică printre trunchiurile înalte ale pădurii, hăuind până departe. Un soare palid încremeni pe cer. Ilie Teleagă se întoarse ca şi cum ar fi vrut să caute un alt brad demn de securea lui, apoi deodată se întoarse şi se năpusti asupra moţului. Îl înghesui sub genunchi, îl izbi cu sete, puternic, drept în mijlocul obrazului.

— O fugit, zici? şi-l lovi din nou. Cu un lăutar, zici? Şi iarăşi îl lovi.

— Când moţul nu se mai împotrivi şi se întinse lat, cu ochii înecaţi în sânge, Teleagă se ridică în picioare. Părea mai înalt, drept şi de neclintit, ca şi trunchiurile pe care le

dobora. Vinele de la tâmple îi zvâcneau repede. Răsufla uşurat acum. „Vasăzică Irina nu mai era”.

Moţul se ridică şi el. Îşi spălă faţa cu omăt, scuipă sângele închegat, apoi se şterse pe la gură cu mâneca scurtei de dimie.

— Mă bătuşi, baci Teleagă… Mă bătuşi…

Ilie Teleagă se apropie de el şi-l sărută; un timp, stătură aşa, tăcuţi, apoi răscoliră buzunarele după duhan. Pe urmă îşi răsuciră câte o ţigară, groasă cât un deget de moţ, şi traseră adânc în plămâni fumul albăstriu şi pişcător.

Teleagă rupse liniştea:

— Timpul ăsta e taman bun de tăiat. E aerul uscat, nu leagă lemnul.

— Nu leagă, baci Teleagă.

Şi iar tăcură. Pe urmă, Teleagă îşi ridică braţul şi arătă spre un copac.

— Vezi pinul cela… O fi de vârsta mea…

— O fi, baci Teleagă…

— E lemn sănătos…

— Sănătos…

— Dar dacă izbeşti odată cu securea…

— Lasă, baci Teleagă…

Mai vorbiră despre cremenea de Criş, bună pentru subţierea tăişului de oţel, apoi porniră la vale.

Pe drum, Ilie Teleagă înveli capul securii în cârpă de lână să nu prindă gheaţă. Pe urmă, ca să-şi alunge gândurile, începu să cânte încet, mai mult pentru el:

…Creşti pădure, şi te-ndeasă
Numa loc de-o casă-mi lasă.
„Numa loc de-o casă-mi lasă…

Cânta încet, molcom, cu voce groasă, lungind „a”-urile şi, e”-urile.

…Arză-te-ar focu, pădure.
Arză-te-ar foc şi secure…

Arză-te-ar foc şi secure...

În noaptea aceea toată baraca s-a îmbătat din banii lui.

Cu capul rezemat pe masă, Ilie căuta toată noaptea să priceapă rostul vorbelor celor din baracă.

— I-o fugit, că luni de zile nu s-a dus s-o vadă... Femeia-i femeie, de ce a lăsat-o în paragină?

Teleagă n-avea putere să se împotrivească. Şi-o închipuia pe Irina – albă, cu mânecile cămăşii largi suflecate – aşteptându-l... „Apoi nu, eu mi-s bărbatul!”

Şi dimineaţa, în loc s-o ieie spre creste, Ilie – cu securea pe umeri – porni la vale, spre sat. Şeful de echipă nici n-a căutat să-l oprească. Ştia că ar fi fost în zadar. În schimb îl şterse de pe lista angajaţilor. Era convins, ca toţi de altfel, că Ilie Teleagă o să putrezească la puşcărie. Viaţa, sus în codri, e aspră şi oamenii sunt la fel. Şi moartea e aspră în codri.

Ilie s-a îmbătat şi în sat. Noaptea, întorcându-se de la cârciumă, căuta după chibrituri să-şi aprindă casa. Cui i-ar mai folosi după toate astea? Lângă poartă, îşi zări câinele rebegit de foame şi frig. Dădu cu piciorul în el şi se culcă în târnaţ, pe rogojină. A doua zi îşi vându toate doagele pe preţ de nimic şi tocmi o căruţă până la Pecica.

Dar n-a ajuns până acolo.

Dincolo de dolma căii ferate, căruţa se poticni. Ilie, cum stătea în picioare, cântând de răsunau îndepărtările, căzu în lături, cu spatele în leucă. Lemnul ascuţit i se înfipse adânc între coaste. Când căruţaşul îşi întoarse privirile să vadă de ce Teleagă nu mai cântă, era să cadă de pe capră, îl văzu cum îl buşeşte sângele pe gură. Îl aşeză în lungul cociei şi dădu bici cailor. Nu se opri decât în faţa porţii de fier a spitalului „Sfânta Maria” din Rodna.

6

Trei zile şi trei nopţi s-au căznit medicii până ce Ilie Teleagă începu să răsufle din nou. Apoi au trecut încă

multe zile până şi-a venit de-a binelea în fire şi se dumiri unde se află. În camera mare, albă şi caldă, un singur lucru îi supăra privirile: tăblia neagră agăţată la căpătâiul patului, pe care scria cu litere mici, rotunde: „Ilie Teleagă, 33 ani, tăietor, Vulcezăˮ. Ori de câte ori îşi arunca privirile spre această tăblie, i se părea că-şi vede crucea de apoi. Se scutura, şi atunci parcă mii de ace i se împlântau între coaste.

După două săptămâni i-au dat voie să se ridice, să umble. Se târa de la un pat la altul, povestea şi asculta poveştile altora. Numai nopţile treceau greu. De mult i se făcuse lehamite de somn. De aceea stătea cu ochii deschişi ţintă spre tavan, unde parcă vedea aievea cum Irina se aşeza pe genunchii lăutarului: afurisitul îi cânta cu scripca la ureche toate cântecele care îi erau dragi lui:

— Dumneata, tovarăşe Ilie Teleagă, n-o să te faci bine dacă nu vrei.

— Păi nu vreau.

Din ziua aceea doctorul, un om mic şi gras, cu capul rotund ca o bilă, nu-l slăbea cu întrebările:

— Cum, nu e nimic pentru care ar merita să trăieşti? Eşti tânăr. Poate vrei să te însori.

— Am fost, făcu ursuz Ilie Teleagă.

— Ei, dar un ţel tot ai.

— Aveţi dreptate, tovarăşe doctor. Am. Caut să mă fac sănătos. Vreau să sparg ţeasta unui muzicant.

— Dumneata eşti tare înfocat.

— Aşa a fost şi tata, şi bunicu’. Aşa suntem noi, moţii. Cinstea numai cu sângele se spală.

— Sau se mânjeşte.

— Fă bine şi mă lasă în pace, doctore.

Din ziua aceea parcă tot spitalul ar fi bolunzit. Cu toţii căutau să intre în vorbă cu Ilie Teleagă. El se închise ca un trandafir de câmp în vreme de ploaie. Dar parcă poţi sta buştean când eşti măcinat? Când nu mai putea răbda

liniştea, se ridica, se târa până la fereastră să vadă cum se topeşte zăpada. Aici l-a cunoscut şi pe ologul din patul din stânga lui: un om frumos, cu faţa trandafirie şi caldă, care se măcina văzând cu ochii.

— Eu n-am să mai văd topirea zăpezii, i-a spus acesta într-o noapte şi Ilie Teleagă îi citi în ochi părerea de rău. Eu mor.

— Mori pe dracu'!

Omul i-a zâmbit trist şi lui Ilie i se făcu milă de el. Pe urmă, uitându-se la omătul alb din ograda spitalului, se gândea la foşnetul atât de cunoscut şi proaspăt al brazilor, la adierile calde, umede, ale pădurilor, la colţii de pini abia răsăriţi, la zborul săgetat al vrăbiilor. „O, doamne, că mare şi frumoasă e pădurea*!*" Se şi vedea sus, într-un poieniş, De unde, dacă era senin, putea cuprinde peste crestele brazilor casele din sat. Şi una din ele era o casă cu acoperiş de stuf mucegăit: casa lui. Un gând îl fulgeră prin minte: „Ce-ar fi dacă s-ar întoarce Irina?" Ar bate-o, de burta seamă că ar bate-o, de ochii lumii, să nu se spună că Ilie Teleagă nu e bărbat. O, doamne, cum ar bate-o, o, doamne, cum ar iubi-o! N-ar fi tăietor mai fericit ca el pe toţi munţii Vulcezdului!

Vecinul îl bătu pe umăr.

— Ce te frământă, omule? Azi-mâine eşti sănătos, pleci…

— Mai bine n-aş pleca. Vorbea încet, cu chibzuială. Poate că ar fi fost mai bine să nu se trezească niciodată; atunci n-ar mai fi trebuit să se gândească la Irina. Pentru că la Irina nu se putea să nu se gândească.

Vecinul îl mai întrebă câte ceva, dar Ilie nu se arătă vorbăreţ. Nu voia să dea şi altuia din povara lui.

Totuşi, după câteva zile de plictiseală, îi povesti toată viaţa lui: anii de copilărie, hoinăriţi prin ţară în urma carului cu coviltir de papură, cu ecoul aceluiaşi cuvânt care l-a petrecut până la cătănie: „ciubăreee…" Pe vremea

aceea a învăţat meşteşugul securii, mânuirea cuiului încins pentru găuritul fluierelor, alegerea bradului pentru scânduri. Când firul povestirii ajunse la Irina, se rupse, îngândurat, Ilie Teleagă rămase o vreme tăcut şi-i plăcu tare mult că vecinul nu i-a mai pus întrebări. Poate de aceea continuă, şi-i vorbi de târgul de fete de pe muntele Găina, unde a zărit-o pentru prima oară pe Irina, aşezată în vârful zestrei: patru perne cusute de ea. I-a zâmbit, dar Irina (aşa era întotdeauna) a închis ochii ruşinată. A stăruit pe lângă ea. Şi de bună seamă, fără părinţii ei n-ar fi putut-o convinge. Pe urmă, un an întreg i-a trebuit s-o dezveţe să-i spună „bade" şi s-au iubit mult. Mult de tot. A povestit şi de lăutar şi de hotărârea lui să despice ţeasta muzicantului. Vecinul a zâmbit amar şi nu i-a răspuns în noaptea aceea. I-a răspuns abia a doua zi, când au stat iarăşi la fereastră, ascultând duşi picuratul monoton al stropilor.

— Ai spus că de n-ar fi îndemnat-o părinţii nu s-ar fi dus după tine?

— Îs proaste fetele – zâmbi Teleagă – îs proaste, zău. Ce ştiu ele?… Mie mi-o plăcut la prima faţă.

Tăcu. I se păru că spusese prea mult. Privi spre bolnav, gata să-l înfrunte. Vecinul privea în altă parte, amărât, trist, preocupat parcă de scurgerea sforilor de apă de pe faţa sticlelor.

— Îs proaste fetele, mai spuse o dată Teleagă, încet, mai mult pentru el.

— Şi ţi-o spus „bade"?

— „Bade" mi-o spus. Dar am dezvăţat-o; că nu se cade…

Vecinul îl bătu pe umăr şi se sili, fără convingere:

— Poate nu te-a iubit muierea.

Ilie Teleagă tresări.

— Nu m-o iubit, zici?

— Te întreb numai, răspunse omul. Poate că n-am

dreptate. Dar mă întreb de ce o fi plecat?

— De ce o fi plecat, zici?

Nu ştiu să-i răspundă. Dar ce-l privea pe el? Poate vrea să-şi bată joc de el?

— Am să-i despic capul! Că asta mă ţine în viaţă!

Vecinul tăcu multă vreme. Privea stăruitor curtea, coviltirul gros de zăpadă pătată care se topea stârnind şiroaie de apă murdară. Apoi începu să vorbească. La început cu glas stins, apoi tot mai înfocat, despre frunzele care prind culoare, despre cântecele cosaşilor, despre oameni care se iubesc, despre viaţă. Ilie nu pricepu mult din vorbele lui. Îi spuse:

— De ce nu-mi vorbeşti despre tine?

Omul – ca şi cum ar fi aşteptat această întrebare – se rezemă în coate:

— Multe nici la mine nu sunt de spus. Sunt fiu de poştaş şi am cheltuit banii părinţilor prin şcoli. Am citit tot atâtea cărţi câţi brazi ai doborât tu în Vulceză. Oamenii spuneau despre mine că sunt deştept şi eu eram foarte încrezut. Pe urmă, după război…

— Da piciorul unde l-ai pierdut?

— Pe front.

— Tu ai dat mult pentru lumea asta.

— Sunt destui care au dat mai mult. Şi viaţa.

— Spune, vecine.

— Şi eu am iubit o fată. Se numea Elena. A trebuit să se căsătorească cu un dascăl.

— Şi tu ce ai făcut când te-ai întors?

— Eu? Nimic. Crezi că aş fi făcut-o fericită dacă aş fi spart ţeasta dascălului?

— Îmi dai poveţe? îşi încreţi fruntea Ilie Teleagă.

— Da.

— La mine nu se prinde. Eu îs om aspru. Eu am umblat pe fronturi.

— Şi eu am umblat. Ştii, Ilie Teleagă, uneori

duşmanul e chiar răul din noi. Când vom învinge şi răul din noi…

Ilie Teleagă n-a dormit în noaptea aceea. Ciudat era acest olog. A doua zi l-a rugat să-i mai povestească din viaţa lui:

— Şi, spune, tu o mai iubeşti pe Elena aceea?

— Mult de tot. Aşa de mult că, să nu-i fac inima grea, i-am scris că m-am însurat şi eu. Să aibă inima împăcată.

Ştii, Ilie Teleagă, e tare plăcut să faci bine.

— E tare greu să faci bine, îl corectă Ilie Teleagă. Mai spune-mi de tine.

— Când m-am întors din război mi-am dat seama că ştiu mult mai puţin decât oricare muncitor din fabrică. Am început să învăţ din nou şi am cunoscut o altă lume.

Frumoasă. La fel de frumoasă ca brazii despre care mi-ai povestit tu. M-am îmbolnăvit de piept. Dar eram atât de necumpătat cu viaţa cunoscută a doua oară, încât nu m-am îngrijit. La fel, cum nu ai îngrijit-o nici tu pe Irina. Poate pentru ea, fuga cu muzicantul a însemnat aflarea acestei vieţi. Şi-acum tu vrei să i-o iei…

Teleagă îl privi pieziş: „Să nu mă fi iubit Irina? Şi dacă eu o iubeam… Şi-apoi eu mi-s bărbatul în casă”. Vecinul tuşi de câteva ori. Continuă:

— Ce aş mai putea spune despre mine?… Da, îmi pare rău că trebuie să plec. Dar sunt bucuros că după mine vor rămâne două cărţi în care am spus tot ceea ce am crezut că e frumos în viaţa asta nouă.

Teleagă îşi încreţi fruntea şi-i asculta povestea îngândurat. Deodată i se păru că glasul ologului vine de undeva, de departe, stins, parcă dintr-o altă cameră. Apoi auzi un zgomot înfundat, sec, asemănător cu căderea înceată şi atât de cunoscută a trunchiurilor. Vecinul se închise încet, ca un briceag de bâlci. Îl ridică şi-l întinse în pat. În zori, vecinul a murit. Când s-a trezit, Ilie Teleagă nu l-a mai văzut. Şi patul fusese scos din încăpere.

Spre prânz, sub streaşină de lemn au început să picure stropi groşi de ploaie. Se împrimăvăra; petele de zăpadă palide, murdare de călcături, se destrămau sub privirile albe, calde, ale soarelui. „Dreptate a avut vecinul azi-noapte, n-a mai prins topirea omătului. N-a mai prins să vadă cum se naşte un an nou şi nici moartea acelui vechi n-a mai văzut-o”.

Dintr-odată se simţi obosit şi-i pică tare bine somnul. Şi parcă nici gândul că a fugit Irina nu-l mai ardea ca înainte: „Oare?… O fi râzând şi acum lăutarului, ca atunci când mi-a călcat pentru prima oară pragul? Că atunci era frumoasă Irina. Atunci şi totdeauna…”

7

Dăduse grâul în pârg şi pământul îşi căsca însetat gurile flămânde spre cer când Ilie îmbrăcă din nou hainele de dimie aspră, acum prea largi pentru el, şi părăsi spitalul. Mergea alene, cu securea subsuoară, răscolind cu opincile colbul drumului de ţară. Şi colbul cenuşiu şi fin se legăna înalt, cam la un stat de om, încă multă vreme în urma lui. La cei doi plopi singuratici, unde se despică drumul, Ilie rămase pe gânduri. Pe urmă, aducându-şi aminte de vorbele vecinului de pat din spital, apucă hotărât pe drumul ne pietruit care ducea de-a dreptul spre munte şi a doua zi se înfăţişă la baracă.

Seara când au coborât tăietorii din pădure, moţul cel tânăr s-a aşezat lângă el.

— Moale a fost capul lăutarului?

— Nici nu l-am văzut.

Moţul nu i-a mai pus alte întrebări. Îl socotea nevrednic ca tăietor şi abia acum îi era ciudă că se lăsase atunci bătut de Ilie Teleagă.

Foşnetul abia auzit al bradului, laptele muls proaspăt, aerul de munte greu şi rece se dovediră mai dibaci decât toţi medicii din Rodna. Ilie Teleagă prinse din nou puteri şi când au apărut primii fulgi răzleţi nu se mai găsea tăietor

care să fi încercat securea cu el.

Moţul l-a întrebat într-o zi:

— Nu mai ai griji, bace?

Ilie Teleagă n-a ştiut ce să-i răspundă. Numai atunci a prins grai, când a aflat că lăutarul s-a mutat în casa lui, iar Irina împinge dealul cu pântecele.

— Borţoasă-i, zici?

— Borţoasă, bace Teleagă.

Şi Ilie Teleagă iar vru să se năpustească asupra moţoganului, dar acesta ridică securea. Ilie Teleagă îşi scuipă în palme şi se apucă de lucru, tăcut, ca unul fără vorbă. Izbiturile puternice, dese, se loveau de brad, vântul le purta până departe, le lovea de stânci.

Cum a spus slăbănogul cela din spital: „Poate pentru Irina fuga a însemnat aflarea adevăratei vieţi? Şi-acum tu vrei să i-o iei?”... Lovi îndârjit în scoarţa pinului. „Nu, nu trebuie să mă duc s-o văd. Trebuie să rămân aici!”. Lovea lemnul din toate puterile, până ce un zgârci îi înţepeni palmele. Îşi descleştă degetele de pe mânerul securii şi-şi spuse cu voce tare: „Trebuie să rămân aici!”

Totuşi nu putu răbda.

Seara, coborî în sat până în apropierea casei lui, să vadă ce-i de văzut. N-a văzut nimic. Perdelele erau trase şi era tăcere. Ilie a urcat din nou la baracă.

8

Nopţile erau lungi, parcă n-aveau să se sfârşească niciodată. Câteodată, îi venea să ţipe de ciudă şi de durere.

...Creşti, pădure, şi te-ndeasă.
Nunta loc de-o casă-mi Iasă.
Numa loc de-o casă-mi lasă...
Loc de-o casă şi-o cărare
Să mă duc la mândra-n voie
Piuă la lrina-n vale...”

Nu-şi mai aduce aminte cine aduse într-o zi vestea că lăutarul îşi bate muierea.

— O bate pe Irina, *zici?*

— O bate, baci Teleagă.

Atât de multă amărăciune s-a adunat în el, că într-o noapte n-a mai putut să rabde. A coborât într-o fugă în sat şi a trezit cârciumarul. A băut mult, nici el nu-şi mai aduce aminte cât anume şi ieşi legănându-se; trânti poarta care pe vremuri fusese a lui. Din casă se auzeau bocete: plângea Irina. Deschise uşa şi se postă în prag. Din întuneric apăru un om înalt, cu fruntea lată, lucioasă, parcă acum văcsuită pentru tăişul oţelului. Ilie Teleagă strânse puternic codişca securii. Din întunericul camerei auzi vocea cunoscută a Irinei:

— Ilie, ce vrei să faci, Ilie?

Lăutarul îngână şi el ceva apoi se retrase. Umbra lui, nefiresc de mare, părea pironită de perete.

— Ieşi I îi spuse Ilie şi se dădu la o parte din uşă să-i facă loc.

Irina sări la lăutar şi-l prinse de braţ:

— Rămâi!

Muzicantul, nehotărât, îşi umflă pieptul, apoi o cuprinse de umeri. Stătură o vreme aşa, nemişcaţi, ascultând cum în curte vântul încurcat în stuful streaşinei ţiuia subţire, simulând un cântec.

— Nu mă mai iubeşti, zici? întrebă Ilie Teleagă, dar nu-i răspunse nimeni.

Lăsă securea jos, se întoarse şi ieşi în ogradă. Câinele i se gudură la picioare, dar nu mai dădu în el ca-n alte daţi. Deodată simţi că cineva îl priveşte din spate. Se întoarse şi văzu în pătratul uşii făptura înaltă a lăutarului, îi strigă:

— Apropie-te, lăutarule.

Omul veni încet, cu mişcări nesigure.

— Să n-o mai baţi pe Irina! E fată firavă şi bună. Apoi trânti poarta şi se mistui în întuneric.

Când ajunse sus, aproape de baracă, dinspre pădure, printre trunchiuri, mijeau zorile. Cerul lăptos şi îndepărtat prindea luciri galbene. Ce păcat că omul, fiul poştaşului, nu mai putea vedea răsăritul soarelui! De bună seamă s-ar fi bucurat. Acum îi păru rău că nu-l întrebase niciodată cum îl cheamă. Ar fi putut să-i cumpere cărţile, să mai stea de vorbă cu el.

Moţul îi ieşi în întâmpinare:

— Ai fost?

— Fost!

Tânărul pricepuse totul. Îşi ţuguie buzele şi spuse obişnuit, de parcă ar fi vorbit despre brazi şi nu despre oameni:

— Eşti om de nimic, Ilie Teleagă! Om slab!

— Om slab, zici? şi îi zâmbi ciudat, bucuros de apropierea brazilor, de răsăritul soarelui, de tot ce-l înconjura.

Numai el ştia cât era de puternic.

LENŢA

1

Un ţurţur împovărat trosneşte, şi jos, pe piatra de var îngheţată, mii de cioburi străvezii, cristaline, se resfiră într-o spulberare măruntă. Trosneşte al doilea ţurţur, apoi al treilea. Sunetul metalic, ca al unui clopot îndepărtat şi învelit în nea, se furişează printre casele pitite, pierzându-se în albul nesfârşit al pustei. Dintr-acolo un vânt de miazănoapte, tăios şi rece, pătrunde nestăvilit printre grinzile crustate de ger ale cerdacelor. Fulgii, ca nişte fluturi de noapte, sclipesc arar, apoi, ţinându-se de mână, ţes covorul nesfârşit şi rece. Pe aici, pe la marginea satului, nicio urmă nu. Pătează neaua. Totul e tăcut ca într-o biserică.

Seară de ianuarie.

Trâmbele de fum ale coşurilor se destramă sub perdeaua cenuşie a norilor. Ici-colo, câte un geam luminat

pătează negura, apoi pătratul galben al ferestrelor se stinge şi moare. Doar în mijlocul satului, acolo unde clădirea înaltă a căminului străjuieşte în întuneric, răzbate lumină şi zgomot. Din când în când, se aude trântitul unei uşi şi atunci vântul înhaţă acordurile unei viori şi zgomotul unui tropăit înfundat.

E petrecere la cămin.

Acolo, în sala mare, e cald: cele două sobe pântecoase de teracotă răspândesc valuri de fierbinţeală şi miros plăcut de lemn de gorun ars. Lângă ele, pe bănci, bătrâni mustăcioşi pâcâie din pipe doar atât ca să nu se stingă, în mijlocul sălii, sub lampa împodobită cu hârtie colorată, lăutarii zic cu foc, gata să rupă coardele viorilor înnegrite de vreme, iar flăcăii, asudaţi şi gălăgioşi, strâng mai aproape mijlocul fetelor.

Dintru-nceput, Lenţei îi păru rău că venise. Dar acasă n-avea ce face. Mihai Goldiş, soţul ei, era plecat după treburi la Oradea. La prânz nu gătise nimic, că n-avea pentru cine: pentru ea singură nu merită să-şi piardă timpul cu aşa ceva. Şi, de altfel, în ultima vreme nici nu prea avea poftă de mâncare. Iar pe la patru ceasuri, când începuse să se întunece, i se făcuse urât. În casa proaspăt văruită era frig, umed şi umbre cenuşii jucau prin colţuri. Se hotărâse dintr-odată şi, fără să stea mult pe gânduri, se îmbrăcase cu bluza cea nouă, de mătase cafenie, şi-şi trăsese cizmuliţele roşii, ca de copil, cu tureacul urcat de-abia până la jumătatea pulpei. În vreme ce se îmbrăca, îi dăduseră lacrimile şi plânsese tăcută. În ultimul timp plângea des: din pricina asta avea faţa trasă şi cearcăne la ochi. Pe vremuri nu era aşa: zburda ca o sfârlează şi feciorii, nu o dată, se bătuseră pentru ea, aşteptând rândul la *Mureşana.* Poate din pricina aceea nu avusese prietene bune, cărora să le fi putut destăinui toate necazurile ei. Babele din sat o socotiseră fată stricată, dezmăţată şi şuşotiseră pe la porţi tare multe pe socoteala ei. Şi totuşi

era mai bine atunci: nu trebuia să stea toată ziua între cei patru pereţi, cu nasul turtit de geam, cu inima zdrobită.

Încuiase uşile în grabă, smiorcăind şi înghiţindu-şi lacrimile, şi ieşise în fugă. Unde să se ducă?... Acasă la părinţi?... N-avea rost.

Uneori o apuca dorul de ai săi. Dar nici acolo nu mai era.ca pe vremuri. Maică-sa îi vorbea ca unei femei bătrâne, întrebând-o mereu dacă n-o doare capul, dacă nu simte ceva greţuri, cum se poartă bărbatul şi parcă de fiecare dată îi băga vină că nu e însărcinată.

O clipă se gândise să se întoarcă, pe urmă gonise acest gând. De ce?... Să stea toată noaptea nedormită, zvârcolindu-se lângă cuptor şi să-l aştepte pe Mihai... El s-ar putea să nu vină nici până la ziuă... Sau ce altceva ar putea să facă?... Să se ducă la Truţă, la vecini? Dar acolo, toţi cei din casă nu vorbesc decât despre colectivă, despre ziua-muncă, şi ei, care nu mai fusese de luni de zile la câmp, i s-ar rupe inima ascultându-i.

Călca atentă prin omăt, dar şi aşa zăpada înaltă de două palme se strecura în cizme pe deasupra tureacului. Simţind umezeală pe pulpe, grăbise pasul să ajungă cât mai degrabă pe uliţa cooperativei, unde ştia drumul bătătorit de umblet.

Trecând prin faţa căminului, auzise tropăitul cizmelor feciorilor, scârţâitul ascuţit şi vesel al viorilor. Intrase. Toată lumea se întoarse spre ea. Babele prinseră a şuşoti în grabă, clipind din ochi şi clătinându-şi mustrătoare şi rele obrazurile zbârcite.

O bucată de timp rămase descumpănită lângă uşă, privind hărmălaia din sală. Nu fusese de multă vreme aici. Poate de mai bine de un an, dar parcă nu se schimbase nimic: tablourile erau aceleaşi, până şi lanţurile de hârtie colorată, ţesute în clacă pentru împodobirea sălii, atârnau la fel de la becul cel mare din mijlocul tavanului spre cele patru colţuri ale încăperii. Numai dulapul cu uşile de sticlă

era nou: dar şi despre asta îl auzise acasă pe Mihai, vorbind cum că Vărzaru, socotitorul, ar fi câştigat ceva la cumpărare.

Îşi scuturǎ catrinţa de nea şi se rezemă de perete. Pe urmă veni lângă ea Mitru Gherdan, secretarul organizaţiei de bază. Înainte vreme se temuse tare mult de el. Era un om înalt, cu păr cenuşiu, cu mustăţi ţepoase şi avea ochi negri, iscoditori. Lenţa era încă fătuţă mică atunci când l-au adus jandarmii prin mijlocul satului pe Mitru legat cu lanţuri de mâini şi de picioare. A întrebat-o pe mamă-sa ce-a făcut baciu Mitru, ce-a furat, şi nana Floarea i-a răspuns că e mai rău decât hoţii, a fugit de la cătănie să nu lupte împotriva bolşevicilor, care vor să facă grajd din sfânta biserică. Lenţei îi plăcea tare mult să meargă la biserică. Popa Eftimie cânta aşa de frumos şi spunea nişte vorbe pe care ea nu le înţelegea, iar la altar era mereu îmbrăcat într-o rochie de aur, ca o zână. De atunci i-a rămas în minte că Mitru Gherdan e un om tare rău, vândut celui necurat.

Chiar mai târziu, când din spusele oamenilor care veneau pe la ei a priceput că nu e chiar aşa, nu şi-a putu schimba părerea despre el.

— Uite, nevăstuţa cea tânără şi-a adus aminte şi de noi, spuse, zâmbitor, Mitru.

— Mi-a fost urât acasă, mărturisi ea, plecându-şi ochii.

— De când te-ai măritat şi te-ai făcut nevastă de preşedinte, nu te mai vede nimeni… La lucru de ce nu vii?

— Nu mă lasă Mihai. Zice că… şi roşi.

Mitru tuşi stânjenit.

— Îhî, pricep… Da la botez când jucăm?

— Nu… nu… nu de aceea…

Lenţa se fâstâcise. Rămase cu privirile lipite de geamul pe care se îndesau fulgi apoşi de zăpadă. Apoi, deodată, lăutarii începură să zică *Mureşana,* iar ea simţi cum un fior îi fuge de-a lungul spatelui şi trebui să înghită

un nod care i se oprise în gâtlej.

Mitru o cuprinse de umăr.

— Da’ pe Mihai de ce nu l-ai adus?

— Nu-i acasă! spuse şi tăcu dintr-odată.

— Nu-i acasă? făcu, mirat, Gherdan. Da’ unde umblă în miez de noapte?

Lenţa nu ştiu ce să-i răspundă. Îi păru rău că spusese şi atât. Desigur, când va afla Mihai că a vorbit de lipsa lui, o s-o certe. S-o certe!… Ridică din umeri în semn de „ce ştiu eu” şi-şi desfăcu broboada.

— Hai – o luă de mână Mitru – de ce te-ai oprit aici? Hai să te cunoască un tovarăş de la Bucureşti.

Lenţei îi fu ciudă. Ce era ea? Muiere de arătat străinilor?

Voia să joace. De multă vreme nu mai fusese la joc, şi acum ar fi vrut să se simtă purtată în braţe tari, învârtită, să audă chiuituri vesele şi să bată podeaua cu tocurile înalte ale cizmelor roşii, până când n-ar mai fi putut sta în picioare de ostenită.

Străinul de la Bucureşti era un om foarte tânăr şi stângaci. Ţinea un carneţel în mână şi râdea mereu ca să arate că se simte bine:

— Noroc, tovarăşă, îi spuse el şi o măsură din cap până în picioare, apoi se întoarse spre Mitru: Tovarăşa e utemistă?

— E nevasta preşedintelui nostru, răspunse acesta vesel.

— Daaa?! se mira nemotivat străinul.

Pe urmă se apropie de ei Lică a Birăului, un om mărunt, adus de spate, cu mustăţi mari, îngălbenite de nicotină la vârfuri. Lenţa ştia despre el că e pe cale să se îi. Scrie în gospodărie, că şi Mihai, soţul ei, a umblat des pe la casa lui să-l lămurească. Era un om mândru şi tare îndărătnic. Şi te mirai de ce. Era sărac de-i curgeau ţoalele de pe el. Mai că ieşise zicătoare în sat cum că „unde pune

Licã mâna, pune Dumnezeu fundul”. Nimic nu i-a reuşit în viaţă şi, în afară de copii, nimic n-a încropit. Dar era tare şăgalnic la vorbă, cei mici se ţineau după el în sat, iar flăcăii îi plăteau câte o cinzeacă să le povestească.

— Vedeţi – îi spuse Gherdan străinului – şi tovarăşul a dat cerere să se înscrie în gospodărie. A stat patru ani deoparte, dar acum vrea să fie în rând cu noi.

Străinului începură să-i sclipească ochii, de parcă ar fi auzit o veste tare bună. Lenţa îl privi pe sub sprâncene.

— Şi de ce nu v-aţi înscris până acuma? se întoarse străinul spre Lică, ţinându-i carneţelul în faţa nasului.

— Asta mă întrebam şi eu, făcu Lică ridicând din umeri.

Pe urmă zâmbi larg:

— Şi, mă rog, de ce vă interesează asta pe dumneavoastră?

— Tovarăşul e ziarist de la Bucureşti, îl lumină Gherdan. Spune-i!

Lică se scărpină în creştetul capului:

— Iacă, nu ştiu…

— E scump la vorbă Lică al nostru, făcu Gherdan spre ziarist. Aşa a fost el întotdeauna. Încă pe când lucra ca argat la contele Szentessy. Acolo a fost un fel de paznic. Atât de scurt îl ţinea Szentessy, încât Lică n-a cerut pământ nici la reforma agrară. S-o temut că se schimbă lumea şi pe urmă…

Lenţa, bucuroasă că nu se mai vorbea despre ea şi despre Mihai, se apropie cât putu mai mult de ziarist: ştia că Lică o să-i răspundă în lege.

— Aşa ai crezut, tovarăşe Lică? întrebă ziaristul notând cu iscusinţă nebănuită toate cuvintele în carneţel.

— Aşa, făcu Lică! Aşa!… Dacă mi-o spus domnu’ Szentessy…

Gherdan adăugă în locul lui, să-l lămurească pe străin:

— A fost o vreme paznic, pe urmă a lucrat chiar în apropierea castelului. Dar până în martie ’47, când s-a făcut exproprierea cea mare, nu-i călcase niciodată pragul.

— Ba da, se împotrivi Lică.

Îşi mângâie mustăţile pleoştite cu podul palmei. Asta însemna că e pornit pe vorbă. Lenţa nu putu să-şi stăpânească un zâmbet. Întrebă:

— Când ai fost în castel, bace Lică? De asta nu ne-ai spus niciodată.

— În ’27. În camera aceea mare, unde s-o făcut inventarierea. Acolo unde o lucrat bătrânul Szentessy. O fost o cameră tare frumoasă… Pe urmă; am fost şi în ’35… Ba nu, în ’34, dar atunci n-am văzut cine ştie ce, că-mi vâjâia capul…

— Ai fost beat? întrebă Iozsi, un flăcău în salopetă, care se apropiase şi el de vorbitori.

— Ba, să mă ierţi, tovarăşe tractorist. Beau, nu zic nu, dar nici aşa. Îmi vâjâia capul că-mi dăduse două palme…

— De ce, bace Lică?

— Apoi, să vedeţi, tovarăşi… asta voiam să-l întreb şi eu. Dar n-am apucat, că mi-o luat apărarea doamna…

— Doamna a fost de omenie, spuse tractoristul râzând şi uitându-se drept în gura lui Lică să nu piardă niciun cuvânt.

Lică întârzie cu răspunsul. Se încruntă, se scărpina în cap ca şi cum i-ar fi fost greu să găsească cuvintele cele mai potrivite. Lenţa uitase de joc, de muzică, de cămin. Era numai ochi şi urechi.

— O fost, nu-i vorbă, spuse în cele din urmă Lică. Un singur cusur o avut. O murit tare târziu, Doamne iartă-mă… şi se bătu cu palma peste gură. Apoi continuă: Şi cum vă spuneam, s-o băgat doamna, cică să nu mai deie, că nu eu sunt vinovatul. Altul o intrat pe poarta mare.

— Cum asta – întrebă mirat ziaristul – n-aveaţi voie

să intraţi pe poarta mare?

— Ba da, se întoarse Lică spre el. Dar numai de două ori pe an. De sfintele Paşti şi de ziua domnului Szentessy, de Sfântu Ilieş, când îi veneam cu urare şi cu daruri. Atunci era tare bun la suflet. Ne întindea şi mâna. Iar a treia oară tot în camera aceea am fost, îmi amintesc, pe vremea războiului. M-o invitat chiar el. I-o turbat câinele şi m-o chemat să i-l scot din cameră.

— Şi l-ai scos?

— Am luat o pătură şi am umblat în patru labe să-l slobod de sub masă. Nu voia în ruptul capului. I-am lătrat să-l sperii. O sărit în colţul de lângă fereastră şi o doborât un vas… Lică clătină din cap, cu ochii întredeschişi, ca şi cum s-ar fi uitat peste ani, să-şi aducă mai bine aminte… O fost un vas tare scump!

— De unde ştii că a fost scump? Sau te pricepi la preţuri, râse Iozsi.

— Apoi de acolo îl ştiu – făcu Lică – că eu l-am plătit. Mi-o tras intezăul din simbrie. Vreo trei luni am tot plătit pentru vasul acela. Da am păstrat cioburile. Mi-am zis: că doar n-o lăsa bunul Dumnezeu să mor înainte să-i cer socoteala!

— Şi cum a fost până la urmă? întrebă curios ziaristul. L-aţi luat de guler?

— Ba. N-am avut vreme, c-o fugit la dracu’ ştie unde.

Cineva chiui în fundul sălii. Toate privirile se îndreptară într-acolo: un tânăr înfocat tropăia din cizme, bătea din palme de parcă toată lumea ar fi fost a lui. Cei de lângă Lenţa începură să vorbească din nou, de astă dată despre o mulţime de lucruri pe care ea nu le pricepea: asolament… agrominim… vite de prăsilă… De câteva ori veni vorba şi de bărbatul ei şi pricepu că-l lăudau. Stătea acolo, neştiind ce să facă cu mâinile. O vreme mai ascultă fără luare-aminte, apoi se plictisi şi începu să bată tactul cu vârful cizmei.

Deodată, Mitru se întoarse spre ea:

— Nu vrei să joci? Stai aici cu noi, bătrânii. Hai să-ţi găsesc un fecioraş.

Îşi roti privirile jur-împrejur. Lenţa făcu la fel. În colţ, lângă scenă, stătea Vărzaru, socotitorul. Privea plictisit lăutarii. Din când în când îşi sălta umerii în ritmul viorii. De cealaltă parte a sălii câţiva oameni vorbeau, învăluiţi în nori de fum de ţigară. Cu un cap mai înalt decât toţi, Gheorghe Petcu, brigadierul de câmp, le explica ceva cu vocea lui puternică. Mitru o apucă pe Lenţa de mână şi merseră într-acolo.

— Măi oameni, nu ţineţi tineretul în loc.

— Stăm de vorbă.

— O nimeriră̆ţi bine… tocmai acum!

— Da, da. Eu îţi spun – se întoarse spre el Ion Bicaşul, grăjdarul – că nu-i bine ce facem. Oamenii-s nemulţumiţi, cică n-au bani!

— Să-şi vândă din grâu, ridică din umeri Mitru, apoi, uitând pentru ce venise, continuă: Eu mi-am luat un rând de haine ca de ministru, şi muierii câte toate. Până şi iz» mene de mătase.

În jurul lui, toţi izbucniră în râs. Numai Boşneag, un colectivist subţire, roşcat şi plin de zbârcituri ca un măr pus la copt, rămase tot ursuz, îngândurat. Mitru se uită lung la el şi-i urmări privirile. Acesta azvârlea căutături veninoase spre celălalt colţ al sălii, spre dulap, unde alături de ziaristul din Bucureşti stătea Lică a Birăului cu nevastă-sa. Mitru puse mâna pe umărul lui Boşneag:

— Vezi să nu iasă ceartă, avem oaspe de la Bucureşti.

— Numai de oaspe port grijă eu. Făcu întunecat Boşneag. Ori vrei să plec? De ce nu-mi spui deschis? Ha? Mi-s povară de acum?!

— Măi Boşneag, eşti tare greu la cap.

— Oi fi, dar pricep mersul lucrurilor. Toată iarna a dat Lică târcoale gospodăriei. Când el, când nevastă-sa.

Acum vine şi la cămin ca la biserică. Nu-i duminică să lipsească. Mâine o să-i vedem în gospodărie, pe urmă, dracu' ştie cum vă încântă, s-o face şi brigadier… Apoi lasă numai… Că eu nu-mi bat joc de pământul meu… Aşa să ştii!…

— Dacă ai beut, atunci e mai bine să te duci acasă.

— Iaca nu mă duc! Şi dac-am beut, am beut din banii mei! Eu am muncit pentru ei! Nu mă duc, mai spuse o dată Boşneag. Şi de aia-i cooperativă, să bem. Stătu ne dă răchie…

Văzând că se aprinde discuţia, Lenţa făcu doi paşi spre scenă, unde stăteau înşirate fetele. Întâlni privirile lui Vărzaru. Vorbea înadins tare, să-l audă nevasta preşedintelui:

— Eu am poruncit să se cureţe grajdurile, dar parcă ai cine să te asculte.

Lenţa, furioasă că secretarul o adusese aici fără niciun rost, se întoarse spre el. Acesta, văzând-o, îşi aduse aminte de făgăduială. Se uită în jur, căută un tânăr colectivist şi-i şopti la ureche:

— Du-te, mă, joac-o pe Lenţa. Îi e urât, săraca de ea! Şi pe urmă n-o să mai vie…

Lenţa îşi lăsă ochii în pământ: nu era obişnuită să i se caute flăcăi pentru joc. Pe vremuri, când se apropia de horă, flăcăii începeau să chiuie şi să-i alerge înainte. Ea, ţanţoşă, alegea pe careva, aştepta să i se deschidă drum, abia atunci întindea mâinile să cuprindă umerii băiatului. „Ce-o crede tânărul ăsta pe care l-a îndemnat Gherdan: că nu mai e nimeni care să mă ceară?"

Flăcăul, roşu la faţă, cu sprâncene aproape albe şi dinţi mărunţi, ascuţiţi, zâmbi stingherit. Lenţa nici nu-şi dădu seama când ajunse în mijlocul sălii se pomeni dintr-odată învârtită stângaci, cu pripeala neştiutorului.

Gheorghe a Petcului privi toată scena din colţul sălii. Zâmbi pe sub mustăţi, apoi, ca unul care se distrează de

minune, începu să râdă. Lenţa îl văzu din fuga jocului şi se simţi groaznic de umilită. Dacă nu i-ar fi fost ruşine, l-ar fi lăsat pe roşcovan şi ar fi ieşit din cămin. Gheorghe îi prinse privirile. Mai stătu un timp, apoi, hotărât, se îndreptă spre Lenţa. Ceilalţi dansatori s-au oprit din joc. Erau numai ochi şi urechi: nu voiau să scape niciun amănunt din cele ce urmau să se întâmple.

— Las-o s-o joc şi eu, spuse Gheorghe şi puse mâna pe umărul flăcăului.

Acesta, asudat, privi spre Gheorghe, apoi, parcă mulţumit că e absolvit de sarcina primită de la Gherdan, se dădu la o parte.

Lenţa roşi şi, la gândul c-o să joace cu Gheorghe, o năpădi o fierbinţeală plăcută, moleşitoare. Vru să pară nepăsătoare, dar fiecare mişcare îi trăda neliniştea. Îşi plecă privirile în podea.

Poate nu s-ar fi cuvenit să vie aici, ea, femeie măritată. Poate ar fi mai bine să se ducă acasă. Gândindu-se la aşternutul rece, la focul care de bună seamă s-a stins, îi pieri pofta să se întoarcă. Aci era aşa de bine şi lăutarii cântau cu foc! Doamne, ce păcat că s-a măritat! Avea destulă vreme să aştepte!

Gheorghe se opri în faţa ei. Era înalt, mai înalt ca Mihai, şi avea un obraz alb, cu bujori, ca de fată.

Mult mai jucaseră împreună pe vremuri. Dar el nu i-a spus niciodată o vorbă bună, nici că-i frumoasă, nici că joacă bine. Nici nu s-a legat de ea ca alţi flăcăi şi nici n-a ciupit-o măcar. Era întotdeauna întunecat şi Lenţa se învăţase să-i zică în sinea ei „prostul”. Oamenii însă îl preţuiau ca pe unul în vârstă. Şi despre fratele său, care era la Ocol, se spunea că era un om tare deştept. Şi tatăl lor, Iosif, a fost. Chiar dacă totdeauna şi-a băut toată simbria. De necaz.

Stăteau unul în faţa celuilalt şi nu ştiau ce să-şi spună.

— Hai să jucăm.

— Hai, şopti ea.

— Măi – se întoarse Gheorghe spre lăutarii care tăcură imediat rămânând cu arcuşurile în vânt – să-mi ziceţi o *Mureşană,* dar ştiţi, să duduie!

Doamne, cât era de bine să te învârţi, să te învârţi, şi apoi dintr-odată să stai pe loc, tropăind mărunţel din cizme noi.

„Mureşană, mureşană, tot pe loc.
Să ne fie, hei!... să ne fie de noroc...”

Închise ochii. O învăluia o căldură legănătoare, ca o ameţeală. Vedea în răstimpuri că babele şuşotesc mai avan, dar ce-i păsa! Simţi deodată cum un braţ vânjos o strânge tare: îi pieri răsuflarea. Ridică privirile spre fruntea asudată a lui Gheorghe.

— Lenţă... de ce te-ai măritat tu? îi şopti acesta cu greutate.

— Iac-aşa! spuse ea aspru. Dacă nu s-a gândit altul să mă ceară!

Ea întoarse repede capul, să vadă dacă nu-i aude cineva. O învârti ridicând-o de la pământ. Lenţei i se învăluiră fustele în jurul picioarelor. În clipa asta nimic nu era mai frumos ca jocul. Numai de nu s-ar isprăvi! Să ţină aşa încă o zi.

Gata! Aşa de repede? Nu, nu s-a isprăvit. Iozsi, tractoristul, porunceşte ceva lăutarilor. Ceardaş? Fie! Nu se mai aude decât tropăitul picioarelor: flăcăii se învârtesc pe sub batistele albe cu miros de busuioc.

— De ce te-ai măritat, Lenţă?

— Nu ştiu... Aşa...

S-a gătat şi ceardaşul. Flăcăii, leoarcă, îşi şterg obrazul cu mânecile largi ale cămăşilor. Toţi se aşază. Oare n-o să se ducă iar Gheorghe să stea de vorbă cu şontorogii ceia bătrâni?

Aruncând o privire într-acolo, Lenţa îl văzu pe

Boşneag agitându-şi mâinile deasupra capului: „Ce-o fi cu el?”

Gherdan, care-l urmărea şi el pe Boşneag, se întoarse brusc şi, făcându-şi loc cu coatele, se apropie de lăutari:

— Bine-i să fii tânăr – făcu el cu glas ridicat – dar nu-i rău să fii nici bătrân. Ziceţi-i, dar una de pe vremuri, care-mi plăcea mie: *De-ar fi mândra-n deal la cruce…*

Fără să ştie cum, Lenţa s-a trezit lângă perete. Alături de ea, Gheorghe, care privea în gol. La stânga, Iozsi, în salopeta lui albastră şi nouă, îi şoptea ceva Mariei Indricău. Lenţa, fără să vrea, îi auzi vorbind:

— No, zi… Nu ne ştim noi veseli? Să vezi, la primăvară, când slobod tractorul…

— Te-oi vedea…

În clipa aceea cântecul se ridică din toate părţile. Cântară şi moşnegii, iar printre ei moş Tulucan, paznicul, care băuse şi el oleacă:

„De-ar fi mândra-n deal la cruce.
De trei ori pe zi m-aş duce.
Dar mândra-i cale departe.
Nu poci merge făr’ de carte.
Şi cartea, nu-i cin mi-o face.
Căci primarul nostru zace…”

De câte ori n-a auzit Lenta cântecul ăsta? îl cânta şi taică-său, Toader, când se întorcea afumat de la crâşmă… Şi ea, fătuţă mică, parcă vedea un drum lung, pe care hălăuia, amărât, un voinic fără mireasă. Şi atunci, din senin, îi venea să plângă. Se ducea la geam, că lui taică-su nu-i plăceau lacrimile. De acolo, privea în uliţă la pruncii de-o seamă cu ea, care frământau nămolul eu picioarele. De câte ori n-ar fi vrut să fie şi ea printre ei! Nana Floarea însă o silea să stea în casă şi o îndemna să se joace cu mâţa. Jucându-se cu pisica îşi aducea iar aminte de cântec: *Dar mândra-i cale departe…*

După asta a mai jucat multă vreme, mereu cu

Gheorghe.

Şi ce-i dacă babele şuşotesc? Altă treabă n-au!

S-a făcut seara târziu.

Sus, în jurul lămpii, se învălătucesc nori albăstrui de fum de ţigară. Câţiva bătrâni moţăie, cu lulelele stinse; şi miroase a văruiala proaspătă. Repede a trecut şi duminica. A doua zi, oamenii se vor apuca de treabă şi ea va rămâne singură. Ce-ar fi dacă mâine s-ar duce la câmp?… Dacă i-ar spune lui Mihai drept în obraz, că s-a săturat de viaţa asta de roabă… Ori o lasă la muncă, ori se desparte de el chiar de-o taie în bucăţi. Că mai bine tăiată în bucăţi, decât putrezită între pereţii mucegăiţi. De ce s-a căsătorit el cu fată tânără, dacă se teme că i-o fură cineva? Barem să fi avut de ce s-o bănuiască. Dar nu, până acum nici în uliţă n-a ieşit singură, ca să nu-l supere.

Se auzi un ţiuit de vioară, care aducea ca a plâns ascuţit de copil mic. Tuluga, primaşul, un ţigan ca tăciunele, îşi acorda vioara. Doamne, frumos a fost! Barem dacă Mihai ar duce-o în fiecare duminică la cămin. Pe urmă îşi aduse aminte că peste o săptămână Mihai va trebui să se ducă din nou la Oradea: să plătească rata a treia la mobilă.

Mitru se apropie de ea:

— Cum ai petrecut?

— Bine…

— De ce nu vii mai des? E păcat că te-ai lăsat de corul nostru… Nu-ţi aduci aminte cât de bine a fost acum doi ani, când ne-am dus la Salonta? Toţi te-au lăudat… Am să-l iau eu la rost pe Mihai. Ce dracu', parcă trăim în lumea cea veche… Şi să vii la lucru…

— Cine-a pregăti de mâncare?

— Da ceilalţi cum fac? Taică-tău te-a cam ţinut pe palme, bărbatul de asemenea. No, apoi nu! Doar eşti tânără…

Ea nu-l băgă în seamă. Se trezi căutându-l cu privirile

pe Gheorghe.

Îl văzu în cealaltă parte a sălii, între oamenii cu care stătuse de vorbă la început. Oamenii păreau înfierbântaţi: vorbeau cu glasuri ridicate, mânioase.

„Doamne, numai să nu i se întâmple ceva!” Încet, ca să n-o bage Gherdan de seamă, se furişă prin mulţime spre grupul unde era Gheorghe. Apoi, ca unul pe care discuţiile oamenilor îl privesc, se vârî printre ei. Se învârti cât se învârti, până ce reuşi să se aşeze chiar în faţa lui Gheorghe. Îşi închipuia că acesta, văzând-o, o să curme vorbăria. Dar Gheorghe era prea prins în discuţii, mai ales că gospodarii i se adresau de-a dreptul lui:

— Să ne dea banii! strigă cineva spre brigadier. Trece iarna şi nu ne-am luat de nici unele.

— Era vorba că o să cumpere tot felul de vite! Unde-s?

— Mai bine să ne dea ce ni se cuvine!

— Da la adunarea generală de ce aţi votat să cumpere soiuri de prăsilă? întrebă Gheorghe liniştit.

— De proşti!

— Doamne, doamne, ş-acum n-aveţi ce mânca? se întoarse Gheorghe batjocoritor spre nemulţumit.

— Ba avem, mormăi acesta, mutându-se când pe un picior, când pe altul. Avem, da vrem să ştim ce-i cu banii?

— Am cam auzit noi că… clipi din ochi Boşneag, întărâtat, arătând cu mina spre Lică, apoi se opri.

— Ce-ai auzit? se înfurie Gheorghe. Spune în faţa oamenilor, ce-ai auzit?!…

Boşneag tăcu stânjenit. Tuşi în pumn şi-şi făcu de lucru cu pipa, care nu trăgea cum se cuvine.

— Vă luaţi după tot felul de vorbe. Mai bine aţi căuta cine le scorneşte.

Gheorghe se înroşise tot. Făcu un pas înainte şi puse mâna pe umărul lui Boşneag:

— Da ia fă bine şi spune-mi: grâu ai luat destul?

— Păi am luat ceva, că de-aia am muncit.

— De ce nu vinzi ce n-ai măcinat de pită?

Boşneag îşi ferea privirile.

— Hm, hm… aşa-i – clătină din cap de la o vreme – de ce nu-l vând?…

Gheorghe, bucuros că-l înfundase, voi să plece, când Boşneag îl apucă de mânecă:

— Toate-s bune şi frumoase… Da preşedintele de ce nu l-o vândut? Hai? Şi el… de unde are bani? La asta să-mi răspunzi!

Lenţa tresări: „Cum e cu putinţă să se vorbească astfel despre Goldiş?” Şi se miră că nu-i pare rău. Dimpotrivă, o bucurie prostească pusese stăpânire pe ea: ar fi vrut ca Boşneag să mai vorbească despre Mihai, despre griul pe care-l avea în pod, sau despre orice, numai să nu se lege de Gheorghe. Dar Gheorghe, aprins, nu-i dădu răgaz. Se răsti la el:

— Să-ţi fie ruşine, om bătrân, şi se apropie ameninţător de el. Du-te şi-l întreabă!…

— La toate ai răspuns, mormăi Boşneag descumpănit, gata să plece, când îi veni ceva în minte şi se întoarse biruitor: Da ia să te văd… Tu ce zici de-alde lăcă a Birăului, care vor să se bage în gospodărie?

— D-apoi îmi pare bine.

Boşneag îşi încleştă pumnii cu supărare:

— Îţi pare bine, zici, că se bagă sărăntocii la mălai?! Acum, tare uşor le vine… Pe spinarea noastră… Ha, nu răspunzi?

Gheorghe se apropie şi mai mult de e! Şi-l prinse de umeri.

— Bace Boşneag, nu ştiu dacă ce spui sunt vorbele dumitale, dar ele se potrivesc de minune oricărui chiabur. Ori eşti certat cu Lică?

— Nu-s certat şi te poftesc să nu mă dăscăleşti, şi-şi scutură de pe umeri mâinile lui Gheorghe. De ce să se

căpătuiască Lică din munca mea, ha?

— Ai vrea să rămâie sărăntoc toată viaţa?

— Că eu nu mai pot de grija altora. Că de mine tot satul o avut grijă. Nu-i aşa?

Gheorghe îi întoarse spatele. Boşneag prinse glas.

— N-ai ce să-mi răspunzi, ha?... Vrea să se bage Lică în gospodărie – începu să explice oamenilor din jur – să-mi ciugulească pita.

— Să se bage în mă-sa, tuşi Grigore Vântu, văcarul gospodăriei, prins şi el de avântul lui Boşneag. Aşa-i! Noi ne spetim şi ne betegim, şi acum, la masa pusă, poftesc domnişorii. Apoi nu! Eu spun să...

O vreme căută în gând, scormonind în adâncuri după ceea ce voia să spună, dar, negăsind nimic nepotrivit, tagmă scurt:

— Aşa-i! Boşneag are dreptate!...

Boşneag, mândru de această apreciere, se ridică în vârful picioarelor să vadă peste capetele oamenilor dacă Lică mai e în sală. Lică stătea tot lângă dulap, somnoros. Văzându-l, Boşneag se burzului:

— Apoi dacă se bagă el în gospodărie, ies eu. De ce n-o intrat când am intrat şi noi, când o fost greu?

— Că doar n-o fi fost prost – puse paie peste foc. Vântu – să vină la arat. Vine la seceriş. Vine la grăunţe.

— Să mă duc să-l întreb, îşi spuse mai mult pentru sine Boşneag. Să-mi spuie mie la obraz de ce vrea să se bage acum...

În clipa aceea începu Tuluga o M*ureşană.* Zicea cu atâta foc, încât Ibric, contraşul, trăgând cu putere de arcuş, îşi rupse o coardă, dar nu se încumetă să se oprească la mijlocul cântecului.

Descumpănit, Boşneag rămase locului. Pe urmă se vârî în mijlocul dansatorilor şi aşa, legănându-se, călcat în picioare, înaintă spre Lică.

Gherdan nu vedea nimic din toate astea. Stătea într-

un colţ discutând cu ziaristul din Bucureşti, care-şi nota toate cele în carneţelul cu scoarţe cafenii. Tresări numai atunci când scaunul trântit între femeile bătrâne se rostogoli în ţipetele celor din jur.

Lică, surprins şi speriat puţin, uită să răspundă la pumnii lui Boşneag.

— Na – făcu acesta – acum să te bagi la mălai, ha? Acum? Vrei să-mi iei pita mea? Pentru tine am muncit eu, ha?

Şi lovea la fiecare „ha”.

Gheorghe împinse pe Lenţa de lângă el, alergă într-acolo şi-l apucă pe Boşneag de umeri. Îl răsuci o dată şi-l trânti lângă soba de teracotă. Boşneag începu să înjure.

Lenţa, înspăimântată, nu mai aşteptă. De ce a stat şi până acum? Căută în jur să-şi ia rămas bun de la Gherdan, dar în hărmălaia asta nu mai deosebea feţele oamenilor. Îl văzu numai pe ziaristul din Bucureşti, care se înghesuia spre ieşire. Ieşi în urma lui.

Afară era frig. Ninsoarea contenise. Doar din când în când câte-un fulg răzleţ i se lipea de gene, umezindu-le. Dinspre munţii Codrului sufla un vânt tăios, repezind norii zdrenţuroşi şi joşi de pe cer.

Se grăbi spre casă cu paşi mărunţi. Locuia pe uliţa a doua de la cămin, tocmai la capăt, spre marginea satului… Ca în fetie, îi era frică. Erau atâtea întunecimi şi umbre proptite sub gardurile groase de nuiele troienite!

Dinspre cămin se auzeau frânturi de voci, ţipete şi, din când în când, câte o înjurătură. La colţ, Lenţa se opri locului, curioasă să afle ce se mai întâmplă. Dar cum nu venea nimeni dintr-acolo, hotărî să-şi urmeze calea. Îi era teamă să nu i se întâmple ceva lui Gheorghe. Ştiindu-l acolo, între bătăuşi, se simţea vinovată de plecarea-i pripită, dar nu se mai putea întoarce. Ce păcat de seara asta! Şi se stricase numai din pricina lui Boşneag. Altminteri ar fi fost şi acum la cămin, alături de Gheorghe.

Când îşi aducea aminte de strânsoarea braţelor lui, simţea în tâmple vâjâitul puternic al sângelui. Îşi încetini pasul. Mergea aşa, cu gândul aiurea, fără să simtă tăişul, ca de săbii, al vântului. Deodată în urma ei auzi paşi pripiţi.

Îi păru bine că nu trebuia să meargă singură spre casă şi se întoarse în loc. Desluşi în abureala viorie o făptură înaltă. Auzi bocănitul înfundat al cizmelor greoaie. Era Gheorghe.

— Nu te temi să te duci singură?

— Nu. Nu mă tem.

— De ce nu m-ai aşteptat?

Lenţa nu ştiu ce să-i răspundă. Ar fi vrut s-o ia la goană peste nămeţi, să fie cât mai departe de el, dar picioarele neascultătoare parcă prinseră rădăcini.

Îşi aduse aminte de altă întâlnire de-a lor, într-o dimineaţă de iunie, la pârâu. Ea spăla rufele: bătea năprasnic albiturile cu maiul, iar el stătea pe malul celălalt şi râdea. Ea i-a făcut semn cu mâna să treacă apa, dar Gheorghe râdea numai. Şi cât de frumoasă era dimineaţa aceea! Încă nu era cald, înspre răstoacă soarele părea învelit într-o năframă de borangic. Abia se trezeau ierburile. Şi Gheorghe râdea ca prostul.

Glasul lui gros o făcu să tresară.

— De ce nu m-ai aşteptat?

Lenţa îl privi cu coada ochiului şi răspunse tot cu o întrebare:

— Te-au lovit?

— Nu, făcu Gheorghe, morocănos.

— Aşa e Boşneag întotdeauna, zise iar Lenţa.

— Lasă-l dracului pe Boşneag…

Tăceau amândoi. Drumul era strâmt şi se ciocneau unul de altul. În jurul lor, aduşi de vânt, fâlfâiau fluturi de nea, ca într-o boare de strălucire albă. Lenţa alunecă. Era gata să cadă, dar braţul lui vânjos o cuprinse de mijloc. Se

lipi de el, apoi încercă să se smulgă, dar era prea târziu. Gheorghe o ridică în braţe şi o privi drept în ochi.

— De ce te-ai măritat?

Undeva lătra un câine şi el o lăsă jos, speriat. Era în jur tăcere şi aerul părea îngheţat.

Lenţa simţi cum i se zbat vinişoarele mărunte la tâmple.

— Tu ştiai că mi-ai fost dragă, de ce nu m-ai aşteptat?

— De unde să fi ştiut? îi răspunse ea aspru. Mi-ai spus vreodată?

— Nu, da' tu trebuia să ştii. Tu eşti femeie!

Gheorghe vorbea înfundat, abia stăpânindu-şi răsuflarea. Lenţei îi veni să râdă.

— Că bine te pricepi tu la femei, Gheorghe.

El o strânse cu putere de mâini. Ea nu scoase niciun geamăt şi nici atunci nu se împotrivi când mâinile căutătoare ale bărbatului se căţărară în sus, până la cot, până la umeri. Pe urmă, Gheorghe se opri locului şi o strânse la piept. Chiar sub broboada-i de lână îi simţi zvâcnirea sânilor.

Trecură de poarta casei lui Goldiş, apoi, ferindu-se de ferestrele luminate, ajunseră curând la marginea satului. De aici, pusta ninsă se întindea sub povara unei linişti albe, netulburate. Spre stânga, până la marginea pădurii, sclipea gheaţa verzuie a bălţii, de pe care cea mai mică adiere culegea pătura subţire de nea. Lenţa, străbătută de un fior, tremura.

— Ţi-e frig?

— Nu.

În urma lor, întipărite în tăpşanul alb, rămâneau urmele paşilor. Se îndreptară spre marginea bălţii. În stufărişul uscat, vântul cutreiera slobod, şuierând jalnic. Era ca o plângere îndepărtată, înăbuşită. Şi pe neaşteptate, ajunşi lângă o buturugă, el o cuprinse puternic, strângând-o lângă el.

— De ce n-ai aşteptat? Acum e bine? E bine acum? Spune!…

N-avea putere să-l împingă. Rămase aşa, pierdută, în vreme ce mâinile lui mari o mângâiau, îi frământau umerii. Încercă să-i pună cotul în gât, dar mâna, ca şi cum ar fi ascultat de altă poruncă, se încolăci în jurul grumazului încordat.

Şi ea uită toată singurătatea, urâtul, odaia rece care o aştepta, zilele una cu alta, nu mai auzi nici vântul care se strecura îngheţat deasupra lor prin crengile desfrunzite. Nu auzea decât vâjâitul cald al sângelui şi şoaptele lui:

— Mi-ai fost dragă… Totdeauna mi-ai fost dragă… De, ce n-ai aşteptat? Zi, de ce?

N-ar fi putut spune cât timp a trecut. Îi tremurau mâinile, picioarele şi tot trupul. El îi scutură zăpada de pe catrinţă, apoi îşi ridică de jos căciula şi se îndreptară spre casă, tăcuţi, plini de frig. În poartă, el voi să intre, dar ea îi spuse:

— Nu, Gheorghe…

Încuie repede poarta şi fugi în odaie. Se trânti îmbrăcată deasupra pernelor înalte şi începu să plângă.

A doua zi, când se întoarse Mihai, se ferea să i se uite în ochi, ca şi cum el ar fi putut citi în privire. Ca de obicei, el îi povesti pe scurt ce a făcut la Oradea, apoi tăcu. După o vreme deschise geamantanul şi scoase darurile aduse: o bluză nouă de mătase, câţiva metri de stofă scumpă pentru rochii, un lănţişor subţire de argint.

Rămase cu ele în mână, stânjenit, neştiind ce să facă, apoi i le întinse:

— Na…

Ea încercă să se bucure: i se agăţă de gât, îl sărată şi şopti, cu glas întretăiat:

— Ce frumoase sunt!

Nu mai ştia ce să-i spună. Pentru o clipă îi trecu prin minte să-i pomenească de viaţa lor neizbutită, da cămin, de

Gheorghe. Dar n-avu curajul. Se mulţumi să-i răspundă scurt la întrebări, să-l ocolească. Goldiş era prea obosit să-i vadă frământările. Nu tresări decât atunci când Lenţa îi spuse că vrea să meargă la câmp.

— Ce vrei să faci?

— Să mă duc la lucru. Mi-s mucezită între pereţii aceştia, vreau să…

— Vrei pe dracu'. Îţi merge prea bine şi nu mai ştii ce să faci. Asta e! În loc să te bucuri…

— M-aş bucura mai mult dacă…

— Eşti mică şi proastă. De aceea vorbeşti aşa. Ce, dacă…

Lenţa vru să-i răspundă, dar în clipa aceea se auziră ciocănituri în uşă şi în prag apăru Vărzaru. Acesta, alături de Goldiş, părea şi mai mic decât era, mai cu seamă că în faţa preşedintelui îşi ţinea umerii îndoiţi. În toată făptura lui era ceva slugarnic – până şi în priviri. Cu toate astea, acum Lenţa se bucură de sosirea lui: cel puţin nu va trebui să rămână singură cu Mihai. Nu se temea că Vărzaru ar putea-o vorbi de rău, mai cu seamă că Goldiş nu punea mare preţ pe cele spuse de socotitor.

— Aţi venit, tovarăşe preşedinte? întrebă oaspele cu o curiozitate prefăcută, după ce se aplecă de mai multe ori în semn de salut.

Lenţa plecă din bucătărie să-i lase singuri. Ştia că e de prisos şi nici ei nu-i făcea plăcere să-i asculte vorbind.

— O fost ceartă mare la cămin, începu Vărzaru. S-o războit Boşneag cu Lică.

În timp ce vorbea, căta pe sub sprâncene spre preşedinte, să vadă dacă cele spuse de el îi fac sau nu plăcere.

Goldiş asculta cumpănind fiecare vorbă. Nu-i plăceau veştile aduse de Vărzaru. Acesta înflorea fiece fleac f asemăna băţul de chibrit cu bârna şi jarul unui muc de ţigară cu arderea unui stog de grâu.

— Boşneag o bolunzit de la o vreme, mormăi.

— Să nu crezi, sări socotitorul. Pe urmă, coborî vocea ca şi cum ar fi vrut să spună o taină: O vorbit şi de bani. O auzit tot căminul. Să mă trăsnească Dumnezeu dacă nu! O întrebat de unde are preşedintele atâţia bani?!…

— O întrebat de unde am eu bani? se aplecă Goldiş spre el.

— Da. Şi mie mi-e teamă. Ar trebui să punem banii la loc. Dacă vine un control, ne-o lua dracu' pe amândoi…

— Taci!

— Iaca tac. Eu îţi spun numai. Poate să iasă tămbălău mare. Că n-ai cum să le spui că ai luat banii cu împrumut.

— Taci am spus! se mai răsti o dată Goldiş la el. N-au cum să ştie de unde am bani.

Vorbea tare ca şi cum s-ar fi certat cu cineva, şi Vărzaru, de teamă, se chirci.

— Altceva nu s-o întâmplat nimic. Am pus două muieri să spele geamurile la sediu şi să frece pe jos. Apoi am controlat inventarul la fierărie, lipseşte un cleşte mare de potcoavă. Cred că l-o luat fierarul. I l-am pus la socoteală.

Goldiş aşteptă până ce Vărzaru ieşi în uliţă, apoi începu să se plimbe prin bucătărie: „N-o fi tocmai aşa cum a spus Vărzaru", se gândi. Totuşi o uşoară teamă îi încolţi în inimă. Dădu dispreţuitor din mâini, apoi căută cheile podului şi se grăbi spre şură să scoată scara cea mare.

Trecu o săptămână fără ca Lenţa să iasă din casă. La gândul că s-ar putea întâlni faţă în faţă cu Gheorghe, simţea că i se înmoaie picioarele. După apă mergea doar seara târziu, când ştia că nu mai e nimeni la arteziană.

Slăbise.

Noaptea se trezea speriată şi rămânea cu ochii deschişi până dimineaţa, ascultând sforăitul neliniştit al bărbatului. Câteodată îi venea să lase totul şi să se ducă la Gheorghe. Nu-i mai păsa de ceea ce vor zice oamenii.

Numai cât îşi aducea aminte de el, se îmbujora, o cuprindeau fierbinţelile. Altă dată se înspăimânta la gândul că s-ar putea întâlni cu Gheorghe. Cum o să-i spună ca unui străin: „Bună ziua”? Şi pe urmă? O să treacă mai departe, privind ţintă înainte?…

Rar, când auzea în casă vorbindu-se despre Gheorghe, despre frământul care pusese stăpânire pe sat, i se aprindeau licăriri ciudate în ochi. Se temea ca Gheorghe să nu se încurce în vreo încăierare, mai cu seamă că era convinsă că lucrurile nu merg tocmai cum ar trebui la gospodărie. Chiar şi Goldiş amânase cu câteva zile plecarea sa la Oradea din cauza lui Boşneag, care părea tare nemulţumit de mersul lucrurilor. Lenţa se temea că Gheorghe o fi prins de aceste nemulţumiri, altminteri nu-şi închipuia de ce n-o căuta s-o vadă măcar. Sau nici acum să nu se fi schimbat şi să fi rămas tot „prostul” pe care-l ştia ea…

Ar fi vrut tare mult să vorbească cu el şi, dacă s-ar fi întrebat despre ce anume, n-ar fi ştiut să răspundă. Despre orice! Important ar fi fost să fie împreună, să se vadă…

Şi mai demult, după primele zile de căsătorie, s-a gândit mult la Gheorghe. Dar atunci, cu o amărăciune ciudată şi uneori chiar cu Ură, pe atunci ar fi vrut să se întâlnească cu el şi să-i dea cu tifla: „Na, aşa-ţi trebuie! Sunt măritată, mă vezi!… Iacă sunt fericită, de ce ai fost prost?!…”

Acum însă totul era altceva: nu mai voia să fie mândră. Dimpotrivă, ar fi fost în stare să se umilească în faţa lui. Dar şi asta numai în gând. Pentru că dacă se întâmpla să-l vadă, îşi ridica fruntea, păşea ţeapănă de parcă ar fi înghiţit o coadă de lopată. Nimic nu mai avea chef să facă în casă: stătea ca o bolnavă, lipsită de vlagă şi nu-i străluceau ochii decât atunci când punea gramofonul. Plăcile şi acele uzate bâzâiau strident, dar ea nu auzea decât melodia: *Mureşană, Mureşană tot pe loc.*

Voia tare mult să-l vadă. Şi iată că faptul pe care-l dorea şi de care se temea totodată se întâmplă. Peste vreo două săptămâni, într-o duminică seara, când bărbatul se dusese din nou la Oradea, se întâlni cu el.

Gheorghe ieşise tocmai de la cooperativă. Lenţa tăcea, tremurând, gata să scape olurile din mină. Răguşit, el îi dădu bună seara, apoi se trase la o parte, să-i facă loc. Dar Lenţa nu se mişcă. Respira cu greutate. Pe uliţă nu era nimeni, din streşini picurau, molcomi, stropi cântători de apă. Pe uşa cooperativei străbăteau frânturi de cântece vechi.

— De ce n-ai mai venit la cămin? o întrebă el.

— Nu ştiu…

Privea mirată obrazul lui schimbat. Era ca un copil care aşteaptă să fie prins cu o faptă rea. Părea că nu ştie ce să facă cu mâinile, se sfia să i se uite în ochi, se întorcea mereu. Şi atunci o străbătu o bucurie năvalnică, aşa cum nu cunoscuse încă niciodată.

— Prostule!… Doamne, cât eşti de prost!…

El se întunecă la obraz, jignit.

Sprintenă, ea îşi ridică olurile şi se îndreptă spre casă. Lăsă poarta deschisă şi aşteptă multă vreme, în tăcerea odăii, tulburată numai de duduitul înfundat al lemnelor din sobă, care aruncau în răstimpuri pete roşii de-a lungul pereţilor. Ceasul ticăia blând, ca o pisică ce toarce vremea. Şi când auzi poarta, scârţâind încet, rar, în răstimpuri, ca şi cum o mână tremurătoare ar fi deschis-o treptat, ştiu că era el. Îşi puse palmele pe obrajii încinşi. El bocăni în tâmaţ, apoi intră bodogănind, fiindcă nu ştia ce să spună.

Mai târziu el o rugă să tragă perdelele şi să aprindă lampa. În lumina ei galbenă, Gheorghe privi încurcat jur-împrejur şi rămase uimit.

— Doamne… frumos e la voi!

Ea n-avu ce să răspundă, şi Gheorghe, aşezat pe pat,

nu se vrednici la vorbă: ţinea buzele strânse şi-şi încreţi fruntea.

— De ce eşti necăjit*?* îl trase ea de mânecă. Spune!

El tăcu încă multă vreme, îngândurat, rotindu-şi privirile:

— Iacă aşa… Mă simt ca un hoţ.

— De ce? Fiindcă m-ai furat pe mine?

Râdea copilăreşte, fără griji.

— Nu… încercă el s-o lămurească, dar îşi vorbea mai mult sieşi decât Lenţei. Într-o vreme, badea Mihai a fost pentru mine omul cel mai bun. Mai cu seamă când o plecat frate-meu, Antoniu… M-o ajutat… Da, m-o sfătuit… Pe urmă… dar asta nu mai apucă să spună.

— Nu-mi pasă! sări ea.

„Nici mie”, vru să strige şi Gheorghe, dar se reţinu la timp. Ce rost ar fi avut s-o întărite? Ştia cât îi de încăpăţânată, de neştiutoare. De altfel, el gândea despre Lenţa cu totul altfel decât ceilalţi din sat, care se luaseră după vorbele bătrânelor. Poate de aceea în zilele când auzise că preşedintele a pus ochii pe ea îi venise să râdă. „Ce vrea bătrânul de la Lenţa?” Numai în seara nunţii pricepuse că toate câte au fost nu erau vorbe. De câteva ori se hotărâse în noaptea aceea să se ducă peste nuntaşi, şi dacă nu s-ar fi îmbătat de unul singur, de bună seamă că s-ar fi dus.

— Cum nu-ţi pasă? spuse el în cele din urmă. Se poartă urât cu tine, te bate? Spune, o apucă el de braţ, îngrijorat.

Lenţa, care nu pricepuse nici întrebarea, nici tăcerea de mai înainte a lui Gheorghe, se înciudă. Un val fierbinte îi goni prin trup. „Lasă că-ţi arăt eu ţie”.

— Da’ de unde? Nu vezi câte de toate mi-a luat?

Şi sări de pe patul îmboţit, se repezi şi trase sertarul de jos al dulapului. Cu mâini nerăbdătoare răvăşi totul, azvârlind în odaie năframe de mătase grea, rochii, bluze,

catrinţe, cămăşi de borangic, o sticlă de parfum, piepteni mari, grei, de os, cu încrustături de argint…

— Uite câte am!

Apoi îşi ţuguie buzele.

Gheorghe tăcea. Îşi scoase tabachera de tinichea, dar nu luă nicio ţigară.

„La ce se gândeşte? se întrebă Lenţa. De ce tace, aşa fără pricină? Nu ştii niciodată cu ce l-ai supărat, de ce nu scoate o vorbă”. Se aplecă şi începu să adune, tristă, lucrurile. Apoi, nehotărâtă, se apropie de el.

— Vezi ce bun e Mihai? Spune-mi, care fată e mai îmbrăcată ca mine?

El se ridică în picioare, înalt, ameninţător:

— Staţi ca grofii. De unde are Mihai atâţia bani? La mine n-ai fi trăit aşa, domneşte…

Ea – şi îndreptă şalele, lăsând să-i scape totul din mână. Faţa îi era încordată de tristeţe:

— Să nu vorbeşti prostii, şopti. De vrei să mă duela tine, mă duc mâine… Atâta că, mi-e greu… pentru Mihai. El e tare bun cu mine…

— Bun? se înfurie Gheorghe. De ce e bun? Pentru că îţi aduce zdrenţe muiereşti J De ce te-o luat? Om bătrân, îi trebuia fată tânără? Zi? Şi acum te umple de boarfe?

Înhăţă un pumn de haine şi-l mototoli în mână.

— Cu astea te-a cumpărat? Spune?

Ea roşi ca sub o lovitură. Îşi plecă ochii.

— Mie nu-mi pasă de toate astea. Aşa să ştii. Nici nu le-oi mai purta dacă nu-ţi place ţie…

Gheorghe o prinse de umeri şi o strânse la piept: îi simţi săltatul sălbatic al sânilor, respiraţia caldă, întretăiată. Ar fi vrut să nu sfârşească niciodată clipa aceasta. Dorea din tot sufletul să intre pe uşă Goldiş, să-i vadă, iar el să-i spună în faţă, deschis: „Uite, tovarăşe Goldiş, n-are niciun rost să ne certăm. Eu o iubesc pe Lenţa şi ea mă iubeşte pe mine. De ce stai în calea mea?

Dumneata eşti om bătrân, ai copii, lasă-mă şi pe mine să trăiesc”.

— Trebuie să stai de vorbă cu Goldiş.

Lenţa se retrase speriată… „Doamne, doamne”. Ori de câte ori îi vine în minte că trebuie să stea de vorbă eu Mihai, sau faptul că Mihai ar putea afla că-l iubeşte pe Gheorghe, se îngălbeneşte de spaimă. Numai noaptea, când Obosită de atâtea frământări se vede aievea în faţa lui Goldiş, prinde puteri nefireşti, curaj bărbătesc, spunându-şi sieşi: „Fie ce-o fi!”…

— Să stai de vorbă cu Goldiş, mai spuse o dată Gheorghe. De ce să ne ascundem ca furii, dacă ne iubim! Sau, dacă vrei, o să stau eu de vorbă cu el.

De altfel era hotărât pentru acest pas. Uneori, tremura numai la gândul că oamenii, colectiviştii, ar putea afla că umblă pe ascuns la o femeie măritată, la nevasta preşedintelui! O, doamne, ce s-ar întâmpla! Şi dacă ar şti. Cei din afara colectivei, de bună seamă ar spune că s-au colectivizat şi muierile. Ar face atâta rău gospodăriei, cât n-ar fi în stare să facă patru chiaburi. Nu, nu! Trebuie să vorbească cu Goldiş.

— Lasă-mă pe mine, sări Lenţa. Pe mine mă ascultă, eu pot să-i spun… Tu nu ştii cât îi de rău. Numai eu am să-i pot spune. Şi o să mă înţeleagă, murmură ca să-l liniştească pe Gheorghe.

Gheorghe o mângâie mulţumit. Va trebui să-şi schimbe casa dacă aduce femeie. Totuşi în această mulţumire se strecura şi o undă de nelinişte. „Numai să n-o tărăgăneze Lenţa”. Mai ales că unii au început să sporovăiască pe socoteala lui încă în seara aceea de la cămin, când a jucat-o. Deodată tresări: Ce-ar fi dacă cineva l-ar vedea aici, în casa lui Goldiş? îl năpădiră căldurile. Căută în grabă spre uşă, spre fereastră, să vadă dacă nu-i pândeşte cineva.

— Nu poate să pice nimeni?

— Nu, n-ai nicio teamă. Mihai nu se întoarce decât mâine.

Statură o vreme aşa, tăcuţi, ascultând şuieratul subţire al vântului şi trosnetul rar al lemnelor din sobă. Ca să-i aducă aminte că sunt singuri, numai el şi ea, Lenţa se ridică în vârful picioarelor şi-l sărută pe buze.

În săptămânile care urmară nu mai ţinură seama de nimic.

Dragostea lor era furtunoasă, fără întrebări. În ziua când Gheorghe ştia că Lenţa trebuia să vină la el, nu mai avea astâmpăr. I se părea că ceasul macină vremea cu o încetineală ucigătoare şi că din clipă în clipă poate cădea Mihai, venit aşa, fără pricină. Iar singura bucurie a Lenţei era să stea un ceas, două în odaia lui Gheorghe, cu capul pe umerii lui puternici, să-i asculte vocea învăluitoare. De câte ori încerca el s-o descoase, să afle cum trăia cu bărbatul, Lenţa se întorcea cu faţa la perete, stătea aşa multă vreme şi, în tăcerea asta lăsată grea între ei, nu se auzea decât umbletul îndrăzneţ al şoarecilor în pod. Şi totuşi, o dată, îi povesti lui Gheorghe totul: cum s-a măritat, silită de părinţi, şi fiindcă era prea proastă, singură şi neajutorată.

— Dacă tu vrei, fug cu tine oriunde… în lumea mare… N-o să ne ştie nimeni de urmă… Mergem la Bucureşti, dacă vrei…

El râse îngăduitor, bătând-o uşor pe umăr, ca pe un copil.

— Cum să-mi las satul! E bine aici. Numai cu Goldiş să vorbim.

În sinea lui hotărâse nu o dată să se ducă peste capul Lentei, la Goldiş. De la o vreme i se părea că cei din sat se uită cu alţi ochi la el. Dimineţile se trezea obosit, ca dintr-un vis urât. Ziua nu-şi găsea locul în casă şi nici chef de lucru nu avea. Nu mai trebăluise de multă vreme în curte: lemnele stăteau în zăpadă neclădite, netăiate.

— Casă de becher, spuneau oamenii, dar Gheorghe căuta alte înţelesuri în spatele acestor vorbe.

Într-o zi, la cooperativă, se întâlnise cu Lică a Birăului. Vorbiseră despre lume şi, din vorbă în vorbă, Lică pomenise despre un pădurar, unu Ilie Teleagă, căruia i-a fugit nevasta cu un ţigan scripcar. Gheorghe se făcuse galben şi îndrugase:

— Spune, bace Lică…

Lică nu se lăsase rugat. Povestise cum moţul coborâse din munţi, cum ascuţise pe drum tăişul securii să despice în două capul scripcarului.

După ce se despărţise de Lică, Gheorghe se întrebase dacă acesta nu anume îi povestise păţania pădurarului. În uliţă, n-avea curajul să privească oamenii în faţă. Iar atunci când pleca Lenţa de la el şi rămânea singur, casa i se părea neprimitoare, duşmănoasă, ca pe vremea când nu plecase încă din ea frate-său, Antoniu. Acum, dacă se întâmpla să-şi aducă aminte de Antoniu, nu putea pricepe nicicum de ce nu i s-a împotrivit niciodată. Pe vremea aceea se simţea numai ruşinat când mergea la şedinţele organizaţiei de bază, ştiind că acasă Antoniu fierbe ţuică pe ascuns, cu gândul să deschidă cârciumă.

— Nu faci bine, măi Toni, se ruga de el. Fii om de omenie. Te-ai pus şi tu acum să te îmbogăţeşti în spatele legilor.

— Tu taci, Ghiţă, tu eşti prost! Nu te amesteca în socotelile mele!

Odată, când n-a mai putut să rabde, s-a prăvălit pe el. Dar Antoniu l-a scuturat ca pe o zdreanţă şi i-a lipit două palme, de n-a mai putut să mănânce două zile ca lumea.

Nu se înţelegeau. Antoniu venea acasă de la cârciumă şi înjura de mama focului:

— Pentru cine să spetesc, pentru „ăştea”?

„Ăştea” erau comuniştii, pe care îi socotea oameni fără căpătâi. Visa să fie totul ca în trecut, pe vremea lui

Szentessy.

— Şi de ce ai vrea, mă? A fost mai bine atunci?

— Bine n-a fost, şi n-o să fie niciodată. Dar atunci ştiam că am un singur stăpân. Acum, fiecare nou-venit se crede grangur. Şi Gherdan. N-a fost ăsta ultimul din sat?

— Cum ultimul?

— Păi aşa. Tot timpul era cu jandarmii după el.

— Da, pentru că…

— Slăbeşte-mă, Ghiţă cu propaganda. Mi-s sătul până-n gât, auzi? Sau vrei să-ţi mai lipesc două palme să te înveţi minte…

Pe urmă, într-o zi, pe nepregătite, Antoniu se mutase la Budureşsa. Nimeni n-a fost mai fericit atunci ca Gheorghe. I s-a părut că se născuse a doua oară. Nu i-a răspuns lui Antoniu la nicio carte poştală şi aşa s-au înstrăinat. În ultima vreme, rar îşi mai amintea de el, mai cu seamă că tot timpul era frământat, cu gândul la Lenţa. Când n-o vedea o zi, două, o tristeţe neasemuită punea stăpânire pe el. Se răstea la toată lumea, pe câmp înjura pentru fie».» re fleac şi oamenii nu ştiau ce are.

— I-o venit vremea să se însoare. E ca un bic. Uită-te numai la el.

E drept, Gheorghe plesnea de sănătos ce era. Toate ţoalele cumpărate cu un an în urmă îl strângeau.

De câteva ori se gândise să stea de vorbă cu tovarăşul Gherdan, dar se răzgândise de tot atâtea ori. „Ce-a spune baciu Mitru despre mine?”

Odată, totuşi, când discutaseră despre cazul lui Boşneag, Gheorghe îl trase deoparte pe Gherdan:

— Am o vorbă cu dumneata, tovarăşe Mitru.

Merseră împreună în spatele grajdului, în cămara cu scule.

— Ei, care-i baiul? începu Gherdan. Tare te văd schimbat. De la o vreme parcă tot satul a înnebunit.

Încerca să pară încruntat, dar Gheorghe ştia că lui

baciu Mitru îi plăcea dacă se frământa satul. Aşa a fost şi în patruzeci şi nouă, la înfiinţarea gospodăriei. Unii aruncau cu pietre după Gherdan, îl înjurau, dar el nu ţinea socoteală de asta.

— Oamenii se frământă. Din asta numai bine poate să iasă, spunea el în organizaţia de bază. Ce importanţă are că m-au bătut pe mine şi i-au spart geamurile de la casă lui Tulucan? Tulucan o să-şi pună geamurile, iar eu am să mă vindec. Dar viaţa păcătoasă de dinainte nu se mai putea lecui.

Numai Gherdan nu era îngrijorat când mai toţi care se înscriseseră pe listă s-au şters de pe ea.

— E bine aşa, le zicea comuniştilor. Înseamnă că oamenii nu intră în gospodărie de floarea cucului, ci cântăresc binele şi răul, se conving. Numai să ai încredere în ei.

Mulţi au crezut atunci că Gherdan a dat în mintea copiilor. Tulucan, care era mai aprig, l-a şi reclamat la raion, dar raionul tot lui Gherdan i-a dat dreptate. Şi aşa a fost cum a spus el.

Până şi cu Boşneag, care era cel mai pornit împotriva colectivei. Acesta se înscria şi se ştergea de două ori pe zi. Şi pentru ce fleacuri! Că, dacă se înscrie Tulucan, el nu se mai bagă. De ce? Că Tulucan n-a fost nicicând harnic, altminteri ar fi avut şi el gard de piatră la casă. Şi-a făcut din nuiele, că o fost mai uşor de adus răchită de la baltă decât pietre din dealul Codrului. Altă dată, că Goldiş i-ar fi spus să-şi lege izmenele dacă vine la lucru.

— Pe mine să nu mă înveţe nimeni ce să fac dacă mă duc la lucru. Încă nu-i colectivă şi Goldiş a şi început să-mi poruncească.

Din cauza lui s-a înaintat cererea cu două săptămâni întârziere. Mulţi erau porniţi împotriva lui, numai Gherdan a tăcut ca un mut. Când ceilalţi i-au cerut socoteală, el s-a scărpinat numai după ceafă:

— Nu, fraţilor, ce importanţă au două săptămâni? Mai bine întârziem încă două săptămâni, dar să-l aducem cu noi şi pe Boşneag.

Că Boşneag nu venea singur. Asta oamenii au aflat mult mai târziu. După Boşneag s-au înscris şi Toader Roşu şi încă vreo cinci familii de mijlocaşi, toţi gospodari harnici şi pricepuţi.

— Ei, de ce nu vorbeşti? mai făcu o dată Gherdan, văzând că Gheorghe se codeşte.

— Ce să zic, începu el în cele din urmă, ruşinat că vrea să-i ridice lui baciu Mitru o problemă atât de măruntă ca a lui, atunci când secretarul se bucură că se frământă satul. Întoarse vorba. Eu cred că ar trebui să-l judecăm mai aspru pe Boşneag.

— Şi pentru asta m-ai chemat aici în şură? se încruntă secretarul de partid. Ei, drace! Asta puteai s-o spui şi în şedinţă şi o lămuream pe loc. Că poate şi alţii gândise la fel, dar n-au curajul s-o spună, cum nici tu, Gheorghe Petcu, n-ai avut curajul. Eu zic dimpotrivă. Boşneag trebuie lămurit. Şi nu se poate, aşa cum vrea el să-şi facă dreptate. Că Boşneag e gospodar bun, noi n-am ştiut umbla cu el. Trebuia încă din toamnă să vorbim cu colectiviştii noştri, cum că la primăvară or veni oamenii să se înscrie. Până acum s-ar fi obişnuit cu gândul şi ar fi avut timp să-şi dea seama că aşa e bine pentru gospodărie. Noi am fost proşti! Asta e! De ce să-l judecăm aspru pe Boşneag, când lucrurile, privite din bucătăria lui, îi dau dreptate? Trebuia să-i fi deschis ochii, să vadă lucrurile nu de acasă, ci de aici din gospodărie, că aici e adevărata lui casă. Asta e, Gheorghe!

— Nu e numai asta, tovarăşe Gherdan. Mie mi se pare că prea ne purtăm cu el ca domnişoarele. În cei patru ani de când e colectiva putea să înveţe minte!

— Nu fiecare poate să se înalţe deasupra intereselor sale. Că şi pe tine bătătura ta te doare mai al dracului

decât oftica altuia.

— Nu e chiar aşa.

— Ba da. Bătătura te doare, o simţi, iar durerea celorlalţi te mâhneşte doar. Şi asta aşa este. Aşa e şi cu Boşneag. El s-o temut când s-o înscris. S-o temut, că era vorba de un lucru nou. Acum se teme că se înscriu alţii. Asta tot un lucru nou e. Şi ori de câte ori vom face câte un lucru nou, Boşneag o să se teamă…

— Până în vecii vecilor?

— Poate. Cei care vor veni însă după noi, numai. Acum câteva zile m-am întâlnit cu fiul cel mare al lui Lică. I-am spus că palatul cel mare al lui Szentessy a fost al unui singur om. Nu m-a crezut. Mi-a spus: „Nu-i adevărat”. Vezi, ăsta n-o să se mai teamă de un lucru nou. El s-a născut în lucruri noi, el se va simţi prost când îşi va da seama că bate pasul pe loc.

Gheorghe se bucură că nu-i spuse nimic despre Lenţa. De bună seamă că s-ar fi făcut de ruşine. În drum spre sediu, Gherdan îi aruncă într-o doară:

— Da de Goldiş şi nevasta lui, ce zici?

Gheorghe căută să prindă privirile lui Gherdan, să vadă ce anume vrea să spună cu această întrebare. Dar Gherdan păşea alături, tăcut, fără să se uite la el.

— Apoi ce să zic? făcu Gheorghe şi glasul îi suna străin.

Era încordat ca un arc, dar se străduia să se prefacă nepăsător. Gherdan se opri. Inima lui Gheorghe se făcu cât un purice de mică.

— S-a întâmplat ceva la ei.

Gheorghe îşi plecă privirile.

— Da, continuă Gherdan încet de tot şi pomi iarăşi. A ieşit Lenta din casă. Dar nici nu putea fi altfel. I-am spus lui Goldiş, Tu ştii doar. El nu şi nu. Ai să vezi, azi-mâine Lenţa va fi la câmp.

Gheorghe oftă, dar nu răspunse nimic.

De atunci n-a mai stat de vorbă cu Gherdan. Iar Lenţa, ori de câte ori Goldiş pleca din sat sau avea vreo şedinţă care ţinea mai mult, pornea prin răstoci, se strecura prin stuful înalt, uscat, pe sub rădăcinile scorburoase ale sălciilor putrede, până la casa lui Gheorghe. El o aştepta în prag. Timpul zbura: alături, ascultau amândoi cum de-a lungul streşinilor curg picături de apă, cum trosneşte gheaţa pe baltă. El îi lua capul în palme şi-i cânta încetişor, cu vocea lui groasă:

„N-am venit la voi la şură.
Ano Lugojano.
Să mă uit pe sub căciulă.
Ano Lugojano.
C-am venit să joc o fată…”

Lenţa se întorcea acasă cu capul sus, călcând cu mândrie, bucurându-se în toată fiinţa ei de vântul călduţ, dezmorţit şi şuierător de început de februarie. Departe, sub stele, zăpada scânteia în mii de focuri albăstrii, pomii cocârjiţi sub greutatea omătului păreau nişte mogâldeţe mărunte, iar luna râdea ca un obraz grăsuliu şi beţiv.

„C-am venit să joc o fată
Să mă pomenească-odată…”

Gheorghe… Gheorghe…

2

Ori de câte ori cobora Goldiş din pod, unde se ducea să-şi vadă grâul, faţa îi era luminoasă, îmbujorată, aducând cu aceea a unui Goldiş mai tânăr, mai împlinit. De altfel, toată înfăţişarea i se schimba atunci: nu mai ţinea umerii încovoiaţi ca sub o povară nevăzută, umbla ţeapăn de parcă ar fi înghiţit un par. Altminteri, şi mai ales dacă era neras, Lenţa îl asemuia sfinţilor pingăliţi pe pereţii bisericii, în dreapta şi stânga altarului. Când cobora din pod, nu numai înfăţişarea, ci şi firea îi era alta: era mai darnic, mai bun. Glumea cu toată lumea, era vesel ca unul care a câştigat la loterie.

Înainte vreme o ducea şi pe Lenţa în pod, numai că ea se plictisea repede, nu găsea nimic neobişnuit în vânturarea în palme a grăunţelor. Goldiş, văzând-o nepărtaşă la bucuria lui, se încrunta la ea: pe urmă se dezobişnui s-o mai cheme la grâu.

Într-o joi seara, când urma să plece la raion, o chemă totuşi:

— Vino, Lenţa, de-mi ajută să aprind lampa. Ieri toată noaptea am auzit şoarecii. Or fi ros sacii.

— Nu mă duc, îi răspunse ea. Dacă ţi-e dor de grâu, du-te singur. Numai să nu întârzii la tren. E şapte.

Supărat, Goldiş renunţă. Se învârtea prin casă, negăsindu-şi locul. Iar Lenţa îl tot îmbia cu trenul: că-i şapte şi zece, că-i şapte şi un sfert, până când această stăruinţă încolţi un gând în mintea lui Goldiş. Se îmbrăcă încet, cu migală, îşi luă rămas bun şi plecă. Numai atât aştepta Lenţa. Sări la dulap, îşi scoase fusta albastră de lână, cizmele roşii. Era tocmai gata de drum, când auzi paşi în ogradă. Era Goldiş. Nu mai avea timp să se dezbrace. Se aşeză în faţa oglinzii şi începu să se pieptene.

— Da’ cu tine ce-i? se miră Goldiş. Unde te pregăteşti?

Ea îl privi pe sub sprâncene, lung. Bărbatul care stătea în faţa ei i se părea un străin, un om care, fără pricină, îi tăia toate drumurile ce duc spre fericire.

— Niciunde, spuse ea cu greutate.

— Atunci de ce te-ai îmbrăcat? Rostea cuvintele aspru, bănuitor.

— Lac-aşa. N-am voie să mă gătesc? Ori nu-s ţoalele mele? De ce mi le-ai. Mai cumpărat atunci? Să putrezească în dulap?

— Unde-ai vrut să te duci, Lenţa?!

Şi se apropie de ea, privind-o cu ochii micşoraţi. Lenţa se întrebă cum de-a putut sta cu acest om, cu care n-avea nimic de împărţit, pe care, acum îşi dădea seama, nu

l-a iubit niciodată cu adevărat. Îl înfruntă, şi în ochii ei licăreau ură şi dispreţ.

— Niciunde. Unde să mă duc? Unde aş putea să mă duc? Nu-s ca vrabia în colivie?!

— Taci!

— De ce să tac?! Până acum n-am făcut altceva decât să tac! Îs ca o roabă! Mereu singură şi părăsită, vreau să fiu şi eu om!

— De ce te-ai îmbrăcat?

— Ţi-am spus o dată. Mă întrebi de ce-s îmbrăcată, dar de ce stau numai în casă nu mă întrebi! Îţi spun eu. Că mă ţii închisă! De ce nu mă laşi la câmp?

— Taci!

— Dacă-mi porunceşti, tac. Că ce altceva aş putea face…

Goldiş, nemulţumit de răspunsurile ei, se plimba agitat prin odaie. Dar dacă totuşi nu l-a minţit şi s-a îmbrăcat numai aşa? Bănuiala nu se stinsese în el, dar în suflet i se încuibărise un sentiment de îndoioşare. „Nevastă tânără, şi mereu o las singură”. Se dojeni în gând şi pentru faptul că scăpase înadins trenul, apoi se apropie de ea şi o cuprinse de umeri. Lenţa se feri de strânsoare, apoi, înciudat, se dezbrăcă şi pregăti paturile. „Gheorghe, de bună seamă, mă aşteaptă de mult”. Se culcă şi-şi trase duna peste cap. Goldiş mai stătu o vreme lângă sobă, apoi se culcă şi el. Întinse mâna după ea, dar Lenţa îşi feri umerii.

Noaptea, cu puţin înainte de douăsprezece, se auziră ciocănituri în geam.

— Auzi, parcă bate cineva, spuse Goldiş mai mult pentru sine, în timp ce se sculă şi se apropie de fereastră.

Lenţa nu-i răspunse. Se prefăcu adormită.

Ciocăniturile se auziră din nou. Goldiş, sări la fereastră, o deschise şi se aplecă în afară. O; umbră se dădu un pas îndărăt, speriată de zgomotul obloanelor.

— Cine-i?

— Eu sunt, Bicaşul.

Lenţa răsuflă adânc şi-i dădură lacrimile. „Mărire ţie, Doamne, mărire ţie!”

— Vino repede, se auzi vocea răguşită; a Bicaşului, o fătat Roza. Avem un viţel bun; de premie. Cred să aibă vreo cincizeci de chile.

Goldiş stătea la geam descumpănit, fără glas; ruşinat parcă. Ar fi vrut să se ducă la Lenţa; să-i ceară, iertare.

— Vino odată, spuse iar Bicaşul.

Goldiş, trezit de răcoarea de afară, întrebă, strângându-şi cămaşa la gât.

— Veterinaru-i acolo?

— Acum o venit şi el.

— Mama lui de veterinar! îl plătim degeaba. Ar fi trebuit să-i facă culcuş lângă Roza, s-o păzească. Dacă i se întâmplă ceva?

— Cum să i se întâmple? spuse supărat Bicaşul. Am fost doar acolo. De două zile n-am ieşit din grajd. Hai, vino odată.

Goldiş se îmbrăcă repede, fără să închidă geamul. Când plecă Bicaşul, se aplecă pe fereastră şi privi în toate părţile. Uliţa era pustie, numai un vânt rece aducea dinspre cimitir fulgi răzleţi.

Când se întoarse acasă în zori; bodogăni de unul singur:

— Nici să dorm nu mai mă. Lasă. Parcă fără mine s-ar duce dracului, gospodăria.

Se culcă; dar nu mai putu adormi. Gândurile îi zburau aiurea, la Lenţa, la ciocăniturile Bicaşului şi-i era ciudă pe el însuşi că-şi face necaz fără pricină.

— Tare mult te-ai schimbat, îi spuse Lenţei în dimineaţa aceea. Nu mai eşti fată cuminte, nu te mai ţii de casă şi nici de mine. Ce s-a întâmplat?

Lenţa, care nu dormise toată noaptea, căuta ceartă:

— Dacă dumneata m-ai închis ca pe un fur! Vine primăvara, şi o să treacă şi vara, şi eu tot în casă am să putrezesc.

Spre mirarea Lenţei, Goldiş nu se răsti la ea. Părea obosit, prins de griji. Ea îi tot spunea „dumneata”, dar el nici asta n-o băgă în seamă.

— Păi nu ai toate cele în casă? Care fată n-ar vrea să schimbe cu tine?

— Niciuna, sări Lenţa. Niciuna! Şi baciu Mitru m-a întrebat de ce nu ies la câmp, de ce ofilesc în casă ca o ofticoasă? Şi n-am ştiut ce-i spune

— Foarte bine! mormăi Goldiş. Nimeni să nu poarte grija casei lui Goldiş. Ai înţeles? Şi tacă-ţi gura! Că mi-s sătul de vorbărie. Eu nu-mi mai ştiu capul de treburi şi vii şi tu…

„Acum, se gândi Lenţa, acum ar trebui să-i spun”. Îşi luă inima în dinţi şi spuse cu glas scăzut:

— Nu-mi place viaţa cu dumneata!

— Tacă-ţi gura, zic! Nu-ţi place, nu-ţi place! Mie câte nu-mi plac, şi le fac totuşi. Cap de femeie proastă! Eu te îmbunez cu toate cele, mă zbat să-ţi fac de câte toate şi ţie nu-ţi place. Apoi dacă nu-ţi place, nu-ţi place! Asta e!

— Am să ies la lucru…

— În casa asta eu poruncesc! se ridică Goldiş în picioare.

Lenţa se ghemui lângă cuptor şi tăcu. Privind-o, lui Goldiş i se făcu milă. Se apropie de ea şi-i luă capul în palme. Lenţa avea faţa albă ca varul. Ăsta era unul din lucrurile care îi plăceau lui Goldiş la ea. Toate fetele din sat erau arse de soare, rumene, numai Lenţa avea faţa ca zăpada şi buze roşii de credeai că acum plesnesc de coapte ce-s. Părul negru, îngrijit, împletit în cozi, îi atârna pe umeri şi, în ţoale nemţeşti, nimeni n-ar fi crezut despre ea că-i fată de ţăran. Avea ceva orăşenesc şi în umblet: se legăna mlădios, cu paşi mari, arcuiţi, de parcă ar fi avut

picioare de ciută.

Vru s-o îmbuneze, să-i promită ceva din târg, de la Oradea, dar îşi aduse aminte de văicăreala lui Vărzaru, cum că oamenii se întreabă. De unde are atâţia bani. Se îndepărtă de Lenţa. „La dracu', şi asta numai din vina ei. Ar trebui să pun banii înapoi".

Se duse la fereastră şi privi în ogradă. De pe acoperişul şurii, zăpada, ca o pătură groasă, de lână, atârna peste streaşină, gata, gata să cadă. De unde-ar putea face rost de bani? Cine i-ar putea împrumuta până la primăvară? Poate Antoniu Petcu, fratele lui Gheorghe, pe care l-a adus în sat Vărzaru... Nu, cum să ceară de la un străin! auzi în spatele lui paşii Lenţei. Se întoarse brusc şi o cuprinse de mijloc. Supărată cum era, Lenţa i se părea mai frumoasă ca oricând:

— Ei, nu te necăji, nevastă tânără şi frumoasă, spuse, molcomind-o, Goldiş.

Vru s-o sărute, dar în clipa aceea se auziră bătăi în uşă, apoi apăru în prag Vărzaru.

— L-am dus pe Antoniu în biroul dumitale. Eu am stat de vorbă cu el... Tare-aş vrea să-l ajutăm.

Glasul îi tremura de parcă ar fi spus o rugăciune.

— Om vedea, spuse autoritar Goldiş şi se apropie de Vărzaru. Să mergem.

Ieşiră tăcuţi, întâi preşedintele, apoi Vărzaru care, întorcându-se, se aplecă de câteva ori în faţa Lenţei. Pe drum, socotitorul se uita pe sub sprâncene la Goldiş, gata să-i dea lămuriri despre Antoniu, dacă acesta i-ar fi cerut cumva. De unul singur nu se încumeta să înceapă vorba.

În faţa sediului, Goldiş îi făcu semn să plece. Váriam, nemulţumit, umilit, îşi trase capul între umeri şi pomi încet spre grajduri, fără să se întoarcă să-l vadă pe preşedinte intrând în birou.

— Şi de ce vrei dumneata să te înscrii în gospodărie? întrebă preşedintele, lăsându-se pe spătarul scaunului şi

ţintindu-l cu privirile pe omul din faţa lui.

— Cum de ce? Dar, vad de mine… Doar sunt de aici din sat… şi viaţa cea nouă…

— Aşa!

Preşedintele privea cu scârbă pălăria verde pe care Antoniu Pétcu o răsucea între degete, semn că nu se prea simţea la îndemână.

— Ce-ai făcut din ’46 de când te-ai dus din sat?

— Am muncit… Am fost funcţionar la Ocolul silvic.

— Şi de ce vrei să pleci de acolo?

— Pentru că… pentru că… Vezi dumneata, tovarăşe… Eu am aici o livadă fructiferă. Acuma, când intră tot satul…

— Nu tot satul. Chiaburii nu intră! Bătu preşedintele cu pumnul în masă.

— De bună seamă, de bună seamă… Dar eu… eu vreau să intru. Mi-a fost destul să rătăcesc prin străini. Am tot încercat să agonisesc ceva. Acum, când satul nostru porneşte pe drumul belşugului…

Goldiş tăcu o vreme, apoi se răsti la oaspe:

— Am auzit că te-ai însurat.

— Da.

Antoniu îşi trecu degetele albe peste fruntea pleşuvă.

— Cu o fată de chiabur, după câte ştiu…

— Da’ de unde! Antoniu sări în picioare, încruntându-se. Îi mijlocaşă. Şi n-am luat pământ de la ei. Am luat-o numai pe ea…

— Hm… Văd că-ţi merge bine, îl scrută preşedintele, nu fără răutate.

Antoniu era îmbrăcat într-un costum verzui, avea cizme noi în picioare şi o scurtă de piele îmblănită.

— Tovarăşe preşedinte…

— Ce-ai aduce în gospodărie?

— D-apoi livada mea şi o pereche de boi. Boi frumoşi, de Podolie…

— Cam târziu te-ai trezit…

Tăcură amândoi. Antoniu stătea cu privirile aţintite în podea, jucându-se cu vârful cizmei. Trăsăturile îi erau încordate. Deodată ridică ochii la Goldiş:

— Mă ştie şi frate-meu Gheorghe…

— El, da, făcu preşedintele.

Gheorghe Petcu se înscrisese printre primii, încă în ’49. „Poate că n-ar fi trebuit să stau de vorbă cu ăsta. De ce dracu’ l-am ascultat pe Vărzaru?” Îl cuprinse o ciudă nelămurită împotriva socotitorului. Cine ştie ce învârteli avea şi voia să şi le aranjeze cu mâinile lui. Ce-ar spune Gherdan să-l vadă la taifas cu unul plecat cu ani în urmă din sat şi închiaburit, când pentru cei de aici niciodată nu are timp? îşi scoase carneţelul şi scrise numele lui Lică a Birăului, apoi îl sublinie de două ori. Antoniu, care nu ştia ce-şi trecuse preşedintele în carneţel, încercă să se ridice de pe scaun să-şi arunce privirile curioase într-acolo. Se temea însă că Goldiş o să-l vadă, aşa că se retrase cu aceleaşi mişcări încete, leneşe. Preşedintele îl scormoni cu privirile:

— Prea multe se spun despre dumneata…

— Despre cine nu se vorbeşte astăzi mult? Oamenii însă mă cunosc. Şi Boşneag mă cunoaşte. Livada mi-am muncit-o singur, cu braţele astea. Nici Gheorghe n-a vrut să mă ajute. Şi mi-e frate bun. De ce să stau pe lături, nu-i aşa?

Apoi deodată, un zâmbet şmecher îi întinse buzele subţiri, îl privi pe preşedinte dintr-o parte şi, sculându-se, se apropie de el.

— Ş-apoi, dacă vrei, să le lăsăm pe astea, şogore Mihai. Doar nu ne ştim de azi, de ieri… Trebuie să intru în gospodărie, ce dracu’! Pricepe şi tu atâta lucru. Doar n-am venit degeaba… Trece-mă pe listă. Am referinţe bune şi, tu-i mama ei de viaţă, doar nu suntem în pădure. Ţi-oi fi recunoscător…

Goldiş încercă un zâmbet: „Ce-ar fi dacă aşa, tam-

nisam, i-ar cere nişte bani cu împrumut? De bună seamă că i-ar da”. Îşi aduse aminte însă de Vărzaru: pesemne despre asta a discutat socotitorul eu Antoniu. „Adică vrea să-l aibă la mână?” La acest gând, preşedintele se înfurie. Ar fi trebuit să-l dibuie mai demult.

Antoniu, care nu pricepuse nimic din frământările lui Goldiş, nu ştiu ce să facă. Acum o oră când vorbise cu socotitorul, acesta îi spusese că lucrurile o să meargă strună, că a stat el de vorbă cu preşedintele. Dar atunci de ce face Goldiş pe nebunul? Că doar el nu cere pomană aici. Dracul ştie să priceapă gândurile oamenilor. Sau poate Goldiş o fi omul faptelor?

Fără să-i dea celuilalt timp să spună ceva, scoase din buzunar un portofel, îl deschise şi-şi trecu degetele peste muchia unor bancnote de o sută care stăteau teanc. Clipea din ochi, vesel, ca unul obişnuit cu asemenea afaceri.

O clipă, preşedintele holbă ochii la bani. „Doamne, că mulţi mai îs”. Ar trebui numai să întindă mâna şi ar putea mângâia bancnotele nou-nouţe, de parcă acum ar fi fost scoase de la tipar. Ridică privirea spre Antoniu şi-l văzu zâmbind, sigur de sine. „Vrea să mă cumpere!” Pânza roşie cu litere albe, din spatele lui Antoniu, i se spălăci în faţa ochilor. Strânse din fălci: „Dumnezeii mamei lui de chiabur, vrea să mă cumpere!” Stătu o vreme tăcut, numai degetele i se zgârceau pe tăblia mesei, apoi vinele de pe frunte i se umflară, îşi muşcă furios mustaţa. Antoniu păli, vârî repede banii în buzunar şi se dădu mai înapoi cu scaunul.

— Ieşi afară! spuse preşedintele, dar cu un glas atât de sugrumat, că abia se auzea.

Antoniu, care nu se aşteptase la o asemenea izbucnire de furie, rămase uluit. Nu se mişcă.

— Ieşi afară, n-auzi? că-ţi rup oasele… şi Goldiş se ridică încet, cu mişcări leneşe, încruntat.

Antoniu îşi înhăţă scurta.

— Poate te răzgândeşti, tovarăşe preşedinte.

Apoi ieşi fără să aştepte răspuns.

Rămas singur, preşedintele stătu o vreme descumpănit, apoi se aşeză la masă şi-şi cuprinse capul în palme. Răsufla pripit ca după o goană. Se ridică şi ieşi în cerdac, la aer. Nu era nimeni aici, numai câinele lăţos al Bicaşului. Goldiş îşi aprinse o ţigară şi se răsti la Neteda, responsabilul cu gazeta de perete, care tocmai atunci intrase în ocol:

— Nil l-ai văzut pe Gherdan?

— Ba da, e la câmp. O plecat încă de dimineaţă. O spus că nu se întoarce decât spre seară.

Intră apoi în birou şi se aşeză iar la masă. O clipă îi păru rău că îl gonise pe Petcu. Vedea aievea în faţa ochilor portofelul de piele şi muchiile cenuşii ale bancnotelor. „Cine ar fi putut afla? Prea am devenit focos în ultima vreme, se dojeni singur. N-ar fi trebuit să-l dau afară. Poate o fi într-adevăr mijlocaş cum spune, şi pe urmă ar fi ţinut Gheorghe obrazul pentru el, iar Boşneag ar fi fost mulţumit că nu intră numai calici în gospodărie”.

În cameră era linişte şi frig. Afară, o cioară zbârlită cârâia asurzitor, ridicându-se în zbor dintre crengile dezgolite ale unui păr bătrân, pe jumătate putred.

Un zbârnâit uşor atrase privirile lui Goldiş spre difuzorul aşezat deasupra uşii. „E douăsprezece”, îşi spuse şi-şi scoase ceasul din buzunar. Începea transmisiunea locală. Fără să ştie de ce, asta îl linişti. Pe vremuri, când se instalaseră difuzoarele, era mândru, şi seara când se sfârşea programul îi părea rău. Vorbise de câteva ori la microfon de la staţia de amplificare şi atunci i se păruse că vocea lui pluteşte peste pustele întinse, că toată ţara îl ascultă. Goldiş recunoscu vocea groasă a dascălului Benoagă:

— Brigada de câmp numărul unu, condusă de Petcu Gheorghe, a terminat repararea zăplazurilor.

Preşedintele aruncă o privire spre difuzor şi ieşi în

curte. Privind cu ochii micşoraţi din cauza luminii, văzu un grup de oameni adunaţi în jurul grajdului. „Ce mama dracului o mai fi şi asta?” se întrebă. Coborî din cerdac: era ceva descumpănit în mişcările lui, ca şi cum n-ar fi ştiut ce să facă. Desigur, vorbesc despre primirea noilor membri.

Vărzaru stătea cocârjat deasupra unor chitanţe: scria grijuliu, cufundat în cifre, aşa că nu băgă de seamă cine intrase. Numai când auzi scârţâitul cunoscut al cizmelor noi, înţelese că a intrat preşedintele şi-şi ridică grăbit privirile, dându-i din nou bineţe. Goldiş mormăi ceva, apoi se întinse, pârâindu-şi oasele, şi zvârli într-o doară:

— De ce s-or fi adunat oamenii la grajd, măi Vărzarule?

Socotitorul tresări. „De ce nu te-oi fi ducând singur să vezi? Că altă treabă n-ai”, se gândi supărat. Mai scrise câteva cifre, pripit, ca şi cum înainte de a-i răspunde trebuia să isprăvească o muncă însemnată.

— Mai lasă dracului hârţoagele, îl zori nerăbdător preşedintele. Du-te de vezi ce-i.

Vărzaru se ridică în picioare, dar rămase pironit locului. Aştepta ca preşedintele să-i spună ce a făcut cu Antoniu.

— Punem banii la loc? întrebă într-un târziu.

— Ce bani să punem la loc, de unde?

— Păi credeam că… Nu v-aţi înţeles cu Petcu?

— Măi Vărzarule, te bag în mă-ta, auzi?… Eu îţi zic una, şi tu-mi răspunzi alta… Continuă pe alt ton ca să schimbe discuţia: Ce se aude în sat cu înscrierile?

Vărzaru îşi plecă privirile în podea. Părea trist. O vreme stătu aşa, nemişcat, apoi ridică ochii spre Goldiş. Acesta citi ură în ei şi-l străbătu un simţământ fugar de nelinişte. Se cutremură. „Ei, drăcia dracului! Că doar n-o să mă tem de jigodia asta?!” Mai repetă o dată întrebarea:

— Ce s-aude cu înscrierile?

— Ce să s-audă? clătină din cap Vărzaru vorbind maşinal, cu o voce stinsă. Ia, s-au trezit şi ei acuma. N-au putut să intre la început, când a fost greu. Ehei, acum când lucrurile merg ca pe roate, s-au „lămurit” şi sărăntocii.

„De toate îmi vorbeşte, numai despre Antoniu nu, gândea. O fi băgat sutarele în buzunar şi acum se face că nu ştie nimic”. Se întoarse spre el şi-l întrebă:

— Da cu Petcu ce ai aranjat?

Goldiş îl privi printre gene: i se păru că Vărzaru rânjeşte. Îl înhăţă de păr şi-l lovi cu capul de perete.

— Iaca, asta. Tu n-ai auzit ce ţi-am spus? Du-te şi întreabă-i pe cei de la grajd ce bai au, îi curmă Goldiş gândurile.

— Mă duc, mă duc, tovarăşe preşedinte.

Îşi luă pălăria de pe colţul mesei şi, înainte de-a ieşi, strecură o privire grea spre Goldiş. Acesta se aşezase pe un scaun şi fuma cu plăcere, împrăştiind din vârful buzelor colăcei de fum alburii. Era ras proaspăt şi obrazul întins, roşu şi sănătos răspândea miros de spirt albastru. Întâlnindu-i privirea, Goldiş se încruntă din nou.

În ultima vreme, rar îi zâmbea Goldiş. Ehei, unde erau timpurile când se înţelegeau? Pe zi ce trecea, se înstrăinau tot mai mult. Şi fără să ştie de ce, se simţea tot mai mic, tot mai pirpiriu în faţa preşedintelui; Avea acest Goldiş ceva care te făcea să i te pleci; Pe vremuri se mai întâmpla să i se împotrivească, dar acum nu mai cuteza. Bine că în cele din urmă l-o băgat în gospodărie, că şi ăsta e lucru mare. Numai de l-ar lăsa în pace şi nu s-ar purta cu el ca şi cu un câine. Oare i-o da şi lui din banii luaţi de la Anton în? Simţi în spate privirile tăioase ale preşedintelui şi de aceea se grăbi să iasă în curte, încleindu-şi nasturii hainei negre de lustrin.

Câţiva oameni, rezemaţi de cerdac, îşi scoaseră pălăriile la trecerea lui. Le răspunse scurt, dând din cap, ca un om ocupat ce era, şi se îndreptă spre grajd.

Era frig. Ici-colo mai stăruiau pete murdare de zăpadă, întărite de îngheţul de peste noapte. Băltoacele prinseră o pojghiţă subţire, care pârâia şi se sfărâma sub paşi. Vărzaru se îndreptă spre grajd, ocolind clădirea cea mare, încă neisprăvită, a sediului cel nou. Grajdul era la dreapta, legat cu un perete de hambar. Spre intrare, sub un dud singuratic, erau adunaţi la vreo cincisprezece oameni. Vorbeau zgomotos şi din când în când răsuna câte un hohot de râs mulţumit. În aerul rece, tăios şi înţepător, pluteau, spulberându-se, pale de fum de pipă.

Îndreptându-se spre ei pe cărăruia de cărămidă lustruită de atâta umblet şi lunecoasă din pricina gheţuşului, se întrebă: „De ce nu-mi dă pace să lucrez? S-au adunat oamenii la vorbă, şi el, hop! Să mă duc să văd ce-i. I s-o suit la cap, bată-l soarele! De atâta lenevie nu mai ştie ce să facă, nu-şi mai încape în piele”.

Ajuns aproape, începu să se dumirească. Oamenii erau adunaţi în jurul gazetei de perete. Când îl văzură, se dădură la o parte, scoţându-şi căciulile.

— Da ce-i? ridică Vărzaru din sprâncene, făcând să-i joace niţel pălăria pe frunte. Schimbaţi gazeta?

— E schimbată, spuse moale Ţugui, un om de vreo patruzeci de ani, făcându-i loc să treacă. Şi-i schimbată bine… ho, ho!…

Vărzaru se încruntă. Îşi făcu loc cu coatele şi se apropie de gazetă. Alături de articolele mai vechi, despre 30 Decembrie, despre împărţirea roadelor de anul trecut, articole îngălbenite de soare, în mijloc văzu o hârtie albă, strălucitoare, acoperită cu un scris mărunt:

„Ce-i cu banii gospodăriei şi cu vitele de prăsilă?”

Simţi un cârcel ascuţit în inimă şi se roşi la faţă. Apoi îşi băgă mâinile în buzunare. Ştia că toţi sunt cu privirile aţintite asupra lui, de aceea, înainte de a citi, se întoarse şi întrebă cu o voce răguşită, pe care zadarnic încercă s-o limpezească cu câteva icnituri de tuse silită:

— Ce-i cu asta aici?

— Citeşte şi-i vedea, răspunse Ion Bicaşul, rezemându-se cu coatele de coada unei furci. Bine că s-o mai trezit cineva.

Vărzaru îşi scoase ochelarii cu ramă de sârmă, şi-i potrivi îndelung pe nas şi, purtându-şi degetul pe tăblia de sticlă, începu să citească plescăind uşor din buze. Se înspăimânta pe măsură ce se apropia de capăt. Scria acolo că preşedintele Goldiş îşi face de cap cu banii gospodăriei şi erau folosite astfel de vorbe împotriva preşedintelui, încât Vărzaru simţi că-l biruie căldurile şi că un fir de sudoare i se strecoară de sub gardinile negre ale pălăriei. Oamenii aşteptau în tăcere, dar socotitorul nu se grăbea să isprăvească. Citea fiecare rând de două ori şi nu-i venea să creadă.

Apoi, dintr-odată, începu să se teamă. Un gol rece i se înfiripă în stomac şi frigul îl răzbi. Încearcă să recunoască scrisul, dar nu izbuti. Cu un bobârnac îşi ridică ochelarii pe frunte, apoi îşi îndesă din nou mâinile în fundul buzunarelor.

— Ei, ce zici de asta? îl întrebă Bicaşul, Tu ştiai de aşa ceva, Vasile? Ştiai ori ba? Că acum o să iasă tămbălău mare.

— Prostii – dădu Vărzaru din mână – nu-şi încap oamenii în piele de atâta bine.

— Ce prostii? se răsti un ţăran scund şi îndesat, cu mustăţi negre. Unde vezi tu aici prostii, că spune adevărul adevărat! Vă faceţi de cap – adăugă el, înăbuşit – vedeţi să n-o cam păţiţi!

Vărzaru îl măsură din creştet până în tălpi, apoi fără o vorbă se întoarse şi o luă spre sediu, petrecut de privirile oamenilor. Mergea fără să bage de seamă pe unde calcă, zgribulit şi tremurând de frig. „Oare n-o fi vorbit Goldiş?” se întrebă pe neaşteptate şi începu să alerge spre sediu. Intră ca o vijelie, trântind uşa şi, fără să-şi scoată pălăria,

îi zvârli preşedintelui:

— Cu cine ai vorbit de banii pe care i-ai luat de la gospodărie?

— Ai căpiat? se răsti Goldiş, ridicându-se în picioare. Cui să fi vorbit de bani?

Vărzaru observă un tremur uşor în glasul lui Goldiş. Asta îi făcu plăcere şi dintr-odată o mulţumire nefirească puse stăpânire pe el. Uită că se temea de preşedinte, uită de toate câte îl apăsau pe suflet. Se aşeză liniştit, întinse mâna după toc şi degetele nu-i tremurară. Dar totul nu dură decât o clipă. Goldiş se răsti la el:

— Ce-i afară?

Vărzaru nu-i răspunse.

— De ce s-au adunat oamenii? mai zbieră o dată Goldiş, ştergându-şi palmele asudate de pantalonii cenuşii, orăşeneşti, vârâţi în cizme.

— Ia, la gazeta de perete.

— Şi de ce tocmai acolo?

— E pus un articol nou. Despre dumneata… Dintr-odată îl părăsi stăpânirea de sine şi începu să se văicărească: Cu cine ai vorbit de bani, doamne, doamne!

Am spus eu că n-o să iasă bine din asta. Ocna ne mănâncă…

Goldiş tuşi greu, de câteva ori, şi-şi aruncă ţigara. Ochii negri, mici şi iscoditori îi străluceau aprig. O vină mare, albăstruie i se zbătea pe frunte.

— Dacă ţi-a umblat cumva gura, îţi sfărâm oasele.

— Mie?… Mie?… Vărzaru se lovi cu pumnul în piept: Mie? Eu am spus să ne alinăm, eu am spus să nu ne băgăm în bani… Eu m-am împotrivit, şi acuma… în capul meu o să se spargă toate…

— Taci!

— Tac, da ce-o să fie cu mine? De bună seamă i-ai spus muierii şi ei i-o fi umblat gura.

Nu ştia ce să facă cu mâinile. Le frământa pe masă şi

până la urmă se murdări de cerneală pe degete. Se întoarse spre Goldiş:

— Să-i punem la loc din banii lui Antoniu.

— Din care bani, mă? Crezi că iau eu bani de la chiaburi? Hai? Sau ai vrea să mă înfunzi? Las că-ţi arăt eu ţie!

„Adică nu făcuse rost de bani de la Antoniu, sau nu voia să-i împartă cu el?” Abia acum se sperie Vărzaru într-adevăr. Înseamnă că n-au să poată pune banii la loc.

— Ce ne facem, tovarăşe preşedinte?… spuse pe un ton plângăreţ. Ce ne facem?

— Ţine-ţi gura! Ce boceşti?

Goldiş se îndreptă spre uşă şi ieşi, trântind-o. Vărzaru sări de la locul lui şi-l urmări ou privirile prin fereastră. Preşedintele mergea cu paşi mari, apăsaţi, stropindu-se de noroi până sus spre genunchi. Deodată se opri locului şi Vărzaru îşi simţi bătăile inimii în gâtlej. Dacă îşi întoarce preşedintele ochii şi vede că stă şi-l pândeşte? Totuşi, n-avu putere să sară de la geam. Goldiş îşi potrivi numai cureaua şi merse mai departe. Când coti spre grajd, oamenii se împrăştiară. În faţa gazetei nu rămase decât Bicaşu. Goldiş se propti în faţa lui:

— Ce scrie în foaia asta? arătă el spre articol.

— De banii gospodăriei, tovarăşe preşedinte. De banii pentru vitele de prăsilă. Când le cumpărăm?

— Da tare mai porţi grija gospodăriei, mă!

— Tu ştii prea bine că-i port.

Goldiş se înfurie:

— Unde-i cheia?

— De unde să ştiu eu? răspunse cu glas moale grăjdarul.

Fălcile puternice ale lui Goldiş jucară sub pielea netedă, înroşită de frig. Se lăsă de pe un picior pe altul, apoi, cumpănindu-se, înfipse cotul stâng în geam: cioburile căzură la picioarele lui. Rupse articolul, îl mototoli în

palmă şi-l aruncă în noroi. Văzând privirile mirate ale Bicaşului, Goldiş se cutremură: „Ce-o să spună Mitru Gherdan? Cum o să-i explice?” Ştia că în lucruri din astea Gherdan nu glumeşte. O mai păţise odată cu el…

Erau în campania electorală la Budureasa. Mitru vorbea de pe cerdacul primăriei mulţimii care se adunase să vadă pe comuniştii veniţi de la judeţeană. Era o zi rece de toamnă, ploioasă. Ţăranii veniseră cu pietre, cu boate, războinici. Numai cu câteva zile înainte trecuseră pe acolo oamenii lui Maniu. Goldiş tremura din tot trupul. Când băgă de seamă că, în spatele mulţimii, vreo doi agitau furcile prin aer, păli şi intră în primărie. Oamenii se năpustiră asupra celor din cerdac şi îi călcară în picioare. Când au scăpat, ajutaţi de cei din organizaţia de bază Budureasa, primul cuvânt pe care i i-a spus Gherdan lui Goldiş a fost: „provocator”, şi s-a văzut că se stăpâneşte cu greu să nu-l izbească cu pumnii. Pe urmă, la organizaţia de partid, a cerut să i se dea lui Goldiş „vot de blam pentru lipsă de chibzuinţă şi nehotărâre în momente grele”. Aşa a spus Gherdan, vorbă cu vorbă. Dacă mai târziu Goldiş n-ar fi dovedit că merită încrederea celor din organizaţie, de bună seamă că Gherdan l-ar fi ocolit toată viaţa. Pe urmă, în timpul înfiinţării gospodăriei, lucrase atât de bine, că Gherdan a fost acela care l-a propus preşedinte. Dar ce-o să spună acum când o afla că a rupt articolul de la gazeta de perete?

Pe Goldiş îl năpădi o sudoare rece: se aplecă, ridică articolul rupt şi-l vârî în buzunar. Dacă nu i-ar fi fost ruşine, l-ar fi pus înapoi pe gazetă, dar Bicaşul îi urmărea toate mişcările.

— Să mi-i scrii pe toţi care au fost aici, şi până la prânz să-mi aduci lista.

— Ba să ţi-i scrie unul Dumnezeu, se încruntă Bicaşul. Ce-s eu, poliţer?

Crezând că Goldiş vrea să-l lovească se feri, apoi,

umflându-şi pieptul, îl înfruntă din nou:

— De ce te mânii? Dacă-i minciună are să se dovedească, iar dacă nu…

Goldiş se întoarse scurt, milităreşte, strivind o înjurătură între dinţi.

— Să vie responsabilul la mine! auzi? Să vie Neteda!

Intră în sediu, bocănind pe trepte şi suflând greoi ca după o muncă obositoare. Abia acum, când dădu de căldura plăcută dinăuntru, îşi slobozi mânia. Trânti cu pumnul în masa lui Vărzaru şi începu să răcnească, neîngrijindu-se că l-ar putea auzi cineva de afară:

— Să-ţi aduci aminte cu cine ai vorbit! Că dacă de la tine a pornit, apoi ai să vezi!

— N-am vorbit cu nimeni, nu mă năpăstui. Vai de capul nostru…

Potolit oarecum, preşedintele se aşează pe un scaun şi începu să chibzuiască. Cine ar putea fi? Bicaşul? E prea prost. Neteda, responsabilul cu gazeta de perete? Nici el. Dar cine atunci? Şi de ce nu mai vine Neteda? De bună seamă se teme. Asta-i dădu încredere.

Vărzaru nu mai lucra. Stătea cu coatele proptite într-un dosar mare, cu coperţile galbene, şi se uita pe geam afară. Dincolo de gardul ocolului, drumul cenuşiu, mâzgos era pustiu. Departe, de-a lungul dolmei, în pustă, se legănau câţiva copaci sfrijiţi, micşoraţi de depărtare. Sub cerul încărcat, cenuşiu şi. Duşmănos, toate păreau murdare, neprietenoase; şi casele cu pereţii coşcoviţi, şi acoperişurile de tablă ruginită, şi gardurile de nuiele uscate.

— No, apoi nu-i bai. Asta oi lămurit-o eu, spuse în cele din urmă preşedintele şi ieşi.

Ograda era pustie, nu se zărea nimeni.

„Nu e bine că m-am pus rău cu Bicaşul, gândi Goldiş. Poate că grăjdarul se duce de-a dreptul la Mitru şi atunci iese căi de tot. Ce-ar putea să-i spună secretarului?… Ei,

dacă nu s-ar fi întărâtat şi l-ar fi trimis pe Vărzaru să scoată articolul!” Dar parcă toate îi merg rău în ultima vreme. Până nici Lenţa nu mai e ca altă dată. Ieri noapte s-o ferit de el. Înainte, numai dacă întindea mâna după ea, Lenţa îi torcea la umăr ca o pisică. Ce dracu’ s-o fi întâmplat cu ea?…

Dar nu asta îl frământa acum cel mai mult. Îşi aduse aminte că nici măcar n-a citit articolul. Poate n-o fi atât de grav cum i-o spus Vărzaru. Că Vărzaru e ca o femeie, se sperie şi de umbra lui. Se trase sub şopron şi despături articolul. Cu fiecare rând citit, pălea. Oamenii îi cereau socoteala banilor puşi deoparte pentru vite de prăsilă. Înseamnă că va trebui să-şi vândă griul înainte de vreme şi să pună banii la loc. Îi veniră în minte banii lui Antoniu Petcu. Acum când îşi amintea de portofelul plin avea aproape dureri fizice.

Merse spre grajd. Uşa mare, de lemn greu de stejar ars, era deschisă şi pe ea ieşeau aburii călduţi, mirosind a fân şi a baligă de cal. Se auzi boncăluitul mânios al lui Mircea, taurul cel nou, de care numai Bicaşul se putea apropia. Goldiş îşi plimbă privirile de-a lungul crupelor lucioase, bine ţesălate. Mângâie în treacăt pe Rigo, o vacă de lapte pentru care primiseră premiu vara trecută, apoi strigă:

— Unde eşti, Ioane?

— Aici! rosti din celălalt capăt făptura înaltă, zdravănă a Bicaşului.

Stingherit, preşedintele spuse câteva vorbe fără rost, lăudă buna îngrijire a vitelor. Îi era ciudă pe el însuşi. De ce a venit aici? De bună seamă grăjdarul nu era vinovat cu nimic.

— Na, ia o ţigară, îl îmbie cu tabachera deschisă.

— Mulţam.

O vreme, Goldiş se foi de pe un picior pe altul, neştiind cum să înceapă. În cele din urmă, văzu lângă iesle

viţelul cel nou.

— De ce nu-l acoperi? O să răcească.

— N-avea tu grijă de asta! Te-oi pricepe bine la pământ, la gospodărit, dar la vite, ba. Lasă astea în seama Bicaşului, că niciun prunc nu-i îngrijit mai bine ca Floricica.

Tăcură.

Goldiş nu reuşi să înece în el un sentiment de admiraţie faţă de grăjdar. N-a fost zi, sărbătoare, ca Bicaşul să fi lipsit de la muncă, să nu-l fi găsit aici cu furca în mână, înjurând ba magazionerul, ba conducerea, că nu s-au îngrijit de fân, de paie sau de grăunţe. Mulgătoarele au avut halate albe chiar înaintea îngrijitoarelor de la căminul de zi. E drept, numai cu o zi înainte, pentru că a doua zi chiar, Goldiş s-a dus la Oradea, la cooperativă, să cumpere un sul de pânză albă, să le facă şi lor halate.

O bucată de timp Goldiş mai urmări munca Bicaşului, apoi se apropie de el:

— Măi Ioane, tu mă ştii, începu cu greutate. Tu mă ştii că ţi-am fost totdeauna binevoitor… Şi cu diploma… atunci… în vară… am pus vorbă bună…

— Mele…

— Da, da… să ştii…

Şi deodată, cu toate că-şi propusese să vorbească liniştit, să-l tragă de limbă, stăpânirea de sine îl părăsi. Strigă:

— Tu ştii, mă, cine a scris porcăria aceea! Ştii, să nu zici nu! Ce v-am făcut eu vouă să veniţi cu ticăloşii din astea?

— Oamenii-s nemulţumiţi, mormăi Bicaşul. Întreabă ce-i cu banii… Că ştii – se aplecă el spre Goldiş – oamenii n-au bani.

— Bine, dar în adunarea generală am spus că trebuie să cumpărăm doi armăsari şi dracu’ ştie ce încă… Şi toţi au ridicat mâinile.

— Dar asta a fost anul trecut, în decembrie. Unde-s vitele?… Şi de-atunci… ehe, a cam trecut timp! Nu ştiu ce-i cu tine, Goldiş, nu mai eşti tu preşedintele care erai.

— Cum? se înfurie Goldiş ce vrei să spui?

— Multe, mă Goldiş… Te-am căutat de câteva ori şi acasă, şi la sediu, dar tu, dracu' ştie în ce treburi te-ai băgat până peste cap. Nu te mai prinde omul de la o vreme. Cam de atunci de când ai luat-o pe Lenţa…

— Asta ai vrut să vorbeşti cu mine?

— Şi asta, dar mai sunt şi altele. Ţi-am zis că oamenii n-au bani. Au grâne, dar nu vor să le vândă. Aşteaptă să se mai urce preţurile. Pricepi? De asta ar trebui să te îngrijeşti tu, la conducere. Nu ştiu cine le-o băgat în cap afacerea asta, dar nu-i bine…

— Ai dreptate, făcu preşedintele. Dar oamenii vor să trăiască mai bine… Şi… vezi, măi Bicaşule… nu e chiar aşa de uşor…

Bicaşul se foi de pe un picior pe altul, apoi deodată se întoarse:

— Mă duc să rânesc sub Mircea.

3

Goldiş Mihai, preşedintele gospodăriei colective „Steaua roşie", era un om în toată puterea cuvântului. Aşa judeca tot satul. Înainte vreme, în lumea cea veche, se zbătuse ca peştele pe uscat, încropind tot felul de meşteşuguri, doar – doar o izbuti să strângă ceva bani să-şi cumpere pământ. Taică-său îi lăsase vreo patru iugăre, într-un loc rău, pe coasta dinspre Grinduri, acolo unde în vremea din urmă, când au fost toamne cu ploi îmbelşugate şi ierni cu zăpezi de trei sferturi de metru, Crişul se revărsa în fiecare, primăvară. Iar când era secetă, pământul lui, nisipuri şi grund, lăsa să se scurgă toată mana spre funduri, aşa că din partea asta n-avusese nicio nădejde.

Se apucase de stupărit, vânzându-şi lucrurile din

casă ca să-şi poată cumpăra câţiva stupi cumsecade, şi mai că era să iasă odată la capăt, dar într-o noapte de primăvară, cineva îi furase toţi stupii şi nici până astăzi nu izbutise să afle cine-a fost nelegiuitul.

Pe urmă, în ’45, i-a murit nevasta cea dintâi, o femeie slăbuţă şi bolnăvicioasă, şi a rămas văduvoi cu doi copii. Cât s-a zbătut atunci, numai el ştia. A şi argăţit câteva luni, dar s-a lăsat. Nu biruia el ruşinea asta. Să-l arate lumea cu degetul: Goldiş Mihai, slugă la dârloagă. În primăvara lui ’46, fusese ales preşedintele comitetului comunal pentru reforma agrară. Şi-a luat cel mai bun pământ, în apropierea Crişului, un pământ negru, mustos. Nimeni nu s-a gândit să-i ceară socoteală: era sărac, noile legi erau de partea lui, astfel că n-avea niciun rost să te pui rău cu el. S-a îmbătat trei zile în şir ca să nu fie nevoit să le privească oamenilor în ochi: i se părea că citeşte acolo mustrări ascunse.

Anul acela fusese secetos. Dar Goldiş nu se dădu bătut. E drept, a avut şi pământ bun, dar s-a spetit ca nimeni altul: din zori şi până noaptea târziu căra cu butoiul apă din Criş şi roadele n-au întârziat să se arate. Numai pe fâşia lui prinsese rădăcini griul. Ţăranii bătrâni se cruceau şi seara nu era casă în care să nu se vorbească de el. Era socotit drept cel mai harnic şi cel mai bun gospodar din sat. Goldiş slăbise: seara cădea obosit în pat, dar tot timpul se scula dimineaţa.

Pe vremea aceea, când vorbea de comunişti, Gherdan îl dădea drept pildă, Atunci l-a cunoscut Goldiş şi pe Vărzaru, care era un fel de notăraş. Ştiind cât preţ se pune pe Goldiş, Vărzaru se arăta tare prietenos cu el. Nu o dată a uitat să pună câte un zero la capătul sumei care indica darea lui Goldiş. Goldiş a aflat asta mult mai târziu. Supărat, a încercat să stea de vorbă cu Vărzaru, dar acesta i-a luat-o înainte:

— Lasă, nene Goldiş, doar suntem oameni.

Lui Goldiş îi era ciudă că n-a avut putere să se împotrivească, dar nu mai avea ce face. Îşi muşca numai buzele şi-l înjura pe Vărzaru în gând.

Pe urmă, în ’49, când a început pământul pentru înfiinţarea gospodăriei agricole colective, Goldiş se trecu primul pe listă. Mulţi l-au urmat. Ştiau că alături de el nu se poate să le meargă rău. Şi nu s-au înşelat. Goldiş se dovedi şi mai bun gospodar în ale organizării. Când S.M.T.-ul a întârziat cu aratul, n-a stat mult pe gânduri, a dat poruncă să se scoată plugurile, şi în fruntea brigăzii întâia era el. Muncea pe brânci, iar seara nu se culca cu ceilalţi: stătea lângă telefon, înjura de toţi Cristoşii pe directorul S.M.T.-ului, pe cei de la raion, pe cei de la regională.

Nu o dată gospodăria lor a fost dată drept pildă pe regiune şi oamenii l-au îndrăgit pe Goldiş. În gospodărie aveau de toate cele. Atunci a reapărut Vărzaru. Nu era zi să nu treacă pe la gospodărie şi să-i amintească lui Goldiş că a reuşit să înşele pe cutare sau pe cutare inspector care a căutat printre hârţoagele sfatului.

— N-a descoperit nimic, că nu-s om prost şi-apoi era vorba de dumneata. Cum să iasă vorbă urâtă tocmai de preşedintele gospodăriei? Doar ştiu ce-i cinstea. Spune, nene Goldiş, n-ar fi pe-aici un locşor şi pentru anine? Cât de mic, că eu nu-s omul care…

Nu i-a fost greu preşedintelui să-l ajute pe Vărzaru, angajându-l ca socotitor, că, de bine de rău, fostul notar se descurca cu cifrele şi ţinea condicele la zi. Totuşi îl ura, pentru că se simţea obligat faţă de el. Îl brutaliza. Poate de aceea rolul lui Vărzaru se micşoră şi, în relaţiile cu preşedintele, era mai mult un fel de slugă decât un om de conducere. Uneori Goldiş se lega de el fără pricină şi se bucura de teama lui, cu atât mai mult cu cât îl ştia şi însetat.

„Nu-s eu de lepădat – îşi spunea Goldiş – de vreme ce oamenii cu carte, ca Vărzaru, se tem de minei”.

Se îmbrăca frumos, curat, ca un flăcău. Îl omora însă singurătatea. Venea ostenit de la muncă: acasă era pustiu. Copiii, deştul de mărişori, erau la învăţătură. Unul la şcoală metalurgică din Cluj, altul la Petroşani, la Institutul de mine. Casa îi rămăsese atât de pustie, încât îi era groază să iasă din sediu. Mergea acasă cum s-ar fi dus la puşcărie. Îl sfătuiau prietenii, şi mai ales Vărzaru; „însoară-te, omule, ce dracu'*!*”

Dar Goldiş nu se mai gândea la însurătoare.

„Mi-a trecut vremea”, spunea el.

Mai demult, îşi mai alina din când în când nopţile în patul vreunei văduve, venind seara târziu, pe furiş, ca furii, fiindcă se temea de gura satului. Apoi încetă să se mai uite la femei. De când ajunsese. Preşedinte, acele văduve se lipeau de el ca scaiul, făcându-i ochi dulci, chiar atunci când erau mai mulţi oameni de faţă, şi el se supăra de asemenea ruşine şi ocară.

Asta a fost până acum doi ani când, de ziua eliberării, s-au dus cu echipa culturală la raion, la Salonta. Era veselie mare, cântau cu toţii de se zguduia văzduhul albăstrui şi tremurător de fierbinte. Goldiş stătea în căruţa dinţii, eu familia lui Toader Roşu, un mijlocaş pe care-i adusese el în gospodărie şi care acum era fruntea. Atunci o băgă de seamă pentru prima oară pe fata lor, Lenţa. O ştiuse şi înainte: era o azvârlitură de fetişcană, subţire, numai ochi şi sprâncene şi tare răzgâiată, că doar era una la părinţi. Cum de s-a împlinit aşa dintr-odată?…

Obrazul îi era alb ca o năframă spălată şi avea doi ochi mari, negri şi umezi. Era împlinită şi mlădioasă, îmbrăcată într-o bluză albă de mătase, care juca în ape deasupra umerilor rotunzi, avea o fustă albastră şi în picioare sandale şi ştrimfi albi, ca domnişoarele. De unde la început Goldiş fusese tăcut, dintr-odată scutură de pe el toată amorţeala, începu să glumească şi să povestească atâtea de prin locurile unde umblase, încât toţi ascultau la

el cu gura căscată.

La Salonta, echipa culturală „Steaua roşie” luă premiul întâi şi în curtea căminului cultural se încinse petrecere şi joc. Goldiş se privi de câteva ori, pe furiş, într-o fereastră. Era om înalt, puternic, cu umerii laţi. Sub cămaşa albă de in strălucitoare ca laptele, îi bănuiai muşchii puternici. Cu pantalonul negru, bine întins, şi eu cizmele mici de box, nu i-ar fi dat nimeni mai mult de treizeci şi cinci de ani. Nu avea fire cărunte decât la tâmple şi obrazul îi era neted, plin.

Înainte vreme, la vreo petrecere, stătea deoparte, încurajându-i pe tineri cu privirea ori cu vorba. Acum, când muzicanţii începură să zică *Mureşana,* se ridică sprinten, o luă pe Lenţa de mână şi jucă cu atâta foc, încât directorul şcolii din Salonta îl ţinu de rău că nu joacă în echipa culturală a raionului. Apoi urmă un *Ceardaş* şi, cu mâinile lui mari, cuprinse mijlocul mlădiu al fetei.

— Bine mai joci, bade Mihai. N-au ce se prinde feciorii cu dumneata.

El îşi umezi buzele cu limba. Nu ştia cum s-o roage să nu mai spună „bade” şi „dumneata”. Mormăi ruşinat:

— Da’ de unde…

Şi pe neaşteptate o strânse la piept, învârtind-o. Răsuflarea ei răcoroasă îi mângâie obrazul, înfiorându-l. Îi primea drept în inimă privirea umedă şi mirată, ameţindu-se ca de vin.

— Te-ai făcut fată mare, şopti el.

Ea râse.

Goldiş băgă de seamă că părinţii fetei erau tot timpul cu ochii după ei. Se ruşină, apoi întâlnind privirile nanei Floarea citi bucurie, înţelegere şi mândrie. „Doar îs preşedinte, ce dracu’”, se gândi el. Nu ştiu că Lenţa îi făcu ochi dulci să-l necăjească pe Gheorghe.

S-au întors seara târziu, tăind drept peste câmpuri. Mirosul miriştilor era ameţitor, se strecura în sânge,

amărui şi cald, ca şi cum pământul ar fi cuprins în sinea lui toată aroma fierbinte a soarelui, şi acum, în faptul nopţii, răsufla încet acel iz de grâu şi ţărână, de floare îndărătnică de câmp. În căruţa dintâi fetele cântau cu glasuri argintii, iar flăcăii, ameţiţi de vin şi de tinereţe, le ţineau isonul. Când o mai scrânteau, moş Tulucan, paznicul, îi îndrepta cu asprime. Goldiş stătea în căruţă alături de Toader Roşu şi vorbea cu el despre treburile gospodăriei, dar gândurile îi zburau aiurea.

— Ia mai lăsaţi odată treburile, oameni buni, se zborşi nana Floarea. Aveţi! Destulă vreme şi mâine. Frumos cântă fetele noastre, se întoarse ea spre preşedinte.

— Frumos, încuviinţă acesta cu gâtul uscat.

Ar fi vrut ca drumul să nu se mai isprăvească, să ţină aşa, la nesfârşit, sub farmecul cerului neclintit, spuzit de stele, ca de un pojar argintiu. Ar fi vrut să meargă până în zori mereu, pe drumul neted, ca o panglică lăptoasă, de unde, în urma lor, se ridicau norişori de praf fin, aşternându-se pe frunzele late ale brusturilor de pe marginea şanţului.

— Da, da, sporovăia nana Floarea. De ce nu mai vii pe la noi? Ne-ai cam uitat. Prin ’49 erai nelipsit. De, atunci voiai să ne lămureşti…

— Şi n-am făcut bine? glumi preşedintele.

— Ba cum nu! Omul ista. Se tot codea, că eu… Da de atunci ne-ai cam uitat. De, treburile. Că preşedinte ca tine, măi Mihai, mai rar…

— Nu-l lăuda, că nu-i fecior de însurat, râse Toader, aprinzându-şi pipa. Şi păcănind cu plăcere.

Goldiş simţi ca O împunsătură, „Oare o fi vorbit înadins? Ori numai aşa, ca să se afle în treabă…”

— Şi de ce nu? sări nana Floarea, Nu vezică nu-i altul ca el în sat?” pe moşule, ţi-aui slăbit vederile, se vede.

— Ei! dădu din mână plictisit Toader, şi întorcându-se

spre preşedinte: Ce-ţi mai; fac feciorii? Învaţă?

— Învaţă, răspunse răstit Mihai.

— Altă dată, n-ar fi ieşit domni din ei – rosti gânditor Toader – da acum… Ehei, cum de n-am şi eu una!”

— Las că o să ai nepoţi, chicoti nana Floarea, înghiontindu-l pe Goldiş. Ori nu?…

În noaptea aceea, Goldiş nu doimi. După câteva ceasuri de zvârcolire, aşternutul îl ardea şi cearşafurile i se adunaseră hoţite sub trup. Afară, pusta strălucea ca o pânză a cerului, coborâtă încet, nesimţit, pe pământ. Zuruiau greieri şi umbre tainice foiau în întunericul albăstrui de la poalele copacilor, nedezvăluite de poleiala străvezie a lunii. Odaia i se păru străină, pustie şi urâcioasă: pe la colţuri atârnau pânze de păianjeni, ca într-o locuinţă de vrăjitoare.

Din ziua aceea, Goldiş era nelipsit din casa lui Roşu. Nu scăpa niciun prilej să stea de vorbă cu ei, deşi atunci când Lenţa era în odaie, aşezată cuminte, după cuviinţă, într-un colţ şi făcându-şi de lucru cu degetele subţiri şi albe, glasul lui Goldiş răsuna răguşit şi vorbele stângace.

Îl pusese pe Vărzaru să afle cam ce feciori i-ar da târcoale fetei şi pe care dintre ei l-ar plăcea. Ştirile aduse de socotitor îl liniştiră: fata era zglobie, glumeaţă, nu se prea legau feciorii de ea din pricină că avea o limbă ascuţită ca o sabie. Gheorghe doar, dar acesta era tare molâu.

Goldiş pricepuse de mult că nana Floarea i-a înţeles venirile atât de dese şi că le încuviinţează. Totuşi nu ştia cum să înceapă vorba faţă de Toader, care îi era prieten şi-i vorbea ca unui om în vârstă, deopotrivă cu el. Toader Roşu se prefăcea că nu vede, nu aude nimic. Umbla ursuz prin casă, bodogănea de unul singur, îl ocolea pe Goldiş şi numai la stăruinţele nanei Floarea se arăta prietenos cu dânsul. Doar odată, când îl văzuse toată seara cu ochii pe Lenţa, nu se putu stăpâni să nu-i spună:

— Cred că ţi-ai pierdut minţile, măi Mihai… Nu mai eşti tu bun de cocoş…

Goldiş se întunecă. Dacă nana Floarea n-ar fi stăruit să rămână – „că Toader e beat, nu ştie ce spune” – ar fi plecat şi nu le-ar mai, îl călcat niciodată pragul.

Nana Floarea era tare înţelegătoare. Seara îl petrecea până la poartă, îi dădea curaj şi-i vorbea de parcă l-ar fi avut deja ginere.

— Eu ştiu că-ţi place Lenţa, spuse ea într-un rând. Numai că ai orbit de dragul ei. Pe noi nici nu ne mai vezi.

— Nu pricep, făcu Goldiş.

— Ei, nu pricepi! Uită-te la Toader, cât îi de bătrân. Şi-i obosit. Iar câmpu-i departe… De când tot ar fi vrut el să te roage să-l treci la grajduri, dar acum, de când umbli în casa noastră, cum să-ţi mai spună?

Goldiş rămase locului, mut. Cumpăni o clipă în gând, apoi răspunse în pripă:

— O să-l pun la grajduri.

— Şi ce-or să spună oamenii?

— La dracu’. Is sau nu-s preşedinte.

— Eşti, cum să nu fii? aşa spuneam şi eu…

Şi Goldiş se obişnui cu gândul că Lenţa nu poate fi decât a lui. Numai când se gândea la ea, răsufla mai greoi şi-l cuprindeau fierbinţelile.

Iar Lenţa, păcătoasă, de parcă ar fi ştiut ce-i în el, i se învârtea în faţă, sprintenă şi mlădioasă, râzând de fiecare vorbă a lui.

Goldiş nici la gospodărie nu mai avea capul limpede: se gândea la Toader Roşu, la Lenţa. Gherdan, nemaiputând să rabde, îl întrebă într-o zi:

— Ai bolunzit, Goldiş?

— Ce fel de vorbă-i asta?

— Iaca, vorbă românească. Văd că tare dai târcoale pe la casa lui Toader. Oamenii spun că ai pus ochii pe Lenţa. Nu se cade, eşti preşedinte…

— Şi dacă mi-s preşedinte n-am voie să iubesc?

— Ba, cum drac nu. Dar sunt atâtea femei de seama ta, încât să fii tu în stare să alegi dintre ele.

— Eu am gânduri serioase cu Lenţa.

— Cum adică? întrebă, mirat, Gherdan.

— Vreau s-o iau de nevastă.

— Ai căpiat. Păi i-o copilă, vrei s-o nenoroceşti?

Goldiş se supără. În zadar încercă Gherdan să-i mai spună ceva, preşedintele se închisese în el ca într-o găoace. Când văzu că Gherdan nu se lasă de vorbit, se răsti la el:

— Oi fi tu secretar de partid să-mi dai sfaturi, dar viaţa mea, eu mi-o aşez. Şi mi-o aşez aşa cum îmi place mie.

— Eu te credeam om serios, măi Goldiş. Nu ţi-aş fi spus nimic, dar tot satul vorbeşte. Se zice că ai vrea să-l pui la grajduri în locul Bicaşului pe Toader Roşu. Asta înseamnă că vrei s-o cumperi pe Lenţa.

— Toader Roşu se pricepe la vite, de aia am vrut să-l pun acolo.

— Şi Bicăşul nu se pricepe?

— Se pricepe şi el.

— Atunci?

— Să mă laşi în pace! N-am să-l pun pe Toader Roşu la vite dacă nu-l vreţi voi, dar te rog pe mine să mă laşi în pace.

— Eu cred – spuse ca încheiere Gherdan – că ţi-a trece. Gândeşte-te că ai copii mari, aproape de o vârstă cu Lenţa… Şi apoi mai e şi Gheorghe.

Goldiş se supără. I se părea că toată lumea vorbeşte din invidie. Cu toate astea nu s-a dus vreo trei zile la Toader. Pe urmă n-a mai putut răbda: Oricât – şi-a spus – omul are o singură viaţă, care trebuie trăită. De ce să nu şi-o aşeze cum e mai bine?

Gherdan hotărî să stea de vorbă cu nana Floarea.

— Uite, nană, voi aveţi o fată tinerică. Oamenii au luat-o în vorbă… cum că ea şi bătrânul Goldiş…

— Goldiş nu e bătrân şi apoi nimeni să nu se lege de fata mea. Ori scrie în statut – spuse ea cu răutate – că fata mea nu are voie să se mărite cu preşedintele?

— Dar ea vrea?

— No, că doar n-o s-o întreb pe Lenţa… Ce ştie ea?! E copilă… O să-mi mulţumească ea mai târziu.

Gherdan îşi dădu seama că ea nu putea să-l înţeleagă. Tot din pricina, asta nu mai stătu de vorbă nici cu Toader. Iar când Goldiş află că Gherdan fusese pe la familia Roşu, îl căută şi-i spuse ameninţător:

— În viaţa mea să nu te amesteci. Eu atâta îţi spun! Dacă vrei să-mi strici casă, apoi n-o să iasă bine.

Gherdan n-a avut încotro. Îl lăsă în plata domnului. Credea că până la urmă Mihai o să-şi vină în fire. Dar Goldiş, întărâtat, se încăpăţână şi mai mult. Mai cu seamă după ce în timpul dezmiriştitului se întâlni cu Lenţa între patru ochi. Venea cu mâncare pentru taică-său şi tocmai urca dolma, cu basmaua alunecată pe umeri şi părul negru curgându-i pe spate: era roşie de soare şi de goană. S-a oprit o clipă lângă Goldiş, pe coama dolmei. De aici până departe, privirea alerga nestânjenită pe deasupra miriştilor cafenii, răscolite de plug, de-a lungul malului Crişului, care curgea domol pe sub sălciile cu frunze verzi închise, plutind apoi de-a lungul firului apei, până departe, unde, sub zarea tremurătoare a cerului, se iveau ca dintr-o brumă viorie coastele munţilor Codrului. Fata răsufla grăbită, ţinându-şi fruntea ridicată s-o mângâie boarea uşoară, tomnatică ce venea dinspre porumburi. Goldiş înţelese că fără ea viaţa lui nu mai avea niciun preţ. Voi s-o apuce de mână, dar se opri la timp. „Ce-o să creadă despre mine?” În seara aceea, fără să mai stea pe gânduri, se duse la nana Floarea şi-i spuse totul.

Bucuroasă, silindu-se să nu arate, nana Floarea

vorbea mereu:

— Suntem tare mândri de cinste. Om ca tine, Mihai, mai rar, asta o spune tot satul, dar trebuie să întrebăm şi fata, că de cine ştie, inima tinerilor e cu toane, ei de ea ascultă, nu de noi, cei mai trecuţi în vârstă, care ştim ce e bine şi ce e rău. Eu îţi mulţumesc pentru cinstea ce ne faci…

— Când să trec pe aici? întrebase el ruşinat, îmboţindu-şi poalele vestonului nou, luat de la Oradea.

— D-apoi îi veni mâine la prânz la noi, că tu eşti om singur. Iar cu Lenţa oi vorbi eu.

Ziua aceea a fost tare lungă. Trecea greu, ca şi cum cineva s-ar fi opintit în urma ei s-o ţină în loc.

A doua zi, cu izul amărui al răchiei. De prună în vârful limbii, împiedicându-se în pas, intră în casa cea mare. Masa era aşternută, faţa cea nouă de damasc strălucea. Toader, destul de afumat şi el, se clătina pe picioare, încercând să îngaime ceva. Apoi îl luă pe Goldiş de gât, îi sărută lipicios, îmbiindu-l la pahare.

Mai târziu – Goldiş nu-şi dăduse seama cât timp trecuse – intră şi Lenţa. Faţa îi era plină cu vânătăi şi ochii nu-i mai râdeau, ci priveau drept înainte, cu un fel de ciudată curiozitate.

— Hai, fata mamei, haide, nu te sfii… Domnul să vă ajute să fiţi fericiţi şi să ai grijă de ea, Mihai, că noi, atât cât au îngăduit vremurile, numai cu binele am învăţat-o şi-i fată binecrescută şi ştie de toate, şi coase, şi toarce, şi mâncare ştie să-ţi facă, doar am învăţat-o eu. Numai o fată am avut… Doamne, doamne, cum trece vremea şi iaca ne trezim în pragul somnului celui de veci!

— Nu te teme, mamă, se grăbi s-o liniştească Goldiş. Când i-a spus mamă, i s-a oprit în gât un nod, ca o găluşcă. La mine are să trăiască ca o doamnă… Mi-s. Preşedinte, am de toate, pe braţe oi purta-o. Că doar muierea mea n-a trudi pe câmpuri…

— Hi, hi! chicoti nana Floarea, mai bine-i aşa… Că de gândeşte-te, dragul meu ginere, pe acolo mai sunt flăcăi şi aiştea de azi îs nespus de obraznici, şi nu că, doamne fereşte, aş vrea să zic că tu n-ai fi om în puteri, dar mai bine să înconjuri răul, să nu te lovească când nu te aştepţi. Căci noi, dragul meu, am învăţat-o cu binele…

Cuvintele acestea „am învăţat-o cu binele” îi rămaseră întipărite în minte lui Goldiş. Hotărâseră să facă nunta în octombrie, ca până atunci să aibă şi el vreme să rânduiască toate cele. Dar de unde bani? Nu-şi vânduse griul, nădăjduind că spre primăvară o să ia preţ mai bun, aşa cum făcuse şi anul trecut. Nici împrumut nu voia să ceară şi, chiar de-ar fi vrut, nu prea avea de la cine.

Dar în starea în care era casa lui, nu putea rămâne. Cum s-o aducă pe Lenţa în ea? Se frământă cât se frământă, iar până la urmă găsi ce-i de făcut. La adunarea generală hotărâseră ca o parte din veniturile băneşti alo gospodăriei să fie întrebuinţate la cumpărarea unui taur, a doi armăsari de soi şi ceva ţevi pentru grădină, îi spuse lui Vărzaru că are neapărată nevoie de bani şi luă cu împrumut o sumă din banii gospodăriei. Aduse de la oraş zugravi, care-i făcură casa ca nouă. Pe urmă băgă de seamă că acoperişul se învechise şi când ploua curgea şi în odaie, drept deasupra patului. Acoperi casa eu tinichea nouă, înlocui mobilele vechi. Datoria se ridicase la peste trei mii de lei, dar nu se gândea la asta. Lucra fără preget, ziua şi noaptea. Banii o să-i pună el într-un fel la loc. Îl linişti şi pe Vărzaru, care de altfel nu avea curajul să-i iasă din cuvânt.

Singura grijă a lui Goldiş era Mitru Gherdan. Acesta se împotrivise cu înverşunare căsătoriei şi parcă oamenii s-ar fi înţeles cu el. Cu cât se apropia ziua nunţii, discutau tot mai mult pe socoteala lui Goldiş. Nu o dată îi auzea vorbind despre el şi Lenţa:

— Nu face bine preşedintele. Pui îi trebuie lui? Are

vădane cât îi trebuie, la ce dracu’ se leagă de fete tinere? Ori a dat în mintea copiilor?

Goldiş se făcea că nu vede, că nu aude. N-ar fi putut explica cu nimic hotărârea luată, dar simţea că fără Lenţa viaţa lui n-ar face două parale. „Cel puţin la bătrâneţe să am zile senine – îşi spunea – că pe urmă dracu’ m-o lua în groapă”.

În ultima vreme, e drept, Lenţa se ofilise, o ţârâ, da asta, de bună seamă, de grija nunţii. De câteva ori încercase să fie singur cu ea, dar Lenţa îl ocolea şi asta îl întărâtă şi mai mult. Nu se mai îngrijea de gospodărie, de muncă, de nimic. Gheorghe îl înfruntă, de câteva ori la şedinţele de analiza muncii şi mulţi, Bicaşul şi alţii, îi ţineau isonul. Goldiş dădea din mână.

Mitru Gherdan îl chemă într-o seară să stea de vorbă. Goldiş merse la el cu o uşoară strângere de inimă, dar hotărât. „În viaţa lui particulară să nu se bage nimeni. Nici Gherdan, nici partidul! Şi ce-i dacă-i tânără? Fiecare îşi potriveşte viaţa după cum îi place”.

— Eu socot să te gândeşti bine, tovarăşe Goldiş, spuse în cele din urmă, la despărţire, Gherdan. Tu eşti preşedinte, ne eşti tovarăş bun, eşti membru de partid. Tu ar trebui să ştii. Şi apoi, mai e şi încrederea oamenilor. Eu ţi-o spun deschis. Peste doi-trei ani, dacă nu mai devreme, o să ai numai necazuri. Ea nu ştie ce face. Şi-apoi mai cred că ea a fost silită de părinţi.

— Nu cred. Asta spun ăia care mor de invidie. Şi-ţi mai spun ceva. Dacă peste ani nu m-o place, a fi liberă. Dar eu nu cred asta! Tu mă ştii, Gherdane…

Gherdan nu avu ce să-i răspundă. Socoti că cel mai bun lucru e să lămurească oamenii, ca ei să nu-l învinuiască pe Goldiş. Goldiş era gospodar bun, preşedinte şi mai bun, ar fi fost păcat ca din cauza asta oamenii să-l privească cu neîncredere. Deşi în sinea lui era nemulţumit, gândea că asta era cea mai bună ieşire. Mai ales că şi

tovarăşii de la raion cu care stătuse de vorbă fuseseră de aceeaşi părere.

— Dacă omul se căsătoreşte în lege, dacă fata nu se împotriveşte şi nici măcar părinţii, ce să te bagi? Partidul, dimpotrivă, ar trebui să-i ajute.

— Voi nu cunoaşteţi toată socoteala, încercă să-i convingă Gherdan.

— Tovarăşe Gherdan, parc-ai fi o babă! Cu de-astea te ocupi dumneata în gospodărie?…

Gherdan plecă de la raion, nemulţumit.

Lui Goldiş nu-i păsa de privirile piezişe ale oamenilor. Se gândea la Lenţa, la aşternutul alb şi răcoros al patului, la zilele frumoase care-i stăteau în faţă.

La nuntă s-a făcut petrecere mare chiar în sediul gospodăriei. Au jucat feciorii şi fetele până în zori, dar, începând de pe la miezul nopţii, Goldiş, cu toate că turnase în el băutură nemăsurată, începu să se simtă trist, înnegurat. Alături de umărul lui simţea umărul cald, zvâcnitor al nevestei. Acum o ţinea de mână şi ar fi fost în stare, dacă ea i-ar fi cerut, să-i coboare şi luna de pe cer.

Mulţi dintre colectiviştii fruntaşi nu veniseră la nuntă, cu toate că Gherdan a stăruit pe lângă fiecare să vină să-l cinstească pe preşedinte.

Eu aş veni – i-a spus Ţugui – dar muierea nu vrea să vină. Cică tot satul râde de el.

La început Goldiş s-a încruntat la văzul scaunelor goale, pe urmă a înjurat de toţi sfinţii.

— Să se ducă dracului, că doar n-o să mă iau după ei. Să bem în cinstea miresei!

Oamenii îşi goliră paharele.

Toader, beat şi el, se duse să-l sfătuiască pe Goldiş să nu mai bea. Preşedintele se înfurie şi goli pe nerăsuflate încă vreo câteva pahare de vin, să-i arate că el îi om, nu lepădătură.

Spre dimineaţă, Lenţa stătea nemişcată lângă Goldiş,

îi urmărea mişcările şi nu simţea nimic decât ameţeala de pe urma vinului, apoi, fără să ştie de ce, începu să plângă încet, cu sughiţuri.

Pe urmă, a început viaţa cea nouă. Lenţa se silea să fie veselă, mulţumită, doar din când în când scăpa şi-i spunea dumneata. Poate de aceea lipsea ceva din sufletul lui Goldiş. Ar fi vrut să-i spună cât îi e de dragă, dar nu găsea cuvinte şi se temea să nu se facă de râs. Nu o dată i se părea că un copil zburdă prin casă şi-l sâcâie cu întrebări: „De ce? Cum la care ei nu putea să răspundă.

Uneori, noaptea, când luna se strecura prin ferestrele mari dinspre uliţă, se trezea şi, ridicându-se într-un cot, îi privea pe furiş faţa albă, netedă, genele care aruncau umbre prelungi pe obraji. Oftă. Nu ştia de ce, o negură i se lăsa în suflet. Auzise vorbele veninoase ale unor cumetre din sat:

— O să aibă acum ce păzi preşedintele. I-o trebuit găinuşă tânără, spre bucuria feciorilor. Hei, cum s-o stricat lumea…

Goldiş era un om tăcut. Mai ales de când era preşedinte, învăţase să-şi măsoare cuvintele. Uneori ea îl întreba:

— De ce taci?

Şi el răspundea încruntat, ca sub povara unor gânduri:

— Ia, gândurile…

Dar viaţa lui se înseninase. În fiecare seară se grăbea spre casă, unde-l aştepta căldura, lumina. Ce-i drept, când ea se apuca să-i povestească vrute şi nevrute despre vecini, despre ce a spus baba Safta, ori moş Tulucan, despre fata lui Boşneag, care a fugit cu un fecior din Beiuş, îl cam necăjeau vorbele ei, dar o lăsa să vorbească, fără s-o asculte, privind cu ochii obosiţi focul molcom şi pâlpâitor din vatră.

Rar o scotea din casă şi atunci numai alături de el.

Oamenii îşi întorceau capetele în urma lor şi Goldiş credea că o privesc pe Lenţa. O temea. La început ea îşi găsise de lucru în casă. Viaţa nouă, de femeie măritată adusese o schimbare în traiul ei de până atunci. Apoi şi grija pe care i-o purta, darurile lui o mulţumeau.

Preşedintele crezu că Lenţa e fericită şi de aceea hotărî să n-o lase la muncă. Totuşi se întâmpla uneori s-o găsească acasă, aplecată deasupra plitelor, tristă, cu ochii plânşi. Atunci, Mihai Goldiş se înfuria, socotind-o neputincioasă să priceapă de ce n-o lăsa la câmp.

— Avem noi destule, de toate cele, de ce să te mai omori şi tu pe arşiţă? Până am eu două braţe puternice, fii doamnă, că-s doar preşedinte…

Lenţa tăcea, şi tăcerea, ca o povară de prisos, îl dobora pe Goldiş. Mai bine ar fi vrut ca Lenţa să-l certe, să strige, să-l ocărască. Încerca s-o îmbuneze cu cârpe de mătase, cu piepteni şi ţoale colorate.

Gherdan îl vedea necăjit, dar poate de ce-l vedea aşa, nu se încumeta să-i pomenească de discuţia lor de dinainte de căsătorie. Îl lăsa să se macine, să-şi vadă singur greşeala. Odată, când s-a întâlnit cu Lenţa, nu s-a putut stăpâni să nu-i spună:

— Ei, nevastă tânără, stai închisă ca în colivie.

— Că bine spui, bace Gherdan, închisă ca în colivie…

Gherdan clătină din cap în urma ei şi îi venea să se ducă la Goldiş să-i tragă doi pumni în ceafă.

Iar Goldiş ocolea orice discuţie despre familia lui. Se înăsprise, devenise poruncitor, dar gospodăria mergea strună. Nu-i mai zâmbea nici lui Vărzaru, ca pe vremea când luase banii cu împrumut. Dacă se întâmpla ca acesta să-i spună că s-ar putea să vie un control şi atunci va fi vai şi amar de amândoi, Goldiş dădea din mână:

— Lasă, când s-o scumpi puţin griul mă duc la târg şi-i pun la loc toţi. N-ai tu grijă!

Dar Vărzaru nu putea să fie fără grijă. Îl mai întreba

câte unul când s-o hotărî preşedintele să se ducă după vitele de prăsilă, mai cu seamă Bicaşul, şi atunci Vărzaru pălea, făcându-se ca oul de găină. Încerca să explice că târgul din Beiuş n-a fost târg cum ar fi trebuit să fie, că mai era vreme până la primăvară. Mai spunea el ceva nelămurit, din care oamenii nu înţelegeau prea mult. Dar atât, că banii nu-s de ajuns sau dracu' ştie ce-s cu ei.

Bicaşul îi vorbi despre asta lui Gheorghe. Brigadierul încreţi fruntea. Şi el avea îndoieli, mai cu seamă că Goldiş avea o casă tare frumoasă, din nu se ştia ce. Atunci se hotărî Gheorghe să lămurească problema banilor cu ajutorul gazetei de perete. Trebuia astupată gura clevetitorilor şi cumpărate cât mai degrabă vitele, ca să nu se mai discute despre asta. Numai că atunci când se aşează să scrie articolul, nu ştiu cum să-l ticluiască. Cum să vorbească de bani?

Pe urmă, se gândi la Lenţa şi i se păru că scrie articolul de gazetă numai ca să lovească în Goldiş. Se lăsa păgubaş. Apoi se întrebă: „Dar dacă n-aş iubi-o pe Lenţa: nu l-aş scrie? Ba da! Atunci?…"

Încă în seara aceea, se aşeză iar la masă şi scrise cu chibzuială, nu prea aspru, cum ar fi scris dacă nu ar fi avut nimic de împărţit cu Goldiş.

Gherdan citi articolul şi nu spuse decât:

— Na, şi tu te-ai înmuiat!

Gheorghe roşi. Se lăsa de pe un picior pe altul. Atunci Gherdan îl bătu pe umăr şi începu să râdă.

— Gheorghe, Gheorghe, ce n-aş da eu să am anii tăi! …

4

Tot timpul, în drum spre casă, Goldiş fu măcinat de grija banilor. Dacă oamenii au ridicat problema la gazeta de perete, înseamnă că nu se vor sfii să-i ceară socoteală şi deschis. Na, numai asta îi mai lipsea.

Cu cât se gândea mai mult la articol, la Bicaşul şi la

spaima lui Vărzaru, tot mai greu i se părea de ieşit din strâmtoare. Grăbi pasul şi, ajuns la podeţ, îl trecu în goană. Numai când se opri în faţa porţii, îşi dădu seama că alergase tot drumul şi că abia mai răsufla. Toată mânia de mai înainte îi trecuse, acum stăruia în el o teamă amestecată cu ruşine. „Ar trebui să-i pun înapoi, da de unde? Să-mi vând grâul din pod”. La acest gând, faţa i se întunecă. Iubea grâul mai mult decât pământul, pe Lenţa sau pe sine însuşi. „La dracu’ – îşi zise el – mă gândesc la prostii când mă arde grija pentru banii lipsă. Totuşi ar trebui să vând ceva din grâu!”

Se vedea în pod, înfigându-şi, în aurul sacilor, mâinile mari, butucănoase. Boabele coapte, care i se strecurau printre degete, îl înfiorau întotdeauna. Dacă nu i-ar fi fost ruşine de sine însuşi, s-ar fi jucat ore întregi cu mâinile în sacii de grâu, lăsând să-i curgă boabele prin palmă. La câmp, la vânturat, nu lipsea niciodată. Stătea înţepenit locului, se uita la movila aurie şi asculta cu evlavie sâsâitul atât de cunoscut şi drag la grăunţelor. Atunci îi venea să intre cu picioarele în grâu, să se acopere cu el, să se culce în vârful grămezii, să stea nemişcat întocmai ca femeile bisericoase în timpul litaniilor.

Deschise poarta. Câinele îl primi cu un hămăit scurt, sec, de parcă ar fi strivit o muscă între colţii puternici. Din tindă se auzea limpede glasul Lenţei: era un cântec plin de bucurie, ca o chiuitură. „Ce ştie ea!” se înduioşă Goldiş şi se grăbi să intre în bucătărie. Era cald, cratiţele sfârâiau pe sobă.

Auzindu-l, ea tresări, se întoarse zvâcnind din şolduri şi-şi pocni braţele a mirare:

— Dumneata erai? Dar de ce-ai venit aşa degrabă? El se aşează greoi. Nu ştia cum să-i spună. De aceea se mohorî:

— Nu avem nimic de luciu astăzi… Aşa că…

— Nu vrei să mănânci ceva?

Şi fără a aştepta răspuns începu să umble grăbită, scoţând o farfurie curată şi un pahar în care-i turnă vin.

Când trecu pe lângă el, Goldiş întinse mâna s-o cuprindă, dar Lenţa se feri ca o zvârlugă.

— Cu cine ai vorbit tu în vremea din urmă? o întrebă, mestecând din pâine.

Când se întoarse spre ea, rămase uluit. Lenţa se făcuse albă ca varul şi se rezemase de perete. Pieptul ei se ridică grăbit.

— Cum… cu cine? izbuti să îngaime de la un timp.

— N-ai povestit nimănui… cum stăm noi acasă… ce ţi-am luat din târg şi…

— Nuuu…

„O fi aflat ceva?” Speriată, căuta să se ţie cât mai departe de el. De ce nu i-a spus până acum? Sau să-l fi lăsat pe Gheorghe să-i vorbească. Gândurile i se învălmăşeau. În cap, nici nu mai auzea. Se uita drept la Goldiş să-i citească din priviri, să vadă ce ştie. Dar Goldiş, abătut, se uita în farfuria din faţa lui. Părea atât de obosit şi bătrân, încât Lenţa se cutremură. Acum îl vedea pentru prima oară atât de doborât. Mai spuse o dată „nu”, să-l liniştească.

— Bine atunci, încheie el, împingând farfuria din faţă. Din curte se auzi lătratul duşmănos al câinelui care trăgea de lanţ să-l rupă. Goldiş se sculă şi ieşi în tâmaţ. Vărzaru tocmai îşi ştergea picioarele de preş.

— Ce-i cu tine?

— Iaca, am venit într-o goană. Ştii cine o pus articolul?

Goldiş îl înhaţă de piept.

— Cine?

— Gheorghe.

Lenţa, care ieşise şi ea în cerdac, se rezemă de tocul uşii. I se făcu negru în faţa ochilor, apoi o cuprinse ameţeala. Nu auzise bine despre ce era vorba, dar numele

rostit de Vărzaru îi dădu a înţelege.

— De unde ştii? întrebă preşedintele, fără să-l lase pe socotitor de piept.

Vărzaru nu pricepea mânia preşedintelui. Socotise că vestea pe care o aduce îl va ridica în ochii lui Goldiş. Atât de tare se sperie, încât uită să răspundă. Goldiş îl scutură încă o dată. Vărzaru abia se mai putea ţine pe picioare.

— De unde ştii? răcni preşedintele.

— Mi-o spus Tulucan, bâigui de la o vreme, plângăreţ, socotitorul.

Înfuriat, Goldiş îl îmbrânci în jos pe scări. Vărzaru se clătină şi căzu. Goldiş nu se mai uită la el. Mânia începuse să-i fiarbă din nou în gâtlej. Vărzaru se ridică şi aşteptă supus, urmărindu-l cu privirea. Nu îndrăzni să înceapă iar cu văicărelile, deşi pe drum îşi spusese că aşa nu mai poate merge, şi pe el o să-l mănânce puşcăria şi va fi vai şi amar de amândoi.

Lenţa intră grăbită în bucătărie, uitând uşa deschisă. Pe urmă se auzi cum lipăie cu papucii în odaia cea mare.

— Nu-i bai, spuse Goldiş printre dinţi. Nu ştii unde-i?

— Acasă, unde să fie? Ori la sediu.

— Apoi mă duc eu la el… Dumnezeii cui l-a făcut.

Îşi îndesă căciula în cap şi o porni pe uliţă cu paşi mari, stropindu-se de noroi până la brâu, nebăgând în seamă oamenii care-şi scoteau căciulile în faţa lui.

În acest timp, Lenţa se frământa în odaia cea mare, neştiind ce să facă. Frângându-şi mâinile, îşi opri privirile pe iconiţa din perete, cerându-i parcă ajutorul. Ciorba dădu în foc şi asta o dezmetici. Socoti că ar trebui să dea o fugă până la Gheorghe, să-i spună că vine Goldiş la el. Dar pentru asta nu mai avea timp. „Ce-ar fi să mă duc la Gherdan să-i spun toate cele întâmplate!” Dar de unde să-l ia acum pe Gherdan?

Începu să se îmbrace, apoi se răzgândi. Hotărî să se ducă acasă, dar îşi schimbă şi gândul ăsta. Cum să-i spună

toate cele maică-sii? Că nu-l iubeşte pe Goldiş? Că nici nu l-a iubit măcar? Că ar vrea să stea toată ziua alături de Gheorghe? Că în casa acestuia îi place până şi sărăcia? N-a fost acolo decât de câteva ori. Dar i s-a părut că mobilele, lucrurile îi sunt cunoscute de o veşnicie. Astea să le spună maică-sii? Ce ar pricepe ea din frământările ei? Ar spune că-i nebună:

— Auzi, vrea la sapă în loc să se învăluie în mătăsuri, şi să stea cu miţa lângă sobă.

De bună seamă că ar bate-o. Dacă nu ea, atunci taică-său, Toader.

Frântă de oboseală, se aşează pe marginea patului şi începu să plângă, încet, fără lacrimi.

În dreptul cooperativei, Goldiş se întâlni cu Boşneag. Vru să-l ocolească, dar acesta îi tăie calea.

— Ce facem cu Lică a Birăului? Am auzit că o adus o cerere. Tu vrei să-l primeşti?

— Cum o spune colectiva. Nu eu hotărăsc. Asta ştii şi tu.

— Da vorba ta are greutate. Tu trebuie să te pui contra. Eu aşa îţi spun, că fruntea gospodăriei s-o face foc. Lică are o singură iapă beteagă şi un plug bun de fiare vechi. Atât are, şi cinci copii. Când s-or pune ăştia pe zile-muncă, apoi să te ţii numai şi să vezi cum la toamnă te duci acasă cu sacul gol…

— Îs muncitori şi ei, ce vrei să le fac? spuse Goldiş supărat că Boşneag îi ţinea calea.

Vreo doi oameni, care stăteau în uşa cooperativei, se apropiară de ei.

— Dacă-s muncitori şi adunarea generală pune obrazul pentru ei, eu nu mă pun contra.

Asta o spuse mai mult pentru cei adunaţi, decât pentru Boşneag, care se mohorâse la faţă.

— Apoi eu mă duc, adăugă după un timp şi o luă spre casa lui Gheorghe.

La colţ, Boşneag îl ajunse din urmă:

— Atunci să împărţim banii! De ce să se căpătuiască toţi veniţii din agoniseala noastră?!

„Nu-i sfat prost”, cântări vorbele Goldiş. Aşa ar fi putut să scoată ceva din datorie şi cine ştie dac-ar mai trebui să-şi vândă grâul. Dar asta nu putea să-i spună deschis lui Boşneag, şi nici rău nu se putea pune cu el. Mai ales acum.

— Am să mă gândesc. Dacă tu socoţi că e bine aşa, propune-o adunării. Să vedem ce spun oamenii.

— Oamenii o să spună cum o să spui tu.

— Eu am spus că am să mă gândesc. Tu propune numai…

Îl lăsă pe Boşneag în mijlocul drumului şi coti spre uliţa din dolmă.

Pe Gheorghe nu-l găsi acasă, sau acesta nu voi să răspundă. Stătu aşa ca la un sfert de oră, lovind cu picioarele în uşă, spre mirarea rarilor trecători, ciocănind geamurile de era gata să le spargă. La zgomotul pe care-l făcu, ieşi o vecină şi-i spuse că Gheorghe plecase de cu noapte, nu ştia unde anume.

Abia când ajunse la sediul gospodăriei, preşedintelui îi trecu prin minte că Gheorghe s-a dus la raion. Ar fi vrut să-l întrebe pe Vărzaru ce sumă ar fi de înlocuit exact, dar n-avea îndrăzneala. Acesta îl urmărea mereu cu privirile, înfiorat de spaimă şi trecându-i prin minte că, dacă iese bucluc, lui nu-i rămâne altceva decât să se spânzure de un cârlig din pod.

De fiecare dată, când bătea cineva la uşă, preşedintele tresărea. Apoi, pe la vreo şase ceasuri după-prânz, se linişti. Pogorî în el o pace de neînţeles. Ştia că trebuia să facă rost de bani. Dar de unde să facă, nu ştia încă. Se gândi la propunerea lui Boşneag. Să se împartă banii. Da, asta n-ar fi rău. Că la urma urmei, aşa este. De ce să se căpătuiască sărăntocii din agoniseala celor care

au dus tot greul de la început? Să se cumpere vite la anul, când or pune cu toţii umărul, nu acuma. Dar să rămână gospodăria încă un an fără taur şi fără armăsari de soi?… Un an e tare multă vreme. La dracu', toate sunt atât de încâlcite, încât abia te mai poţi descurca în atâtea socoteli.

Încercă să gândească cu mintea lui Gherdan. Ia să vedem: Ce ar spune Gherdan? Era al dracului de uşor de ghicit ce: să se cumpere vite de prăsilă! Nici nu-ţi puteai închipui alt răspuns. Dacă n-ar avea datoria asta sau ar putea să iasă la liman fără să-şi vândă din grâu, nici el n-ar gândi altfel decât Mitru. Totuşi, cel mai bine ar fi să-i rămână şi grâul, dar şi de datorie să scape. Poate să fie primită propunerea lui Boşneag. Că cine e prost să nu vrea bani? Şi dacă propunerea n-o trece prin adunarea generală, atunci, în cel mai rău caz, o să-şi vândă din grâu. Dar, orice s-ar întâmpla, are să ştie el să-l tragă la răspundere pe Gheorghe.

Se liniştise şi-l povăţui pe Vărzaru să nu se lase biruit ca o babă. Vărzaru ar fi dat cinci ani din viaţă să-l poată sudui de mamă, dar înghiţi în sec şi se aplecă deasupra hârtiilor, scârţâind cu pana pe foile albe.

În ziua următoare, când Gherdan se îndreptă spre sediul gospodăriei „i se păru că se întâmplase ceva. Ce anume, nu-şi putea da seama. Oamenii, deşi era încă de dimineaţă, se adunaseră în uliţă. Până ce ajunse la sediu, stătu de vorbă cu mulţi. Cam toţi i-au pus aceeaşi întrebare: ce se face cu banii? Fiecare îl sfătuia să ceară şi el împărţirea. „La dracu', se gândi Gherdan îngrijorat, asta nu-i a, bună. De unde să-i fi pornit toată: povestea? Şi preşedintele ce-a păzit?"

Când intră la sediu; primul cu care se întâlni fu Bicaşul, grăjdarul. Acesta zvârli furca din mână şi se repezi bucuros spre el:

— Bine c-ai venit! Dacă ai şti ce-i pe-aici!

— Ce?

— Oamenii parcă-s turbaţi! Şi, ce-i mai rău, preşedintele… se opri scurt.

— Spune.

— O vorbit cu mai mulţi… Cică el n-ar fi de loc împotrivă să se împartă banii.

Gherdan se încruntă. Îşi vârî mâinile în buzunarele cojocului.

— Şi voi ce-aţi păzit? Tu ai stat de vorbă cu ei:?

— Aşa şi-aşa, făcu Bicaşul. De când o vrut să mă schimbe, să-l pună pe Toader Roşu în locul meu, de-atunci…

— Parc-ai fi prunc. Om în toată firea şi ţii nasu-n vânt. Ar fi trebuit să-l tragi la răspundere…

— Aici, în fugă? Trebuie să discutăm problema lui la organizaţia de bază. Şi Tulucan o fost de aceeaşi părere.

Gherdan nu ştiu ce să-i răspundă. Bicaşul avea dreptate.

— Ştii de ce m-am împotrivit eu? Oricât, e preşedinte şi prestigiul lui: mai ales acuma…

— Despre prestigiul ăsta… Prestigiul nu se face cu sila. Ori şi-l face omul prin muncă, ori ducă-se dracului!

— Ai dreptate, zise secretarul. Eu mi-s vinovat. Prea umblam cu el ca şi cum ar fi de niagă. Pe urmă, strânse din fălci cu amărăciune: De câte ori n-a dat cu pumnul în masă când un tovarăş îşi făcea astfel autocritica: „Eu sunt vinovat”. L-ai dracu’!

Desigur, Bicaşul se frământa la aceste probleme de cine ştie când, abia a aşteptat să-i spună, şi el, Gherdan, acum se scuză că a umblat cu Goldiş ea şi eu o niagă. Adică vina lui e numai că a fost prea îngăduitor cu preşedintele? Sau că s-a mulţumit că gospodăria, de bine de rău, a mers cum a mers? îl bătu pe Bicaşul pe umeri:

— Va trebui să ne adunăm într-o seară şi să ne scărmănăm oleacă.

— Da, da, aşa cred şi eu, spuse Bicaşul. Am să aduc

ţesala cu mine.

Râseră amândoi.

Dinspre atelier se auzeau ciocăniturile faurilor. Gherdan privi într-acolo şi tresări: dăduse cu ochii de gazeta de perete. Văzu geamul spart, pe care nimeni nu se gândise să-l înlocuiască:

— Cum s-a spart geamul?

Bicaşul se uită în pământ. Niciodată nu-l văzuse pe Gherdan atât de supărat, îi venea tare greu să-i spună tocmai acum cine-i făptaşul.

— Tu l-ai spart?

— Nu l-am spart eu…

Gherdan se apropie de gazetă:

— Ei, cine l-a spart? Sau nu ştii?

— Ba ştiu. Preşedintele l-o spart.

— A fost beat?

— Nu. Sau cine ştie… vru s-o scalde Bicaşul. O vinit c-o falcă-n cer şi cu alta-n pământ şi o vârât cotul în sticlă.

— Cum? Aşa i-a venit să dea cu cotul în geam?… şi îl privea neîncrezător.

— O fost nemulţumit de un articol… Acela a lu' Gheorghe, unde se vorbea de bani…

— Şi unde-i articolul?

— L-o luat el. L-o aruncat în imală, pe urmă l-o ridicat şi l-o pus în buzunar.

— Şi tu ai stat aici ca pus cu furca.

— Ba, era să ne războim, spuse Bicaşul. Numai că s-o înmuiat până la urmă. O vinit după mine în grajd şi m-o îmbiat la vorbă.

— Aha! făcu Gherdan şi pomi spre sediu.

Când intră în biroul preşedintelui, acesta ridică spre el nişte priviri speriate. Amândoi ştiau că sunt multe de spus, şi mai ştiau că discuţia asta nu mai putea întârzia. Totuşi, preşedintele se simţea nepregătit: se făcu purpuriu. Neras, cu ochii încercănaţi, avea o înfăţişare rea, de om

hărţuit.

— De mult n-ai mai venit aşa de dimineaţă, Goldiş.

Înainte să-i răspundă, preşedintele trase aer, umflându-şi pieptul, şi-şi pârâi oasele:

— Aşa e iarna. Omu-i mai leneş.

— De ce ai rupt articolul de la gazeta de perete?

Întrebarea veni brusc, fără înconjur. Goldiş se lăsă în spătarul scaunului. Acum ar fi trebuit să răspundă ceva deştept. Dar ce anume? Cum dracu' de nu s-a gândit până acum la răspuns? Şi totul din cauza lui Gheorghe! „Mama lui de copilandru…" Socoti că cel mai bun lucru e să facă pe supăratul.

— Aşa! strigă el. Mă întrebi unde-i articolul?! L-am rupt! Minciuni! Batjocoresc oamenii şi… începu să zbiere: Dacă nu vă place de mine, schimbaţi-mă. Da nu las pe un… pe un… să-mi terfelească cinstea obrazului. Ai auzit?

Îl vedea pe Gherdan tăcând şi se gândi că a făcut foarte bine că a strigat oleacă. Doar nu se pot lipsi de el, e un preşedinte cum nu sunt mulţi, şi…

— Pune imediat articolul înapoi.

Goldiş se pregăti să se răstească iarăşi, pe urmă se temu că Gherdan ar putea să-l întrebe de bani, să-l cheme pe Vărzaru şi atunci s-a dus dracului totul. Puse mâna în buzunar, pipăi articolul mototolit şi porni spre uşă.

Unde te duci?

— Mă duc să pun articolul.

Vru să plece, dar Gherdan îl opri din nou.

— Cu cine ai vorbit tu că trebuie împărţiţi banii?

Preşedintele rămase uluit. Se rezemă de perete şi bâigui:

— Bine, dar… cu nimeni.

Privirile lui Gherdan erau aspre, necruţătoare. Goldiş simţi că acum ar trebui neapărat să spună ceva. Ceva care; să-l liniştească şi pe el şi pe Gherdan. Se întoarse spre Gherdan:

— Am greşit, Mitrule. Ştiu, n-ar fi trebuit să rup articolul. Îmi dau seama că am greşit. Mi-am dat seama încă de ieri, când l-am rupt. Poate: l-aş fi pus îndărăt în clipa aceea, dacă n-ar fi fost de faţă Bicaşul. Tu ştii cât sunt eu de pornit… Asta e vina mea… Mereu ţip şi fac după cum mă taie capul…

Vru să se ducă spre uşă, dar Gherdan îl opri din nou:

— Cu cine ai vorbit tu că trebuie împărţiţi banii?

„La dracu', iar despre bani e vorba".

— Cu cine-ai vorbit?

— N-am vorbit cu nimeni, zău… Da' ce dracu', nu mă crezi? Se opri brusc, încreţindu-şi fruntea. Ba da, am vorbit cu… stai cu cine?… Da, cu Boşneag. M-a oprit ieri în faţa cooperativei. Era tare nemulţumit. Doar ştii cum e el când e burzuluit. Mi-a vorbit jumătate de oră despre Lică, cum că acesta o să trăiască pe spinarea lui, şi s-au adunat, oamenii roată. Nu voiam să discut cu ei, în Mijloc de stradă. Erau de faţă câţiva dintr-aceia care au băgat cerere. I-am spus că asta nu-i problema mea şi a lui, să vie la sediu, că o lămurim noi aici. De aia am venit aşa de dimineaţă. Asta e, nimic mai mult.

Gherdan îl privi pătrunzător, şi spuse un „hm" înecat, abia auzit.

Goldiş, ca să împrăştie această tăcere apăsătoare, plină de ameninţări nerostite, spuse:

— Eu credeam că mă cunoşti.

Gherdan nu răspunse nimic. Părea îngândurat. Goldiş adăugă:

— Pentru articolul de la gazeta de perete răspund. Acum mă duc să-l pun înapoi.

La atelierul de reparaţii al gospodăriei era o larmă de nu se putea auzi om cu om. Numai glasul lui Iozsi străbătea ca o trâmbiţă. Iozsi râdea, şi hohotele lui semănau ou nechezatul unui murg tânăr. Ciocănea semănătorile, punea ici-colo câte un şurub nou, îndrepta

frânele stricate. Sub şopronul deschis vântului din toate părţile, era curent şi, de atâta umblet pe jos, pământul se prefăcuse într-o mocirlă apoasă.

— Aşadar, prinserăm şi al patrulea însămânţat. De primăvară, râse Neteda, un flăcău eu părul cânepiu, murdărit de smoală. Să fiu al dracului dacă n-om ajunge anul ăsta primii pe regiune.

— Tot la asta ţi-i gândul, mormăi Boşneag. Da de bani nu scoţi o vorbă!

Dintr-odată, gălăgia se potoli. Gheorghe, care lucra în celălalt capăt, ridică fruntea.

Mulţumit, Boşneag se scotoci după punga de tutun, întinse spre Gheorghe un deget gros şi îngălbenit de nicotină.

— El, barem, nu s-a temut ca noi. Bine-ai scris la gazeta de perete, măi Gheorghiţă, taică. Tot satul vorbeşte.

Lui Gheorghe îi era ciudă că nu-l înţeleseseră. El voise să lămurească ce-i cu banii, să se cumpere vitele, să se închidă odată gura bârfitorilor. Şi acum oamenii cred că el gândeşte ca Goldiş, că banii trebuie împărţiţi, trebuie strânşi la ciorap.

— N-ar strica să ne dea banii care ni se cuvin! intră în vorbă şi Pleşcan, un om între două vârste, neras, cu ochelarii sparţi.

— Vitele? Îmbătare cu apă rece!

— Nu vorbiţi prostii! se înfurie Gheorghe şi păşi drept în mijlocul lor.

— Ce prostii? se zborşi Boşneag. Muierea mă ciocăneşte-n cap, în fiecare zi. Cică-s moale ca mămăliga, că dacă nu-s beat n-am coraj. Să ne dea banii!

— Ce-a făcut preşedintele cu ei?

Gheorghe simţi cum i se urcă în obraji un val de sânge.

— Apoi n-aţi înţeles cum vine treaba, fraţilor! Noi cu toţii am votat în adunarea generală cumpărarea vitelor de

prăsilă. Bade Boşneag, tare mi se pare că iar ai închinat cu vecinul Gurău, că şi el tot aşa spune. Iar cu primirea de noi membri, tot după voia chiaburului văd că vrei să faci.

— De ce-l amesteci în treaba asta pe Gurău? Ce are el cu gospodăria noastră?

— Aşa ai spus şi astă-toamnă la împărţirea roadelor, ce are Gurău cu gospodăria noastră, el care stă la trei poşte de gospodărie?... O avut sau n-o avut? Ori nu tot el te-o sfătuit să nu vinzi griul până la primăvară?!

— Lasă astea acum...

— De ce să le las? se împotrivi Gheorghe. Cine, dacă nu Gurău, e cel mai mulţumit că noi nu cumpărăm vite de prăsilă?

— Dar că noi primim banii înapoi, tot bucuria lui este? spuse râzând Pleşcan. Era convins că aici l-a înfundat pe Gheorghe. Hai, nu răspunzi?

— Apoi tot el. Că dacă dumneata ţi-ai bea banii pe care i-ai primi, adică ţi-ai bea vita care ţi-ar îmbogăţi gospodăria, cine s-ar bucura, dacă nu Gurău... De aia-i spun lui baci Boşneag că ce cere el, la dreptu vorbind, Gurău o cere.

— Ceea? făcu, supărat, Boşneag. Apoi tacă-ţi fleanca, Gheorghe, că de nu...

— Aveţi grâu, mergeţi la cooperativă, vindeţi-l şi luaţi-vă tot ce vă trebuie, intră în vorbă şi Bicaşul.

— Nu ne sileşte nimeni să-l vindem la cooperativă, aşa să ştii. Suntem slobozi să facem ce vrem cu el.

— Asta ai lovit-o bine! îl luă în râs Gheorghe. Adică tu te duci să-l dai la speculă.

— Atunci de ce-ai mai scris despre bani la gazeta de perete?

— Am scris pentru că ar fi bine să se lămurească odată când anume cumpărăm vitele!? Ca să se închidă gura celor care se iau după Gurău.

— Despre cine vorbeşti? făcu Boşneag ochii mici.

— Şi despre dumneata. Ai luat nouă măji de grâu şi le ţii în pod. Apoi îţi umblă gura că n-ai bani. Dacă o să creştem vite de soi, la anul o să avem de două ori pe atâta câştig.

— Ehei, la anul. Până atunci…

— Ce-i până atunci?

— Multe pot fi, încercă Boşneag să se îndârjească. De pildă, na, „domnii” sărăntoci, ăştia care ne vin acum pe cap. Acum li s-o luminat să intre în gospodărie. N-au nici de unele, pământul lor e prost de-ţi vine greaţă… şi să împărţim cu ei. Şi acuma, şi la anul. Mai bine să ni se dea ce ni se cuvine, că doar am muncit. Da, oameni buni, se încălzi el. Judecaţi oleacă. Se bagă între noi zece familii de culduşi[1]. Ce-au dat ei pentru vitele astea de prăsilă? Nimic. Atunci, la anul, de ce să capete bani în rând cu noi; care…

— Frumos, pufni Neteda. Fie-ţi ruşine!

— Aşa-i, încuviinţă şi Gheorghe, aţintindu-l pe Boşneag cu privirea. Mare cinsteţi fac vorbele astea.

— Apoi…

Boşneag înghiţi în sec. Deodată se încruntă, îşi scoase căciula şi o trânti de pământ.

— Pe tine te bag în mă-ta! strigă el cu voce piţigăiată. Te împinge Lenţa, hai? Te culci cu zdreanţă preşedintelui şi, acum, joci în horă cu el!

Gheorghe se dădu un pas înapoi, îşi făcu vânt şi-l lovi cu pumnul drept în obraz. Apoi voi să se năpustească asupra lui, dar Neteda şi ceilalţi îl prinseră de mâini.

— Nu-i nimic, gâfâi Boşneag. Asta ai să mi-o plăteşti… Maica ta, dobitocule! Şi se apropie de peretele şurii unde stăteau înşirate furcile.

Oamenii săriră la el, să-l împiedice să pună mâna pe una.

— Aşa-i cum zice Boşneag, bombăni cineva.

Gheorghe nu ştia cine. Simţi că-i crapă obrazul. Adică

1 Culduş – cerşetor.

toată lumea vorbeşte de el şi de Lenţa, şi el crede că duce de nas tot satul. Acum o să iasă tămbălău. N-avea curaj să se uite în ochii oamenilor. Strigă din toate puterile:

— Banii nu se dau înapoi! Vorbe chiabureşti! Să vă fie ruşine!

Dar lui însuşi i se părea neconvingător ceea ce spunea. Apoi ieşi ca o furtună şi se îndreptă spre casă. Toate fierbeau în el. Fără să fi gândit sau să fi vrut, intră la cooperativă. Ceru un pahar de „bătrânească", apoi încă unul.

Când ieşi din nou în stradă, îi ardea gâtlejul şi ameţeala care pusese stăpânire pe el, un fel de moleşeală legănătoare, îl întărâtă şi mai mult, „Oamenii o cred pe Lenţa femeie stricată". Îi veni să strige celor de pe stradă că Lenţa nu e vinovată, dar n-avu putere s-o facă. „De ce dracu' n-am vorbit până acum cu Goldiş? Măcar cu Gherdan să fi vorbit!" Acum, chiar dacă le-ar spune, or să creadă că o face de nevoie, de gura satului. Nici că a vrut să apere interesele gospodăriei când a scris articolul la gazeta de perete de bună seamă că n-o să-l mai creadă nimeni. O să creadă toţi ca a vrut să-l înfunde pe preşedinte...

Ce-ar fi să se ducă la Goldiş? Se întoarse din drum şi o luă spre podeţ. Deodată îşi dădu seama că se clatină: „Cum să mă duc beat la el? Să spună c-am venit mânat de băutură? Să spună ce-o vrea! Nu mai stau nicio zi, niciun minut măcar. Trebuie să se lămurească odată!"

Pe drum era cătrănit, ca atunci, înainte de nuntă, când l-a căutat Lenţa să-i spună că Goldiş i-a cerut mâna – s-a îmbufnat şi s-a răstit la ea:

— Faci ce vrei, eu mi-s sătul. Du-te la el şi lasă-mă în pace.

— Nu mă mai iubeşti, Gheorghe?

— Nu...

De ce a minţit-o atunci? La asta nu putea să

răspundă.

Intră pe portiţă şi abia reuşi să se ferească de câine. Uită să bată în uşă şi, numai când se văzu în mijlocul bucătăriei, se opri speriat.

În pragul odăii mari apăru Lenţa.

— Gheorghe, Gheorghe! făcu ea mirată şi se repezi la el.

El se Feri, împingând-o cu mâinile întinse:

— Unde-i tovarăşul Goldiş?

— Gheorghe…

— Unde-i tovarăşul Goldiş? mai spuse o dată aspru.

— Ai înnebunit, Gheorghe. Nud acasă… Atât de mult m-am temut pentru tine… Gheorghe, Gheorghiţă al meu… Ai venit după mine!

— Am venit să vorbesc cu preşedintele.

— Eşti beat! Mihai nu-i acasă… şi-l privi stăruitor.

„Nu-i acasă? Şi dacă s-o întoarce acum, o să-şi închipuie c-am venit la Lenţa”. Îl năpădiră năduşelile. Spre mirarea Lenţei, ieşi fără să salute. O porni spre casă pe drumul îngust al dolmei, peste răstoacă. Pe la mijlocul drumului, îi veni să înjure de ciudă: îi părea nespus de rău că-l lovise pe Boşneag. O să-l tragă la răspundere organizaţia de bază. Acum nu mai încape îndoială, că oamenii cred că l-a lovit pe Boşneag din îndemnul Lenţei, ca să-l apere pe Goldiş. Niciodată nu ştii cum se încurcă lucrurile. Poate şi Gherdan o să creadă că luptă pentru împărţirea banilor. Se înfurie la acest gând. Apoi, aducându-şi aminte de Lenţa, se potoli şi se înduioşă chiar. „M-a aşteptat cu braţele deschise. De ce am gonit-o atunci? Şi Boşneag a spus despre ea că e zdreanţă”. Tot e bine că l-a lovit pe Boşneag. Cel puţin i-a întors pumnul pe care i l-a dat el lui Lică.

Ajunse la răstoacă: de aici, toată întinderea, cât puteai cuprinde cu ochii, se aşternea netedă ca o palmă întinsă, darnică. Petele de zăpadă, înmuiate de câte un

zâmbet de soare, musteau şi sclipirea lor nu mai supăra privirea. Ici-colo, pârâul, înviorat de zilele senine, îşi spărsese pojghiţa verzuie şi, clăbucind, se rostogolea la vale.

Ajuns lângă el, Gheorghe înfipse călcâiul într-o tăbliţă ca de sticlă, prinsă între bolovani. Îşi aruncă scurta şi cămaşa de pe el. Se spălă întâi pe faţă: apoi îşi udă şi pieptul cu apa ca gheaţa. Se învioră. Răsuflă puternic şi-şi frecă îndelung pieptul lat, păros. Se simţea iarăşi în putere.

Văzându-şi în vale casa cu storurile trase, se întunecă pentru o clipă: da, o s-o aducă pe Lenţa acolo. Îl va sili pe Goldiş să se despartă de ea. Că de Lenţa nu e vorba ca de oricare altă femeie. Că lemei ar găsi el destule, har domnului, doar e tânăr şi sănătos. Dar Lenţa, numai să-i rostească numele, şi un val fierbinte i se suie în cap, iar vinele subţiri de la tâmple bat, gata să plesnească. Lenţa trebuie să fie muierea lui! Acest gând îl măcina încă de mult, cu ani în urmă, când se întâlnea cu ea la horă. Dacă jucau împreună, oamenii se uitau la ei şi ziceau că-s făcuţi unul pentru altul. Îşi spunea că îndată ce-o s-o aducă în casa lui, Lenţa s-o face din nou fata pe care o cunoscuse el în primele timpuri. La asta se gândise şi în seara când o dusese acasă de la căminul cultural. Şi încă la ceva. La o fetiţă mică, durdulie, cu păr negru, care o să semene cu Lenţa. Da, aşa trebuie să fie.

Se îmbrăcă repede şi coti spre stânga, spre casa lui Gherdan. Când intră, acesta era tocmai gata de plecare.

— Mă duc la raion – îl lămuri el, arătându-i bocceaua cu merinde şi cu schimburi – avem instructaj în vederea însămânţărilor. La întoarcere vom lămuri şi problema lui Mihai. Spune că vrea să se ducă el după vite. Trebuie să alegem o comisie. Tu, ce părere ai?

— Tovarăşe Gherdan, începu Gheorghe nehotărât. A ieşit tare rău cu articolul. Oamenii cred că eu ţin partea

preşedintelui.

— Ce zici tu acolo? Gherdan se aşează, aşa îmbrăcat, pe un scaun în tindă. Cine crede tâmpenia asta?

— Oamenii, făcu iar Gheorghe. Mi-a spus-o în faţă Boşneag. Cică îl apăr pe preşedinte… din îndemnul Lenţei, spuse el repede. Ştiţi, eu şi cu ea…

— Ştiu… Te-am aşteptat mai demult să-mi spui de asta. Oamenii vorbeau, dar dacă tu nu mi-ai zis nimic, mie nu-mi venea să cred. Văzând faţa palidă a lui Gheorghe, Gherdan schimbă vorba: Despre Goldiş ce spun oamenii că a rupt articolul la gazeta de perete?

— Despre asta n-am avut timp să vorbim. Că eu m-am înfierbântat…

— Ca omul cu musca pe căciulă…

Gheorghe continuă ca şi când Gherdan n-ar fi spus nimica:

— Şi l-am lovit pe Boşneag. N-ar fi trebuit s-o fac, dar…

— Şi pe urmă?

— M-am dus.

Gherdan tăcu o vreme, apoi spuse cu jumătate de gură:

— L-ai lovit şi pe urmă te-ai cărat, aşa cum se cuvine să facă un comunist.

Cuvintele secretarului îl întărâtară pe Gheorghe:

— Am plecat. Am plecat să vorbesc cu Goldiş. M-am dus pentru Lenţa.

Gherdan strânse din fălci. Gheorghe continuă:

— N-a fost acasă.

— Măi Gheorghe, eu te credeam om cu rădăcini, ca stejarul. Auzi mă, ca stejarul te credeam. Umbli ieşit din minţi după o muiere căsătorită, când satul fierbe ca un stup şi-i gospodăria ia răscruce. Mult nu mai avem până la însămânţări. Iar până atunci trebuie să-i primim şi pe ceilalţi gospodari din sat. Să-i primim cu încredere. I-am

putea primi şi aşa, că mulţi colectivişti de-ai noştri n-ar avea curajul să voteze împotriva gospodarilor cinstiţi, chiar dacă în sinea lor sunt împotrivă; Dar noi nu vrem să-i primim oricum. Vrem să-i primim cu încredere. Şi încrederea le-o putem dovedi tocmai prin cumpărarea vitelor de prăsilă. Lăsând la o parte că, fără vite, am bate pasul în loc încă un an. Trebuie să-ţi ţin eu lecţii ţie? Măi Gheorghe, măi…

— Atunci eu ce să fac, tovarăşe Gherdan? întrebă Gheorghe. Ruşinat.

— Fă şi tu ce crezi, Gheorghe…

Gheorghe plecă privirile în pământ.

— Ei, tu ce crezi c-ar trebui să faci, Gheorghiţă?

Se bucură că baciu Mitru îi spusese aşa.

— Păi, să lămuresc oamenii.

— Dar nu cu pumnul.

Gheorghe se făcu roşu ca racul. Ştia că Gherdan n-o să-i ierte niciodată că l-a lovit pe Boşneag. Totuşi, alt gina îl rodea pe el.

— Şi cu Lenta? întrebă.

— Cum, cu Lenţa? Păi Lenţa e soţia preşedintelui.

— Bine, dar…

— Vorbeşti prostii, Gheorghe, spuse tăios Gherdan. Am să pun problema ta în organizaţia de bază. Şi dacă mai aud o dată că dai târcoale pe la Goldiş, să-i strici omului casa…

— Lenţa mă iubeşte! strigă Gheorghe. Era hotărât să-l înfrunte pe Gherdan cu orice preţ. Mă iubeşte!

— Câtă vreme e nevasta altuia, nu poate să te iubească pe tine. N-are voie. Ai înţeles?

„Cum n-are voie? răsufla ca un urs. Iacă, până. Aici e om Gherdan. Nu poate înţelege pe unul tânăr. Parcă dragostea merge după voie”. Spuse mai mult pentru sine:

— Atunci am să vorbesc cu Goldiş.

— N-ai să vorbeşti, se răsti Gherdan scos din fire.

Mai înainte ai spus că ştii ce ai de făcut. Să lămureşti oamenii. Aşa îi lămureşti tu? Le dovedeşti că şi nevestele devin bunuri ale colectivei? Ştii că a început satul să vorbească despre asta?

— Bine, dar Lenţa mă iubeşte, spuse buimăcit Gheorghe. Şi eu o iubesc. Să se despartă de Goldiş, şi eu o iau.

— Aha, păi asta e altceva. Dar până s-o despărţi, să fii cuminte. Noi spunem despre noi că suntem comunişti, dar nu mai suntem când trecem printr-o încercare, când e vorba să ne stăpânim. Mulţam de aşa comunişti…

Gherdan îşi ferea ochii de privirile brigadierului. Îi era milă de el. Îşi aducea aminte cu câtă putere se împotrivise căsătoriei lui Goldiş şi acum, când se adeverea că avusese dreptate, trebuia să-i ţie partea preşedintelui, să-şi ascundă părerile sub căciulă. Ciudată e şi viaţa asta! Iaca, în faţa lui stătea un om zdrobit, pe care cu un singur cuvânt l-ar fi putut face fericit. Cu un singur cuvânt, care îl ardea pe vârful limbii. Şi cuvântul ăsta nu putea să-l zică. N-avea voie să-l zică. Aici nu e vorba numai de Gheorghe, de Lenţa, de neghiobia lui Goldiş, e vorba de încă zece membri noi şi mai e vorba de viitorul gospodăriei. Asta nu-i decât o piedică mică în drumul care duce înainte, o piatră în mijlocul drumului. Dar nu poţi să dai aşa simplu cu piciorul în ea, că te loveşti. Şi nici s-o ocoleşti nu ajunge. Că vin alţii după tine şi se poticnesc şi ei. Trebuie să te opreşti puţin din drum, să te apleci să dai piatra la o parte.

Cum să-i spună toate astea lui Gheorghe? El n-ar putea pricepe acum. E înfocat, gata-gata să plesnească de dragul Lenţei, care stă închisă între patru pereţi, păzită de Goldiş. Se înciudă împotriva preşedintelui. „Mama lui de catâr!”

— Uite, Gheorghe, se apropie el de brigadier. Ştiu, e tare greu. Mai ales dacă ştii că şi Lenţa te iubeşte. Dar trebuia să vă gândiţi acum un an. Ei, târziu nici acum nu

este. Dar fără drumuri ocolite. Eu zic să mai aştepţi până mă întorc de la raion. Stăpâneşte-te. Poate mă gândesc şi eu între timp, că, vezi, m-ai luat pe neaşteptate. De unde să fi ştiut eu ce te roade? Mă întorc să ne sfătuim. Omeneşte. Aşa cum se cade între comunişti. Acum însă ai alte treburi. Le ştii tu. Azi, mâine, scoatem zăplazurile. Până mă întorc, s-o sparge şi ultimul ger. În lipsa mea, să stai de vorbă cu Lică. El e tare amărât. Mai amant ca tine. Şi trebuie să-l ajutăm. A vrut să vie în colectivă cu inima deschisă şi l-am primit cu pumnii. Că Boşneag n-a dat pumnul din partea lui, ci din partea gospodăriei. Şi acum, tot noi, gospodăria, trebuie să-i alinăm durerea lui Lică. Să fii om! Să nu te laşi doborât! Eşti tare ca un taur şi inima ţi-e slabă ca de viţel. Las că vine şi socoteala ta. Eu zic să vorbeşti cu preşedintele în legătură cu banii colectivei. Mi-a spus Vărzaru că Goldiş a ieşit la câmp cu agronomul. Du-te pe câmp şi stai de vorbă cu el.

— Eu? tresări, mirat, Gheorghe.

— De ce nu? Tu ai scris articolul. Spune-i că povestea trebuie lămurită de îndată. Ieri am vorbit şi eu cu el. A cam scăldat-o. Vorbeşte-i şi tu. Trebuie să-l ajutăm. No, şi acum, eu mă duc, să nu scap trenul. Iau lista oamenilor noi, să-i Aprobe raionul.

Gheorghe ar fi vrut să-i mai spună ceva, nici el nu ştia prea bine ce. Poate despre Lenţa, că o s-o aştepte oricât, dar nud veni în minte cum să înceapă. Se foi de pe un picior pe altul şi până la urmă spuse doar:

— Drum bun…

Îl petrecu o bucată de vreme, dar nu găsi prilej să-i mai vorbească şi asta nu se putea lămuri cu una cu două.

Rămas singur, stătu la îndoială: încotro să-şi îndrepte paşii. Până la urmă o luă spre casă. În atelier nu mai avea ce căuta.

Când intră pe uliţă, un copilandru, murdar de noroi până în creştet, îl trase de mânecă:

— Du-te acasă, bade Gheorghe, că-i bai!

— Ce bai? păli el.

— Te aşteaptă neică Mihai, preşedintele. O zis să te scoatem din fundul pământului.

Gheorghe înghiţi în sec de câteva ori. Copilul îl zorea:

— Haide, haide, bade Gheorghe.

— Bine, bine, spuse el limpede, după un răstimp. Mă duc… Ce atâta grabă? Doar n-au dat tătarii.

Se îndreptă spre casă cu paşi mari, apăsaţi. Poate că era mai bine aşa.

5

Era târziu. Lenţa stătea cu fruntea lipită de fereastra umedă, doar – doar i s-o mai răcori fierbinţeala obrazului, în bucătărie era cald, totuşi din vreme în vreme o străbăteau fiori lungi, încât se cutremura. Îi era urât, ca pe vremuri, când era fată mare şi aştepta că ai ei să se întoarcă de la lucru. Atunci însă era altfel: aştepta ceva. Se gândească o să se mărite şi o să plece poate… Acum însă nu mai ştia ce să aştepte. Bărbatul o să vie târziu, înnegurat, ca şi cum veşnic i-ar fi plouat şi i-ar fi nins, o să mănânce hulpav şi, aprinzându-şi o ţigară, o s-o întrebe: „Gata-i patul, Lenţă?”

Doamne, sau dacă s-o fi întâlnit cu Gheorghe? Mai bine să nu se gândească la asta. Dar oricum încerca să-şi gonească gândurile cele grele, apăsătoare, ele se întorceau şi nu-i dădeau tihnă. Oare de ce-o fi venit Gheorghe atât de aprins în casa lor, că până acum nu venise niciodată în ziua mare, şi mai ales când îl putea găsi pe Goldiş acasă? Şi de ce-o fi plecat Goldiş să-l caute pe Gheorghe, că doar nu avea nimic cu el? De bună seamă că a aţâţat ceva. „Doamne, doamne! Oare de ce întârzie atâta? Poate să se fi întâlnit cu Gheorghe şi să se fi încăierat?”

La gândul acesta, voi să se îmbrace şi să se ducă în sat, să vadă, să audă. Singurătatea, timpul care trecea bolnăvicios o măcinau. Îi venea să iasă în uliţă, să strige

adevărul în gura mare, să afle tot satul. Şi ce-ar fi fost? Toate fetele de seama ei trăiesc! Marta Chidoşan a ajun”, mecanic, e veselă, dezgheţată, de n-o mai cunoşti. Floarea lui Chiş e fruntaşă, a fost la Bucureşti în iarnă şi a adus o mulţime de lucruri, povestind zile întregi ce a văzut şi cu cine a stat de vorbă. Maria Indricău e în dragoste cu Iozsi, tractoristul. Până şi fata lui Boşneac a fugit cu cine i-a fost drag. Numai ea putrezeşte aici printre blestematele astea de cârpe şi oale murdare. La câmp toţi muncesc din greu, dar sunt mulţi şi nu le e urât niciodată.

Poate că ei aşa i-a fost scris. Nici la părinţi, nici la bărbat să nu poată trăi, mereu să-i poarte cineva de grijă ca unei neajutorate. Cum de s-a împăcat cu gândul să se căsătorească cu Goldiş? Acum îi era ciudă pentru că n-a avut curajul să se împotrivească de la bun început. Lui Mihai nu-i putea găsi pricini: el o iubea ca şi în primele zile, numai că ei, acum, asta i se părea prea puţin. Mândria de a se şti nevasta unui om cu vază în sat trecuse repede, de parcă nici n-ar fi fost. Mai mult ca orice îi lipsea bucuria de a ieşi în ţarină, de a vedea primii colţi verzui ai pinilor, înflorirea timpurie a sălciilor.

Uneori se simţea ostenită şi bătrână. Atunci îi venea să o ia razna peste câmpuri, să stea de vorbă cu oameni;, să se simtă obosită de soare şi vânturi. O, doamne, cât îi de frumos acum lângă Criş! Valurile galbene aduc de sus din munţi trunchiuri de copaci, ramuri, şi odată cu ele şi izul înţepător, tăios, al primăverii. Ar fi vrut să fie undeva afară, la răstoacă, să fugă şi în urma ei să audă paşii mari, grei, ai lui Gheorghe. Îşi aduse aminte că cu Goldiş niciodată nu s-a jucat de-a prinsă pe câmpuri, că Goldiş niciodată n-o strânsese pe neaşteptate pe prundiş, în zăvoi şi nicăierea.

Abia acum pricepea de ce îi e urât în casa asta: sta închisă în odaie ca pasărea în colivie. Pe câmp l-ar vedea pe Gheorghe în fiecare zi. Poate dacă ar fi muncit

dintotdeauna ar fi avut putere să se împotrivească voinţei părinţilor. C-aşa, ei s-au căsătorit: au ajuns neam cu preşedintele, atât. Dar ea? Tot singură a rămas, închisă în casă ca o ofticoasă.

Da, azi o să-i spună s-o lase la câmp! Şi dacă s-o împotrivi, pleacă. Tot mai mult i se lumina de ce era aşa de Amantă astă-toamnă, imediat după nuntă. Stătea la geam dis-de-dimineaţă: pe drum treceau ciopor. Fete şi flăcăi. Ea rămânea singură, ascultând cum se scurgea vremea. Şi seara... Seara toţi ceilalţi se întorceau de la câmp, arşi de soare, osteniţi şi veseli. Ea aşternea patul şi-l aştepta pe Mihai să vină de la şedinţă. Orice-ar fi, nu mai putea să trăiască viaţa asta! Doamne, doamne, numai lui Gheorghe să nu i se întâmple ceva!

Auzi portiţa scârţâind plângăreţ, cârceiul din piept se răsuci în ea ca un şurub. Auzi paşii lui Mihai care zdroncăneau prin târnaţi. Când intră, ea era palidă ca varul şi-i venea ameţeală.

Mihai nu-şi ridică ochii spre ea. Tropăi de câteva ori pe loc, ca şi cum ar fi vrut să se încălzească, îi spuse „bună seara” cu voce răguşită, apoi se aşeză la masă şi-şi cuprinse fruntea în palme. În tăcerea asta, Lenţa auzea numai ticăitul gros al Ceasornicului bătrânesc şi, ca pe un ceasornic mai mărunt, stricat, care mergea în neştire, îşi auzea bătăile speriate ale inimii lovindu-se de coaste.

— Să-ţi pun de cină? întrebă ea sfioasă.

— Nu. Nu-mi trebuie.

„Nu s-au întâlnit”, îi fu primul gând. Şi, fără să ştie de ce, îi părea rău. Poate ar fi fost mai bine să se termine odată.

Doamne, cât i se părea de străin! Nici nu ştie ce gânduri îl muncesc, de ce e amărât. Ce ar putea fi? „Nu merg bine muncile la câmp, n-o să-l laude în gazete, poate vor să-l schimbe din preşedinţie...” Hotărî să-i vorbească în astă-seară.

El îşi ridică privirile înceţoşate.

— Unde ai fost? îl întrebă ea.

— Ia… pe la Vărzaru… Şi pe la Gheorghe. A Petcului.

Tic-tac, tic-tac, ţipă ceasul din perete. În sobă, un buştean trosni cu un pocnet sec, împrăştiind o ploaie de scântei. Îi veni să strige de frică. Îi privea ţintă capul mare, acoperit cu păr negru, des, ţepos, ca de mistreţ. Mihai îşi strângea tâmplele şi-şi clătina capul. Cu paşi înceţi, tremurători, ea se lipi de perete. O răcoare plăcută îi îmbrăţişă trupul. Ştie…

— Mi-s tare amărât, Lenţă…

Ea tăcu. Focul duduia.

— N-auzi?

— Şi ce vrei să fac eu? spuse cu voce străină, rea.

— Din pricina ta… auzi? Din pricina ta-s necăjit… Mi-a luat Dumnezeu minţile, acum, la bătrâneţe…

Goldiş îşi vorbea mai mult sieşi şi se mira singur de unde le scotea. Îl omora ruşinea. Ce-o să zică oamenii! Iar după toate astea, niciodată n-a căpătat de la ea mai mult de un mulţam spus cu jumătate de gură. Îl înăbuşea supărarea. Şi ce ştie ea? Ce-i pasă ei? Ea stă în casă fără griji. Şi doar pentru ea a stricat banii luaţi de la gospodărie. Spuse cu răutate:

— Da, din pricina ta. Urmă fără să bage de seamă albeaţa de moarte care năpădise obrajii femeii: Pentru tine… am furat!

— Doamne, Dumnezeule!… Ce vorbeşti? şopti ea din buzele din care fugise orice firişor de sânge.

— Da! Am luat din banii gospodăriei… ca să-ţi aduc ţie… ţie… apăsă el veninos. Am fost om cinstit, fruntea satului… şi iacă unde am ajuns… pentru tine…

Şi se uită cu coada ochiului să-i vadă faţa. Era palidă. Goldiş se ridică puţin.

— Da’ de ce? ţipă ea cu voce ascuţită. Ţi-am cerut eu să mă faci doamnă? De ce nu m-ai lăsat la muncă, afară,

unde-s cei de-o seamă cu mine? Ţi-o trebuit slujnică? Nicăieri nu m-ai lăsat. Şi acuma-mi scoţi ochii?

Se răsuci pe vârful papucilor, se repezi în dormitor, deschise uşa de jos a dulapului, zgâriindu-şi degetele, şi-şi încărcă braţul cu tot felul de lucruri. Se întoarse în bucătărie şi le azvârli pe jos, la picioarele lui, într-o fâlfâire de mătase, de pânză albă, uşoară.

— Na, iaţi-le!

Şi obosită, frântă, se lăsă pe un scaun, plângând cu sughiţuri, copilăreşte.

— Lenţă! strigă Mihai mai mult trist decât furios şi se îndreptă spre ea. „Aşa pricepe să-mi mulţumească?”

Dar ea sări în picioare, înfruntându-l.

— Mi-e până în gât de boarfele, de grijile dumitale. Anume îi spunea aşa: „Până în gât”. Nici boarfele nu mi-au plăcut, nici dumneata. Cu sila m-ai luat! Aşa să ştii. Şi nu mă tem să-ţi spun în faţă. Chiar dacă m-ai bate. Eu vreau să trăiesc. Nu să stau aici la murat.

Goldiş asculta mirat. La asta nu se aşteptase. O durere grea, apăsătoare puse stăpânire pe el. Se duse la geam şi, rezemat în coate cum stătea, părea bătrân, mai bătrân de cum era. Lenţei i se făcu milă de el. După un timp, Goldiş se întoarse spre ea, o privi lung, apoi se duse la scrin şi scoase cheia podului. Lenţa, care se gândea cum să înceapă să-i spună de Gheorghe, se dezmetici abia când bărbatul ieşi din casă. Vru să strige după el, apoi, nehotărâtă, se lăsă pe scăunelul de lângă cuptor.

Goldiş se duse sub şopron şi scoase scara mare. O propti de perete şi se caţără în pod. La lumina lămpaşului de furtună, desfăcu gura unui sac. Mişcându-l, băgă de seamă că-l roseseră şoarecii şi boabele aurii se revărsaseră pe scândurile spălate de el încă în toamnă. Înjură în gând şi adună boabele, măturându-le cu palma.

La lumina palidă a lămpii, grâul părea arămiu şi copt, suna ca nişte pietricele şlefuite, din pârâu. Cinci saci va

trebui să vândă! I se uscase cerul gurii şi un iz amărui îl sufoca. Deodată, i se păru că mişcă ceva, în fund, lângă meşter-grindă. Se întoarse brusc: era umbra lui căţărată până la horn, zdrenţuită de colţurile ţiglelor. Sacul, proiectat şi el, părea mare cât doi snopi puşi cap în cap. Şi cinci saci de ăştia mari va trebui să vândă! I se părea chiar că aude căruţa pe care trebuia s-o tocmească Vărzaru de la grajduri, venind să-l ia să-şi ducă griul la târg. I se făcu cald. Înfundă mâinile adânc în gura sacului şi strânse pumnii. Apoi le scoase şi se uită râzând cum picurau boabele din mânecile hainei. Mai împlântă odată mâinile şi rămase aşa, tăcut, ascultând şuieratul subţire al vântului prin crăpăturile acoperişului. Trebuie să-şi vândă grâul din pricina lui Gheorghe.

De unde ar putea să ia bani cu împrumut, până când s-ar ridica niţel preţurile? Ca să nu-l prăpădească. Bani, bani, cine ar putea să-i dea bani? Cât de mulţi o fi. Avut fratele lui Gheorghe, Antoniu Petcu? Dacă s-ar duce la el, de bună seamă că nici acum nu l-ar refuza. Ce-ar fi să încerce? Coborî din pod. În grabă, uită să lege gura sacului. Îşi aduse aminte de asta când puse mâna pe clanţa uşii de la bucătărie. Se întoarse şi propti din nou scara de uşa podului.

Pe urmă, intrând în casă se răsti la Lenţa:

— Să-mi pui nişte merinde! Mă duc la Salonta! Tăcu. Apoi spuse dintr-odată: Ai auzit de fratele lui Gheorghe a Petcului?… De Antoniu?

La numele lui Gheorghe ea roşi toată, apoi clătină din cap.

— Acela care s-a câus din sat prin ’46, urmă Mihai. A fost zilele astea pe la mine… E îmbrăcat ca un domn…

Zice că e la Ocol, nu ştiu ce învârteşte pe acolo…

Şi tăcu iar. „La ce bun i-a spus toate astea?”

Noaptea târziu, când vântul scutura pomii de nămeţi, Lenţa ascultă răsuflarea greoaie a lui Goldiş şi hotărî să

plece de la el. Pe la patru spre ziuă, se trezi speriată, în sudori. Cineva bătea cu degetul în fereastră: în curte se auzea nechezat de cai.

— Mihai – îl scutură ea – Mihai!

— Ce-i? Ce-i? mormăi el şi se răsuci pe cealaltă parte.

— Scoală-te! A venit cineva.

— Ha… Aha… aşa-i, gemu el, întinzându-se, apoi sări repede din pat şi se îmbrăcă pe întuneric, fără să aprindă lampa.

— Gata-s merindele celea?

— Gata-s. În bucătărie pe masă.

— No, eu mă duc.

Ieşi repede, ca şi cum s-ar fi ruşinat.

În curte-l aştepta Vărzaru, încotoşmănat într-o bituşe mare de oaie, care puţea de-ţi tăia răsuflarea. Dârdâia de frig şi tropăia pe loc, suflându-şi în degete.

— Iaca… am adus căruţa. O trebuit să mă cert cu Bicaşul.

Mihai îşi trase mănuşile de lână cu un deget. Se sui pe capră, înhăţă biciul şi-i făcu loc lângă el.

— Nu aducem sacii? întrebă mirat Vărzaru.

— Nu. Nu mai vând griul. De ce să-l vând? Am eu bani, nu te teme.

Cum Vărzaru moşmondea ceva la o roată, Goldiş răcni scos din fire:

— Suie-te odată! Ce mama dracului!…

Speriat, Vărzaru se urcă lângă el. Tot drumul nu scoaseră o vorbă, ca şi când ar fi fost certaţi. Vărzaru se ruga în sine ca drumul lor să nu fie de prisos. „Doamne, ajută-ne!… doamne, nu ne lăsa!”

Ajunseră aproape de oraş, când Goldiş se întoarse spre Vărzaru:

— Tu eşti prieten bun cu Antoniu…

Vărzaru, care adormise pe jumătate, nu înţelese întrebarea şi se uită mirat spre Goldiş, aşteptând să-l mai

audă o dată.

— Ce dracu'! se răsti preşedintele la el. Dormi? Eu nu mai pot de griji şi tu dormi! Tu eşti prieten bun cu Antoniu, mai spuse o dată în aşa fel, încât nu mai încăpea îndoială că aşa era.

Vărzaru clătină din cap.

— Înainte vreme ne înţelegeam, dar când te-ai răstit la el şi l-ai dat afară… încercă el s-o scalde.

— Te duci la el şi-i ceri cu împrumut nişte bani! Până la primăvară, când m-oi duce să-mi vând griul. Că ştii ce preţuri se dau acum…

— Şi dacă nu-mi dă? întrebă speriat Vărzaru.

— Trebuie să-ţi dea! Doar spui că ţi-e prieten…

Vărzaru înghiţi în sec. „Iar vrea să mă înfunde preşedintele. Doamne, ajută-mă, doamne, nu mă lăsa!"

Vărzaru se simţea atât de stânjenit, încât nu ştia ce să facă. I se părea că turul pantalonilor i se lipise de muşamaua încălzită a fotoliului. Încerca să nu se mişte, ţinându-şi palmele bine proţăpite pe genunchi. Antoniu Petcu sporovăia fără încetare, jucându-se cu un ţigaret lung de plexiglas. Nevastă-sa, o femeie mare, lăbărţată şi îmbătrânită, se învârtea în jurul lor. Înţelesese din privirile bărbatului că se bucură de venirea oaspelui. De aceea intra mereu, ba cu plăcinte cu varză, rămase de seară şi încălzite, ba cu o sticlă de vin roşu.

Antoniu îl îmbia pe Vărzaru:

— Mănâncă, dragă Vasile. Doamne, ce bine îmi pare că ţi-ai adus aminte de noi, că ai venit să ne vezi. Noi trăim bine, mulţumescu-ţi ţie, doamne…

— Văd, mormăi Vărzaru cu gura plină. Am trecut prin Salonta cu preşedintele, ia, cu treburi, şi numai ce ne-am gândit: oare ce-o mai face şogorul Antoniu? Hai să-l văd, poate îl găsesc acasă. Că nu se poate să se fi stricat într-atâta precum vorbesc oamenii… Şi apoi, rostul nostru, al celor din conducere, e să lămurim oamenii cu binele… Că

tu tot din satul nostru eşti…

Mulţumit, Antoniu clipea des, încât părea că trage cu ochiul. Nu ştia precis ce se întâmplase, dar, oricum ar sta lucrurile, pentru el nu poate fi rău. Dacă însuşi preşedintele l-a trimis pe Vărzaru să-l caute, de bună seamă s-o fi răzgândit şi o avea nevoie de punga lui durdulie. Acum important era ca Vărzaru să bea şi să se lungească la vorbă, să-i spună cât mai mult.

— Mă tot întrebam – zise deodată – oare cum merg treburile pe la noi în sat? Am citit în ziare că sunteţi oameni de ispravă…

„Uite, cum vorbeşte, de sus”, se gândi Vărzaru, nu fără o uşoară urmă de invidie.

Sorbi din vin, şi Antoniu sări îndată să-i umple paharul. Lui Vărzaru îi era necaz că nu ştia cum să treacă vorba la bani, cum să-l facă să creadă că preşedintele s-a răzgândit, că ar fi gata să-l primească în gospodărie. Îl cunoştea pe Antoniu. Vulpe bătrână. Nu o poznă au făcut împreună, pe vremea când el, Vărzaru, era cineva în sat. E drept, nu cine ştie ce grangur, doar un biet notăraş, prin mâinile căruia treceau toate hârţoagele, toate condicile satului în aşa fel, încât uneori, ici şi colo, se mai preschimba câte o cifră.

Prea deschis nu-i putea vorbi, că Antoniu imediat l-ar simţi. Dar nici prea pe departe, că atunci n-o să i se pară treabă serioasă. Socoti că mai e timpul să-i destăinuiască rostul vizitei. Şi de aceea începu să-i povestească despre gospodărie, cum merg muncile, cum au fost lăudaţi în *Scânteia.* Vedea în ochii lui Antoniu o licărire de admiraţie şi începu să se laude, să adauge de la sine.

În vremea asta îşi aminti de Goldiş, care stătea în căruţă şi de bună seamă îl bătea Dumnezeu de frig. Se învioră la acest gând. Da, o să lungească cât mai mult şederea în casa lui Antoniu, să-l ia dracii pe preşedinte. Dar dacă nu va izbuti să scoată bani de la Antoniu, atunci?

Doamne, mai bine să nu se gândească la asta… Dintr-odată îi pieri tot cheful. Vinul i se păru acru, fără gust, ţigara „Carpaţi” înţepătoare.

— Ce mai face frate-meu? întrebă Antoniu.

— Hm, tuşi Vărzaru. Bine… numai că…

— Numai că, ce?

— Iaca, nu-şi mai încape în piele. Se leagă de toată lumea. Crede că el îi mai deştept în sat. S-o legat şi de preşedinte, şi de mine, cum că am fi manipulat nişte bani…

— Vai de mine, se poate? spuse nepăsător Antoniu. Să-i spui că i-am trimis vorbă să se cuminţească… De, aşa a fost toată viaţa lui. Când am plecat din sat i-am spus să vie cu mine… Îl făceam om. Că eu, dragă şogore, cinstit îţi spun, n-aş fi crezut că oi ajunge aşa de sus. Ştii cum se uită şefii la mine? Ca la soare. Dacă mă îmbolnăveam sau cine ştie ce mi se întâmpla, apoi trimiteau la mine pe doctorul partidului. N-aveam pace de ei… Şi, ce să-ţi mai spun? M-am încropit destul de bine. Muierea are ceva pământ, ne vin la fiecare vară şi bucate, şi de toate. Leafa e leafă, cinstea-i cinste…

Trase din ţigară. Oftă, ca şi cum nu se putea hotărî să înceapă.

— Apoi, ce să mai spun… Mai sunt şi necazuri… Bine că ai venit, spuse el deodată. Vreau să-ţi cer un sfat. Ştiu că eşti om cu vază în gospodărie… Vărzaru roşi de plăcere… Eu nu m-am băgat… că cine ştie ce se mai poate întâmpla, doamne fereşte, nu se ştie…

— Aşa, şogore, făcu Vărzaru măgulit şi-şi mai turnă un pahar de vin fără sifon.

— Ş: iaca… păcătoşii ăştia din Budureasa, nişte unguri… îşi fac de cap. Cică-s chiabur că… no, nu muncesc eu pământul. Ai mai auzit aşa ceva?! Nu trăiesc eu din munca mea, din leafă? Ce să fac cu pământul? Să-l arunc în Criş! Nici nu-i pe numele meu, ci pe-al popii.

— Atunci – spuse gros şi mulţumit Vărzaru – nu-i cine

ştie ce…

— Eh, d-apoi nu, gemu Antoniu, golind pe nerăsuflate jumătate din pahar. Dacă eu, dragă şogore – şi se aplecă spre Vărzaru – mi-s gata…

„E bine, se gândi Vărzaru. Dacă eşti încolţit te-nmoi”.

— Dacă-i aşa – spuse – nu pune nimeni obrazul pentru tine. Eu am încercat. Am vorbit mult cu preşedintele că mi-e prieten bun. Şi nu-mi iese din vorbă, că, fără sfatul meu, greu ar mai putea sta în fruntea gospodăriei. Dar dacă spui că stai rău, atunci… Nu ştiu, zău!

Antoniu îl privea rugător. Aştepta de bună seamă o vorbă de încurajare, dar el nu se îndura să i-o dea.

— Dacă eşti chiabur, e gata! Nu te poţi juca cu legea.

Antoniu se ridică în picioare, umplu paharele, împinse mai aproape de musafir farfuria cu plăcinte şi urmă să se tânguie:

— Eu îţi spun că nu mi-s chiabur. Socru-meu, da! Dar ce am eu cu el? Nimic! Vreau să vin înapoi în sat Las dracului şi slujbă, şi socru, şi muiere dacă trebuie. Nu-s eu om prost! Pricep cum bat vânturile. Toată averea mi-s patru boi, i-am cumpărat pe bună cinste, şi cele două iugăre de prunar. C-am mai vrut eu să vin, ştii tu, că numai acolo mi-i scăparea, numai că vezi, preşedintele… îl înţeleg, legile-s legi, şi-apoi nici el nu ştie, oricât de preşedinte ar fi, ce locuieşte în fiecare om. Dar eu mi-s om cinstit, şi-mi pare rău că atunci nu ne-am înţeles cu preşedintele, că ar fi fost mult mai uşor. Încă nu mă încolţiseră boanghenii.

Văzând că socotitorul schimbă feţe, continuă râzând:

— Vorbă să fie, parcă eu am ceva? Afară de cei patru boi, cele două iugăre, n-am decât braţele astea şi cinstea. Zău, cinstea. Atât, nimic mai mult. Da iacă duşmănie! Şi îţi spun eu ţie că n-oţi face afacere proastă cu mine, că nici zilele-muncă n-am să iau cine ştie ce, o rămâne oamenilor,

numai să am un acoperiş deasupra capului. Oricât, timpul trece şi îmbătrânim. Văd că nici tu nu te-ai ales încă cu nimic. Dar oricum, eşti în gospodărie.

Vărzaru înghiţi în sec. Ar fi vrut să-l plesnească cu pumnul între ochi, dar îşi aduse aminte de Goldiş care stătea afară lângă cocie[2], de banii care trebuiau depuşi la bancă: se sili să zâmbească:

— Mda… Aşa-i… Şi te-om mai ajuta şi noi, prietenii, că de om harnic eşti, descurcăreţ te ştiu. Şi la noi treburile merg bine. Mai ales, dacă mai ai ceva pus deoparte…

— N-am! se sperie Antoniu. N-am!

— Chiar n-ai? întrebă deodată Vărzaru, ameninţător aproape.

Neştiind ce să facă, Antoniu se foi pe divan.

— Hm, apoi vezi că…

Şi eu care am venit la tine să ne dai ceva cu împrumut. Nu pentru mine, pentru preşedinte, care stă afară la cocie.

— E aici? sări în picioare Antoniu. Să-l chemăm înăuntru.

— Nu, nu, îl astâmpără Vărzaru. Mai bine să stea afară. Cum să vină el să-ţi ceară bani? Pe urmă n-ar mai avea cugetul curat că te sprijină pe încredere. Am chibzuit eu. I-am spus că poate să pună nădejde în tine. Făcu cu ochiul spre Antoniu. Şi are mare trebuinţă, că-i încolţit. Acum e cel mai bun prilej să te sprijine să intri în colectivă. Zău aşa. De aia am venit să-ţi cer ajutorul…

— Dar vai de mine, se lumină celălalt la faţă, dar vai de mine, dragă… Orice… Că dacă noi nu ne-om ţine unul de altul, atunci cine are să ne ajute, că au venit nişte vremuri… Şi până când are trebuinţă?

— Până acolo, prin aprilie, când se mai scumpeşte griul. Că are destul în pod, dar nu vrea să-l prade. Şi a făcut nişte datorii.

---

2 Cocie – trăsură.

— Şi cam cât ar fi să dau?

— Trei mii…

— Uliuliu, plescăi din buze Antoniu. Credeam că aşa… câteva sute… o miuţă cel mult… N-am, de unde să am?…

„Acum trebuie să plec, să-l sperii, gândi Vărzaru. N-am ce mai sta. Are bani, porcul, şi nu vrea să dea. Dacă mă tânguiesc, n-am făcut nici pe dracu’”. Se sculă hotărât.

— Ce faci?

— Mă duc.

— Stai, şogore! sări Antoniu în picioare. Stai!

— N-am vreme.

— Hm, gemu Antoniu. Bani… dacă ar fi vreo cinci sute. Să mă duc să văd.

Ieşi repede. Vărzaru, rămas singur, simţea cum îi bate inima. La urma urmei de ce să nu-l ajute preşedintele pe Antoniu? O să-l susţină şi Boşneag, şi ceilalţi. Că de nu-i sărăntoc. Da’ de ce nu mai vine odată?

În odaia cealaltă auzea şuşoteli, parcă plângea cineva. În sfârşit, uşa se deschise şi Antoniu intră vesel, cu mina în buzunarul hainei. Buzunarul era umflat. Turnă în pahare şi închinară.

— Mulţi ani să ne dea Dumnezeu, şi sănătate, şi voie bună!

— La mulţi ani!

Antoniu îşi şterse buzele.

— Ei, cum facem? întrebă. Eu socot că…

— Vino în sat, luni, fă o cerere nouă… Apoi, dezmeticindu-se, Vărzaru adăugă: Da cu slujba?

— Am lăsat-o dracului… Ce? Să-mi aprind paie în cap? Pentru 350 de lei pe lună? Drept – urmă el cu respect – că de pe lături mai pica dacă nu curgea. Dar, vezi, nu mai pot rămâne la Budureasa…

— Unde-i locui?

— Păi la noi acasă, la Gheorghe. Până m-oi aşeza.

Muierea o trimit la popă.

Mai ciocniră un rând. Socotitorul spuse:

— Atunci, eu mă duc.

Antoniu îi întinse teancul de bani şi Vărzaru începu să-i numere. Era cam pilit, greşi de câteva ori la numărătoare. Se sculă.

— No, mulţam, şogore, şi te aştept. Trage acasă, dar dă de îndată pe la mine, să te învăţ cum se face cererea şi ce să spui dacă e nevoie.

Se sărutară cu dragoste.

— Şi colo, prin aprilie… şopti Antoniu. Mi-o da îndărăt…

— Fără nicio grijă.

Vărzaru vru să plece, dar Antoniu îl întoarse de la uşă:

— Nu crezi c-ar fi bine să facem şi-o chitanţă. Poate uit eu, poate uiţi tu, cine ştie…

— N-ai încredere în mine?

— Cum să n-am, cum să n-am! făcu nevinovat Antoniu. Dar vezi, muierea, ce ar spune ea? Nu zic, după ce m-oi vedea şi eu acolo, colectivist, o s-o rupem sau ţi-o las s-o încasezi tu…

Vărzaru n-avu încotro: iscăli cu mâna tremurătoare hârtia pregătită de nevasta lui Antoniu.

Era cam trei fără un sfert, când, ameţit, fluierând, Vărzaru ajunse la uliţa cea mare, unde, rebegit de frig, îl aştepta Goldiş. Îi venea să chiuie. Goldiş, verde-albăstrui, îşi întoarse spre el ochii înlăcrămaţi de ger.

— Ai adus banii?

— Am adus, spuse vesel Vărzaru, scoţând teancul de bani din buzunar.

Goldiş se simţi umilit. Ca să-i treacă acest simţământ, începu să zbiere:

— De ce ai stat atâta, dumnezeii mă-tii! Ha? Ai vrut să mă vezi îngheţat? Să mă găseşti sloi? Lasă că nu ţi-oi

uita eu!…

„Adică asta mi-e mulţumirea, încremeni Vărzaru. Pentru asta am iscălit chitanţa de trei mii de lei?” Acum îi părea rău că nu-l iscălise pe Goldiş. N-avu timp să se frământe prea mult. Goldiş se răsti din nou la el:

— Chitanţele de la bancă-s la tine?

— Da.

— No, hai la bancă, atunci… Tii, crucea mă-sii, da frig mai e! Pe urmă mergem la crâşmă să mă încălzesc şi eu.

Goldiş dădu bici cailor. Uitase de frig. Îşi vedea sacii de gnu în pod, neatinşi, mari cât doi snopi puşi în cap.

Copitele cailor tropăiau pe şoseaua asfaltată. Era un sunet plăcut al urechilor şi căruţa se legăna uşor, dintr-o parte în alta. Goldiş simţea în piept ceva cald, poate era bucuria că totul s-a isprăvit cu bine, poate era fericit că ajunge curând acasă. Acolo va fi cald: focul va mârâi în sobă, ca o miţă, şi Lenţa se va învârti în jurul lui. Iar deasupra lor, în pod, vor fi sacii înşiraţi unul lângă altul…

Îl compătimi pe Vărzaru: ce mulţumiri are el? Are el grija griului, iubeşte el boabele aurii sau câmpul? Iaca şi acum, se uită aiurea pe câmp şi cântă ca prostul. Trăieşte să nu fie mort! Oare ce o aştepta Vărzaru de la viaţă? Nimic. Iarna e mulţumit să se încălzească în birou, iar vara îi place să caute umbră. Astea sunt bucuriile lui Vărzaru. Pe când el, Goldiş, trăieşte din plin. Poartă grija unei colective întregi. El se frământă până şi pentru finul ce trebuie pus în iesle, pentru grăunţele ce s-au dat sau nu s-au dat cailor. Mâine va trebui să telefoneze la S.M.T. Să vadă cum stau cu reparatul tractoarelor. Pe urmă o să se certe cu preşedintele sfatului, oare nu le-a repartizat încă benzină. Şi Vărzaru stă şi cântă de unul singur ca un buimac.

Goldiş se simţea atât de puternic, încât ar fi fost în stare să răstoarne chiar şi căruţa. Juca hăţurile în mâini.

Le lăsă slobod, pe urmă le trase cu putere. La o cotitură, căruţa alunecă până la marginea şanţului, gata-gata să se răstoarne. Goldiş trase din nou hăţurile, caii se ridicară pe picioarele dinapoi. Vărzaru era să cadă de pe capră.

— Te-ai speriat, râse spre el Goldiş, după ce ajunseră din nou pe drum drept.

Vărzaru nu-i răspunse. Preşedintele îl privi cu milă. Îşi desfăcu şalul la gât, se simţea încins. Vărzaru, beat mort, se legăna pe capră, suflând ca o locomotivă şi slobozind din vreme în vreme nişte răcnete care aduceau de departe a cântec:

„Ardee-mi-te-ai coodruu deces…
Din tine să nu mai ieees…”

— Eşti vigan, hai P se întoarse Goldiş spre el.

— De, am scăpat de griji…

Tăcură.

O vreme nu se auzi decât tropăitul regulat al cailor şi zumzetul vântului în firele de telegraf.

Goldiş biciui caii:

— Unde te grăbeşti? să bâlbâi Vărzaru. Unde? Acasă? Şi începu să râdă.

Goldiş nu-l luă în seamă. Se simţea mulţumit şi fericit. Sângele încălzit de vin îi alerga prin vine, ar fi vrut să se scoale de pe capră, să chiuie una lungă, de să-i răspundă văile.

— No, vezi că te-ai temut ca o fleanţă? mormăi într-un târziu. Ţi-am spus că totul o să iasă bine… Mă – strigă deodată – câtă vreme eu mi-s în frunte, n-aveţi de ce să vă temeţi, mă!… Prostule!…

Vărzaru tăcu ca şi cum l-ar fi pălit cu o palmă. „Dumnezeul mamei lui, eu mă zbat să-l scot din încurcătură şi pe urmă tot el îşi bate joc de mine”. Ce-ar putea să-i facă să se simtă şi el prost, să stea şi el chircit? Măcar o dată să-l vadă încolţit, chinuindu-se. Că parcă e din pământ. N-are inimă. Dacă l-ai despica, în locul inimii i-

ai găsi un bolovan. În viaţa lui n-a zis Goldiş o vorbă bună. Şi toate îi merg ca pe roate. Nici grâul n-a trebuit să şi-l vândă, şi de datorie a scăpat, nici obrazul nu şi l-a pus la bătaie. Toate cele le face cu mâinile altora. Şi-i cinstit, ca nimeni altul în sat.

„Doamne, dacă nu mi-ar fi teamă de el – se înciudă Vărzaru – doamne, ce i-aş mai putea face?” Se uită cu coada ochiului spre preşedinte. Acesta stătea drept pe capră, ţinea hăţurile întinse. N-avea mănuşi în mâini şi nu se plângea de frig. Faţa, proaspăt rasă, îi era netedă, fără riduri. Toate-i merg strună! Ce-ar fi să-l împingă de pe capră?… Alungă imediat acest gând: poate n-o muri şi atunci vai şi amar! Doamne, ce-ar putea să-i facă? Lenţa! Da! Se îmbujoră şi-i păru bine că Lenţa îi pune coarne lui Goldiş. Aia-i muiere deşteaptă. Nu se teme de el. Se bucură la gândul că Goldiş o să turbe când o afla că nevastă-sa îl înşală. O căldură plăcută puse stăpânire pe el. Puse mâna pe mâna lui Goldiş, care ţinea hăţurile, şi încetini mersul cailor.

— Ce drac ai? se răsuci Goldiş spre el.

— Măi Mihai, de mult tot voiam să-ţi spun. Tu nu bagi de seamă. Eşti toată vremea la sediu. Vuieşte satul, omule, şi-mi pare rău, că ţi-s prieten, mă, ce dracu’…

— Ce-i? zvârli dintr-odată Goldiş.

— Muierea, măi, muierea… Tot am vrut să-ţi spun…

— Ce-i cu ea?

— Nimica… Da’ de unde să fi ştiut Gheorghe a Petcului că tu… cum să-ţi spun… ai luat din banii pentru vite?…

Goldiş îl înhaţă de umăr şi-l zgâlţâi, până ce Vărzaru începu să geamă.

— Acuma spune, maica ta!

— Trăieşte cu el, bâigui Vărzaru. Ştie tot satul, adăugă el plângăreţ, când zări privirile aprinse ale preşedintelui.

— Şi tu ştii asta?

— Şi eu.

— Ptrruuu…

Goldiş opri caii, făcându-i să se ridice în două picioare.

— Spui drept?

— Mă jur pe sfânta cruce.

— Scoboară-te!

— Mihai, ce-i cu tine?

— Scoboară-te!

— Mihai, nu te lua după…

— Scoboară-te!

Tremurând, alunecând pe roată, Vărzaru se dădu jos din căruţă. Apoi, apucându-se cu mâna de o leasă, dădu să-şi ridice privirile spre Goldiş. Deodată simţi ca şi cum l-ar fi fulgerat drept în mijlocul obrazului. Goldiş îi plesnise un pumn.

— Bată-te unul Dumnezeu, porcule, nu mi-ai putut spune mai degrabă? De ce nu mi-ai spus?

Dintr-o săritură Goldiş fu jos din căruţa, zvârli biciul din mină şi-l mai izbi odată cu amândoi pumnii. Vărzaru se clătină, încercă să se ferească, dar Goldiş îl împingea spre marginea drumului. Alunecă, auzi trosnetul gheţii subţiri şi o umezeală nesuferită îl îngheţă. Goldiş se aplecă peste el, îşi înfipse mâinile în umerii lui şi începu să-l scuture:

— De unde ştii? De unde ştii? Crucea cui te-o făcut!

Apoi, pe neaşteptate, îl trânti înapoi în apa din şanţ şi sări în căruţă. Vărzaru auzi tropăitul cailor. Se trezi singur pe întinsul pustei, cu dosul în apa îngheţată. Se sculă eu greutate, udându-se până la piept. Căruţa era departe, abia un punct pe întinderea albă a şoselei. Sârmele de telegraf vuiau ca o plângere venită cine ştie de unde, ca o chemare nedesluşită a pustei…

Şontâc-şontâc, blestemându-şi zilele, o luă şi el spre casă. Socotea să ajungă acolo când o fi noapte de-a

binelea. „Maica ta, Goldiş, se gândi. Las că…” dar nu ştia ce avea de gând să-i facă.

Degerat lemn, se opri în apropierea satului în faţa unui Cristos de tinichea. I se păru că ochii mântuitorului, daţi cu vopsea albastră, îl jinduiesc. Se lăsă în genunchi.

— Miluieşte-mă, doamne, miluieşte-mă…

Mişcată de vânt, tinicheaua zdrăngăni sec, ca un geamăt de copil mic, şi Vărzaru se cutremură.

— Ajută-mă, doamne, să-l nenorocesc…

Se şi vedea ridicând securea asupra lui Goldiş, şi gândul îl încălzi. Simţi junghiul în genunchi, începu să se vaite şi în cele din urmă reuşi să se ridice în picioare, îşi făcu o cruce mare până la buric şi o porni grăbit spre sat.

6

Seara. Sub crusta îngheţată a pământului, colcăie calde sucurile amărui ale primăverii. Spre răsărit, cornul albăstrui al lunii străjuieşte vesel pe faţa întunecată a cerului. Şoseaua străluceşte în bătaia razelor lunii şi până departe nu e decât linişte albă, rar tulburată de ţipătul ciudat al Unei păsări de noapte. E atâta linişte, deşi sub învelişul subţire, firav al zăpezii, pământul freamătă şi răsuflă din piept de om. La capătul şoselei lucesc prietenoase şi calde primele lumini ale satului, ca un semn făcut unor călători întârziaţi.

În urma căruţei liniştea se sfarmă în sute de cioburi. Caii aburesc, biciul şuieră. Se trezesc câinii amorţiţi lângă porţi.

În casa lui, toate luminile sunt stinse. „S-a culcat ori nu e acasă”.

Goldiş sări jos din căruţă, se repezi să deschidă poarta, făcând cât mai mult zgomot cu putinţă. Curtea era pustie, măturată de razele albicioase, parcă de var, ale lunii.

Intră în bucătărie tropăind. În sobă ardeau cu luciri adormite ultimii butuci, azvârlind din când în când o

pâlpâire de-a lungul pereţilor văruiţi. I se părea casa aceasta a lui o locuinţă străină, în care a pătruns ca un fur. „Sigur că nu e acasă”.

Se aşează la masă, fără să aprindă lampa, şi-şi cuprinse capul în palme. Căldura plăcută, moleşitoare îl birui. Trase cu urechea. Din odaia de dormit se auzea o răsuflare uşoară ca o adiere. Cunoştea această răsuflare. Era răcoroasă asemenea unui vânt de primăvară.

„Ce-o fi fiind în inima ei? Dracu’ s-o ia!”

Dibui prin întuneric până ajunse la scrinul alb. Paharele înşirate, ca nişte soldaţi, zăngăniră cristalin. Nimeri cu chiu, cu vai sticla cu ţuică. Se aşează iar la masă. Trase un gât, încă unul. Gheorghe i-a furat nevasta. Nevasta lui, care nu era decât a lui. La fel ca şi griul din pod. Simţea că, dacă mai stă aşa, îi plesneşte capul de gânduri. Se ridică în picioare şi strigă cât putu mai tare:

— Lenţă!

Auzi foşnetul păturilor, apoi lipăitul paşilor ei.

— Ai venit?

— Curvă!

Pe întuneric se repezi spre ea. Mâna lui care bâlbâia încordată în gol îi întâlni umărul.

— Curvă!

Aşa, pe întuneric, o zdrobi în pumni, scos din fire de tăcerea ei. Apoi simţi ceva cald, lipicios, curgându-i de-a lungul degetelor. Ea tăcea mereu, nici nu plângea, nici nu gemea.

— Să te duci din casa mea! Neruşinată! Căţea!

Ostenit de atâta bătaie, se lăsă greoi pe scaun, dibuind după sticlă.

Atunci auzi desluşit un plâns uşor, ca de copil, şi simţi cum în piept, adânc, i se rupe ceva. Dar rămase nemişcat.

Ea se îmbrăcă în grabă în odaia cealaltă, o auzea cum îşi trage cizmele, cum îşi adună boarfele. Trecu pe lângă el repede, aproape atingându-l, apoi uşa clănţăni. Lui Goldiş

îi venea să sară în picioare, să spargă toate în jur, dar rămase nemişcat. Doar cheltuise atâta amar de bani cu ele şi pe urmă are să-i vină Lenţa înapoi, să ştie de bine că o aduce cu miliţienii. Sorbi din sticlă.

„Oare ce-o fi făcând dobitocul de Vărzaru? se gândi înveselit. Numai să nu-l mănânce lupii pe drum”. Râse scurt, apoi o durere nemaisimţită îi cuprinse fruntea, inima. Era iarăşi singur.

Clătinându-se, se îndreptă spre pat. Era cald încă, răvăşit. „Şi dacă Lenţa n-o vrea să se întoarcă?” La acest gând îşi simţi tâmplele zvâcnind atât de puternic, de parcă cineva l-ar fi lovit cu pumnul. Trebuie să se întoarcă! Dar poate că l-a minţit socotitorul, să-i facă inimă rea! Atunci mâine îl omoară în bătăi.

Nu şi-o putea închipui pe Lenţa lui, mică şi mlădioasă ca o copilă, culcată în patul unui om străin. Sau să fi venit Gheorghe aici în casă? Asta era peste putinţă. De bună seamă că Vărzaru l-a minţit. Îi păru rău că-l lăsase pe drum, dacă n-ar fi făcut-o, acum s-ar fi putut duce la el să-i ceară socoteală. Sigur că Vărzaru a vrut să-i strice casa.

Deodată i se păru că numai Vărzaru era vinovat de neliniştea lui. Na, nu-i bai, o să descurce el mâine treaba asta. Numai Lenţa să se întoarcă! Ce bine ar fi s-o aibă acum aici, să se încălzească lângă trupul ei. Îi venea să zbiere de ciudă c-o bătuse. Pe urmă se potoli. Cel puţin o şti Lenţa că el e stăpân în casă. Până acum n-o bătuse niciodată. Poate că de asta nu se simţea bine cu el.

Îl năpădi oboseala şi îi era lehamite. Ieşi în bucătărie să caute sticla cu ţuică. Nu mai era niciun strop în ea. O aruncă cu furie. Clincănitul cioburilor aducea cu trosnetul ţurţurilor de la streaşina casei. Vine primăvara şi Lenţa nu e lângă el. Oftă adânc, intră în odaie, căută patul pe pipăite şi se trânti îmbrăcat de-a curmezişul.

Abia după ce merse o bucată de vreme, Lenţa simţi că o pătrunde frigul. Îşi strânse broboada peste umeri şi

grăbi pasul. Unde să se ducă? Acasă la părinţi? Ce să le spună? Acasă nu putea merge!…

Dintr-odată un câine începu să latre la lună. Lenţa se înfiora şi se lipi de un gard. Pe partea cealaltă, un trecător întârziat se târa încet, legănându-se. O fi beat? Stătu în umbră, până ce drumeţul trecu de ea. Jumătate de lună apăru după un acoperiş şi Lenţa recunoscu drumeţul: era Vărzaru. O clipă se gândi să-l strige, să-i ceară un sfat, pe urmă se răzgândi. Vărzaru n-ar ajuta-o. Mai mult s-ar bucura c-o vede în sânge.

Ce ar fi să se ducă la Gheorghe? Dar cum să se ducă la el aşa bătută, frântă? Nu l-ar putea stăpâni şi el ar alerga la Goldiş să-l bată, şi atunci cine ştie ce-ar mai ieşi. Urmele loviturilor multe şi aspre o dureau şi-i era frig de tremura toată. Totuşi o încerca o bucurie sfioasă: de-acum s-a isprăvit totul. Goldiş ştie, mâine o să afle tot satul, şi atunci nimeni nu se va mai aşeza între ea şi Gheorghe. Poate e mai bine aşa. Şi ce dacă o să vorbească satul?… Să vorbească! Au vorbit şi atunci când a fugit fata lui Boşneag cu tânărul acela de la Beiuş, iar pe urmă s-au astâmpărat.

Pomi spre casa lui Gheorghe. Luna coborâse atât de aproape de pământ, poleind casele cu lumină albă, palidă, încât Lenţei i se păru că nu-i noapte, ci zi. La casa lui Gheorghe storurile erau trase. Lenţa nu bătu în poartă de teama câinelui. Se furişă până la geamul odăii mari, aşa cum se furişase de atâtea ori când venise la el. O căldură plăcută o năpădi. El nici nu ştia că vine. Că vine şi n-o să mai plece niciodată. Călcând peste răsadurile ninse ale grădinii neîngrijite, îi trecu fugar prin minte că prima ei grijă, de cum o da soarele de primăvară; va fi să întocmească grădina. De altfel; toată casa lui Gheorghe părea neprimitoare şi; dacă n-ar fi stat el în ea, Lenţei nu i-ar fi plăcut să locuiască aici. Ciocănii storuri cu degetele tremurătoare. Nu-i răspunse nimeni. Mai ciocăni o dată. Nimic. Se sperie la gândul că s-ar putea ca Gheorghe să nu

fie acasă. Dar unde să fie? Mai ciocăni o dată, cu pumnul. Auzi zgomote în odaie. Era acolo! Iar bătu. După o vreme, Gheorghe, burzuluit, somnoros, apăru în geam:

— Cine-i?

— Eu sunt, Lenţa.

Gheorghe îşi frecă ochii cu pumnii. li se păru că n-a auzit bine. Se aplecă cât putu mai mult peste pervaz:

— Eu sunt, Gheorghiţă. Am venit şi nu mă mai duc de la tine.

Gheorghe întinse braţele spre ea şi-i cuprinse faţa în palme. Ea tresări de durere, dar nu trase capul. Mâinile lui Gheorghe erau calde, mângâietoare. Începu să plângă, încet, cuminte, fără lacrimi.

— Tu plângi; Lenţă?

— Nu, Gheorghe, nu. Îs atâta de mulţumită… şi se opri de parcă cineva i-ar fi tăiat glasul.

Rămaseră aşa; nemişcaţi, tăcuţi, cu privirile aţintite unul la altul prin întuneric. Undeva, în apropiere, un cocoş, încurcat în socoata timpului, cântă prelung de două ori. Din vecini, îi răspunse supărat un dulău trezit din somn. Apoi se făcu iar linişte.

— Mi-i frig, spuse după o vreme Lenţa.

— Li, prostul de mine, făcu supărat Gheorghe. Vino înăuntru.

Pieri de la geam şi pe urmă apăru în târnaţ, în cămaşă lungă de noapte. Era atât de caraghios, încât Lenţei îi veni să râdă. Înduioşată, şopti mai mult pentru sine:

— Gheorghe, Gheorghe…

Intrară în bucătărie. Lenţa îl rugă să nu aprindă lumina. Stătură o vreme lângă cuptor, neştiind ce să-şi spună.

Am venit, Gheorghe, murmură apoi Lenţa în întuneric.

Gheorghe, ca şi când acum ar fi auzit-o pentru prima

oară, întinse braţele s-o cuprindă:

— Ai vorbit cu Goldiş?

Lenţa tresări:

— N-am vorbit. Ce să vorbesc cu el?

Gheorghe se îndepărtă de ea.

— Păi cum… Atunci nu trebuia să vii. Dacă te vede cineva?

— Şi ce dacă mă vede!?

Aşteptase, tremurătoare, ca Gheorghe s-o ia în braţe, şi iaca el a întrebat-o de ce a venit. Să-i spună că Goldiş a bătut-o? Braţele îi căzură obosite, înapoi lângă trup.

— Eu zic, Lenţă, îl auzi apoi pe Gheorghe spunând, să te duci înapoi la Goldiş. Mâine s-o întoarce Gherdan şi m-oi duce să stau de vorbă cu el.

— Ce-mi pasă mie de Gherdan?! şopti ea gâtuit. Ori nu mă mai iubeşti?

— Vorbeşti prostii, Lenţă, vorbeşti prostii… Apoi îşi aduse aminte de povestirea lui Lică. O fi mai bine dacă ne-om uni pe drumul cel drept.

Lenţei îi venea să plângă, dar, spre mirarea ei, lacrimile, neascultătoare, îi rămâneau între gene. Îşi ridică cu greutate bocceaua de pe jos şi porni încet spre uşă. Nădăjduia că Gheorghe o să vină după ea, să-i spună c-a glumit, să-i spună orice, numai să n-o lase să plece. Gheorghe însă rămase nemişcat, în întuneric. În faţa uşii, se mai întoarse o dată spre el:

— Nu mă lăsa să mă duc, Gheorghe… ţipă şi o podidiră lacrimile.

— Doar nu suntem copii, măi fată, îi răspunse într-un târziu Gheorghe. Mâine vorbesc cu Gherdan… Ai să vezi că o să fie mai bine aşa.

Lenţa nu mai ascultă la el. Smuci uşa, trântind-o de perete, trecu în fugă peste grădina ninsă, împinse portiţa de leaţuri şi ieşi în drum.

I se păru că-l aude pe Gheorghe strigând în urma ei,

dar nu mai întoarse capul.

Un vânt întârziat, rece, mătură uliţa, ţiuind printre leaţurile gardurilor. Lenţei i se păru iar că aude, de undeva departe, o voce groasă şi răguşită, care cânta:

„N-am venit la voi la şură, Ană Lugojană…”

Se cutremură de frig. Grăbi pasul.

Când ajunse acasă la părinţi, era foarte târziu. Luna coborâse de pe cer şi spre răsărit strălucea o dungă alburie. Mijeau zorile. Bodri, câinele, nu lătră: îi cunoştea pasul şi vocea. Lenţa sări gărdicelul de flori şi ciocăni de câteva ori în fereastră. Nu-i răspunse nimeni. Mai ciocăni o dată. Atunci, dinăuntru, se auzi mârâitul lui Toader Roşu:

— No, cine dracu-i?

— Eu sunt, Lenţa.

Tăcere. Bodri îşi lovea coada de poartă.

Canaturile verzi ale oblonului se deschiseră şi apăru capul nanei Floarea:

— Cine-i?

— Eu mi-s, mamă, Lenţa.

— Doamne, apără şi păzeşte, spuse speriată nana Floarea. Apoi: Stai, fata mamii, că-ţi deschide mama îndată. Stai numai…

Se auzi un lipăit de picioare goale pe lespezile de piatră ale cerdacului, apoi zăvorul greu al porţii se trase cu zgomot de fier ruginit şi nana Floarea, în cămaşă de noapte, cu o broboadă neagră petrecută de-a curmezişul umerilor, se ivi în pragul porţii:

— Ce-i, fata mamii?

Lenţa începu să plângă încet.

— Am venit acasă, mamă…

Înduioşată, nana Floarea o duse în bucătărie, apoi aprinse lampa. Când îi văzu obrazul umflat de lovituri, se cruci şi începu să bocească cu glas mare:

— Tulai, doamne, că numai o fată am avutuuu…

Supărat de zgomot, Toader se foi în pat, făcând să

geamă plângăreţ arcurile, şi întreba:

— No, ce-i?

— O venit Lenţa acasă, toată zdrobită… Vai şi amar, Toadereee…

— Ceea? făcu bătrânul, apoi, oftând din toate balamalele, se ridică din perne şi-şi căută papucii cu talpa de lemn.

Dar la toate întrebările mumă-sii şi ale lui taică-su Lenta nu răspundea nimic. Plângea fără grai, cu coatele rezemate de tăblia mesei. Simţea cum printre degete i se scurg şiroaie de lacrimi, pe buze simţea izul lor sărat, dar nu vorbea.

Atunci izbucni cearta între bătrâni.

— Na! Ginere preşedinte ţi-o trebuit!… Tu-i mama lui! Se răstea Toader înfierbântat, dând cu pumnul în vânt, ca şi cum s-ar fi aflat în faţa lui Goldiş. Acum du-te de-l pupă în fund!

— Tu ai zis, Toadere…

— Ce-am zis eu? Ha! Ce-am zis? Cine mă întreabă în casa asta şi pe mine? Nu te încrunta, muiere, că acuma-ţi lipesc doi pumni de nu ştii cum te cheamă. Domoleşte-te, Lenţa tatii, lasă-l dracului de hodorog bătrân… Na, mulţumeşte deşteptei de mumă-ta care te-o măritat!

— Taci, Toadere!

— Ba eu zău că n-oi tăcea. Şi nu te holba, muiere, că acuma îmi ies din sărite, şi când oi îmbăţa resteul ăla de sub uşă…

Lenţa nu povesti nimic. Părinţii o hărţuiau cu întrebări, dar ea nu răspundea la nimic. Plânse întruna, până simţi că-i seacă izvorul lacrimilor. De la o vreme, Toader spuse.

— No, bine-o fost. Acuma hai să mergem să ne culcăm. Le-om desluşi noi mâine, pe lumină.

Patul ei de fată, strâmt, cu saltele tari, îndesate, era răcoros. Încercă să adoarmă. Din odaia cea mare se

auzeau până la ea şoaptele bătrânilor.

— Preşedinte ţi-o trebuit. S-o faci doamnă> Iacă ţi-o venit acasă doamnă. E toată mânjită pe obraz.

Nana Floarea nu răspunse. Plângea înfundat, în perne.

— Acum să nu-mi plângi – zise iar glasul lui Toader – că te ţip afară în curte lângă Bodri. La dracii, mă duc eu mâine la el şi-l snopesc cu parul. Apoi şi ce-i dacă-i preşedinte?! Mama lui de preşedinte, să-şi bată joc de fata mea!

— Săraca mea Lenţă, oftă nana Floarea.

— Lasă că o păruiesc eu şi pe ea. Că şi ei musai i-o trebuit preşedinte.

Lenţa nu-i mai asculta. Cum de i-a. Putut răsuci Goldiş minţile? Atunci, în Ziua aceea, la Salonta, când au fost cu echipa culturală, atunci şi-a pierdut capul. Îşi aduse aminte de Gheorghe şi începu să plângă. De ce n-o fi primit-o la el? S-o fi speriat de Goldiş sau n-o mai iubeşte? …

Cât timp trecuse? Lenţa n-ar fi putut spune. Deodată se auziră limpede trei lovituri la geam. Tresări, dar nu se mişca din pat. O durea tot trupul: pe obraz, sub ochi, simţea urmele pumnilor grei ai lui Goldiş. Auzi cum se scoală mamă-sa din patul cel mare, cum deschide geamul şi întreabă cu voce răguşită de plâns.

— Cine-i?

— Eu sunt, mamă…

Lenţa rămase împietrită în pat. Din odaia cea mare veneau şoapte, printre care se desluşea, limpede, glasul lui Goldiş. Nu putea pricepe ce spune. Se gândi să iasă dincolo, dar aşa, cu obrazul învineţit de lovituri, nu se putea. O cuprinse o toropeală plăcută. O singură dată îi mai tresări inima, când auzi numele lui Gheorghe, apoi adormi, un somn greu, cu vise înspăimântătoare. Auzi toată noaptea, ca aievea, sporovăială celor doi bătrâni.

Dimineaţa, când se trezi, o străbătu un fior de neliniște. Uitase unde se află. Stătu aşa multă vreme până când afară auzi paşii nanei Floarea. Mumă-sa intră cu obrazul cernit, ca la mort, încruntată şi străină. Nu se aşează pe pat, ci rămase în picioare, cu mâinile încrucişate pe piept.

— Apoi, fata mea, îmi pică obrazul de ruşine! Asta o fost învăţătura ce-ai primit în casa mea? Asta-i răsplata pentru cât m-am trudit?

— Mamă…

— Să taci! Să te îmbraci şi să te duci acasă la bărbat!

— Mamă…

— Auzitu-m-ai? Una, două…

— Mamă, nu mă pot duce, pricepe…

Începu să plângă din nou.

— Haba plângi, fata mamii. Ţi-a dat Dumnezeu un bărbat cum rar… şi tu… mi-i ruşine să mă gândesc. El îi aşa de bun, pita domnului. Altul te-ar fi omorât în bătaie… pentru ruşinea ce-ai adus în casa lui! Să te îmbraci şi să te duci acasă…

— Nu mă duc!…

— Nu? Toadere! Ia vină încoace, Toadere!

Toader intră înnegurat.

— Ce-i baiul? Bată-le Dumnezeu de femei că nu poţi ajunge cu ele la un capăt. Ce bai ai?

— Nu vrea să se ducă acasă.

Toader privea în altă parte, pe fereastră afară sau înspre icoane.

— Scoală-te – spuse el cu glas gros – du-te cu Dumnezeu. N-ai ce sta aici. Du-te la bărbatul care ţi-o trebuit.

Şi văzând că ea rămâne nemişcată, se răsti:

— N-auzi ce vorbesc, soarele şi unul Dumnezeu care este în ceruri. Că amu iau biciul din pod! N-are omul stare şi alinare din pricina voastră… Acum să te scoli şi să nu te

mai văd în casă… Ce-ţi freci ochii, muiere? se răsti el, scos din fire, spre nana Floarea, care plângea. Nu plânge, că şi pe tine te sfărm.

Se întoarse din nou spre fie-sa:

— Du-te acasă la bărbat.

Împinse spre Lenţa cu vârful piciorului bocceaua cu care ea venise de la Goldiş. Apoi făcu o mişcare de parcă ar fi vrut s-o ia de umăr şi s-o împingă afară. Lenţa se ridică cu greu, se îmbrăcă în grabă, cu degete tremurătoare şi stângace. Trecu pragul cu capul plecat strâns în umeri.

Peste noapte plouase puţin: se făcuse un noroi lipicios. Deşi era încă frig, se simţea izul primăverii.

Lenţa rămase multă vreme pe diurn, neştiind încotro s-o apuce. Spre norocul ei, era devreme şi nu trecea nimeni s-o vadă cât e de zdrobită.

7

Mitru Gherdan coborî din tren. Era obosit şi ar fi vrut să ajungă cât mai degrabă acasă. Trecu pe lângă impiegatul care-l salută milităreşte şi porni pe drumul care ducea spre gospodărie. Vântul domol şi dezmorţit de sfârşit de februarie scutura bălăriile uscate de la marginea şanţului plin cu apă verzuie şi, pierzându-se printre tulpinile lor, şuiera ca un fluieraş de soc. Ici-colo, mai stăruiau câteva pete de zăpadă, dar spre vale, acolo unde câmpia se apleca într-un ponor, pământul era negru, aburea şi plutea deasupra lui mirosul greu, dulceag, al ţărânei sătule de apă, al bulgărilor dospiţi sub povara zăpezii. În trecere pe lângă o salcie, rupse din ea o crenguţă, încă negricioasă şi, sfărâmându-i un capăt între dinţi, simţi izul pişcător al sevei celei dintâi. Mergea încet. Paşii i se înfundau în noroiul moale de pe drum. Se încălzi şi, după ce străbătu un sfert din cale, începu să-şi descheie cojocul. Privi împrejur: de departe se zărea clopotniţa bisericii răsărind dintre crestele înalte şi desfrunzite ale

unor pomi. În jurul ei se întindeau casele şi, dincolo de cele din urmă case ale satului, era aceeaşi pustă atotbiruitoare, cu pământul negru ca smoala, gras, fărâmi ci os.

„Ce recoltă om scoate de aici, maica ta, doamne, dacă n-om întârzia cu însămânţările”, plescăi el din buze. Îşi răsuci şi-şi aprinse o ţigară, trăgând în piept cu plăcere fumul albăstrui şi tare de mahorcă. Cu cât se apropia de drumul de ţară, câmpia semăna tot mai mult cu un fund de baltă secată, mustind din toate părţile de apă.

Îi era dragă această câmpie. Pe vremuri, în copilărie, cu alţi băieţi de seama lui, umblau în haită, până dincolo de dolmă, în hotarul Zărneştilor. Acolo erau prunarul şi castelul lui Szentessy. Mamă, ce casă mare! În turlele ei ţuguiate, în fiecare luni, servitoarele aşezau la aerisit pernele şi cearşafurile. De multe ce erau, pe vremea aceea, Gherdan n-ar fi fost în stare să le numere. La prunar era angajat, ca paznic, Lică. Dacă era în toane bune, şi era de foarte multe ori, el îi lăsa să se caţere în pruni, să se sature în lege. Numai în timpul culesului şi în timpul fiertului, când sosea domnul Szentessy, se înăsprea. Atunci îi gonea cu vergi de alun, ţipând cât îl ţinea gura.

Abia acum îşi dădea seama Gherdan că Lică anume ţipa aşa tare, ca să-l audă toţi cei care erau urcaţi în pruni, să aibă timp să coboare. Cum de n-a vorbit niciodată cu Lică despre asta? aruncă mucul de ţigară. De câte ori n-a răsturnat el brazda pe câmpia asta întinsă? Că pe vremuri şi câmpia tot a lui Szentessy era. Îşi aduse aminte că spre ora prânzului, în aşteptarea merindelor de la castel, aruncau căutături tot mai dese spre gară, să vadă dacă nu vine trenul de douăsprezece…

„Prostii… Iaca la ce mă gândesc”, se dojeni singur.

Totuşi fiecare întoarcere în sat îi aducea o bucurie nouă. Nu era piatră pe care să n-o ştie, om pe care să nu-l cunoască. La început „când venise aici, nu erau decât două

case: a lui Gurău, care era intezăul lui Szentessy, şi a lui Toader Roşu. În ultimii ani Gurău s-a încâinit. Ba nu, Gurău a fost aşa de când îl cunoaşte, încă la început îşi înconjurase casa cu gard de piatră înalt de un stat de om, ca nimeni să nu-i vadă ograda. S-a ascuns de ochii satului. Dar nu numai de ochii, ci şi de inima lui. Prin ’45–46, când fusese ales primar, tăia şi spânzura. Îşi făcuse din banii satului pod peste Cerniţa, care-i şerpuia în grădină. Pe urmă, o vreme a părut cuminţit. Puteai să numeri! Pe degete cu câţi mai schimba o vorbă. Asta, până ce a început frământarea pentru gospodărie. Atunci s-a agitat în aşa fel pe la casele oamenilor, încât lui i se datorează că n-au putut să înjghebeze colectiva cu vreo două luni mai devreme. Tot din vina lui nu s-a înscris, nici Lică. Ce mai umbla Goldiş să-l bată! Dacă nu l-ar fi reţinut Gherdan, cine ştie ce i-ar mai fi făcut Goldiş lui Gurău. Goldiş s-a schimbat tare puţin. Lui Gherdan îi era ciudă că ridicase problema lui Goldiş la raion. Ar fi putut să-şi dea şi singur seama ce e de făcut. Bine că l-au muştruluit, că cei din sat iar îl critică.

— Spui, tovarăşe Gherdan, că Goldiş îşi face de cap? l-a înfruntat secretarul raionului. Păi te întreb eu pe dumneata, dacă n-ai fi însurat şi ai îndrăgi o femeie, n-ai vrea s-o iei de nevastă?

„La urma urmei, zău, ce vină are Goldiş? Că doar n-a silit-o pe Lenţa. Ea a vrut. E drept, mai mult au vrut părinţii şi mai ales nana Floarea, dar nici Lenţa nu s-a împotrivit”. Nu cu Goldiş, cu ea ar fi trebuit să stea de vorbă atunci. Dar tot e bine că a ridicat la raion problema preşedintelui. Că i-au răspuns cum i se cuvenea.

— Nu să-l beşteleşti pe Goldiş trebuie, ci să-l ajuţi. Să-l ajuţi ca gospodăria să fie şi anul acesta fruntaşă.

Deodată, Gherdan se opri locului. În faţa lui, răsărind din dosul unor salcâmi piperniciţi, se ivise Lenţa: tocmai îşi ridicase privirile, îl zărise şi voise să se întoarcă smucit,

dar nu mai putea. Gherdan o văzuse şi-i făcea semn cu mâna.

— Da vrednică eşti, nevastă tânără! spuse el bucuros că o întâlnise, apropiindu-se de ea cu mâna întinsă şi cu un zâmbet larg.

Dar zâmbetul îi pieri când îi văzu faţa vânătă de bătaie, umflată şi ochii roşii de plâns. Tuşi încurcat. Ori de câte ori vedea un copil sau o femeie plângând rămânea descumpănit, neştiind ce să facă. Lenţa nu îndrăznea să-l privească. Apoi Gherdan îşi reveni:

— Ce s-o întâmplat, Lenţă?

Ea nu-i răspunse. Începu să plângă încet, cu suspinuri amare, ascunzându-şi cu îndărătnicie faţa în palme. Încurcat, el o bătu de câteva ori pe umăr.

„Apoi asta aşa trebuia să se sfârşească, se gândi el întărâtat. Se simţea vinovat: Dracu' să mă ia, ar fi trebuit să intervin mai energic". O prinse de umăr:

— No, nu mai plânge, spuse el cu glas gros, bătrâneşte. Spune-mi… ce-i? Care-i baiul?

Ea plânse mai departe, apoi, cu un suspin lung, îşi şterse lacrimile şi spuse cu hotărâre:

— Tovarăşe Gherdan, te-oi ruga să-mi fii de ajutor… Am trebuinţă de nişte bani… să mă duc la Oradea. Vi-i trimit înapoi, n-aveţi nicio teamă… Din prima leafă vi-i trimit…

„Ei, comedie!" se încruntă Gherdan în sinea lui.

— Şi de ce tocmai la Oradea? La noi nu ţi-i bine? Care-i necazul?

— M-o zdrobit Mihai… dar eu îs de vină… şi începu să plângă din nou.

Gherdan aştepta ca Lenţa să se liniştească. Se gândea: „Tinereţe, tinereţe… Bate-i, doamne, pe părinţii care-i pun stavile… Fata asta putea să fie fericită, să muncească şi să se bucure în rând cu celelalte. Şi iaca, cu inima arsă, vrea să se ducă, să i se piardă urma… No, apoi

nu-i nimic, om vedea noi!”

Lenţa îl privea cu ochi rugători. Gherdan, îngândurat, căuta cuvinte s-o liniştească. Nu reuşi decât să murmure:

— Spune… spune care-i baiul… L-om lecui poate… Hai, spune!

Lenţa nu răspunse. Plecă capul.

De jos se ridicau încet, legănându-se, aburii calzi ai pământului, spre văzduh unde, pe cerul alb-vineţiu, pluteau nestingheriţi nori mici, străvezii. Deasupra pustei tăcute nu se abătea niciun zgomot în afară de murmurul nelămurit al zăvoiului. Din când în când doar se auzea un ciripit timpuriu, ca o chemare dintr-o altă lume, la care răspunsurile soseau întârziate dintre ramurile uscate ale plopilor, înşiraţi ca nişte sfeşnice de praznic.

Mereu cu capul plecat, vorbind încet, aproape în şoaptă, Lenţa îi povesti lui Gherdan totul, viaţa ei de roabă, încuiată în casă, urâtul care o dobora, apoi dragostea cu Gheorghe, bucuria, nădejdile. Şi mai spuse cum Gheorghe n-a vrut s-o primească în casă, cum că viaţa ei de acum înainte nu mai are niciun rost… De la o vreme ridică capul, pe urmă nu se mai ruşină nici din pricina obrazului ei învineţit.

— Îmi dai bani, tovarăşe Gherdan?

— Nu! izbucni el. Nu! Niciun ban! Vii cu mine… acasă…

„Fie ce-o fi – se gândea – chiar dacă la raion o să-mi tragă o săpuneală de n-o s-o pot duce. Destul ne-am cătrănit şi ne-am mâncat zilele noi!”

— Haide acasă! Parcă n-ai fi colectivistă, ce dracu’! vorbim noi cu toţi. Dar unde trăim? Se îndârji el împotriva nu ştiu cui. În codru?

O prinse de mână şi pomi cu paşi mari, apăsaţi. La început, Lenţa ar fi vrut să se împotrivească, apoi *o* străbătu gândul că acum era totuna. Dar nu era un gând care o speria, ci, dimpotrivă, o cuprinse o uşurare şi un fel

de bucurie. Mâna lui Gherdan era aspră, bătătorită şi fierbinte.

Mergeau aşa, amândoi, simţind cu toată fiinţa lor miresmele atât de cunoscute şi de dragi ale pământului care se trezeşte.

Deodată Lenţa se înţepeni. Rămase locului. Erau aproape de sat şi pe şosea venea brigada de câmp. Pornea spre arii, să scoată zăplazurile. Gherdan strânse mai tare mâna Lenţei, apoi, văzând făptura înaltă a lui Gheorghe, îi făcu semn. El se apropie, roşu ca piparca, şi uită să dea bună ziua.

— Măi! se răsti Gherdan. Până acum mi-ai bătut capul că tu şi Lenţa… Şi acum?…

Gheorghe nu pricepea nimic. Cum de-i vorbea Gherdan astfel? Acum i se părea şi mai de neînţeles că Lenţa fusese azi-noapte la el. Deodată băgă de seamă vânătăile de pe faţa ei.

— Da cu tine ce-i? Cine te-o bătut?… Goldiş?… Dumnezeul lui… Strânse puternic pumnu’ Spune, el le-o bătut? Mama lui!…

Gherdan abia îl putu linişti.

— Cine, necine, nu de asta e vorbă acum. Tu ce gând ai cu fata asta?

Gheorghe rămase o clipă năuc. Îşi privi în neştire cizmele înglodate. Apoi se uită drept în ochii lui Gherdan.

— Eu… mie, tovarăşe Gherdan, v-am spus… Mi-e tare dragă şi… aş hia-o… Da’ pe Goldiş, dacă a dat în ea, îl omor!…

— Îl omori, pe dracu’. Tu ce-ai face dacă nevastă-ta ar trăi ca altul? Ha?

Gheorghe nu ştiu ce să răspundă, iar Lenţa roşi toată. Gherdan mai spuse:

— Asta e. Ia-o şi du-o afară la câmp. Să lucreze în brigadă. Şi să faci colectivistă din ea. Ai înţeles? Eu mă duc la Goldiş. Ara să stau de vorbă cu el.

Gheorghe tot nu înţelegea nimic şi roşi şi el până în vârful urechilor. Ceilalţi din brigadă se apropiară curioşi. Gherdan le făcu semn să se ducă mai departe. Porniră cu toţii, şuşotind, numai Boşneag rămase să fie martor.

— Ce s-o întâmplat? îl întrebă el pe Gherdan. Apoi se întoarse spre Lenţa: Te-o bătut Goldiş?

— Ce-ţi pasă? îl înfruntă ea.

Gheorghe se întoarse încruntat spre Boşneag. Omul făcu doi paşi înapoi, pe urmă porni în urma celorlalţi. Gherdan aşteptă până ce-i ajunse. Mai voia să spună ceva, dar în cele din urmă se răzgândi. Neştiind ce să facă, le întoarse tinerilor spatele şi se îndreptă spre sat. Ei stătură o vreme aşa, parcă ascultând ceva ce nu se auzea. Pe nesimţite, el o apucă de mână şi porniră spre zăplazuri.

Lenţa mergea cu privirile în pământ şi nu ştia ce să spună. Simţea strânsoarea puternică a lui Gheorghe şi o căldură ciudată i se urca de la inimă spre obraji. Ar fi vrut ca nici el să nu scoată vreun cuvânt, să meargă aşa, în neştire, şi drumul să nu se isprăvească niciodată. El sparse tăcerea:

— Lenţă!

Ea nu răspunse.

— De acum încolo o să ai şi tu zile-muncă, îndrugă încurcat Gheorghe, negăsind altceva mai bun de spus.

„Doamne, ce prost e… doamne, ce prost e…” spuse ea în gând, ca o dezmierdare.

— Şi nu ţi-o fi ruşine cu mine, cât îs de vânătă?

— Nu, răspunse el scurt, şi o strânse mai tare de mână.

Deodată se auziră strigaţi din urmă. Se opriră şi aşteptară până ce Gherdan, roşu de fugă, se apropie de ei.

— N-o mai ţine de mână, se răsti el. Mă prostesc şi eu! Să fiţi cuminţi, spuse pe urmă, ca şi cum ar fi vorbit cu doi copii. Tu eşti brigadier, iar tu, Lenţă, eşti nevasta lui Goldiş, aşa să ştii! Lucrează în brigadă ca toţi ceilalţi. Atât.

Nimic mai mult. Problema cu Goldiş o s-o rezolvăm pe altă cale. Să n-aud că… Aţi înţeles? Se opri ca să răsufle puţin. Uitaţi-vă, începu iarăşi să le explice. Era să fac o prostie. Am ascultat de inimă şi nu de cap. Şi când asculţi numai de inimă îţi pierzi capul. De aia am vrut să stau de vorbă cu voi. Munciţi ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Uite, era să fac iar o prostie… N-ai să lucrezi în brigada lui Gheorghe. Te duci la cealaltă. E mai bine aşa. Asta am vrut să vă spun. Şi aia, că meritaţi câte o bătaie. Şi voi, şi eu.

Când Gherdan intră în biroul preşedintelui, Goldiş stătea la masă, cu capul între palme. Părea băut.

— Ce-i cu tine, Goldiş?

— Ce să fie, făcu preşedintele ursuz. Mi-s tare ostenit.

Gherdan se aşează lângă el. În cameră era tăcere. Doar de la masa lui Vărzaru se auzi un scârţâit de peniţă. Socotitorului îi tremura mina. Era doar vorba de soarta lui. De aceea se chirci cât putu mai mult, să pară mic, să treacă nebăgat în seamă.

Gherdan îşi răsuci o ţigară încet, cu solemnitate, ca totdeauna când avea ceva important de spus şi când îi trebuia timp să se gândească. Goldiş îl privea cu un aer obosit. Îl durea capul, ar fi vrut să se ducă să se culce şi îi părea rău că nu-l ascultase pe Vărzaru, care îl povăţuise de mai multe ori să plece acasă. Era mânios şi, pentru că ori de câte ori se apropia Gherdan de el, se simţea ca unul luat la socoteală.

— Ce-ai făcut cu articolul de la gazeta de perete? întrebă Gherdan.

— L-am pus înapoi. „Adică asta îl frământa pe Gherdan. Atunci nu e nicio hibă”.

— Şi ce-i adevărat în articol? Ce-i cu banii?

— Ce să fie… Nimic. Într-o zi-două ne ducem la Oradea şi cumpărăm vitele.

— Sigur? întrebă.

— Mai e vorbă, sări Goldiş. Chitanţele! Vărzarule! N-auzi, Vărzarule! Adă chitanţele acelea… tu-le mama lor.

Vărzaru se grăbi să aducă chitanţele. I le dădu preşedintelui în mină şi se întoarse la masa lui, alb la faţă, de-a-ndărătelea.

— Pofteşte, le numără preşedintele, fără să le lase din mână. Una, două, trei… îs toate… Toate şapte. Văzuşi? … Iar restul banilor e în casă. Vărzarule! Unde-s banii?

— În dulap, făcu Vărzaru, speriat. În dulap. Toţi, până la un franc…

— Taci, îi închise gura preşedintele.

Vărzaru se aşează la loc fără să crâcnească. Goldiş se apropie de Gherdan:

— Acum ascultă-mă tu pe mine. O să ne aprindem paie în cap cu primirea noilor membri. Raionul ce spune?

— Să-i primim.

— Ehei, ei stau acolo în scaune de piele. În fotoliu.

Ce ştiu ei? Aici ne sar oamenii în cap. Nu vor să cumpere vitele. Cică să împărţim mai bine banii şi la anul, când şi-o pune fiecare din banul lui, atunci să cumpărăm. Nu acum. Că de ce alde Lică a Birăului să aibă vite din banii noştri? Nu-i aşa?

— Ai stat la sfat cu Grirău?

— Tovarăşe Gherdan! se răsti Goldiş…

— De ce ţipi? Ştii prea bine că Gurău duce asemenea vorbe. Iar tu, ca preşedinte, ar trebui să dai cu pumnul în masă când le auzi, nu să le porţi mai departe.

— Eu mă orientez după ce spun oamenii.

— Care oameni, tovarăşe Goldiş?

Goldiş tăcu. Să-i înşire pe toţi? Pe cine ar putea numi*?* Pe Boşneag? Pe Ţugui… Dar alţii?… Ei, drace, n-ar fi trebuit să-i ridice problema asta lui Gherdan. Era mai bine s-o fi discutat la şedinţă. Acolo, prinşi în viitoare, oamenii nu s-ar fi împotrivit să primească banii înapoi.

— Cred că ai dreptate… spuse cu voce stinsă. Cred

că ai dreptate.

Gherdan se ridică supărat.

— Acum ce te încrunţi? îl întrebă nedumerit Goldiş. Ce mai vrei? Ce nu-ţi place? Vezi că ţi-am dat dreptate.

— Apoi tocmai asta nu-mi place, că-mi dai dreptate. Tu când spui una, când spui alta! Vezi, asta nu-mi place!

Goldiş ocoli privirile pătrunzătoare ale lui Gherdan. Ca să împrăştie tăcerea apăsătoare, strigă:

— Vărzarule! Măi, Vărzarule, măi!

Vărzaru sări în picioare, înspăimântat:

— S-a întâmplat ceva, tovarăşe preşedinte?

— Ai anunţat oamenii de adunarea generală de sâmbătă seara?

Vărzaru răsuflă adânc, uşurat, şi bătu încet cu degetul în tăblia mesei.

— Cum să nu, tovarăşe preşedinte, cum să nu. Se poate?…

Apoi privi spre Gherdan. Acesta îi făcu semn cu mâna să iasă.

Goldiş pricepu că secretarul mai avea o vorbă cu el. În birou se lăsă o tăcere plină de aşteptări. Într-un târziu Gherdan, care îşi aprinsese între timp o nouă ţigară, începu să măsoare încăperea cu paşii.

— De ce n-o laşi pe Lenţa la lucru?

Goldiş îşi încleştă mâinile de masă. Ca şi în noaptea trecută, prin inimă îi trecu un junghi necruţător.

— Treaba mea.

— De ce n-o laşi pe Lenţa la lucru?

— Că am trebuinţă de ea acasă. E tare slăbănoagă şi…

— Atunci de ce-o baţi?

Preşedintele păli. „De unde-o fi aflat Gherdan?” O ruşine sălbatică puse stăpânire pe el.

— E muierea mea! strigă. Muierea mea. Auzi, Gherdane? E muierea mea!

— Eu ţi-am spus că Lenţa nu-i pentru tine. Şi nu te sfătuiesc s-o înlănţuieşti de tine cu de-a sila. Eu aşa văd…

— E muierea mea, gâfâi înfundat Goldiş. Unde e?

— Pe câmp, lucrează. Eu socot că ar trebui să divorţezi.

Câteva clipe Goldiş privi nedumerit în gol, apoi, ca şi cum în clipa aceea ar fi priceput rostul vorbelor lui Gherdan, se ridică ameninţător, făcu un pas spre secretar, se răzgândi şi o luă spre uşă.

Când Gherdan se uită pe geam după el, Goldiş alerga ca ieşit din minţi, petrecut de privirile înspăimântate ale lui Vărzaru, care ascultase la uşă.

Ajuns pe câmp, Goldiş îşi simţi bătăile inimii în gât şi în tâmple, şi fiecare zvâcnitură îi pricinuia dureri. Se opri locului. „Ce avea de făcut pe câmp?” Socoti că ar fi fost mai bine să nu-şi fi pus asemenea întrebare, să fi alergat într-un suflet până la brigadă şi să-l fi luat pe Gheorghe de gât. La acest gând îl străbătu un fior plăcut şi-şi încleşta pumnii. Dar când se gândi la ceea ce o să spună oamenii, la privirile lor batjocoritoare, mai că i: veni să se întoarcă îndărăt. Dacă nu l-ar fi văzut Gherdan plecând în goană, poate că s-ar fi reîntors. Acum însă nu se mai putea: însemna să se facă de râs. Şi asta l-ar fi durut tot atât ca vestea că Lenţa îl înşală. Întoarse de câteva ori capul să vadă dacă nu cumva Gherdan a pornit în urma lui să-l oprească. Gherdan însă nu era nicăieri. Măcar de-ar veni Vărzaru. Îl cuprinse o furie oarbă împotriva socotitorului. „O, doamne, de-ar veni!” Pe spinarea lui şi-ar putea vărsa toată amărăciunea.

Ajunse aproape de dolmă: de aici se vedeau făpturile celor de pe câmpuri. Îl desluşi pe Gheorghe: stătea rezemat de o stivă de scânduri putrezite. O zări mai departe şi pe Lenţa. Îşi descheie nasturii cămăşii, se şterse de năduşeală şi porni spre brigadă.

Primul îl văzu Gheorghe. Brigadierul apucă un

târnăcop, apoi, prefăcându-se nepăsător, îi veni în întâmpinare. Preşedintele simţi un tremur în genunchi, dar nu se mai putea întoarce. Îşi strânse puternic pumnii, dinţii.

În clipa aceea se auzi un scârţâit prelung, şi din spatele dolmei apăru brişcă gospodăriei. Pe capră, lângă Bicaşul, stătea Gherdan. Era încruntat. Goldiş slăbi strânsoarea pumnilor, răsuflând uşurat. În timp ce căruţa se apropia de ei, un gând năstruşnic îi măcina creierii. Asemănarea dintre Gheorghe şi frate-său îl făcuse să se gândească la Antoniu. O să-l zdrobească pe Gheorghe. Nu cu pumnii şi nici cu târnăcopul. Ci prin Antoniu. Gheorghe e frate de chiabur. Mai rea pricină nu i-ar putea găsi nici cu luminarea. Când se apropiară unul de celălalt, Goldiş se miră şi el de glasul liniştit şi calm cu care întrebă:

— Cum stăm cu zăplazurile?

Gheorghe îl privi mirat, apucă bănuitor mâna întinsă spre el şi răspunse cu voce răguşită:

— Gătăm azi.

Ajuns în apropierea lor, Gherdan sări de pe capră.

— Ei, controlul pe teren e cea mai bună metodă de lucru, spuse Goldiş dând mâna şi cu el. Apoi întinse braţul spre stiva de scânduri: Iar s-a evidenţiat Gheorghe. A scos toate zăplazurile. Dar nu-i de mirare – adăugă după o vreme tot el – e harnic brigadierul nostru. Şi se întoarse spre Gheorghe. Ce treabă face muierea mea?

Spuse ultimul cuvânt apăsat şi privi spre Lenţa.

— Munceşte bine – făcu Gheorghe – cred că munceşte bine.

Goldiş nu-l ascultă. Porni spre cealaltă brigadă. Când ajunse în faţa Lenţei şi-i văzu vânătăile, simţi o mândrie ciudată: „Eu i le-am făcut, cu pumnii mei”. O cuprinse de umeri şi-i şopti cu glas plângăreţ, încet, să nu audă decât ea:

— Iartă-mă, Lenţă, iartă-mă.

Ea nu ştiu ce să facă: se uită la Gherdan, la Gheorghe, apoi în pământ şi începu să plângă. Goldiş, tulburat şi el, îi mângâia părul:

— Iartă-mă, Lenţă, iartă-mă…

În drum spre casă, Goldiş nu scoase niciun cuvânt. Se legăna în brişcă gospodăriei alături de Gherdan, care părea preocupat cu cercetarea câmpurilor. Dinspre dolmă, apăru din senin un cârd de ciori; păreau un nor întunecat, vestitor de ploaie.

— Asta înseamnă primăvară, spuse Bicaşul ca să spargă tăcerea. Primăvară timpurie.

Ceilalţi doi nu-i răspunseră. Bicaşul însă nu se dădu bătut:

— M-am întâlnit ieri cu Lică a Birăului. E tare cătrănit. O îndrugat de toate. O fi fost puţin făcut. O înjurat gospodăria. Cică de ce nu facem zid în jurul ei, cum şi-o făcut Gurău la a lui. Că la fel suntem cu el.

— Auzi? făcu Gherdan către Goldiş. Şi-i ţăran cinstit. Bată-ne Dumnezeu să ne bată! Tu ai stat de vorbă cu el?

— Da, minţi Goldiş. Am stat.

Şi hotărî ca imediat ce ajunge în sat să se ducă la Lică.

— Cererea lui e la gospodărie. A venit s-o scoată, dar nu i-am dat-o. Am spus să le mai gândească…

— El să se gândească? La dracu'! spuse supărat Gherdan. Noi să ne fi gândit. Omul e şugubăţ, vesel, face haz de necaz, noi râdem şi ne strângem în jurul lui, dar atât. Cine l-a scormonit să vadă ce-l doare pe dinăuntru? Nimeni. Toată lumea îl ştia de partea noastră, aşa că nu s-a învrednicit nimeni să-l atragă, să-l lămurească. Patru ani i-am furat din viaţă. Noi i-am furat anii ăştia. Parcă nu ne-am fi bucurat cu toţii să-l vedem şi pe el astă-toamnă cu carul doldora şi cu feciorii îmbrăcaţi omeneşte? E vina mea, e vina mea, încheie Gherdan cu ciudă.

— Numai Boşneag e de vină, spuse încet Goldiş.

— Nu-i Boşneag de vină, fir-ar al dracului. Noi, că nu i-am deschis ochii.

— M-oi duce să stau de vorbă cu Lică. Am s-o scot la capăt, mai spuse o dată preşedintele mai mult pentru sine.

— Bine-ai face… Şi cată-ţi timp să te gândeşti şi la tine, să-ţi potriveşti viaţa cum trebuie.

În marginea satului, Goldiş sări din brişcă fără să salute. Porni spre cimitir, spre casa lui Lică. În ograda Birăului îl întâmpină nevasta acestuia, o femeie trecută, grasă, cu un prunc în braţe.

— Ăsta-i al cincilea? întrebă în loc de salut preşedintele.

— El li.

— Lică-i acasă?

— E, făcu femeia. E în bucătărie. Stă de vorbă cu un ziarist de la Bucureşti.

— Cu un ziarist de la Bucureşti? întrebă mirat Goldiş. Ce caută aici?

— Nu ştiu. O mai fost o dată în sat acum o lună, două. Atunci l-o cunoscut pe Lică, la cămin. Îl tot întreabă de ce nu vrea să se înscrie în gospodărie. Cică anume pentru asta o venit de la Bucureşti.

Goldiş se încruntă. „Dracu’ ştie, o fi vreo anchetă”, îşi spuse.

— Ia, m-oi duce să văd şi. Eu…

Goldiş urcă în grabă scările cerdacului. Auzi frânturi de voci şi se opri să asculte la uşă.

— Era în ’37. Ba nu, în ’36, se auzi din bucătărie. Szentessy stătea la marginea luminişului, eu în tufiş… Atunci apăru cerbul… Mă ridic… Mă simte… Vrea să se întoarcă… Acolo erau gonacii. Ridic arma. Mai aveam un singur cartuş…

«Goldiş nu mai ascultă mai departe. Ştia că Lică în ’36 a împuşcat cu un singur cartuş un cerb care a fost premiat la o expoziţie şi premiul l-a încasat Szentessy.

Apăsă pe clanţă.

— Ăsta e preşedintele nost, făcu Lică spre ziarist. Ăsta e Goldiş.

— Îmi pare bine, se ridică oaspetele de la masă, închizându-şi carneţelul. Îmi pare bine, am cunoscut-o pe fiica dumneavoastră la cămin. Acum câteva luni. O fată mică, negricioasă.

Goldiş înghiţi în sec, dar nu-l îndreptă. Se aşeză la masă.

— Sunteţi ziarist de la Bucureşti?

— Da… Dar acum nu vin de la ziar. Vreau să scriu o povestire despre baciu Lică. Îi ziceam şi lui… Numai un singur lucru nu pricep: de ce nu vrea să se înscrie în gospodărie?

— Păi dacă o venit preşedintele colectivei aici, o să vă spună el, făcu Lică, şi-şi propti faţa în palme.

— Despre dumneata am auzit – începu din nou ziaristul – am auzit tare multe lucruri.

Goldiş abia izbuti să-şi ascundă bucuria.

— Foarte puţine gospodării stau ca gospodăria dumneavoastră. Am auzit că v-aţi pregătit serios şi pentru însămânţările de primăvară şi că n-o să vă faceţi de ruşine.

— Păi noi – spuse măgulit preşedintele – nu ne-am făcut niciodată de ruşine. Vorbim puţin şi facem treabă multă.

— Numai cu vitele staţi cam prost, continuă ziaristul. Aveţi vaci puţine şi nu-s de soi. Este o gospodărie în regiunea Arad, la Sântana, ei stau bine şi cu vitele. Au cumpărat anul trecut, în primăvară.

„Ai dracului îs şi ziariştii ăştia – îşi spuse Goldiş – se pricep de parcă ar fi plugari şi nu linge-tintă”.

— La anul o să cumpere şi gospodăria din satul nostru, spuse cu glas scăzut Lică. Aşa se vorbeşte…

— Încă anul ăsta cumpărăm, se încruntă Goldiş. Anul ăsta!

— Dar, ia spune – întrebă ziaristul – cum se poate că tovarăşul Lică n-a intrat până acum în gospodărie?

Lui Goldiş îi era ruşine că nu ştie ce să răspundă. După o vreme întinse mâinile pe masă şi spuse:

— O să reparăm noi greşeala asta, că vinovaţi suntem şi noi, şi tovarăşul Lică.

8

Gheorghe stătea la masă, odihnindu-se. Era îngândurat şi ostenit, străbătut de o nelinişte pe care n-o pricepea. Atunci auzi scârţâitul porţii şi sări în picioare ca împins de un arc. Deschise uşa şi scrută întunericul curţii. O căruţă trecu podeţul, zdroncănind, şi intră în ocol.

— Cine-i? întrebă el uluit de asemenea oaspeţi la vreme târzie.

— Eu, eu, frate-tău.

„Antoniu! Da ce caută în sat?” Ieşi buimăcit, se ciocni în întuneric de un om îmbrăcat într-un suman aspru şi se strânseră în braţe.

— Ajută-mă să desham gloabele astea.

Caii slăbănogi şi asudaţi stătură cuminţi până când Gheorghe îi deshămă şi-i duse în grajdul pustiu. Ca să le facă loc la iesle, trebui să le golească de lemnele pe care le aşezase acolo. În urma lui veni şi Antoniu cu două braţe mari de fin. În dreptul feţei îi licărea ochişorul de jar al ţigării.

Împinseră şi căruţa sub şopron, apoi intrară în casă. Gheorghe îşi privi curios fratele. Antoniu era îmbrăcat ţărăneşte, cu haine noi din cap până în picioare. Îşi lepădă sumanul şi se aşeză lângă foc, întinzându-şi picioarele scurte, încălţate cu cizme mari, grele şi noroioase. Era cam neras şi mustaţa porumbie i se înfoia ţepoasă în jurul gurii.

Gheorghe ar fi vrut să-l întrebe ce-l adusese încoace, dar nu ştia cum să înceapă. Se simţea prost ca atunci la verificările de partid când l-au învinuit că are frate chiabur

şi, dacă în comisie n-ar fi fost oameni luminaţi, poate că nu s-ar mai fi descurcat. A arătat că nu are nimic cu Antoniu, că ce vină poartă el dacă frate-său, om în toată firea, nu vede unde i-e drumul şi adună, adună, de nu mai ştie ce să facă cu atâtea bucate. Tulucan şi alţii care au fost de faţă – Gherdan făcea parte dintr-o altă comisie – au arătat şi ei că Gheorghe nu are nicio legătură cu Antoniu, ba dimpotrivă. Desfăcuse moştenirea în două şi cu partea lui intrase în gospodărie.

Şi acum, dintr-odată, se trezeşte cu frate-său în casă.

Antoniu îşi aprinse o ţigară şi puse tabachera deschisă pe masă.

— No, Ghiţă, am venit acasă, oftă el.

— Cum?

— Da… am venit.

Gheorghe stătu o vreme nemişcat, mirându-se că Antoniu a avut nevoie de căruţă, deşi gara era la trei-patru kilometri.

— No, Gheorghiţă, am venit acasă, mai spuse o dată Antoniu.

— Bine.

Gheorghe se sculă de pe scaun, scoase ceva slănină, pită şi un şip cu rachiu, aşternu o faţă de masă şi-l îmbie pe frate-său să se aşeze.

Mâncară şi băură în tăcere. După o vreme, Antoniu, sătul, îşi aprinse o ţigară.

— Măi Gheorghe, acum să stăm de vorbă… îşi şterse buzele grase şi mormăi mulţumit. Am venit acasă, măi… Nu mă mai duc nicăieri…

— Cum aşa? se întunecă Gheorghe.

— Iaca. Mă scriu în colhoz.

Şi fumând mereu, cu ochii ţintă într-un colţ al odăii, îi povesti cum se săturase de pribegie şi acum voia să înceapă o viaţă nouă. Cum nu mai poate sta la ocol, ce nenorociri s-au abătut asupra lui din cauza unor

boangheni, cum se duce de râpă toată agoniseala lui de patru ani, sudoarea muncii lui.

— Da, frate. Mă scriu aici la voi. Să-mi piardă urma…

Gheorghe nud privea. Stătea încovoiat pe scaun, cu mâinile mari între genunchi şi sudoarea îi brobonea fruntea.

— Şi ce vrei să faci aici? zise el înăbuşit, fără să-i privească.

— Eh. Ce? Ia, să trăiesc, până s-or suci oarecum vremurile… Pământul din Budureasa e pe numele popii, eu n-am nici în clin, nici în mânecă cu el.

— Şi doamna?

— Ce ştiu eu? Dacă s-o putea, oi aduce-o aici.

— Şi vrei, adică, să munceşti? întrebă încruntat Gheorghe.

— Ei, drace, să muncesc. Am muncit eu toată viaţa pentru mine, nu m-oi mai speti acum şi pentru alţii vremea să treacă.

— Cât pământ ai în Budureasa?

— Destul. Nu te teme, Gheorghiţă, numai să…

— Numai ce?

— Să se schimbe vremurile, om trăi ca grofii. Amândoi.

— Eu trăiesc bine, murmură ameninţător Gheorghe.

— Cum?

— Da! Trăiesc bine. Mi-s om… Uită-te şi vezi, tot ce-i în casă, cu mâinile mele am agonisit, din munca mea, nu dintr-a altora.

— Ce fel de vorbă-i asta?

— Iaca, vorbă de-a noastră. Dacă nu-ţi place, pleacă…

— Mă dai afară, Gheorghiţă?

Gheorghe tăcu. Ce-o să spună lumea? Mai cu seamă că Antoniu şi-a pus în gând să şadă la el. Doar e. Chiabur! Simţi cum i se înţepenesc picioarele.

Antoniu. Se ridică în picioare şi strigă:

— Tu să nu-mi stai în cale! auzi? Dacă eşti prost şi vrei să rămâi toată viaţa calic, rămâi, numai mie să nu-mi stai în cale. Doar să pui o vorbă bună, c-atunci n-am de ce mă teme…

— Eu nu pun vorbă bună, spuse încet Gheorghe. Nici pentru mine şi nici pentru frate-meu. Dacă adunarea generală va crede de cuviinţă, fie. Dar eu, şi aşa sunt împotrivă, înţelegi! Te-am chemat în ’49, n-ai vrut. De atunci tot împotriva vântului ai stat. Tu eşti de vină, Toni.

Îl numise ca pe vremuri, în copilărie. Antoniu se apropie de el, îi cuprinse umerii:

— Dacă nu m-aş simţi în stare să intru în viaţa cea nouă, crede-mă că n-aş fi venit să-ţi stric rosturile. Ce ar spune mama în mormânt dacă noi nu ne-am ţine partea? M-am lepădat de popă, şi de avere, şi de pământ. Vreau să muncesc, Gheorghe, cu braţele astea ale mele, zău, şi nu poţi să nu mă ajuţi. Îmi eşti doar frate…

— Nainte ai spus să se schimbe vremurile. Acum spui că vrei să munceşti.

— Până să se schimbe, voi munci, şi începu să râdă. Măi Gheorghe, ce lume mai e şi asta: trebuie să se ascundă frate de frate, părinte de părinte…

— Până găseşti altă casă, şezi aici, că-i şi casa ta. Sau poate mi-oi găsi eu alta. Cu tine sub acelaşi acoperiş nu vreau să fiu. Şi nu te bizui pe mine, eu sunt împotrivă să te bagi în gospodărie.

Îi arătă patul şi ieşi să-şi facă culcuş în bucătărie.

Goldiş nu dormi toată noaptea. Moţăi la masa din bucătărie ascultând respiraţia întretăiată a Lenţei. Nu se apropiase de ea. Nici cină nu-i ceruse. Stătuse toată seara tăcut, aplecat peste o broşură pe care o scosese anume ca să nu trebuiască să intre în vorbă cu ea, că n-ar fi găsit ce să-i spună. O mulţumire avea totuşi: se lămurise cu intrarea lui Lică a Birăului. Rămăsese la el până noaptea

târziu. Povestiseră de una şi de alta, spre plăcerea ziaristului care, nesătul de vorbe, îi asculta cu gura căscată.

Lenţa îşi făcuse de cu seară patul şi se culcase cu teamă la gândul că Goldiş ar putea să vină la ea. L-ar fi gonit. Era hotărâtă să-l înfrunte, chiar dacă el ar zdrobi-o din nou. Ascultase de sfatul lui Gherdan să se întoarcă acasă, până s-o lămuri totul, pentru că altundeva să se ducă n-avea.

O vreme încercase să nu doarmă, dar somnul o birui. Se visă la câmp, scoţând scândurile putrezite de nea şi aşezându-le grămadă. Gheorghe, care era un fel de supraveghetor, o chema din când în când la câte o *Mureşană,* şi atunci se învârteau până ameţeau.

Dimineaţa se trezi obosită. Spre mulţumirea ei, Goldiş nu mai era acasă. Îşi pregăti în grabă merinde şi ieşi în stradă. De acolo apucă spre sediu, unde era locul de întâlnire al brigăzii. Se miră că Mihai nu se împotrivea muncii ei, dar n-avea timp să se dumirească ce se întâmplase.

Goldiş se vârî dis-de-dimineaţă în biroul lui şi fumă ţigară după ţigară. Era tras la faţă şi ostenit. Din când în când, îi venea să sară în picioare şi să meargă acasă s-o bată pe Lenţa sau pe Gheorghe, ori pe amândoi. Pe urmă se liniştea şi-şi frământa creierii să găsească o ieşire care să nu-i ştirbească numele. Îşi aduse aminte de Lică şi se încruntă. Ăsta îi spusese ieri verde în faţă:

— Vorbe, Goldiş, numai vorbe. Şi în gospodărie cei tari îşi fac de cap iar cei slabi se duc dracului. Spune-mi drept, dacă tu n-ai fi fost preşedinte, ai fi putut-o lua pe Lenţa? N-ai fi putut! Că ea nu-i de tine!

Goldiş nu ştiuse ce să-i răspundă, mai ales că era şi ziaristul de faţă. La dracu', la asta nu s-a gândit niciodată. Abia ieri seara şi-a dat seama că Lică nu e om prost.

— Şi de asta nu intri tu în Gospodărie? îl întrebase

într-un târziu.

— Nu de asta, vai de mine. Nu intru că nu mă. Primiţi cu inima deschisă. Nu zic asta că m-o lovit Boşneag. Dar vouă, care sunteţi băgaţi în gospodărie, vă merge binişor acum şi. O să vă meargă şi mai bine. Şi vă temeţi că de intrăm şi noi, om fi prea mulţi la împărţeală. Asta e!

— Vorbeşti prostii, Lică. Nimeni n-are dreptul să te oprească.

— Nu vorbesc prostii. Că vezi, nici tu n-ai avea dreptul la Lenţa şi…

— Să nu vorbim de Lenţa.

— Atunci eu am gătat, tovarăşe preşedinte, încheie vorba Lică.

— Ce-ar fi dacă fiecare om l-ar judeca aşa cum l-a judecat Lică? Oare cum s-or gândi ceilalţi oameni despre el? Dar Mitru Gherdan? Se simţi ruşinat. Pe urmă îşi aduse aminte de Gheorghe şi se înciudă din nou. Toate, numai din vina lui: se întâmplaseră. Între el şi Lenţa numai făptura înaltă a brigadierului s-a strecurat. Trebuie să-l zdrobească cumva, să nu se mai macine aşa, ca un pumn de grâu… Un pumn de grâu… Oare câţi pumni de grâu or fi într-un sac? … Cum de n-a socotit asta niciodată până acum? Şi grâul tot din cauza lui Gheorghe va trebui să i-l predea!

Se ridică de la masă şi ieşi în ogradă. Ca mânat din spate, se trezi pe şosea îndreptându-se spre uliţa Dolmei, spre casa brigadierului. Făcea paşi mari, fără să ocolească băltoacele. Ştia că trebuie să-l găsească acasă. Pe câmp nu mai avea ce căuta, ieri a terminat cu scoaterea zăplazelor. Deschise portiţa de laţuri şi intră în ogradă. Tocmai voia să urce scările tâmaţului când auzi frânturi de voci dinspre grajd. Parcă înjura cineva. Da, era vocea lui Gheorghe. Se apropie tiptil de uşa grajdului şi privi înăuntru: Gheorghe şi frate-său Antoniu erau lângă iesle.

Antoniu trăgea cu amândouă mâinile de nişte căpestre pe care Gheorghe încerca să i le ia.

— Încă astăzi să pleci de aici! auzi? Striga Gheorghe înfuriat. Încă astăzi!

— Măi Ghiţă, încerca să-l liniştească Antoniu. Nu m-ai înţeles bine. Nu asta am vrut să spun. Şi la urma urmei dacă tu nu vrei să mă ajuţi, treaba ta. Am eu oamenii mei aici. Numai contra să nu te pui.

— Minţi, spuse tot cu voce ridicată Gheorghe. Pe cine ai tu aici? Crezi că-n gospodărie sunt oameni care să te sprijine?

— Sunt, da, se grăbi să-i răspundă Antoniu, înfăşurând căpestrele de ilicul ieslei. Numai tu să nu te pui contra. Dacă vrei îţi dau ţie casa… Fie!… Da lasă-mă să intru în gospodărie…

— N-ai să intri!

— Ba am să intru. Am să intru! Ce, aşa de prost mă crezi? Că doar n-oi fi dat degeaba trei mii de lei! Vezi cât eşti tu de orb! Să mai ai încredere în oamenii tăi! Aici fiecare îşi face de cap. Numai tu eşti prost, că de şi de ăştia trebuie, altfel pe spinarea cui s-ar îngraşă sus-puşii?!

— Minţi! strigă Gheorghe, şi-l apucă pe Antoniu de piept. Cui i-ai dat tu bani? Spune! Da nu minţi, că te rup în bucăţi. Auzi? Spune cui i-ai dat bani să te sprijine? Hai?…

Antoniu abia reuşi să se sloboade din strânsoarea lui Gheorghe.

Goldiş îngălbenise. Se rezemă de uşă, ca beat. Îşi simţea tremurul uşor al genunchilor.

— Hai, spune! se mai răsti o dată Gheorghe.

N-auzi?…

— Lui Goldiş i-am dat… Preşedintelui. Trei mii de lei. A spus că mă ajută să mă înscriu, Aşa că tu n-ai ce să te amesteci. Numai contra să nu te pui.

— Minţi… Minţi, spurcatule… Acum vrei să-l ponegreşti pe Goldiş, hai? Pleacă de aici! Dacă nu ieşi, te sfărm! auzi? Te sfărm, cu mâinile aste ale mele.

Goldiş înghiţi în sec. Încleştă pumnii, pe urmă socoti

că cel mai bine ar fi să plece cât mai degrabă. Trânti portiţa în urma lui, fără să-i pese de zgomot. În uliţă răsuflă adânc şi porni în goană spre sediu.

Numai când se văzu în birou simţi cât îi era de cald. Îşi desfăcu gulerul cămăşii şi fumă una după alta vreo trei ţigări. Voia să-şi orânduiască gândurile, dar nu izbuti. Un singur lucru îi era limpede: trebuia să facă rost de bani, chiar de-ar fi să-i scoată din fundul pământului, şi să-şi plătească datoria la Antoniu. Îi era greaţă de el însuşi. „Am ajuns eu să mă vând pentru bani unui chiabur? Să fac un lucru pe care nici duşmanii mei nu-l cred despre mine?” Încerca să alunge aceste întrebări, dar ele, încăpăţânate, se reîntorceau mereu. Gheorghe nu crezuse. Asta însemna că avea încredere în el. Dar atunci de ce scrisese articolul împotriva lui? Sau poate tocmai pentru că avea încredere şi nici prin gând nu-i trecea c-ar putea să iasă prost? făcu câţiva paşi, apoi se opri iar locului: „Trebuie să fac rost de bani”.

Când veni Vărzaru, Goldiş se repezi la el şi-l apucă de umeri. Socotitorul îngălbeni. Cu Goldiş, niciodată nu ştia la ce se putea aştepta.

— Măi Vărzarule, deseară vii la mine. Ne ducem la Oradea să vindem griul. Ai înţeles?

— Am înţeles, făcu liniştit Vărzaru.

Dacă Goldiş avea nevoie de el, atunci trebuia să se teamă. Îi era numai ciudă că Goldiş iar o să iasă basma curată.

Preşedintele îl împinse spre uşă, poruncindu-i cu vocea lui obişnuită:

— Du-te şi cheamă-l pe Boşneag.

9

De fiecare dată când era adunare generală, sala mare a căminului se dovedea neîncăpătoare. Ca să audă despre ce e vorba şi cei care se buluceau pe coridor trebuiau să lase uşile deschise.

În seara aceea de sâmbătă, oamenii se adunaseră pe la şase ceasuri. Stăteau în curte fumând, privind cerul şi dându-şi cu presupusul despre vremea care are să fie.

Se împrimăvăra. Pe deasupra pustei curgeau leneşe pâclele albastre-cenuşii ale serii. Zăpada se topise.

Cei dintâi au venit plugarii care dăduseră cereri să fie primiţi în gospodărie. Erau îmbrăcaţi în hainele de sărbătoare şi se foiau în toate părţile. În sală era zvon de glasuri, murmur. Într-un colţ, vorbea aprins Ţugui Sofronea. Dădea din mâini cu multă hotărâre.

Când intră, împreună cu moş Tulucan, Lenţa simţi că i se scufundă pământul sub picioare. Toţi ochii se îndreptară spre ea, şuşotelile încetară o clipă, ca să reînceapă apoi cu mai multă tărie.

— No, ce te holbezi? se răsti moş Tulucan către o cumătră. Nu m-ai mai văzut? Tii, muieri, muieri… şi ţistui din buze.

Lenţa se aşează într-un colţ, cu umărul lângă perete şi-şi aţinti privirile în podea.

Lică venise cu toată familia şi în zadar porunci copiilor să nu intre în sală. Băieţii se strecurară în sală rând pe rând, furişându-se printre oameni. Cei mai mici o luară pe sub bănci, pe patru picioare. Lică, care se oprise lângă fereastră, îi văzu dar n-avu curajul să se încrunte la ei, ca oamenii să nu-l înţeleagă greşit. Stând nemişcat, rezemat de pervazul geamului, căuta să prindă privirile lui Gherdan. Acesta însă era ocupat cu nişte hârtii pe care le răsfoia şi le cerceta cu amănunţime. Părea la fel de îngândurat ca şi ieri când l-a căutat acasă. Atunci s-a dat Lică pe brazdă, mai ales că Gherdan îi spuse de la început că n-o să plece piuă când nu s-or lămuri amândoi de-a binelea.

Gheorghe veni mai târziu. Nu-şi mai găsi loc. O căută pe Lenţa din ochi în toate părţile, dar n-o văzu. În schimb îl văzu pe frate-său alături de Vărzaru, în banca întâi.

Goldiş intră grăbit şi, fără să se uite nici în stânga, nici în dreapta, se sui la masă. După ce Gherdan luă loc alături de preşedinte, şedinţa începu.

Goldiş vorbi despre însămânţări, despre sarcinile gospodăriei, ale brigăzilor, dar vocea nu-i era înflăcărată, ca-n alte rânduri. Vorbea ca şi cum ar fi săvârşit o cor vadă şi abia ar fi aşteptat să se isprăvească.

După vreo zece minute, încheie:

— Tovarăşi, trebuie să ne silim să fim fruntea, aşa cum am fost şi până acum. Cine are ceva de spus?

Luaţi pe neaşteptate, oamenii şovăiau. În sfârşit, Bicaşul îşi făcu curaj. Se sculă dând din coate:

— Eu! Apoi, dragă tovarăşe, noi am fi tare curioşi să ştim ce s-a făcut cu banii.

— Cu care bani? se minună Goldiş.

Toată lumea tăcea. S-ar fi putut auzi o muscă zburând.

— Cum cu care bani? urmă Bicaşul descumpănit. Cu ai noştri!

— După ce s-a votat la adunarea trecută…

Atunci se dezlănţuiră cu toţii.

— Asta a fost atunci!

— Unde-s vitele de prăsilă?

— Să se împartă! strigă nana Floarea, roşie la faţă. Ne trebuie bani, nu vite!

Gherdan se ridică în picioare şi vorbi liniştit:

— Apoi, tovarăşi, pe rând, nu ca babele. Eu socot că e bine să ne ţinem de ordinea de zi: doar aţi aprobat-o. Banii să-i lăsăm la urmă, la discuţii. Acum e vorba de cererile tovarăşilor care vor să se înscrie în gospodăria noastră. Mai sunt două cereri. Pe cei pe care i-am primit data trecută i-a aprobat şi secţia agricolă a raionului. Cine-l cunoaşte pe Lică a Birăului?

Lică tresări. O clipă se făcu tăcere, apoi fiul cel mai mare al lui Lică, Costea, un băietan de vreo 12 ani, ieşi în

faţă şi se făcu văzut.

— O întrebat tovarăşul Mitra că cine-l cunoaşte pe tata.

Oamenii pufniră de râs, pe urmă se auzi vocea lui moş Tulucan:

— Eu!

Apoi se ridică în picioare şi roti în jur priviri poruncitoare, care cereau să se facă linişte. Îi plăcea să vorbească, dar şi mai mult să fie ascultat.

— Desigur, iar se apucă de poveşti, mormăi un răutăcios.

Dar moş Tulucan nu-l băgă în seamă. Se încruntă numai într-o parte, unde doi tineri şuşoteau fără grijă, de parcă ar fi fost la zăvoi.

— Hai, dă-i drumul! Ce mai aştepţi? îi şopti cineva.

Moş Tulucan tuşi de câteva ori, limpezindu-şi astfel gâtlejul:

— Îl cunosc. E om de treabă şi de omenie. Eu zic să-l primim.

Şi se aşeză. Oamenii îl priviră uluiţi: „Ce-o fi cu bătrânul de-a scurtat-o într-atâta? Că de spus, are totdeauna câte ceva!”

— Aşa e, Tulucan are dreptate, îşi dădură cu părerea câţiva bătrân care-l cunoşteau mai bine.

— Şi eu zic să-l primim, se ridică Bicaşul. Vă amintiţi, când ni s-a stricat semănătoarea, acum un an, Lică ne-a reparat-o, aşa că a fost bună până au venit tovarăşii de la S.M.T. El s-ar fi scris mai demult, îl trage inima spre viaţa cea nouă, numai că are urechi deschise la toate vorbele. Nu te supăra, Lică – se întoarse spre el – dar asta aşa-i.

— Aşa-i, aşa-i, sări Boşneag să întărească vorbele Bicaşului.

— Acum eu vorbesc, se răsti Bicaşul la Boşneag. Dacă ai ceva de spus, scrie-te la cuvânt.

Boşneag se făcu roşu la faţă şi se aşeză. Bicaşul se

întoarse iar spre Lică:

— Eu zic să-l primim. Avem nevoie de mâini harnice în gospodărie. Şi Lică e harnic.

— Ce mai lungeşti vorba? strigă jignit moş Tulucan. Asta am spus şi eu.

— Cine e „pentru” să ridice mina! îl întrerupse Gherdan surâzând.

Oamenii ridicară inimile, în vreme ce Lică şi nevastă-sa, roşii la faţă, îşi roteau privirile în toate părţile, ca şi cum ar fi vrut să mulţumească. Lenţa privi emoţionată în jur până când Tulucan o împins. Cu cotul:

— Hai, tu nu eşti pentru?

Lenţa roşi, pe urmă, încet, ca şi cum s-ar fi temut că face un lucru nelegiuit, ridică braţul spre tavan.

— Aşa, doar eşti colectivistă!

Antoniu, care stătea lângă moş Tulucan, ridică şi el mina. Moş Tulucan, sâsâind ca un gâscan, îl plesni peste mână.

— Dumneata şezi blând, că nu eşti colectivist.

Antoniu strânse dinţii sub ocară, dar nu găsi de cuviinţă să răspundă şi asta întărită şi mai mult pe moş Tulucan.

— Cine îl cunoaşte pe Petcu Antoniu? întrebă Gherdan.

În sală se lăsă linişte.

Trecuse timp binişor, dar nimeni nu spunea o vorbă. Atunci, smucit, se ridică preşedintele.

— Nu-l cunoaşteţi pe Petcu, fratele brigadierului nostru?

— Eu pe Gheorghe îl cunosc bine, se hotărî deodată moş Tulucan. Îl cunosc şi pe Antoniu. De asemenea bine. Şi nu o dată m-am întrebat: Cum de-or fi ăştia fraţi? Nu zic bine?... se întoarse el spre cei din fundul sălii. Gheorghe e un om de ispravă, Antoniu nu e om de ispravă. Că din 46, numai bunul dumnezeu ştie ce-o făcut. Din câte s-au auzit,

a fost mai rău ca tâlharii din codru. Da să ne povestea că el câte o pătimit şi cum ne-o dus dorul.

— Bine zici, moş Tulucane! strigă Bicaşul. Să ne spună despre rubedeniile chiabureşti! Dă-i drumul, Petcule!

Antoniu, leoarcă de sudoare, se ridică şovăind şi căută privirile lui Goldiş. Acesta întorcea capul în altă parte.

— Apoi eu, dragi tovarăşi, tot greu am dus-o. În ’38…

— Vorbeşte de la ’46, că până acolo ştim şi noi.

— Tot aşa am trăit şi din ’46… în sărăcie… M-am zbătut…

— Ca popa din Budureasa?

— Ce mi-a dat mie popa? O muiere cu o singură ţoală! Atât! Şi când am aflat că-i bănuit de chiaburie…

— Minţi, Toni, măi! se plesni Bicaşul cu palmele peste genunchi. Cine te-o băgat la Ocolul silvic? Eu ori popa? În casa popii cine-o locuit? Cine îi plesnea servitorii? Dar boii ceia cine ţi i-o cumpărat? Eu ori popa? Spune numai cu corajie, că noi te ştim mai bine decât te ştii tu…

Gherdan năduşise de bucurie. „Ehei, cum cresc oamenii. E greu să ţii pasul cu ei. Ia uite! Ia uite!” Neteda abia putea să se ţină pe scaun. Lungea gâtul să nu-i scape nicio vorbă.

— Apoi, dragi săteni, spuse iar Antoniu, încurcat, după ce se domoli hărmălaia. M-am gândit că dacă mi-am dat seama că am greşit… şi vreau să apuc pe drumul cel bun… voi mă veţi primi cu braţele deschise. Credeţi-mă, l-am dat dracului de popă… şi m-am căit…

— Dar dacă mâine ne dai şi pe noi dracului? se băgă moş Tulucan.

— Prea îmi porţi ură, Tulucane… Şi nu ştiu de ce. Gândeşte-te că te vede domnul şi…

— No, şi dacă mă vede crezi c-oi vorbi altfel? Nu! De vrei să-ţi spun de ce-ţi port ură, îţi spun, că nu mi-i ruşine:

îl cunoşti tu pe Nicodim?

— Pe care Nicodim? Nu-l cunosc.

— Pe Nicodim Aurel, nepotul meu din Gurahonţ, măi. Ăla de la care ai luat boii şi nu i-ai plătit nici până azi.

— Să-l dăm afară dacă e chiabur, se răsti Bicaşul. Ce ne pierdem vremea cu el? Avem noi treburi destule.

— Aşa-i!

— N-aţi auzit că s-o căit? spuse Ţugui cu voce tremurătoare… Să-l dăm afară… îl nenorocim…

— S-a nenorocit el singur, glăsui aspru Gherdan. Singur. I-am spus atunci când a plecat: Stai, omule, stai, că ne-om face viaţa mai bună. Lui i-a trebuit însă avere… Să adune, să aibă, să poruncească, să se simtă bine şi tare şi mare ca Gurău… S-a închiaburât…

— Drept îi tovarăşe Gherdan! strigă Neteda. Lupului doară îi poţi pune botniţă, dar năravul nu i-l poţi schimba.

Antoniu se frământa pe loc, neştiind ce să mai spună. Câtă privirile lui Gheorghe, dar nu le întâlni.

— Să vă spună frate-meu Gheorghe, el mă cunoaşte… Mă ştie…

— Aşa-i! Aşa-i! Să vorbească Gheorghe!

Antoniu se uită rugător spre frate-său.

Lenţa, speriată, se chirci cât putu mai mult. Îi era teamă şi avea simţământul că Goldiş priveşte tot timpul când la ea, când la Gheorghe. Nu pricepea nicicum de ce nu se ridică Gheorghe să-l înfrunte pe Antoniu. Sau o fi de partea lui frate-său? Nu, asta nu se putea. Atunci de ce nu vorbeşte?

Ca şi cum i-ar fi auzit gândurile, Gheorghe făcu un pas înainte şi ridică mâna dreaptă în semn că cere cuvântul. În sală se făcu linişte. Neteda strigă peste capetele oamenilor:

— Dă-i drumu', Gheorghe…

— Tovarăşi, spuse brigadierul, în cele din urmă. Eu n-am vorbe multe. Atâtea doar câte i-am spus şi lui când s-o

mutat la mine.

Goldiş păli. Dar dacă Gheorghe o să vorbească despre banii daţi cu împrumut de Antoniu? În felul ăsta să se ducă dracului totul? De ce-a aşteptat cu mărturisirile până la şedinţă? Trebuia să fi vorbit dinainte cu Gherdan. E drept, a vrut s-o facă, dar s-a întors de la Oradea abia azi spre prânz, cu banii, trei mii de lei, în buzunar. Cel puţin pe Antoniu să-l fi căutat şi să-i fi dat banii. Dar n-a avut curajul să se ducă după el, în casa brigadierului. Şi acum? *Ar* trebui să facă ceva înainte ca Gheorghe să pomenească de bani.

În timp ce brigadierul vorbea, Goldiş rupse o foaie de hârtie din caietul de pe masă şi scrise repede cu un capăt de creion:

„Petcu mi-a împrumutat trei mii de lei să-l sprijin să intre în gospodărie. O să-l demasc în timpul şedinţei”.

Şi iscăli. Citi cele scrise, apoi se încruntă. Nu-i ăsta adevărul. Şi dintr-odată se simţi ruşinat, umilit ca niciodată până atunci.

Gheorghe îi atât de tare că pentru viaţa asta nouă spune tot adevărul, deşi se vede pe faţa lui că îl doare inima după frate-său. Îşi aduse aminte de prisacă, de argăţitul la chiaburi, de nopţile fără număr pe care le-a petrecut la gospodărie numai să nu se mai întoarcă vremurile de altă dată. Luă creionul şi adăugă: „Mi-s vinovat”. Împături hârtia şi i-o întinse lui Gherdan. Se uită cu atenţie la faţa lui Gherdan, dar nu putu citi nimic pe ea.

— Eu atâta am avut de spus, termină Gheorghe şi se aşează.

Gherdan se ridică în picioare:

— Să dăm cuvântul tovarăşului Goldiş. Are şi el ceva de spus despre bani şi despre Antoniu Petcu.

În sală se făcu hărmălaie. Antoniu privi nedumerit împrejur. Nu-i venea să creadă urechilor. Căută din nou privirile preşedintelui, dar acesta se uita în altă parte. Ce l-

o fi apucat? Oare o să vorbească de împrumut? Şi dacă da, ce o să se întâmple cu banii lui? O să-i mai vadă oare?... Ar fi vrut să strige în gura mare că preşedintele îl înşală. Pe urmă însă se gândi că poate aşa s-o fi procedând. Se liniştise puţin. Totuşi îi păru rău că venise. Numai de-ar ieşi bine, că doar aici îi era singura scăpare. Cine se mai leagă de un colectivist? La Budureasa nu mai are ce căuta. Acolo îl ştiu şi copiii. Nevastă-sa ţinea morţiş să se bage în colectivă. „Deşteaptă muiere!" Deodată prinse privirile preşedintelui. Acesta se uita la el cu nepăsare, ca la un străin. Pe Antoniu îl încolţi din nou spaima, îngăimă:

— Fraţilor, dragii mei! şi în timp ce vorbea se uita spre uşă.

Goldiş se ridică încet, proptindu-se în mâini:

— Acum câtăva vreme, Vărzaru, socotitorul nostru, l-a adus în sat pe Antoniu Petcu. Eu aveam nevoie de bani. Dar asta-i o altă socoteală. Au vrut să mă cumpere.

Vărzaru îngălbenise. Se clătină ca de o ameţeală şi se rezemă de perete.

— Antoniu Petcu mi-a dat bani, să-l sprijin să intre în gospodărie.

— Afară cu chiaburii! strigă Bicaşul cât îl ţinu gura. Afară!

Antoniu nu aşteptă alte îndemnuri: o luă de-a-ndărătelea spre uşă. Goldiş zvârli banii după el. Văzând ploaia de bancnote, Antoniu se lăsă jos şi începu să le strângă în grabă. Termină repede şi o zbughi pe uşă. Goldiş, ca unul care şi-a isprăvit bine treaba, se aşeză încet, cu solemnitate.

Gherdan se întoarse spre el:

— Acum că a plecat chiaburul, vorbeşte şi despre cealaltă socoteală.

Mihai Goldiş simţi cum i se înţepenesc picioarele. O fierbinţeală îi îmbujoră faţa. Sudoarea îi curgea şiroaie pe tâmple, pe gât. Pe urmă sala începu să se învârtă cu el şi

un gust amărui, a greaţă, îi sfâşie gâtlejul. Văzu ca aievea faţa lui Gherdan, spălăcită de fumul gros, albăstrui, al ţigărilor. Căută printre capete faţa albă şi cunoscută a Lenţei, dar ea îşi lăsase obrazul între palme. Îngăima ceva de neînţeles. Mai stătu o vreme aşa, ca şi cum n-ar mai fi avut glas, apoi se ridică brusc şi strigă, privind oamenii drept în faţă:

— Socoteala cealaltă, socoteala mea, e c-am luat din banii gospodăriei. V-am înşelat. Da, tovarăşi, v-am înşelat. Şi eu, şi Vărzaru.

Vărzaru simţi că-i vine rău.

— Tovarăşe Gherdan, sări deodată în picioare Ţugui Sofronea. La ce să mai lungim vorba? Că doar nu pentru asta ne-am adunat.

— Aşa-i, aşa-i, încuviinţă Toader Roşu. Nu pentru asta ne-am adunat. Ne-am adunat să împărţim banii.

— Să-i împărţim, să-i împărţim.

— Să-i împărţim, răcni şi Boşneag roşindu-se la faţă ca sfecla. Că doar Lică n-a dat bani pentru vite. Aşa e cinstit. Nici Lică n-a vrea acum. Nu-i aşa?

— Voi ştiţi, fraţilor, cum e mai bine. Eu nu mă amestec, spuse cu jumătate gură Lică.

Apoi se furişă lângă perete, să nu fie în calea vorbitorilor. Gheorghe se mită că Gherdan stătea liniştit şi mut. Lui îi venea greu să vorbească. Dar nici să tacă nu putea. Tocmai voia să spună ceva, când Tulucan, din faţa lui, se întoarse spre Boşneag:

— Pe chiabur l-am scos din gospodărie, dar vorbele lui tot aici au rămas.

— Pe mine să nu mă faci chiabur! răcni scos din fire Boşneag. Că dau cu parul în tine, auzi!? Cât ai fi tu de moş, auzi?

Goldiş stătea ca pe ghimpi. Căută spre Gherdan. În sfârşit, acesta spuse:

— Ia să lăsăm să vorbească preşedintele nostru. Că

poate s-or lămuri lucrurile. Se întoarse spre Goldiş, încurajându-l: Dă-i drumul, tovarăşe preşedinte…

— Vedeţi, începu Goldiş şi se poticni.

Ce să le spună oamenilor? Să le povestească de orele petrecute în pod, scormonind în sacii cu grâu? Cum n-a vrut să se despartă de boabe? De toate câte le-a făcut ca Lenţa să-i rămână lui? Oare o să-l înţeleagă?

— Tovarăşi, începu din nou. Voi mă cunoaşteţi… îmi vine tare greu… Mă cunoaşteţi doară cu toţii…

— Tocmai de aia, tovarăşe preşedinte… Te-om ajuta… Vorbeşte deschis…

Goldiş recunoscu vocea Bicaşului. Ăsta-i om drept, împotriva lui nu s-ar putea spune niciun cuvânt rău. Şi totuşi tocmai pe el, care de l-ai lua de lângă vite ar muri, a vrut să-l schimbe de la grajduri. Dar dacă cineva l-ai sili pe ei, Acuiş, să plece de la gospodărie? La acest gând încremeni. Nu, asta nu se poate! Oamenii trebuie să ştie că fără gospodărie el n-ar mai fi om. Se repezi să vorbească, bâlbâindu-se, pierzându-şi şirul:

— Atunci când am făcut nunta… Bicaşul ştie… Am vrut să-l schimb de la grajduri… Să-i fac pe plac lui Toader Roşu…

Toader Roşu vru să strige ceva, dar nana Floarea îl opri.

— Dar Gherdan mi-o spus că nu fac bine. Mi-o spus într-o doară, parcă n-ar fi fost lucru mare. Şi o fost. Acum îmi dau seama că o fost… Pe urmă, cu griul… Eu am ştiut că mulţi ţin prisosul în pod, aşteaptă să urce preţurile. Da’ ce să le spun, când la mine stăteau sacii în pod? Griul meu… Mă urcam în pod în fiecare seară… Vedeţi? Vi le spun toate… Judecaţi-mă. Vitele de prăsilă tot din vina mea nu s-au cumpărat. Am luat din bani, să-i aduc Lenţei ţoale de mătase, s-o ţin lângă mine, să nu-i fie urât că n-o las pe câmp. Nu m-am ridicat împotriva acelora care au cerut să se împartă banii. Cum să mă fi ridicat tocmai eu?! Se

poticni din nou. Dar îşi veni repede în fire. Şi aici nu mai era vorba numai de mine, sau de Boşneag, sau de Lică. Era vorba de avutul gospodăriei, al nostru, al vostru… Credeţi-mă, eu iubesc gospodăria. Nici n-aş putea trăi fără ea, fără pământul ăsta tot, fără vitele noastre. Voi ştiţi că eu am braţe puternice şi nu mi-e teamă de coarnele plugului. Scoateţi-mă din preşedinţie, dar nu… Lăsaţi-mă să muncesc… aici… la voi…

Se aşează o clipă, apoi se ridică repede şi continuă:

— Voiam să spun că… Banii de la Antoniu… Am fost acum câteva zile, cu Vărzaru, la Oradea… Atunci i-am cerut. M-am dus să acopăr o greşeală cu altă greşeală.

Vărzaru, care stătea în apropierea uşii, îngheţă. Iaca acum a venit ceasul cel de pe urmă. Nu mai aşteptă: puse mâna pe clanţă şi apăsă. Uşa scârţâi prelung, dar nimeni nu băga de seamă. Vărzaru ieşi. Afară era întuneric. Doar becul de peste drum arunca dâre galbene pe pământul umed. Ascultă încă o vreme glasul tărăgănat al preşedintelui, care se învinuia mai departe, apoi o luă spre uliţa cimitirului. Smulse un retevei dintr-un gard, apoi se aşează răbdător în spatele unui copac.

În sală era linişte, numai din când în când cineva în fund tuşea răguşit. Lui Goldiş i se păru că ar mai fi trebuit să spună ceva, să facă ceva, dar gura îi era mută, iar mâinile, neputincioase, îi căzură de-a lungul trupului. În faţa lui, ca o perdea de nestrăbătut privirilor, se încolăcea fumul greu, înţepător, de tutun. Stătea aşa, oamenii îl priveau tăcuţi şi nu se auzea decât prin uşa rămasă deschisă în urma Im Vărzaru şuieratul ascuţit al vântului de primăvară.

Pe urmă, Goldiş se aşează. Se simţea uşurat de parcă cineva i-ar fi luat o greutate de pe umeri. Văzu chiar în mijlocul sălii chipul luminos al lui Neteda. Acesta zâmbea larg, copilăreşte, de-i puteai număra toţi dinţii.

— Eu zic – sparse în cele din urmă tăcerea Bicaşul,

ridicându-se cu greu de pe bancă – să mergem cât mai grabnic să cumpărăm vitele. Că tot pentru noi o să fie bine la anul. Şi pentru mine, şi pentru Lică a Birăului. Doar şi el ne-o ajutat când ni s-a stricat semănătoarea. Iar pe Goldiş, acum că s-a spălat în faţa noastră, va trebui să-l ajutăm să nu se mai murdărească.

— Nu e numai atât, făcu Gherdan. Goldiş mai e şi membru de partid. Va trebui să răspundă şi în faţa organizaţiei de bază. Şi bineînţeles şi în faţa voastră, a colectiviştilor. Nu e locul şi nici timpul acum… Mirosul pământului reavăn răzbate până aici în sală… Trebuie să scoatem plugurile şi, aşa cum a cerut şi Goldiş, trebuie să-l lăsăm să se îmbete de mirosul acesta puternic al pământului, să răstoarne brazda, să-şi spele faţa în sudoare. Altfel nici noi şi nici el nu vom avea curajul să umblăm cu fruntea sus. Şi de oameni cu fruntea în pământ, noi nu avem nevoie. Îl propun pe Bicaşul preşedinte.

Neteda începu să bată din palme.

Goldiş îşi ridică fruntea, privi spre cei din sală, pe urmă se întoarse spre Bicaş şi începu să aplaude şi el…

Lui Vărzaru tocmai i se urâse aşteptând, rând auzi paşi. Îşi simţi bătăile inimii în gâtlej, apoi o linişte nefirească puse stăpânire pe el. Scrută întunericul cu răsuflarea oprită. Într-un târziu recunoscu făptura înaltă a lui Goldiş. Ridică reteveiul, îşi ascultă zvâcniturile tâmplei, apoi, brusc, izbi. Un zgomot înfundat, sec şi un strigăt înăbuşit se pierdu în lungul uliţei. Cel lovit căzu cu obrazul în ţărână. Vărzaru îşi făcu cruce, mormăi un „Doamne, iartă-mă” şi porni încet prin cimitir, călcând cu groază printre morminte.

Din seara aceea nu l-a mai văzut nimeni în sat. Unii spun că s-a aruncat în Criş, alţii că s-a dus la Beiuş la nişte rude şi s-a apucat de negoţ.

Când Gheorghe ieşi ultimul din cămin, uliţa cooperativei era pustie. Nu-şi auzea decât ecoul paşilor, în

urma lui, ca o toacă bătută cu pumnii. Şi rareori dinspre marginea satului, lătratul unui câine hoinar. Nu se duse acasă. Dacă Antoniu nu plecase încă din sat? Nu voia să dea ochii cu el în noaptea asta. O să-l sfătuiască să se întoarcă la Budureasa, la popă, la nevastă-sa. Acolo e locul lui.

Ca un răspuns la gândurile lui se auzi hodorogitul unei căruţe. Scrută întunericul şi-l văzu pe Antoniu mânând gloabele ca ieşit din minţi. Răsuflă uşurat. Pe urmă, i se năzări să se ducă chiar acum, în toiul nopţii, la Goldiş, să stea de vorbă cu el. N-are niciun rost să mai aştepte. Mai cu seamă după toate câte le-a spus Goldiş în adunare. Asta înseamnă că începe şi el să înţeleagă. Era hotărât să-i vorbească liniştit, cu îngăduinţă. Dar fără Lenţa, n-o să se ducă din casa lui.

De la podeţ coti spre uliţa cimitirului.

În casa lui Goldiş ardea lumina. „Mă aşteaptă şi el”, gândi Gheorghe. Împinse portiţa şi urcă treptele de lemn ale cerdacului, în faţa uşii se opri o clipă, dar nu se auzea nicio frântură de glas. Bătu încet, rar. Nu-i răspunse nimeni. Mai bătu o dată, apoi apăsă clanţa. Deschizându-se, uşa scârţâi prelung.

— Bună seara.

Nu-i răspunse nimeni. Gheorghe tuşi de câteva ori să se audă până în camera din fund. Îşi scoase căciula. Aşteptă o vreme, apoi spuse din nou, cu voce ridicată:

— Bună seara.

Nici de astă dată nu-i răspunse nimeni. Făcu câţiva paşi apăsaţi prin bucătărie. În uşa din fund apăru Lenţa.

— Gheorghe, izbucni ea, apoi se repezi la el şi-i cuprinse grumazul puternic. Ia-mă cu tine, Gheorghe, mai spuse. Ia-mă cu tine…

El îi mângâie neîndemânatic părul răvăşit. Întrebă cât putu mai aspru:

— Goldiş unde e?

Ea nu-i răspunse. Stătea aşa, lipită de el, Fără gânduri. El încercă să se desprindă din strânsoare, dar ea îşi încleştă şi mai puternic braţele.

— Nu vreau! Rămâi aici. Auzi?

— Lenţa…

— Rămâi aici. Stai aici. Hai să-l aşteptăm pe Mihai. Trebuie să vină.

— Unde e?

— Nu ştiu, încă nu s-a întors acasă.

Gheorghe se aşează pe scaun şi-şi aprinse o ţigară, încearcă să-şi potrivească în cap ceva de spus, să-şi înşiruie gândurile, dar ele, neascultătoare, se răsfirau aiurea.

Stătură aşa, nemişcaţi, până ce geamul dinspre curte prinse o albeaţă tremurătoare. Atunci Gheorghe se ridică în picioare:

— Eu plec, fată. Mă duc să-l ajut pe Bicaşul în preşedinţie. M-oi întoarce la prânz să mă lămuresc cu Goldiş.

Lenţa îl privi rugător, dar nu zise nimic.

Când Goldiş îşi reveni, privi mirat în jurul lui la pereţii albi, la geamurile mari cu perdeluţe străvezii. Îi vâjâia capul şi se mira că nu-şi poate mişca mâinile. O ameţeală legănătoare puse stăpânire pe el şi adormi din nou. Când se trezi a doua oară, nu mai simţi povara apăsătoare pe piept. Îi era numai foame şi somn. O femeie osoasă, înaltă, îi zâmbi şi-i făcu semn să stea liniştit.

„Sunt în spital”, îi fu primul gând, apoi îşi aduse aminte de cămin, de mulţimea de capete, de fumul albăstrui al ţigărilor, de cuvintele lui. Simţi o uşoară strânsoare de inimă. Apoi îi apărură teii de pe uliţa cimitirului şi făptura mică, îndesată a lui Vărzaru. Nu mai avusese răgaz nici să scoată un geamăt. Se uitase în ochii

plini de teamă ai socotitorului, apoi simţise o izbitură în creştet şi căzuse.

Pesemne că-l găsiseră dimineaţa lăptarii.

Goldiş încercă să-şi aducă aminte şi de alte lucruri, dar nu izbuti. De ce l-o fi lovit Vărzaru? De ce o fi vrut să-l omoare? Nu găsi răspuns. Nu găsi răspuns nici după câteva zile când părăsise spitalul şi povesti toate cele lui Gherdan.

Lenţa, speriată de moarte, se învârtea în casă ca o smintită. Nu-şi găsea locul. Ar fi vrut să spună ceva, sau să fie întrebată, dar Goldiş, ori că se prefăcea că doarme, ori dormea într-adevăr. În cele din urmă, resemnată, se aşează pe marginea patului.

— Te doare ceva, Mihai?

— Nu Lenţă.

Răspunsul o zăpăcise şi mai mult. Ar fi vrut ca Goldiş să-i spună că are nevoie de ea, să-l îngrijească, să aibă justificare că nu-l părăseşte.

— Nu, Lenţă. Nu mă doare nimic. Iartă-mă că te-am ţinut legată de mine. N-ar fi trebuit... Tu eşti tânără şi... tânără şi frumoasă... Du-te la Gheorghe...

Lenţa se îndreptă spre uşă şi nu mai auzi ultimele cuvinte ale lui Goldiş.

— Du-te la Gheorghe, deşi, crede-mă, şi acum te iubesc... Te iubesc, Lenţă...

Gheorghe mergea înspre casă cu inima înnegurată. De patru zile era mereu afumat, încât îi era ruşine să meargă pe drumurile umblate. Ocoli uliţa principală şi pomi peste imaşul care ducea în fundul ogrăzii lui. Un soare timid, proaspăt, îşi împrăştia razele peste câmpul întins, brăzdat cu pete de un verde crud. Vrăbii gălăgioase săgetau văzduhul. Gheorghe le urmări o vreme, apoi îşi spuse a dezmierdare: „Na, a venit şi primăvara”.

La răstoacă se opri locului. Simţi zvâcnituri repezi în tâmple. Din coşul casei lui, galbenă, văruită proaspăt, un

firicel de fum cenuşiu se încolăcea spre cer.

Îl aştepta cineva.

Atunci înseamnă că… Se repezi spre grădina din fund şi, chiar înainte de a-i vedea făptura firavă, zâmbetul stingherit şi atât de cunoscut, mersul ei uşor de parcă ar fi plutit, ştiu că Lenţa a înţeles că trebuie să vină, că Lenţa îl aştepta.